

GAZDÁLKODÁSTANI DOKTORI ISKOLA

VIDÉKFEJLESZTÉS INTEGRÁLT
SZEMLÉLETBEN

Agrárvállalkozói életutak és értékrendek

Ph.D. értekezés

Készítette:
Luda Szilvia

Budapest, 2012

LUDA SZILVIA

VIDÉKFEJLESZTÉS INTEGRÁLT SZEMLÉLETBEN
Agrárvállalkozói életutak és értékrendek

KÖRNYEZETGAZDASÁGTANI ÉS TECHNOLÓGIAI TANSZÉK

Témavezető:
Dr. Kerekes Sándor
egyetemi tanár, az MTA doktora

Köszönetnyilvánítás

Tanulmányaimat a Budapesti Corvinus Egyetem Környezetgazdaságtani és Technológiai tanszékén 2003 szeptemberében kezdtem meg. Élelmiszeripari mérnökként nagy kihívás volt számomra, hogy pályát változtassak és megbarátkozzam a gazdaságtudományokkal. Témavezetőm, Kerekes Sándor sokat segített a „nekem való” téma megtalálásában. Türelemmel szemlélte próbálkozásaimat és átvezetett arra a területre, amelyik valóban érdekel, és amelyben a szociális kérdések iránti érdeklődésem is megnyilvánulhat. Ezúton köszönöm neki, nemcsak türelmét, hanem mindazt, amit a szakmáról tőle tanultam. Kezdetben a megújuló energiaforrások fenntarthatóságának vizsgálatáról szerettem volna megírni doktori értekezésemet, de a Pataki György által vezetett ökológiai közgazdaságtan kurzus és a szakirodalom olvasása közben rájöttem, hogy az agrárgazdaság integrált szemlélete jobban vonz, és a megújuló energiaforrásoknak is csak akkor van létjogosultságuk, ha egy átfogóbb és komplexebb rendszerbe illeszkednek be.

A Szintézis Szabadegyetemen hallott előadások és tananyagok is abba az irányba mozdítottak, hogy holisztikusan, rendszerben közelítsem meg a globális folyamatokat. Köszönöm minden előadónak az értékes gondolatokat, melyek által világnézetem is fokozatosan gazdagodhatott. Legfőképpen László Ruthnak szeretném megköszönni, hogy beszélgetéseink alkalmával rávilágított arra, hogy „ezerarcú” világunkban az egyetlen és helyes út önmagunk megismerése felé vezet.

John Morelli, az RIT professzora ismertette meg velem Paul Hawken „Blessed Unrest: How the Largest Social Movement in History Is Restoring Grace, Justice, and Beauty to the World” című könyvét, amelyből világossá vált számomra, hogy optimista és mondhatni „naív” hozzáállással nem vagyok egyedül – több millió olyan szervezet van ma a világon, amely egy jobb jövő reményében küzd a társadalmi változásokért.

Szeretném megköszönni egyetemi munkatársaimnak, minden tanszéki kollégának és doktorandusz társaimnak a segítő kezeket, amit ha kértem, felém nyújtottak. Köszönöm Marjainé Szerényi Zsuzsannának és Molnár Ferencnek, hogy a tézistervezet bírálata során építő jellegű kritikáikkal segítettek munkámat. Az egyetemi évek alatt nyújtott segítségért köszönet illeti Baranyai Lászlót és Felföldi Józsefet.

Természetesen mindenkinek köszönöm, aki részt vett a kutatásban és segítette a munkámat. Horváth Lászlónak külön köszönöm az esettanulmány elkészítésében nyújtott segítségét.

Végül barátaimnak és családomnak szeretnék hálás köszönetet mondani. Szüleim önzetlen és meleg szeretete segített hozzá ahhoz, hogy pozitívan szemléljem a világot, minden mérföldkőnél teljesítsem a feladatom és mély belső bizonyossággal, optimistán haladjak utamon.

A kutatás a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005 projekt támogatásával valósult meg.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	13
I. 1 A kutatás hipotézisei	19
II. A „vidék” szerepének újraértelmezése	23
II. 1 A vidéki gazdaság szerepe a fenntartható fejlődésben	23
II. 1. 1 A fenntarthatatlan gazdasági növekedés	23
II. 1. 2 Az öko-holisztika fogalma és gyakorlati alkalmazása.....	26
II. 1. 3 A vidéki létforma alapvonásai.....	28
II. 1. 4 A fenntartható regionalitás értelmezése	30
II. 1. 5 A „vidék” fennmaradását szolgáló fenntarthatósági innovációk.....	32
II. 1. 6 Ökofalu-kísérletek a fenntartható fejlődés jegyében	34
II. 2 A régiók jelentése, a vidék-város viszony	36
II. 2. 1 A vidék és a város fogalom értelmezése	36
II. 2. 2 A vidék-város kapcsolat alaptípusai	38
II. 3 Regionális innovációs rendszerek és fenntarthatóság	43
II. 3. 1 Regionális innovációs rendszerek.....	43
II. 3. 2 A regionális rendszer-innovációk központi elemei	44
III. Az „iránymutató vízió” elméleti és gyakorlati jelentősége.....	47
III. 1 A sikeresnek tekinthető gazdasági régiók főbb jellegzetességei	47
III. 1. 1 Az „iránymutató vízió” szerepe a fejlesztések sikerében	50
III. 1. 2 A murau-i fejlesztés példája.....	50
III. 1. 3 Néhány hazai tapasztalat az „iránymutató vízió” sikeres alkalmazására ..	53
III. 2 Közösség által támogatott mezőgazdálkodás	57
III. 2. 1 A társadalmi vállalatok szerepe.....	57
III. 2. 2 Társadalmi bázisú élelmiszertermelés	59
III. 3 Egy hazai agrár-ipari vállalkozás esetének tapasztalatai.....	65
III. 3. 1 A biomassa energetikai célú hasznosítása.....	65
III. 3. 2 Egy másként gondolkodó sikeres üzleti vállalkozás tapasztalatai	67
IV. Az empirikus kutatás tárgya és módszerei.....	73
IV. 1 Az empirikus kutatás célja.....	73
IV. 2 A kutatás módszere	75
IV. 2. 1 A minta területek kiválasztásának folyamata	75
IV. 2. 2 A mélyinterjúk készítésének tapasztalatai	77
IV. 2. 3 Narratív élettörténet, narratív önéletrész	79
IV. 3 A Q-módszer alkalmazása az agrárvállalkozó típusok meghatározására.....	87
IV. 3. 1 Q-sort technika	89
IV. 3. 2 Q-osztályok	90
IV. 4 Az állítások tesztelésének első tapasztalatai.....	91

V. Az empirikus kutatás eredményei, az agrárvállalkozó típusok meghatározása a Q módszer eredménytáblái és a mélyinterjúk alapján

V. 1 A vizsgált térségek jellemzése és a vállalkozókkal készített mélyinterjúk	93
V. 1. 1 Jászfényszaru bemutatása.....	93
V. 1. 2 Mélyinterjúk Jászfényszarun	96
V. 1. 3 Herencsény és a Herencsény környéki agrárvállalkozók bemutatása	105
V. 1. 4 Mélyinterjúk Herencsényben.....	107
V. 1. 5 Híd a városi lét és a vidéki világ között - az Ökotársulás bemutatása.....	111
V. 1. 6 Mélyinterjúk a fővárosi agrárvállalkozókkal	115
V. 2 Az agrárvállalkozók jellemzése a Q módszer eredménytáblái alapján	129
V. 2. 1 A jászfényszarui agrárvállalkozók jellemzése.....	129
V. 2. 2 A vállalkozótípusok azonosítása Jászfényszarun	141
V. 2. 3 A herencsényi agrárvállalkozók jellemzése	142
V. 2. 4 A herencsényi vállalkozók faktorainak azonosítása	147
V. 2. 5 Az Ökotársulásba tömörült vállalkozók jellemzése	154
V. 2. 6 Az ökotársuláshoz tartozó vállalkozó típusok azonosítása	163
V. 3 Jászfényszaru, Herencsény és az Ökotársulás agrárvállalkozóinak összehasonlító elemzése	164
VI. Összefoglalás, következtetések	173
VII. Idézett forrásmunkák.....	179
VIII. Mellékletek	189
VIII. 1 Agrárvállalkozók kérdőív, 1. számú melléklet.....	189
VIII. 2 Ökotársulás kérdőív, 2. számú melléklet	195
VIII. 3 Ökotársulás online kérdőív, 3. számú melléklet.....	199
VIII. 4 A tesztelés során használt állítások, 4. számú melléklet.....	202
VIII. 5 Egyéb interjúk, 5. számú melléklet	203
VIII. 5. 1 A Jászfényszarui agrárvállalkozók narratív élettörténetei	203
VIII. 5. 2 Az Ökotársulás tagjainak narratív önéletírásai	204
VIII. 6 A Q osztályozás eredménytáblái, 6. számú melléklet	207
VIII. 6. 1 Jászfényszaru agrárvállalkozóinak eredménytáblái.....	207
VIII. 6. 2 Herencsény és a Herencsény környéki agrárvállalkozók eredménytáblái	209
VIII. 6. 3 Az Ökotársulás tagjainak eredménytáblái	211
VIII. 7 A Q-módszer eredménytáblái, 7. számú melléklet.....	213

Ábrák jegyzéke

1. ábra Új jelenségek az urbanizáció folyamatában.....	36
2. ábra Murau Energia víziójának meghatározása és hálózati kapcsolatai, négy különféle szociális szereplőcsoport által.....	51
3. ábra „Brent” minőségű kőolaj északi-tengeri határidős jegyzési árai, 3 éves időszakra	66
4. ábra A Q-osztályozás folyamata és eredménytáblái, két vállalkozó az adattábla kitöltése közben...90	
5. ábra Jászfényszaru földrajzi elhelyezkedése	93
6. ábra Vállalkozások gazdasági ágazatok szerinti megoszlása, 2007.....	95
7. ábra Az Ökotársulás gazdasági területe Herencsényben	111
8. ábra A Magyar Ökotársulás Közösség tagjainak belső motivációi	175

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat Versenyképesség kontra együttműködés	24
2. táblázat A fenntartható Regionális Innovációs Rendszerek kialakítására vonatkozó egyéni hipotézisek.....	46
3. táblázat Előzetes tipológián alapuló cselekvési javaslat a fenntartható Regionális Innovációs Rendszerek kialakítására.....	49
4. táblázat A kőolaj, a repceolaj és a repcemag árának ingadozása (2007-2011) a válság hatására.	69
5. táblázat Jászfényszaru őstermelők számának alakulása 2005 és 2009 között	94
6. táblázat A Herencsény környéki települések statisztikai jellemzői	105
7. táblázat A jászfényszarui agrárvállalkozók statisztikai jellemzői.....	130
8. táblázat Jászfényszaru, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között	131
9. táblázat: Jászfényszaru, rotálatlan faktormátrix sajátértéke és variancia aránya az első 8 faktorra vonatkozóan	132
10. táblázat A jászfényszarui agrárvállalkozók faktormátrixa, a legkarakterisztikusabb faktorsúlyok megjelölésével, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat.....	133
12. táblázat: Jászfényszaru, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan	134
13. táblázat Jászfényszaru, a faktor1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként	137
14. táblázat Jászfényszaru, a faktor1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	138
15. táblázat Jászfényszaru, a faktor 1 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	138
16. táblázat Jászfényszaru, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	139
17. táblázat Jászfényszaru, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	140
18. táblázat Jászfényszaru, a faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	140
19. táblázat A herencsényi és a Herencsény környéki agrárvállalkozók statisztikai jellemzői	143
20. táblázat Herencsény, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között.....	144
21. táblázat A herencsényi agrárvállalkozók faktormátrixa, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat.....	145
22. táblázat Herencsény, a faktorértékek korrelációs mátrixa.....	146
23. táblázat Herencsény, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan	146
24. táblázat Herencsény, a faktor 1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként	149
25. táblázat Herencsény, a faktor 1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	150
27. táblázat Herencsény, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	152
28. táblázat Herencsény, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	153
29. táblázat Herencsény, a faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	153
30. táblázat Az ökotársulás tagjainak statisztikai jellemzői	154
31. táblázat ökotársulás, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között.....	155
32. táblázat Az Ökotársulás faktormátrixa, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat	156
33. táblázat Ökotársulás, a faktorértékek korrelációs mátrixa	157

34. táblázat Ökotársulás, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan	157
35. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként	159
36. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	160
37. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	160
38. táblázat Ökotársulás, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként	161
39. táblázat Ökotársulás, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	162
40. táblázat Ökotársulás, a faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként	162
41. táblázat A három mintaterület agrárvállalkozóinak összehasonlító elemzése faktoronként	164
42. táblázat A „Tudatos értékválasztásúak” csoportjaiban a legnagyobb rangszámú állítások	165
43. táblázat A „Változásra vágók” csoportjaiban a legnagyobb rangszámú állítások.....	166
45. táblázat A „Tapasztalt vállalkozók” csoportjaiban és a „Nosztalgikus értékelvűek” csoportban a legnagyobb rangszámú állítások.....	169
47. táblázat Összevont faktormátrix, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat	171

*"Senki sem különálló sziget; minden ember
a kontinens egy része, a szárazföld egy
darabja; ha egy göröngyöt mos el a tenger,
Európa lesz kevesebb, éppúgy mintha egy
hegyfokot mosna el, vagy barátaid házáat,
vagy a te birtokod; minden halállal én leszek
kevesebb, mert egy vagyok az emberiséggel;
ezért hát **sose kérdezd, kiért szól a harang:
ÉRTED SZÓL.**"*

(John Donne: Akiért a harang szól)

I. BEVEZETÉS

Az utóbbi évek éghajlatváltozással kapcsolatos és egyéb természeti és ipari katasztrófái sokakat figyelmeztettek és ráébresztettek arra, hogy az ember a környezetével szerves egységet alkot, s tetteinek tovagyűrűző hatása világméretű problémák forrása lehet. Az emberiség számára a 21. században a legnagyobb kihívást a bioszféra kedvező állapotának fenntartása jelenti. A béke „mellett” azt kellene elérnünk, hogy a Föld eltartóképességének a határa csak elméleti fogalomként létezzen, és a gyakorlatban soha ne ütközzünk bele annak korlátaiba.

Földünk minden rendszere változik, beleértve a társadalmi és a gazdasági rendszert is. A globalizálódó, egyre gyorsabban változó világban a gazdaság és a társadalom „pörgése” növeli a káoszt, növeli az entrópiát. A „rendezetlen világ” létezési valószínűsége ugyan nagyobb, de minősége rosszabb. A megoldást sokan abban látják, hogy a jelenlegi civilizáció eljut arra a szintre, ahol megkérdőjelezi a természetet és a társadalmi értékrendet pusztító életmódját, azt a gazdasági felépítményt, amit létrehozott, és új értékrendje által visszaállítja a bioszféra egységét, harmóniáját.

Az utóbbi évszázad egyik fő jellegzetessége a munkatermelékenységben bekövetkezett óriási növekedés, ami egy antagonisztikus ellentmondás alapjait teremtette meg. Közel 7 milliárdan élünk a Földön, de nem vagyunk képesek sem minőségileg, sem mennyiségileg megfelelő munkát teremteni. Köztudott, hogy nincs elegendő munkahely. Közel 4 milliárd embernek – ez több mint a népesség fele! – nincs állandó munkája.

Ezzel szemben a minőségi probléma már kevésbé látható. Az OECD országok magas szinten képzett dolgozói (beleértve a főiskolai és egyetemi végzettségűeket) munkanélküliek, vagy olyan munkát végeznek (képzéséhez mérten jóval alacsonyabb szintű munka, monoton munka stb.), amely nem felel meg az elvárásaiknak. Érdekes módon különbség mutatkozik a produktív és az “emberinek” nevezhető munkalehetőségek között. A kis és közepes vállalkozások általában olyan munkát ajánlanak, ami nem elég eredményes, viszont érdekes – szemben a nagyvállalatok ajánlataival. A produktivitás és a munkával való elégedettség közötti szakadék meglehetősen jól látszik, ezért kutatásom egyik célja, hogy a vidéken tevékenykedő agrárvállalkozások esetében megvizsgáljam a produktivitás és a munkával való elégedettség közötti összefüggéseket, átváltásokat.

Fontos kérdés, hogy a klímaváltozás és a fosszilis energiahordozók kimerülése következtében kialakult hatalmas környezetvédelmi nyomás elegendő-e ahhoz, hogy paradigmaváltásra kerüljön sor a gazdaságban. Meglehet, hogy a globalizáció elveszítette vagy hamarosan el fogja veszíteni fő motorját. Az olcsó, koncentrált energia, az olcsó logisztika tette lehetővé, hogy a gazdaság a harmadik világba helyezze bázisait, oda ahol olcsó a munkaerő. Úgy tűnik, hogy a globalizáció mögött lévő hajtóerőknek többé már nincs létjogosultságuk. A munka monotonitása már hatalmas szociális nyomást jelent Kína számára. Bolygónk sem képes már tovább elviselni a szállításból, az erőforrások túlhasználásából adódó terhelést. A krízis csak egy jele annak a problémának, ami miatt gyökeres változásra van szükség.

Napjaink legnagyobb problémája, hogy a fenntarthatóság „három lába” (a természeti, a társadalmi és a gazdasági) közötti szakadék folyamatosan növekszik, de növekednek az ellentmondások az ökológiai, a társadalmi és a gazdasági rendszeren belül is, tehát a három láb egyike sem stabil. A szakirodalom rámutat arra, hogy a jelenlegi helyzetben az intelligens válasz a gazdaság mennyiségi növekedése helyett a természet-társadalom-gazdaság harmóniájának a megteremtése lenne, amihez az út inkább minőségi változásokon keresztül vezetne. Meglehet, hogy a globalizáció okozta krízisből a világot a lokalitásra, az önellátásra való törekvés és a régiókra fókuszáló fejlesztések vezethetik ki. Hajnal Klára szintetizáló gondolataival kifejezve *„a fenntartható fejlődés megvalósításának rendezőelveit a lokalitás és vele analóg módon a szubszidiaritás elve, a ciklusosság, biodiverzitás és a kooperáció jelenti. A megvalósítás alapja a „helyi gazdaság”, amely lokális-regionális gazdaság, tehát kisléptékű és a helyi erőforrásokat feldolgozva helyi igényeket elégít ki, a helyi felelősség elve alapján*” (Hajnal, 2006, old.: 20).

A disszertáció alap gondolatát ennek fényében az adja, hogy az agrárszektorban olyan megoldások találhatóak még ma is, melyek az „élhető” világ példáját hordozzák a társadalom tagjai számára, melyekben minden szereplő nyertes lehet. Ahhoz, hogy a megfelelő irányt megtaláljuk, fontos meghatározni azt, hogy milyen értékek mentén, honnan és hová szeretnénk eljutni. Disszertációmban és az ahhoz kapcsolódó empirikus kutatásban annak bemutatására törekszem, hogy hogyan lehetséges megkeresni azokat a fejlesztési megoldásokat, amelyek a regionális fenntarthatóságot szolgálják. Az utóbbi évtizedekben világszerte felerősödött az urbanizáció folyamata. Napjainkban a világ polgárainak több mint fele (57,3%) él városokban, hazánkban ez az arány 65%

(Secretariat, 2003). Ugyanakkor számos kutatás bizonyítja, hogy a fenntarthatóságot a helyi gazdaságok és a helyi társadalom megerősödése inkább szolgálja, mint a nagy metropoliszok szakadatlan növekedése. Fontos volna tehát újra megtalálni a városi és a vidéki létformák egyensúlyát, és biztosítani a kisebb léptékű, főleg helyi erőforrásokra támaszkodó, lokális-regionális gazdasági-társadalmi alakulatok és intézményrendszerek működésének feltételeit.

Kezdetben úgy gondoltam, hogy a megújuló energiák, a biomassza energetikai célú felhasználása témájában fogok kutatni. Ennek megfelelően magam is részt vettem egy sikeres vállalkozás megalapozásában, amely a nyugati modelleket követve, egy erős pénzügyi befektetővel a háta mögött képes volt túlélni a szabályozórendszernek és a gazdasági környezetnek a Magyarországhoz hasonló országokra az elmúlt 10-15 esztendőben oly jellemző változásait. A vállalkozás a repceszajtolásra szakosodott – még abban az időben, amikor az EU, sőt az egész világ hitt a biomassza alapú üzemanyagok térhódításában. Magyarországon a biomassza energetikai célú felhasználását a hazai agrárium és a magyar vidék jövőjét meghatározó egyik kitörési pontnak tekintették. A kezdeti sikereket kudarcok követték, mára az EU és a hazai agrárpolitika is inkább már az akadályokat és korlátokat sorolja. A korábbi optimizmus is fellelhető még, sőt vannak kutatási próbálkozások, de a döntéshozók már sokkal óvatosabbak, mint öt évvel ezelőtt voltak.

A biomassza energetikai célú felhasználását megelőzően is voltak kísérletek a vidéki életforma megmentésére. Ennek pozitív példáit láttuk a fenntartható fejlődést ökotudományok létrehozása révén szolgálni kívánó, Magyarországon is folyó kísérletekben. Ezek mindegyikénél jelen volt egy-egy karizmatikus személyiség; ők rendszerint elméleti téren felkészült, de nem feltétlenül az adott térségből vagy közösségből származó emberek voltak. A kísérletek általában nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.

A hazai vidék elmúlt húszévi fejlődését vizsgálva elmondható, hogy a termelőszövetkezetek megszűnésével sok faluból a „gazdasági értelmiség” is eltűnt. A korábbi termelőszövetkezeti vezetők egy része magánvállalkozó lett, de sokan elhagyták a falut és olykor a mezőgazdasági pályát is. A kárpótlással visszakapott földek egy része az agrárvállalkozásban tapasztalatlan emberek kezébe került. Számos kutatás foglalkozik a mezőgazdasági birtokviszonyok, a kívánatos üzemméretek kérdésével. A kutatók az elmúlt húsz év változásait kritikusan vizsgálják, és a vélemények nagyon megoszlanak. Mind a személyes szakmai érdeklődésem, mind pedig az egy újfajta

agrárvállalkozáshoz való két évvel ezelőtti csatlakozásom révén szerzett tapasztalatok azt a véleményt látszanak erősíteni, hogy a vállalkozások sikere nagyrészt azok vezetőinek az értékrendjén, személyes elköteleződésén és vezetői képességein múlik. Az emberi tényező ugyanakkor általában kimarad a kutatások fő áramából. A gazdaságpolitika kiszámíthatatlansága, az EU támogatások bizonytalansága, a gazdaságos üzemméret vagy az ágazati sajátosságok kutatása sokak számára izgalmasabb, elfogadottabb kutatási tematikát jelent.

Témaválasztásom előzményei a távolabbi múltban keresendők, hiszen 2003-ban, amikor a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Tanárképző Intézetében megszereztem mérnök-tanári diplomámat, szakdolgozatom tárgya (A család erkölcsi nevelő hatása, szociális érzékenységre nevelés) lényegében megteremtette jelen kutatási témám gondolati csíráját. Daniel Goleman munkássága abban az időben nagyon mély benyomást tett rám. Akkori szakdolgozatomban kérdőíves módszer segítségével hasonlítottam össze a városi és a vidéki középiskolások érzelmi intelligenciáját (EQ), szociális érzékenységét és arra a megállapításra jutottam, hogy a vidéki közegben felcseperedő gyermekek szociális érzékenysége szignifikánsan magasabb a városi gyermekekénél. Szeretném megjegyezni, hogy természetesen mindkét esetben vannak pozitív és negatív kivételek, de több kutatás (Bredács, 2010); (Lopes, Salovey, & Strauss, 2003) is rámutat az érzelmi intelligencia fontosságára, ami már csecsemő, majd gyermekkorban, a szülő és gyermek közt végbemenő kapcsolat hatására kialakul.

Az érzelmi intelligencia fogalma magába foglalja az empátia képességét, a nem verbális kommunikációban való jártasságot és az érzelmek felismerésének, kontrollálásának és adekvát kommunikációjának készségeit. A gyerekek az évek folyamán kialakítják érzelmi beállítottságuk lényegét és lehetőségeit. Az ösbizalom csak olyan környezetben alakulhat ki, amely önzetlen meleg szeretettel és harmóniával teli (Goleman, 1997).

Egy több mint 1000 fős mintán végzett kutatás empirikus eredményei szerint a serdülők optimális fejlődéséhez, pszichológiai immunitásuk kiépüléséhez hozzájárul a családi atmoszféra. Az alkotóképesség a szocializációs feltételek (komplex család, szociális forrást teremtő és magas fokú érzelmi intelligenciával bíró szülők) függvényében markáns növekedést mutat (Oláh, 2006).

Az érzelmi intelligencia nélkülözhetetlen a magas szintű együttműködéshez. Mivel a kutatás során hangsúlyozzuk az együttműködés, a kötődés, a hagyomány fontosságát, ami megfelelő szintű érzelmi intelligenciát követel, ezért az érzelmi intelligencia

fogalmának említése a bevezetésben nélkülözhetetlen. És a hit, az emberség, a közösség, a hagyomány is megkerülhetetlenek, ha többé akarunk válni (Alford O.P. & Naughton, 2009).

Az érzelmi intelligencia ma már a gazdasági életben is elismerten a vezetői siker egyik legfontosabb tényezőjének számít, míg az értelmi intelligencia csak szükséges feltételnek. Egy egyesült államokbeli kutatásból kiderült, hogy a vezetők 79%-ának a sikere magas érzelmi intelligenciájuknak volt köszönhető. A vezetők érzelmi intelligenciájának szintje kihat a viselkedésükre, sikerességük vagy kudarcuk ezáltal meghatározott (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2002).

Az értelmi és érzelmi intelligencián túl a kulturális intelligenciának is meghatározó a szerepe az üzleti világban. A jó vezetőnek rendelkeznie kell globális műveltséggel, a különböző szubkultúrák közötti és a szubkultúrákon belüli váltások képességével (Alon & Higgins, 2005). A kultúrát nem tekintették mindig gazdasági tényezőnek – inkább egyfajta adottságnak, aminek nincsen szerepe a gazdasági fejlődésben. A modern társadalmi elemzések a kultúrát nagyrészt úgy veszik figyelembe, hogy feltételezik, hogy a szokások akadályozzák a vállalkozást és korlátot jelentenek gazdasági fejlődés előtt. Közgazdászok között elterjedt nézet, hogy a kultúrát valamiféle „ízlésként” lehet felfogni, ami a gazdasági elemzések keretein kívül esik. A kulturális diverzitásnak számukra nincsen gazdasági jelentősége. A kultúra valamilyen formában elkülönül és nem érintett a fejlesztési értékektől. T.N. Jenkins munkájában (Jenkins, 2000) górcső alá veszi a kultúra jelentőségének tradicionális és modernista felfogását, és a tradicionális kultúrák és a fenntartható fejlődés kapcsolatát vizsgálja, nevezetesen, hogy mi a falusi kultúrának a szerepe a fejlődésben. Történészek és antropológusok (Toulmin, 1990) a legutóbbi időkben meggyőzően bizonyítják, hogy a korábbi nézet helytelen. Egyes kutatók, mint például Hayami és Ruttan, innovációs modelljükben meggyőzően bizonyítják, hogy a kultúrának igenis jelentős a gazdasági szerepe is (Hayami & Ruttan, 1985). Jól ismert tény, hogy a tradicionális népi kultúrák pozitív kapcsolatban vannak a fenntartható fejlődéssel.

Eredetileg kiválasztott témám (biomassza energetikai célú felhasználása) időszerűtlenné válása megerősítette személyes érdeklődésemet az emberi tényező fontossága iránt, és úgy gondoltam, érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen vállalkozó típusok léteznek ma a magyar falvakban és érdemes lenne kideríteni, hogy létezik-e helyben olyan agrárvállalkozói kör, amelyik a saját helyzetén kívül egy tágabb közösséget is képes

megszervezni. Személyes kötődéseim okán – egyrészt Jászfényszarun születtem, másrészt tagja vagyok a Magyar Ökotársulás Közösségnek –, valamint a limitált anyagi lehetőségeket is figyelembe véve kézenfekvő volt, hogy ebben a két térségben (Jászfényszaru és Herencsény) folytassak kutatásokat.

Az Ökotársulás magában hordozza annak a lehetőségét, hogy ilyen vállalkozókat találjak. Az Ökotársulás egyik tagja – aki nyugatról települt haza és nagyon komoly erőfeszítéseket és nem kevés pénzt is investált a vidéki élet újjáélesztésébe – a mélyinterjú során elmondta, hogy nem volt képes áttörni azt a gátat, ami a faluban a „gyüttmenteknek” jár. Ő abban különbözött az előbbieken említett ökofalu-kísérletek vezetőitől, hogy leköltözött a faluba és ott él abban a térségben, közösségben. Ő a saját tapasztalatait kudarcként élte meg, bár a kívülálló számára kudarc akár sikernek is tekinthető. Az Ökotársulás vezetői mindenképpen tudnak építeni azokra az eredményekre, amiket a külföldről nosztalgiából visszatelepült vállalkozó elért. A kutatás kezdetén nem látszott fontosnak az agrárvállalkozói értékrend, bár sokat hallunk róla, hogy a mezőgazdaság nemcsak az élelmiszertermelés miatt fontos, hanem azért is, mert olyan közjavakat szolgáltat, mint a mezőgazdasági táj, élőhely a vadak számára, a biodiverzitás megőrzése vagy éppen a foglalkoztatással segíti fenntarthatóvá tenni a rurális térségeket. A vállalkozók közötti összefogás olyan megállapodásokat, alkukat, munkakörülményeket teremt, melyekben mindenki jól jár. Ez az ideális megoldás akkor érhető el, amikor a fókusz átkerül az "egyik nyer, másik veszít" esetről - amiben egyesek szükségletei mások érdekei fölé helyeződnek - a kettős győzelemre, amiben mindenkinek a szüksége számításba kerül a mindenkit egyformán szolgáló szintézisben (Marashinsky, 2006).

Magam is osztom Kajner Péter (Kajner, 2006) véleményét, aki a szakirodalom jeles képviselőitől idézi az ismert környezetgazdálkodási értelmezést, miszerint „*a mezőgazdaság célja a természetes és az ember alkotta környezetnek hosszabb távra szóló szabályozott hasznosítása, tervszerű fejlesztése és hatékony védelme, a természet ökológiai egyensúlyának fenntartásával és a társadalom igényeinek figyelembe vételével. Itt tehát nem csupán a főtermék előállítására áll a figyelem középpontjában, de az ember tájalkotó tevékenysége is, a mezőgazdaság környezeti, gazdasági és szociális vonatkozásaira is ügyel*” (Madas, 1985, old.: 204). A mezőgazdaság valaha földművelés (agri-kultúra) volt, szakrális tevékenység: a föld, a növények és az állatok gondozása, művelése, nevelése. A szellem bevitele a magára hagyott természetbe. A

környezetvédők körében jól ismert Schumacher (Schumacher, 1991, old.: 176) a mezőgazdaság funkcióit így fogalmazta meg: *„az embert állandó érintkezésben kell tartania az élő természettel, amelynek ő maga rendkívül sebezhető pontja és az is marad; emberarcúvá kell formálnia és meg kell nemesítenie az ember tágabb környezetét, és meg kell termelnie az élelmiszereket és egyéb anyagokat, amelyre az emberiségnek szüksége van.”*

Munkám célja, hogy segítsék felismerni azokat lehetőségeket és problémákat, ami a vidéki vállalkozók élettapasztalatai és értékrendje által meghatározottak; amelyek segítik vagy éppen gátolják őket abban, hogy sikeres vagy „csak” elégedett vidéki vállalkozók legyenek. A mélyinterjúk és a Q táblák segítettek abban, hogy jobban megismerjük a vidéken élő vállalkozókat és meghatározzuk azokat a problémákat, amelyek gátolják őket abban, hogy felismerjék társadalmi helyüket, szerepüket. Téziseim egy része arra irányul, hogy meghatározzuk, mi gátolja vagy motiválja a vidéki lakosságot abban, hogy gazdálkodni kezdjen. Részben választ kaphatunk a kutatásból arra is, hogy mennyire motiválják a vidéki embereket érzelmeik, és arra is, hogy mennyire elégedettek a vidéki vállalkozók életük minőségével. Az esetlegesen feltárt pozitív példák másokat is arra sarkallhatnak, hogy e sajátos, ma sokak szerint idejétmúlt életmódot válasszák.

I. 1 A kutatás hipotézisei

A magyar vidék problémáit tekintve az ember, aki maga is vidékről származik, azt gondolná, hogy neki kellene kitalálni egy olyasfajta járható fejlődési utat, amilyenben annak idején a népi írók és Németh László is gondolkodtak. A szakirodalom néhány olyan modellel, kiinduló ponttal szolgált, amelyek a fenti kérdésekre kerestek választ, megoldást. A nemzetközi szakirodalmat tanulmányozva kiderült, hogy a nálunk fejlettebb országok is, mint például az Egyesült Királyság vagy Ausztria, hasonló problémákkal küzdenek a vidék megmentése terén – nevezetesen, bizonyos régiók elnéptelenedésével, elöregedésével, gazdasági ellehetetlenülésével, miközben ugyanezen országok más régiói sikertörténetekről adnak számot. A sikertörténetekben általában az a közös, hogy a régió képesnek bizonyult az ott élő közösség tagjait egy meghatározó vízió mentén mozgósítani annak érdekében, hogy együttesen cselekedjenek. A sikeres régiókban a vállalkozók, ahelyett hogy a versenyre helyeznék a hangsúlyt, inkább együttműködnek, és megpróbálnak olyan integrációt létrehozni,

amiben a vállalkozók, illetve vállalkozások tevékenységük révén egymást erősítik vagy egymásra épülnek rá. Az együttműködés vertikális integrációt hoz létre, amiben minden vállalkozásnak megvan a maga helye és szerepe.

A vidékre nosztalgiából visszatelepülő vagy oda lejáró városi értelmiségi, illetve középosztálybeli embereknek van egyfajta elképzelése a vidékről, a vidéki életről. Ezek a kívülről szállított eszmék a vidéki életnek egy olyan alternatíváját próbálják fölkinálni, olykor ráerőltetni a vidék társadalmára, ami éppen a fiatalabb generációk számára nem vonzó. Pedig a fiatalok nélkül elképzelhetetlen a sikeres vidékpolitika.

A szakirodalom tanúsága szerint a vidékfejlesztési stratégiák sikerességében megkülönböztetett szerepe van a törekvések társadalmi támogatottságának, a fejlesztési törekvésekben egy világos „iránymutató vízió” létezésének. A nyugati példák „irányító vízióját” is olyan szakemberek (vezetők) találták ki, akik értékrendjük okán nemcsak a saját vállalkozásukat akarták sikerre vinni, hanem együttműködésre törekedtek a környezetükben élőkkel. Egy régió vagy falu fejlődése szempontjából fontos, hogy megkeressék, létezik-e olyan vezéregyéniség, olyan mintát adó vállalkozó vagy vállalkozói csoport, amely alapvetően motorja vagy kezdeményezője lehet a vidéki életforma megreformálásának, amely a pozitív vidéki értékrendet megőrzi, ugyanakkor gazdaságilag sikeres vállalkozásokat hoz létre. A tapasztalatok szerint minden siker alapja az összefogás, a kölcsönös együttműködés. Az összefogás és együttműködés, mint iránymutató vízió az egyik alapja mindenféle fejlődésnek. Ha a régióban élők összefognak és képesek a közös érdekek alapján a cselekvésre, akkor valamely „vízió” átvezetheti a régiót egy olyan fejlődési pályára, amely a régiót revitalizálja, újjáéleszti.

1. Hipotézis

A vidékfejlesztés sikere elsősorban nem a külső infrastruktúra-fejlesztésen és egyéb projekt-támogatásokon múlik, hanem azon, hogy vannak-e helyi karizmatikus vezetők, akik az úgynevezett „iránymutató vízió” mögé képesek felsorakoztatni a falu közösségét.

A nemzetközi szakirodalomból kiderül, hogy a világban vannak olyan sikeres régiók, amelyek a vidéket a 21. század körülményei között is képesek voltak megtölteni élettel, megfordítani azokat a kedvezőtlen tendenciákat, amelyek a falvak elöregedését, elnéptelenedését és a vidéki életforma megszűnését eredményezik. Az is kiderült, hogy ezekben a nyugati sikertörténetekben volt valami közös. Rendszerint voltak karizmatikus vezetők, akik képesek voltak megszervezni és magukkal vinni a közösséget. A szakirodalom pozitív példái azt mutatják, hogy általában azok a térségek

lettek sikeresek, azok maradtak inkább életképesek, ahol az iránymutató vízió („guiding vision”) mögé felsorakozott a közösség. Az üzletemberek, szakértők és hivatalnokok mellett minden esetben kellett a helyi közösségek meghatározó személyiségei is a sikerhez, akik nemcsak a saját helyzetüket akarták javítani, hanem egyéni boldogulásukat a közösség egészének a boldogulásán keresztül tartották megvalósíthatónak.

2. Hipotézis

Az erősen iparosodott nagyváros közelében lévő rurális településekre jellemző, hogy viszonylag kevés az agrárjellegű tevékenység és kötődés. A településen élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek. Az ilyen települések vállalkozóinak értékrendje jelentősen eltér a hagyományos vidéki értékrendtől. Ez vállalkozóként segíti Őket, de nehezebben válhatnak a közösség természetes vezetőivé.

Az emberek nagy része ipari jellegű tevékenységet folytat. Nem jellemző rájuk a földhöz, a falusi múlthoz való kötődés, racionális beállítottságúak, és az értékrendjükben a hagyományos vidéki létforma iránti elkötelezettség inkább csak nosztalgiaként él.

3. Hipotézis

A nem iparosodott térségben lévő településeken, ahol még ma is a mezőgazdasági tevékenység játszik a megélhetésben meghatározó szerepet, a vállalkozók is jobban kötődnek a hagyományokat is őrző vidéki létformához. Ez a vidéki életforma számukra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez bizonyos értelemben a városi emberek számára már természetessé vált dolgokról való lemondással jár.

Alapvetően valószínűsítjük, hogy azokra az állításokra, amiben azt kérdezzük, hogy megéri-e dolgozni, vagy boldoggá teszi-e őket a napi munkájuk, pozitívabban reagálnak, mint azok, akik iparosodott környezetben dolgoznak.

4. Hipotézis

Vannak olyan polgártársaink, akik a vidéki életformát önként választották, gyakorlatilag elhagyták a nagyvárost és föladták azt a fajta egzisztenciát, ami a városhoz volt köthető. Belefáradtak a városi létbe, de életükben az agrárius tevékenység nem tud olyan mértékben gyökeret verni, hogy immanens részükké válják.

Ők a falvakba betelepültek. Nagyon vegyes értékrenddel bírnak, és ahelyett, hogy a falu hagyományos értékrendjét próbálnák magukévá tenni, inkább az jellemzi őket, hogy próbálják megváltoztatni azt.

5. Hipotézis

Napjainkban sokan elfordulnak a városi élettől és falura költöznek vagy falusi kötődést keresnek. Ennek oka, hogy gyermekkorukban olyan pozitív élményeik voltak falun, amelyeket a jelenlegi rohanó étellel való elégedetlenség hoz a felszínre.

A fenti hipotéziseket úgy teszteljük, hogy állításainkat három csoport – Jászfényszaru agrárvállalkozói; Herencsénynek és környékének agrárvállalkozói; és az Ökotársulás Közösség – tagjaival értékeltetjük. Mindhárom csoportból 18-20 helyi vállalkozóval készítünk interjút és velük értékeltetjük az állításokat. Hasonló profilú vállalkozókat választva a mintákba azt is feltérképezhetjük, hogy esetleg különbözik-e az ország különböző fejlettségű területein élő, de hasonló tevékenységet végzők értékrendje. Erre kiváló eszköz a Q módszer, amivel gyakorlatilag az embertípusokat tudjuk viszonylag homogén csoportokba sorolni, így próbálva feltérképezni az értékrendjüket.

Dolgozatom négy érdemi fejezetből, bevezetésből és végül összefoglalásból áll. A II. részben, amelyik a „A „vidék” szerepének újraértelmezése” címet viseli, próbáltam a szakirodalom alapján áttekinteni azokat a nemzetközi törekvéseket, amelyek a vidékfejlesztés integrált közelítését alkalmazva brit és német vidékfejlesztési projektek esetében sikerre vezettek. Megpróbáltam továbbá körbejárni a fenntartható fejlődés és a vidékfejlesztés kapcsolatát is. A következő, III. fejezet az „iránymutató vízió” elméleti és gyakorlati jelentőségével foglalkozik. Egy osztrák esetet mutatok be részletesebben – Murau példája ugyanis hazánkban is hasznosítható volna. Úgy gondolom, a sikeres vidékfejlesztésnek két alapfeltétele van: az iránymutató vízió és a megfelelő vezető. Ebben a fejezetben mutatom be azokat a törekvéseket, melyeket a szakirodalom közösség által támogatott mezőgazdálkodásként ismer. Magam is tagja vagyok egy ilyen hazai társulásnak, amely egyúttal empirikus kutatásom egyik tárgya is lett. A fejezetet egy esettanulmány zárja, amit a már említett repcesajtoló üzem tapasztalatai alapján készítettem. Ezt követik az empirikus kutatás módszereit és eredményeit bemutató fejezetek, végül a disszertáció összefoglalással és a kutatás eredményeinek bemutatásával zárul.

II.A „VIDÉK” SZEREPÉNEK ÚJRAÉRTELMEZÉSE

“A fenntarthatóság felé való átmenet végén egy olyan harmonikus, értékkövető és értékőrző magyar társadalom sejlik fel, melyben a boldogulás alapja – az anyagi értékek mellett – az egészség, a tudás, az erkölcs (mely többek között hiten, bizalmon és tiszteleten alapul), valamint a családi, közösségi és a nemzeti összetartozás.”

Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia (NFFS, 2011)

II. 1 A vidéki gazdaság szerepe a fenntartható fejlődésben

II. 1. 1 A fenntarthatatlan gazdasági növekedés

A mezőgazdaság és a vidék összekapcsolódó fogalmak, és még inkább összekapcsolják őket a fenntartható fejlődés céljai. Negyven évnél is régebbi a mezőgazdaság környezetgazdálkodási értelmezése, a főáramú gazdaságban és a vidékfejlesztésben mégis alig lehet tetten érni a fenntarthatóság eszméjének megjelenését. A vidékfejlesztés fogalma újabb, de mint Bodorkós Barbara (Bodorkós, 2010, old.: 56) idézi: *„számos megközelítés alakult ki, a vidékfejlesztés azonban mindenekelőtt az elmaradott területek gazdasági, társadalmi viszonyainak, a vidéken élők életminőségének javítását jelenti harmóniában a vidéki környezet és táj adottságaival, megőrizve annak nem pótolható erőforrásait és kultúráját”* (Szakál, 1998). *„A vidék megélhetését nem lehet egy pusztán termelési célú térre alapozni, csak a megfelelő biológiai életfeltételeket, élelmezési és élelmiszerbiztonságot biztosító vidéken képzelhető el fenntartható vidéki gazdaság és társadalom”* (Ángyán, 2003, old.: 625).

Zsolnai László és Antonio Tencati munkájukban (Zsolnai & Tencati, 2010) a mainstream közgazdaságtannak, a versenynek az „ördögi” szerepét taglalják, amely elviselhetetlen környezeti és társadalmi költségeket okozva temérdek árut és szolgáltatást termel. Az alábbi 1. táblázat szemlélteti, hogy csak az együttműködő vállalatok képesek értéket teremteni.

1. táblázat Versenyképesség kontra együttműködés

	Verseny modell	Együttműködési modell
Alap motiváció	Önérdék	Önmagunkkal és másokkal való törődés
Fő célkitűzés	Profit- vagy részvényérték maximalizálás	Értékteremtés a hálózat minden résztvevője számára
Siker kritérium	Pénzbeli növekedés	Kölcsönösen előnyös kapcsolat az érintettek között

Forrás: (Zsolnai & Tencati, 2010) alapján saját szerkesztés

Molnár Ferenc a hagyományos szemléletű gazdasági értékelést azért tartja hibásnak, mert hiányzik belőle a társadalom hosszú távú fennmaradását szolgáló, a jövő generációkra, illetve a természeti és társadalmi környezetre érzékeny magatartás. Véleménye szerint a hagyományos gazdasági értékteret olyan alternatív gazdasági értéktérnek kell felváltania, amelyben a természetes visszacsatolási rendszerek fenntartása „gazdaságilag racionális” cél, mert *“társadalmunk továbbélése a jelen keretek és értékrend mellett nem biztosítható”* (Molnár F. , 2006, old.: 34). Munkájában a gazdasági érték alternatív megközelítését (Fenntarthatósági Gazdasági Érték) részletesen kifejti. Nem csak a gazdaság technikai dimenzióira koncentrálnak, hanem mellérendelt módon szerepelteti a természeti és a társadalmi dimenziókat is, megpróbálja figyelembe venni ezek egymásra hatásait és visszacsatolásait.

A vidéknek megélhetést és gazdasági értéket kell teremtenie az ott élő emberek számára. Környezetgazdaságtani nézőpontból azonban, bár nagyon fontosnak tekintjük, mégsem elégedhetünk meg önmagában a gazdasági értékkel. A fejlett országokban egyre jellemzőbb, hogy a magasabb jövedelmű egyének túlságosan a gazdasági tényezőkre fókuszálva rosszul értelmezik az érték fogalmát. Ténylegesen felmerül bennük, hogy mennyi pénzt, mennyi anyagi jószágot tudnának létrehozni azalatt az idő alatt, amikor nem gazdasági tevékenységet végeznek, hanem például a szomszédkapcsolataikat ápolják, gyermekeiket nevelik vagy a háztartással foglalkoznak. Idejük túlságosan értékesé válik gazdasági értelemben. Az egy óra alatt megtermelt jövedelemről való lemondás ezáltal túlságosan nagy áldozatnak tűnik ahhoz képest, mint amit a másik oldalon képesek értékelni. Amilyen mértékben fizikai energiánkat anyagi célok elérése érdekében fektetjük be, olyan mértékben sorvad el az érzékenységünk a másfajta jutalmak iránt. A barátság, a művészet, a természeti

szépségek, a vallás és a filozófia iránti érdeklődés egyre kisebbé válik. *„Ha valakinek az ideje ‘értékesebbé’ válik, egyre kevésbé racionális számára az időt bármi mással, mint pénzszerzéssel vagy a pénz feltűnően való elköltésével tölteni”* (Stephen Lindner, 1970). Emiatt sokan arra a következtetésre jutnak, hogy a több valószínűleg jobb. De az élet nem lineáris. Ami kis mennyiségben jó, az nagyobb dózisban sokszor már káros. *„Az emberek nem attól boldogok, amit csinálnak, hanem attól, ahogyan csinálják”* (Csíkszentmihályi, 1990) idézi Dr. Kerekes Sándor (Kerekes, 2011). Az egyén szempontjából értéket jelent, ha az elvégzett munka által a megelégedettség, a harmónia, a „flow” állapotába kerül, ami többnyire olyankor következik be, amikor az ember előtt világos, jól meghatározott célok állnak, amelyek megfelelő cselekvést igényelnek (Csíkszentmihályi, 2009, old.: 45).

A jólét a mértékletességben rejlik és nem a túlzásban. A fenntartható társadalom tagjai számára fontosak a mértékletesség, a takarékoság értékei. A mérték az érték – mondták a görögök. *„Mérték nélkül nincs törvény, nincs közösségi rend, nincs erkölcs és nincs tudás”* (Hamvas, 1996, old.: 5). Filozófiai értelemben „az értékek nem azonosak közvetlenül a dolgok (tárgyak, személyek, viszonyok, tevékenységek stb.) belső immanens tulajdonságaival, hanem olyan eszmei objektívációk, amelyek az ember által a dolgokban felismert, valamint nekik tulajdonított minőséget fejezik ki” (Váriné Szilágyi, 1987).

A kutatások azt bizonyítják, hogy az önkiteljesítés, a saját életminőség szempontjából értelmezett értékteremtés tulajdonképpen nem annyira gazdasági kategória, mint amennyire általában gondoljuk. *„A felmérések eredményei általában azt a megállapítást tűnnek igazolni, hogy a szegénység küszöbét átlépve a további javak nem emelik érzékelhetően a boldogság esélyét”* (Csíkszentmihályi, 2009, old.: 35). Az anyagi javakkal ellentétben képes viszont kompenzálni az egyéneket az, ha úgy érzik, hogy hasznos, értékes tagjai egy közösségnek. Ez fontosabb annál, mint hogy mekkora jövedelemre tudnak szert tenni.

Ha az ember elhiszi, amit a környezete sugall – nevezetesen, hogy ha nem elég gazdag, akkor boldogtalan –, akkor ez már önmagában elég ahhoz, hogy egy közösség, egy falu vagy a vidék tönkremenjen. Ha valami összetartja, mobilizálja, aktivizálja az embereket, ha elhiszik, hogy tudnak változtatni a helyzetükön, akkor ez tulajdonképpen hozzájárul ahhoz, hogy jobban érezzék magukat. Értékteremtésre törekszenek, de nem csak az anyagi értékek teremtésére, hanem például a közösségben elfoglalt helyük és az ott

betöltött szerepük által lehetővé tett értékteremtésre is. A gazdaság- vagy vidékfejlesztésnek ez legalább olyan fontos dimenziója, mint a gazdasági értékteremtés körülményei, illetve azok javításának lehetőségei.

Ez a felismerés tükröződik az új Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia tervezetében, ami – politikai dokumentumoktól szokatlan módon – a következőképpen fogalmazza meg az „értelmes élet” értelmét: *„A siker kulcsa a kitartó munka, a találékonyság, a fejlesztésre való készség és a gazdasági tevékenységek címzettjei felé való empátia, s nem az adócsalás, a korrupció vagy a járadékvadászat. A megtakarítás, a vagyongyarapítás fontosabb a fogyasztásnál, a meglévő élvezete a szerzésnél”* (NFFS, 2011).

II. 1. 2 Az öko-holisztika fogalma és gyakorlati alkalmazása

Negyvenkilenc esztendővel ezelőtti tanulmányában Edward N. Lorenz (Lorenz, 1962) kimutatta, hogy determinisztikus rendszerek is tanúsíthatnak előre nem látható, véletlenszerű viselkedést. Fölfedezése, a pillangó-hatás, miszerint *„egy pillangó braziliai szárnycsapása képes Texasban tornádót kiváltani”*, alapjaiban rendítette meg a tudósok newtoni világképbe vetett bizalmát. Ez a felfedezés annak ellenére nagy jelentőségűnek bizonyult, hogy Pietro Pomponazzi már a XV. században szokatlanul konkrétan megfogalmazta, hogy a makrokozmoszban lejátszódó változások összhangban állnak a mikrokozmosz törvényeivel, s a két kozmosz azonos struktúrája következtében ugyanazok a törvényszerűségek jellemzik mindkettőt. Eszerint egyetlen hatás mind a két kozmoszban változásokat indíthat el.

Lorenz tudományos hagyatéka példázza, hogy mit jelent, ha holisztikus módon, a maga teljességében közelítjük a világot. A holisztika abban a meggyőződésben gyökerezik, hogy a világ egy integrált egész, amelyben minden mindennel összefügg (Neisser, 1984). Ez éppen az ellentéte a redukcionizmusnak, a szétválaszthatóság és darabolhatóság korunkban uralkodó paradigmájának. Bármilyen összefüggésre, problémára szeretnénk rávilágítani, a holisztikus nézőpont segíthet abban, hogy kritikánk eredményes legyen. A zöld mozgalom kortárs gondolkodói együtt dolgoznak egy új világnézet kialakításán, amelynek öt alapeleme, öt kulcsszava: Gaia (James Lovelock), Mélyökológia (Arne Naess), Permakultúra (Bill Mollison), Bioregionalizmus (Gary Snyder) és a Teremtés szellemisége (Matthew Fox). Ezek az alkotórészei a természet integrált szemléletének (Kumar, 1993).

Az „új” világszemlélettel szemben a neo-liberalizmus számára a meghatározó szereplő az akaratát a piacon keresztül érvényesítő egyén. A nemzetállamoknak legfeljebb védelmi funkciójuk miatt lehet létjogosultságuk. Gabriella Kütting megállapítása szerint nemzetközi, politikai és gazdaságtani nézőpontból vizsgálva a globalizációt a környezeti és társadalmi dimenziók mellékessé válnak és csak a nemzetközi szereplők által megjelenített társadalmi és környezeti összefüggések kerülnek be az elemzésekbe. Mindeközben a szerkezeti korlátok, amelyek között ezek a nemzetközi szereplők működnek, háttérbe szorulnak (Kütting, 2004). A globalizáció szakirodalma különbséget tesz a nemzetköziesedés és a globalizáció között, és ez utóbbit éppen az különbözteti meg az előbbitől, hogy a gazdasági, politikai folyamatok nem szükíthetők le térben, tehát az egész világra kiterjedően hatnak. A globalizáció, kiterjedt irodalma ellenére, éppen a holisztikus látásmódot illetően volt redukcionista. Az öko-holisztika új szemléletmód, amely egyesíti a hagyományos holisztikát az ökocentrikus nézőponttal. A globális gazdaságpolitikát környezeti és szociális vonatkozásaiban egyaránt vizsgálja. Míg a holisztika hagyományosan társadalomtudományi – értsd szociális, politikai és gazdasági – dimenziókat vizsgált, addig az ökocentrikus álláspont az ökológiai-környezeti kérdésekkel foglalkozott, és a társadalmi összefüggéseket csak érintőlegesen elemezte. Kütting könyvében az öko-holisztika jegyében egyesíti a globális gazdaság és a természeti környezet kölcsönhatásait.

Gondoljunk csak bele annak a munkásnak a helyzetébe, aki egész életében egy gyárban dolgozik és valamely részművelet végrehajtására van kárhóztatva, vagyis munkája monoton, és nem „látja”, nem élvezi munkája eredményét. Csak a bérért dolgozik, a munka nem jelent neki örömet. Ezzel szemben annak, aki a mezőgazdaságban dolgozik, állandó kapcsolata van a természettel, holisztikusan, a maga teljességében szemléli a világot.

Feltételezésem az, hogy a kevésbé képzett emberek is lehetnek elégedettek és boldogok, sőt, gondolkodhatnak rendszerben, amennyiben értelmes munkát végeznek, és lehetnek elidegenedettek, ha a munkájukban csak "gépként" vesznek részt. Azt gondolom, hogy az idilli, harmonikus kép önmagunkról, másokról és a világról mindannyiunk számára vágyott tény és egyben cél kell, hogy legyen. S hogy ki áll értekezésem középpontjában? Ha a magyar szépirodalomhoz nyúlunk vissza, talán Szepes Mária fogalmazza meg legszebben gondolataim kiindulási egységét: *„Lassan visszaléptem a parasztemberhez. Ő volt a mérleg nyelve bennem. Egyensúlyba kerültem általa. A*

parasztember a mérték volt, aki nem szökött múltba vagy jövőbe a kötelességei elől... az időtlen ember, aki minden zárlatot áthaladhat, mert szabad. A természet része. Együtt lüktet valamennyi életjelenség ritmusával. Ezt az összhangot semmi nem zavarja meg benne. Mert nem fél semmitől. Nem kötődik semmihez. A változandóság mögött a szüntelen megújulás örökkévalóságában él” (Szepes, 1986).

De talán a parasztembert nevezük inkább mezőgazdasági vállalkozónak, mezőgazdasági vállalkozásnak, hiszen nem célunk az alapokhoz visszatérni. Napjainkban a technológia fejlődésének van létjogosultsága. A technika és a tudomány eszközök lehetnek problémáink megoldásához. Ezt bizonyítja egyetemünk volt rektorának, Csáki Csaba akadémikusnak a kijelentése a fiatal kutatók tanácskozásán, miszerint: *„a társadalom problémái és az ország jövőjét érintő fontos kérdések közül is kiemelkedik a vidéké, hiszen ma Magyarországon mintegy 600 ezer mezőgazdasággal foglalkozó ember él elmaradott körülmények között. Csáki Csaba hangsúlyozta: egy ország akkor válik igazán európaivá, ha a vidéki lét nem jelent hátrányt a városival szemben” (Csáki, 2010).*

II. 1. 3 A vidéki létforma alapvonásai

Egy németországi kutatás (Duenckmann, 2010) szerint a vidéken élő embereket a vidékről alkotott elképzelésük alapján három különböző csoportba lehet sorolni. Az első csoport tagjainak a vidékről alkotott elképzelése idillikus. Ide tartoznak a „zöld” városvezetők, politikusok. Közülük a legtöbben a munkaidőt követően hazatérnek csodálatos, kicsi, békés falvaikba, az agglomerációs településekre, amiket manapság alvó városoknak nevezünk. A második csoportba azok a személyek tartoznak, akik nyitottak az új kezdeményezésekre és a reformokra, az organikus mezőgazdálkodásra. A harmadik csoport tagjai ezzel szemben a vidék egyetlen esélyét az intenzív mezőgazdaságban látják.

Európa-szerte jellemző, hogy a vidéken élők körében magasabb az idősök és alacsonyabb a fiatalok aránya. A vidéki területekre újonnan beköltözők általában nem a régióból jönnek, hanem a régió kívülről. Érdekes, hogy az igazi vidéki területeken arányaiban jóval több az önfoglalkoztató (tehát a magánvállalkozó), mint a városi régiókban.

A városi régióban foglalkoztatottak közül általában sokan dolgoznak a pénzügyi és az üzleti szolgáltatások szektorában, a városi régió kívüli területeken azonban alig

találhatóak ilyen foglalkozásúak. Beosztásukat tekintve furcsa érdekesség viszont, hogy a vidéken lakók között a menedzserek és a szenior hivatalnokok aránya átlag feletti. Az elsőszámú vezetők egy része már megengedheti magának, hogy a nagyvárosban dolgozzon, de a faluban éljen. Ez viszont ellentmondást eredményez, mert a jövedelem nem vidéken keletkezik és nem ott költik el. Vidéken laknak, de nem ott keresik a pénzt. Ami azt is jelenti, hogy nem ott adóznak. A régiók jövedelmének a nagyobbik része kívülről jön.

Ezzel párhuzamosan változnak a közlekedési szokások is. Az Egyesült Királyságban (Midgley, Ward, & Atterton, 2005, old.: 41) az elmúlt 10 esztendő során 15%-kal nőtt a munkahelyükre ingázók által naponta megtett út átlagos hossza. A vizsgált észak-kelet angliai részen hagyományosan rövidebbek ezek az utak, mint Angliában általában. Ez annak köszönhető, hogy az ott élők a közeli szénbányákba jártak dolgozni vagy hajósok voltak (régi tradíció). A mobilitási mutatók lényegesen nagyobbak a már említett menedzserekre és a szenior vagy vezető hivatalnokokra, illetve a szakmunkásokra vonatkozóan, akik a szakmájuk gyakorlása miatt bejárják a vidéket, tehát jóval többet utaznak. Ezek a mobilitási dimenziók hazánkban is vizsgálhatók volnának, de még nem találkoztunk ilyen részletes kutatásokkal.

A fejlesztési stratégia szempontjából izgalmas kérdés, hogy milyen okból lehet turisztikai célpont egy település. Nem biztos, például, hogy a szállodát a városba célszerű telepíteni, bár a legtöbb város azt akarja, hogy ott legyen. Holisztikus szemléletben lehet, hogy a szállodának jobb helye volna azon a vidéki jellegű településen, esetleg faluban, amelyiknek van turisztikai vonzereje. A fejlesztési alternatívák vizsgálatakor ez is fontos kérdés lehet. Furcsa paradoxon, hogy vidéken az élelmiszert (zöldséget, gyümölcsöt stb.) sok esetben „kintről” hozzák vissza, nem falun termelik, vagy a sajátos ellátási lánc miatt nem lehet a helyben előállított élelmiszert helyben értékesíteni.

Közismert, hogy egy-egy közlekedési projekt radikálisan átalakíthatja a vidék helyzetét. Ha fejlesztjük a közlekedést, attól még nem feltétlenül emelkedik a munkahelyek száma a településen, hanem az is előfordulhat, hogy az emberek mennek el máshová dolgozni és esetleg vásárolni is. Előfordulhat az is, hogy egy infrastruktúrafejlesztés egész falvakat néptelenít el. A közüzemi díjak radikális emelkedése is eredményezhet ilyen hatást (Kerekes, 2003).

Napjainkra a falvak az alapvetően urbánus globalizáció folyamatai által, és azokkal szemben, rendkívül kiszolgáltatottakká váltak. A falusiak – még a várostól viszonylag távol élők is – egyre inkább és egyre több szállal kötődnek a városokhoz, és ennek következtében egyre inkább városi életmódot élnek és ennek megfelelő életszínvonalat szeretnének. A helyi gazdaság fejlesztésével meg kell teremteni annak a lehetőségét is, hogy a vidéki emberek komfortosabb életet élhessenek, ne legyenek „másodrendű állampolgárok” (Kajner, 2010).

A fenntarthatóságot az integratív szemlélet jellemzi. Nem lehet a vidéknek önálló és speciális fejlesztési stratégiát kitalálni, hanem holisztikusan, a közeli várossal együtt célszerű fejleszteni.

Az előzőekkel összecseng a Halmai Péter által találóan összegzett alaptétel, amit sokan elfogadnak, de a gyakorlatban mégsem érvényesül igazán: „Az EU-országokban az agrártermelésnek nemcsak a végtermék előállítás a célja, hanem a vidék arculatának megőrzése, a vidéki közösségek fenntartása, környezeti javak előállítása. E szerepet korábban a mezőgazdaság „kettős hivatása”-nak nevezték, az utóbbi évtizedben pedig a „multifunkcionális mezőgazdaság” az ún. európai mezőgazdasági modell központi tényezője” (Halmai, 2001).

A napvilágot látott kormányzati tervek vissza kívánják állítani a járásokat. Ez tulajdonképpen a holisztikus logikát igyekszik erősíteni. Eddig hiányzott a közbülső láncszem, amit régen a járások jelentettek. Járási szinten 30 km-re van minden egymástól, és ez az a távolság, ami az autók világában már mindenki számára áthidalható lesz. Nem lehet támogatni olyan fejlesztési elképzeléseket, amelyek lényege az egyik falu „felhízalása” a másik elsorvasztása árán. A fejlesztést integráltan kell végrehajtani, hogy minden település megtalálja benne a saját hasznát, mert ekkor lehet a közös hasznot maximalizálni.

II. 1. 4 A fenntartható regionalitás értelmezése

Nemzetközi és hazai tudóscsoportok egyetértenek abban, hogy a fenntarthatóság megteremtésének előfeltételei a következők: erősíteni kell a helyi termelést és fogyasztást; természetkímélő (ökológiai) gazdálkodást kell folytatni; megújuló energiaforrásokat kell használni; minden tekintetben takarékoskodni kell; minél több embernek kell áttérnie a vegetarianizmusra. Ezek jelentik a továbbfejlődést a fenntarthatóság irányába (Kun, 2009), Kerekes Sándor megfogalmazásában: „*Minden*

ember korlátozhatja fogyasztását anélkül, hogy életminősége romlana, ha úgy élnénk, mint nagyszüleink, kevesebb húst ennénk és testiünk izmait munkavégzésre is használnánk. Így jelentős mennyiségű energiát takaríthatnánk meg, és egészségesebbek lennénk. Aki tavasszal felássza a kertjét és zöldségeket termeszt, vagy háziállatokat tart, az a szabadidejét értelmesebben tölti, mint az, aki a TV hirdetésekkel nézi, miszerint a Tesco-ban minden olcsóbb. Aki nem tudja „eladni” a szabadidejét, annak felesleges azt vizsgálni, hogy megéri-e a kertben termesztene a zöldséget, vagy érdemesebb inkább a Tesco-ban megvennie” (Kerekes, 2008).

„A mezőgazdasági üzemek növekedésének a kutatása nemcsak az agrárközgazdászok, hanem a döntéshozók számára is fontos lehet, hiszen a szektor csökkenő részesedése a GDP-ben, a fokozódó koncentrációs kényszer, valamint a bevétel növelése arra kényszeríti a kisebb egyéni gazdálkodókat, hogy növeljék az üzemméretet, esetleg a mezőgazdasági szektoron kívülről egészítsék ki jövedelmüket, szélsőséges esetben pedig szüntessék be tevékenységüket” (Bakucs & Fertő, 2008. január, old.: 26).

Glatz Ferenc, a Földhasználati és Vízgazdálkodási Stratégiai Nemzeti Bizottság elnöke három tényezővel magyarázza a vidékfejlesztés középpontba kerülését. *„Első: élelemtermelés. Az élelemtermelés színtere mindig is a vidéki térségek, azaz vidékies települési térségek lesznek. Másodsor: természetvédelem. Azaz: előtérbe kerül a nem emberi természet megóvása, amelynek nagy tartaléka a vidéki térségekben van. Harmadik ok: a vidéki térségek az új típusú ipari termelés tartalékterületei. Részben az alternatív energiaforrások egyik részének előállítására vidéki térségekben fog történni (pl. zöldenergia forrásai), részben egy új iparosítási politika – amely feltehetően Magyarországon is elkerülhetetlen – tartalékterületei is a vidéken helyezkednek el” (Glatz, 2008 május 16.).*

A szakirodalomból már jól ismert az úgynevezett bioregionális modell, amit Richard Welford (Kerekes, 2007) a következőképpen jellemez: a bioregionális modell egy olyan gazdaságfilozófia, amelyben a gazdasági szereplők helyi erőforrásokra és helyi szükségletek kielégítésére koncentrálnak, egy nem hierarchizált társadalomban. A régiókra épülő társadalomban sokféle értéket elfogadó, multikulturális közösségek alakulhatnak ki, amelyben a társadalom tagjai kölcsönösen egymásra vannak utalva. Amartya Sen Nobel-díjas tudós szerint – a szakadatlan növekedés helyett – létrejöhetnének új, alternatív modellek, melyek bölcs önkorlátozásra épülnének, próbálnák összehangolni a vállalati és az egyéni érdekeket, mert a társadalom

túlságosan érdekvezérelt. "Csak az anyák önfeláldozóak, a versenyszféra szereplői nem" - mondja ezzel kapcsolatban érzékletesen Enyedi György akadémikus (Bod, 2007).

Az Európai Uniónak a 2007-2013 közötti tervezési és finanszírozási periódusra vonatkozó prioritásai között szerepel a vidéki élet minőségének a javítása és a vidéki gazdasági tevékenységek diverzifikációja. Csatári Bálint tanulmányában rámutat a magyar vidék problémájára. Nevezetesen arra, hogy nem haladt végig tervszerűen azokon a „fejlődési stációkon” (1. közös és a vidék érdekében is erőteljesen dotált agrárpolitika; 2. a vidéki infrastruktúra tudatos, felzárkóztató fejlesztése, az elérhetőség javítása; 3. a vidék természeti-környezeti-táji értékeinek felértékelődése; és 4. fenntartható vidékfejlesztés, a közösségek rehabilitációja, a város-falu kapcsolatok javítása), amelyek ha megtörténtek volna, akkor most teljesértékűen meg lehetne valósítani az új európai vidékfejlesztési víziókat (Csatári, 2006). A magyar vidékfejlesztésnek „felgyorsítva” ugyan, de muszáj lenne végighaladnia ezeken a stációkon. Csatári Bálint arra a kérdésre, hogy milyen legyen az új magyar vidékfejlesztés, a következő tömör választ adja: *„Integrált, sikeres tárcaközi megoldásokra építő; fenntartható, a természet, a környezet erőforrásait megőrző; finom és biztonságos hazai élelmet adó, mind a korszerű, piacképes, mind az ökoszociális agrártermelés oldaláról, térségi összefogásra építő; s a város-falu kapcsolatok révén kistérségi szinten jó elérhetőséget, és megélhetést biztosító, emberközpontú, szelíd, barátságos, amilyen a vidék valójában, s amilyen vidékre vágnak az ott élők, vagy az oda látogatók”* (Csatári, 2006).

A valóságban persze nehéz magunkévá tenni és betartani mindezeket az elveket, de abban egyet kell értenünk, hogy bármilyen nehéz volna is elérni, célul azért ki kellene tűzni a Csatári Bálint által megjelölt elvek betartását.

II. 1. 5 A „vidék” fennmaradását szolgáló fenntarthatósági innovációk

A fenntartható fejlődéssel foglalkozó szakemberek zöme egyetért abban, hogy a globalizálódás inkább negatív, míg az önellátást előnyben részesítő kistérségi létrejötte inkább kedvező hatással van a környezet állapotára, annak ellenére, hogy az ökohatékonyság általában pozitív korrelációt mutat a méretgazdaságossággal. A kistérségeken belül is megkülönböztetett jelentőséggel bírnak a rurális térségek. A rurális térség olyan tágabb értelemben vett belterület vagy part menti vidék, amely – beleértve a falvakat és a kisebb városokat is – gazdaságilag és szociálisan egységes egészet alkot

a környező rurális térséggel, és ahol a városi térségekhez viszonyítva számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági, szociális és kulturális struktúrák koncentrációja, és ahol a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják. (Vidéki Térségek Európai Chartája, 1996)

A „vidék” számos olyan környezeti funkciót lát el, amelyek nélkül az emberi társadalom egészséges létezése szinte elképzelhetetlen. A vidék fennmaradása nemcsak a kulturális örökség megőrzése szempontjából nélkülözhetetlen. A „vidék” olyan gazdálkodási, társadalmi mintákat is létrehoz, amik segíthetnek a globális világgazdaság fejlődési rendellenességeinek felismerésében és esetleges gyógyításában is. A „vidék”, lehet hogy kicsit erőszakoltnak tűnik a párhuzam, de olyan, mint az emberi szervezetben az „össejt”, ami nemcsak hibátlanul őrzi az egyénre jellemző genetikai információt, hanem képes az „elromlott”, hibás kóddal létrehozott sejtek regenerálására is. A vidéknek persze, miként az össejteknek is, életképesnek és épnek kell maradnia ahhoz, hogy fenti funkcióit teljesíteni tudja. Európa több évezredes története bizonyítja az európai társadalmak megújulóképességét, és talán azt is elmondhatjuk, hogy a fővárosok változtak, de az újrakezdésben gyakran meghatározó szerephez jutottak a rurális térségek, amelyek valamilyen „innováció” következtében a fejlődés iniciátoraivá váltak.

A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kutatásokban megkülönböztetett figyelem övezi a vidéki életforma és a vidék fejlődésének a kutatását. A nemzetközi szakirodalomban található számos esettanulmányt, amelyben a szerzők olyan vidékfejlesztési tapasztalatokat mutatnak be, amelyek – szándékoltan vagy csak kedvező mellékhatásként – szolgálják a fenntartható fejlődés céljainak teljesülését is.

A következőkben a szakirodalomra támaszkodva néhány olyan, ez utóbbi kategóriába tartozó esetet dolgozok fel, amelyek tanulságai a hazai gyakorlatban is hasznosíthatóak lehetnének. A szakirodalom tanúsága szerint a vidékfejlesztési stratégiák sikerességében megkülönböztetett szerepe van a társadalmi támogatottságnak, ami pedig feltételezi egy világos „iránymutató vízió” létezését. Ez utóbbit újabban sok régióban a megújuló energia jelenti. Philipp Späth és Harald Rohrer (Späth & Rohrer, 2010) többek között Murau példáján mutatja be a „vízió” szükségességét a sikeres fejlesztési programokban, de hazai kedvező tapasztalatokról mi is beszámoltunk már Szedres példáján keresztül (Luda, 2009).

II. 1. 6 Ökofalu-kísérletek a fenntartható fejlődés jegyében

A „mainstream” világon eluralkodott a gazdasági érdekek elsődlegessége, míg a „zöld” kísérletek az ökoszisztémák által megkövetelt „érdekeket” érvényesítették, de figyelmen kívül hagyták a társadalmi-gazdasági rendszerek működési logikáját. A kérdés, hogy lehetséges-e valóban működőképes és fenntartható társadalmi, gazdasági és ökológiai rendszereket létrehozni és működtetni?

Ökológusok és társadalomkutatók évtizedek óta próbálkoznak olyan modellértékű települések létrehozásával, amelyek önfenntartóak és egyfajta alternatívát jelentenek a mai rohanó élet számára. Az interneten az ökofalvakkal kapcsolatban a következő definíciót olvashatjuk: *”Egy ideális ökofalu házai természetes anyagokból - vályogból, szalmából - épülnek, lakói vegyszermentes biogazdálkodást folytatnak, komposzt-WC-t használnak, a felhasznált áramot nap-és szélenergiával állítják elő, a vizet napkollektorral melegítik, a szennyvizet pedig környezetkímélő gyökérszűrős szennyvíztisztítással kezelik.”* Az egyes falvak céljai eltérőek is lehetnek. Míg Visnyeszéplak lakói a lehető legteljesebb mértékben függetleníteni szeretnék magukat a külvilágtól, Gyűrűfű lakói közül többen bejárnak Pécsre dolgozni. Fő céljuk, hogy megvalósítsanak egy környezeti és ökológiai megfontolásokat előtérbe helyező, kisléptékű emberi társadalmi modellt, amely a hangsúlyt a vidéki környezetre, falvakra, tanyákra, gazdaságokra helyezi (Borsos, 2007). Drávafokon Lantos Tamás foglalkozik a régi gyümölcsfajták fenntartásával, felélesztésével. Egy az ország északi peremén lévő zsákfalu hasonló értékrendet tükröző próbálkozásai is figyelemre méltóak. Gyulai Iván ökológus vezetésével a „Gömörszőlős, egy fenntartható falu” nevű falufejlesztő program keretében számos régi épületet újjítottak fel, szervezik, ösztönzik a népi kismesterségek és népművészeti hagyományok fenntartását, segítik a turizmus szervezését. Alapítványuk célja a fenntartható fejlődés eszmeiségének terjesztése, valamint helyi, gyakorlati modellek kimunkálása. Mindenképpen említésre méltó a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program mintagazdasága Törtelen, ahol Nagy István diplomás parasztgazda (nyomatéku szándékosan Nagy Paraszt Istvánnak nevezte magát) vezeti mintáértékű tanyáját 17 ha saját és 39 ha bérelt földterületen.

A holisztikus szemlélet szép példája az „öko-völgy” program Somogyvámos területén (150 fős faluközösség). A kísérlet megalkotói a világot rendszerként szemlélik és megkülönböztetett figyelmet szentelnek az ember helyének és felelőségének a globális folyamatok alakításában. Ez a modellértékű faluközösség a gyakorlatban bizonyítja,

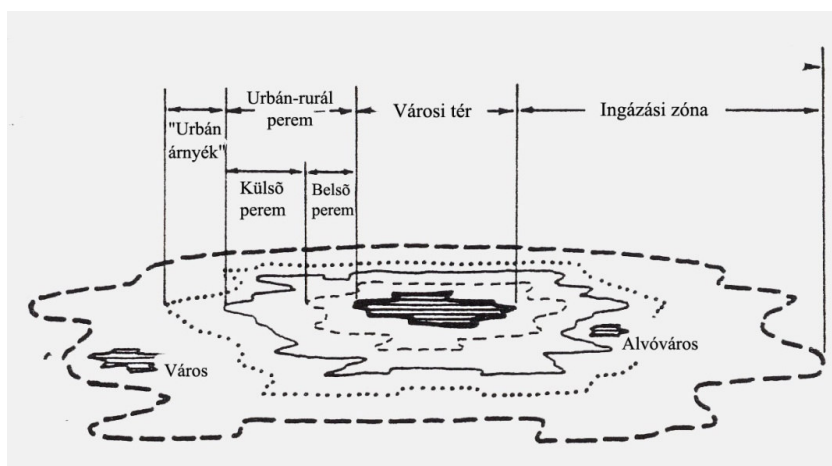
hogyan van alternatívája a globális éghajlati-, élelmezési- és társadalmi válságnak. Céljuk, hogy bemutassák, hogy a „kiváló életminőség” a közösség minden tagja számára biztosítható ökológiailag fenntartható módon. A somogyvámosi ökofalu világszinten is példa nélküli kísérlettel fejlődött. Az ökofalu lakói a mindennapokban, a társadalmi- és magánélet minden szintjén megvalósítják az önfenntartás gyakorlatát, szem előtt tartva a gazdálkodás jövőbeni fenntarthatóságát is.

A fenntarthatóság jegyében született elképzelések mindegyike tiszteletreméltó. Az ökoholisztika érvényesülésének figyelembevételével az említett kísérletek egyike-másika hosszútávon sikeres lehet. Elképzelhető, hogy éppen a gazdasági válság teremt olyan új feltételeket, amelyek igazolják a kísérleteket kigondoló kutatók álláspontját. Egy biztos: szükség van ilyen nemes kísérletekre, amelyek célja egy élhetőbb és fenntarthatóbb világ, amelyik természetesebb, mert sokfélőbb, mint a jelenlegi, ami körülvesz bennünket.

II. 2 A régiók jelentése, a vidék-város viszony

II. 2. 1 A vidék és a város fogalom értelmezése

A fenntartható fejlődés fényében új értelmet nyer a vidék-város kategorizálás. Részben azért is, mert a vidék esetében az emberek megélhetése nem feltétlenül kötődik már a termőföldhöz, mint ahogy kötődött régen, valamint vidéken megnőtt a szolgáltató szektor jelentősége is. Két tendenciát figyelhetünk meg a lakosság esetében. Vannak, akik vidéken élnek és a városok felé igyekeznek (urbanizáció) és vannak, akik a városokból a külvárosokba, az agglomerációs településekbe költöznek. Érdekes tendenciaként figyelhető meg, hogy az utóbbi évtizedekben a nagy városokból jelentős mértékben megindult az emberek kiáramlása a kisebb vidéki területek felé, ami aztán radikálisan megváltoztatta a vidék életét és konfliktusokhoz vezetett. Egy a Hamburgtól 40 km-re fekvő Panten városában végzett kutatás szerint (Duenckmann, 2010) a városokból „kimenekülő”, a falvakba újonnan betelepülő („newcomers”) lakosok eltérő kulturális és szociális értékeikkel jelentősen átalakítják a tradicionális falusi szerkezetet.

1. ábra Új jelenségek az urbanizáció folyamatában

Forrás: (Kusztor, 2010)

Hajnal Klára (2006) szerint „a területi átrendeződés és koncentráció, az ezzel együtt járó foglalkozás- és életmódváltás annyira gyors, hogy kezelhetetlennek tűnő ellentétek jelennek meg a kiürülő és strukturálisan eltorzuló rurális terek és túlszűfolt urbánus terek között” (Hajnal, 2006, old.: 13).

A vidék-város összefüggés jelentőségének felismerése ma reneszánszát éli nemcsak Európában, de Észak Amerikában is. Az utóbbi években éppen a világhírű Michael Porter (2004), a Harvard Business School professzora írt cikkében arról, hogy

felértékelődött a vidék szerepe az országok versenyképességében. A vidéki régiók felzárkózása még várat magára, s úgy tűnik, hogy szélesedik a szakadék a vidék és a város teljesítménye között is. Ez jelentős erőfeszítésekre készteti az Egyesült Államok kormányát, amely költségvetésében több milliárd dollárt áldoz a vidéki régiók fellendítésére (Porter, 2004).

A vidéki és a városi területek elhatárolása hosszú idő óta viták tárgyát képezi a szakirodalomban, pedig a két fogalom, vidék és város, csak egymáshoz való viszonyukban értelmezhető. Lehatárolásuk, definiálásuk mindenütt nehézségeket okoz. Az Egyesült Királyságban is vita tárgyát képezi, hogy mik a határok város és vidék között, de ez a helyzet szerte a világon (Midgley, Ward, & Atterton, 2005). Kérdés, hogy egyáltalán létezik-e tiszta városi, vagy tiszta vidéki lét. A város és vidék dilemmát illető elméleti vita azért érdekes, mert befolyásolja a régiók szerepét és összefüggésrendszerét, egymással való kölcsönkapcsolatait.

Szabó Laura (1999) írásában több problémát is felvet a falvak „urbanizálódása” kapcsán: *„(1) A falu és a város fogalma két eltérő minőséget takar, melyek közül a hagyományos értelemben vett falu a városokra jellemző életmód-elemek megjelenésével eltűnni látszik. A rurális terek urbánus alapú és irányú modernizációja során a falvak torzulnak, hiszen elvesztik hagyományos funkciójuk és értékeik jelentős részét, mely nem jár együtt a város-minőség elérésével. (2) Az eltérő minőségből következően a folyamat során az urbánus elemek negatívumai, és a torzulásból adódó hátrányok érvényesülnek elsősorban, és a városi lét előnyei értelemszerűen alig, vagy torzult formában jelennek meg. (3) A periférián lévő falvak a rendszerváltás folyamán a városokból „kimenekülő”, hátrányos helyzetű népesség célpontjaivá válnak. A betelepülők szubkultúrájával szemben az elöregedett, széteső közösségek sokszor tehetetlenek, így a falvak esetén is megjelenik a gettósodás mindeddig tipikusan városi folyamata. A mai falvak alapvető problémájaként értékelhető az egykoron működő és a hagyományosan a faluhoz, mint minőséghez kapcsolható helyi közösségek széthullása és „eróziója”, amely azért is kulcskérdés, mert a közösség a falvak legfontosabb erőforrását, tőkéjét jelenti, mely az életképességük egyik legfőbb záloga.”* A tudományos kutatók az Egyesült Királyságban hosszú idő óta kísérleteznek egy olyan újfajta régiókat kategorizálás megteremtésével, melynek alapja a régió funkcionalitása, vagyis a régió által betöltött cél. Jane Midgley, Neil Ward és Jane Atterton (2005) a földrajzi területek három típusát különböztetik meg. Az első csoportba azok a régiók tartoznak, amelyeknek határozott

céljuk van, ezek az úgynevezett funkcionális városi régiók („functional urban regions”). A második csoportba a napi városi rendszerek („daily urban systems”), míg a harmadik típusba a helyi munkaerőpiaci területek tartoznak („local labour market areas”) (Midgley, Ward, & Atterton, 2005, old.: 2).

A „város-régió” elmélet az utóbbi öt évben vált ismertté, és nagy népszerűségnek örvend a városok és a régiók fejlesztésével foglalkozó hivatalnokok és a politikusok körében. A „város-régió” koncepció működőképességét az Egyesült Királyság északi területeinek tapasztalatai bizonyítják, ahol a növekedési stratégia alapjaként ezt a koncepciót fogadták el.

II. 2. 2 A vidék-város kapcsolat alaptípusai

A szerzők (Midgley, Ward, & Atterton, 2005, old.: 3) a vidék-város kapcsolatában három olyan típust jelölnek meg, amelyek szerepet játszanak Észak-Anglia növekedési stratégiájában.

Az első típus a „különálló vidéki periféria” („Separable Rural Periphery”) amire az a jellemző, hogy a viszonylag jelentős méretű vidéki periféria viszonylag távol van a városoktól. Ennek következtében ezek a területek egy elkülönült vidékfejlesztési stratégiával rendelkezhetnek. A „különálló vidéki periféria” esetében nincsen a közelben olyan város, amely a vidék fejlődésére hatna. Ilyen területek találhatóak például Észak-Angliában, de nyilván akár Magyarországon is. Különösen Északkelet-Magyarországon és az Alföldön található olyan területeket, ahol nincs a közelben számottevő nagyváros, amely hatna, kisugározna a vidéki területre.

A második típus az „egymástól kölcsönösen függő vidéki periféria” („Interdependent Rural Periphery”), amire az a jellemző, hogy a vidéki területeket átszövi néhány nagyváros, de nem egyértelmű, hogy melyik város vonzáskörzetébe tartozik a régió. Ez esetben egynél több nagyváros hatása érvényesül, és ennek következtében az összekapcsolódások, függőségek sokkal erősebbek és komplexebbek. A nagyvárosok közelsége határozza meg a környezetet és a vidéken élők életét is. Az angol szerzők erre a típusra két városi régiót (Tyne & Wear és Tees Valley) említenek.

A harmadik típust az Egyesült Királyságban a „városi-vidéki mozaik” („Urban-Rural Mosaic”) jelenti, ami a Yorkshire & Humber régió déli részén fordul elő. A vidéki területek olyannyira közel vannak a városokhoz, hogy gyakorlatilag átfedik egymást,

tehát egy-egy rurális terület egyszerre több város munkaerőpiacához is tartozik. A városi és a vidéki régiók egymásba nyúlnak és mozaikos formában kapcsolódnak össze.

A viszonylag szervesen fejlődő Észak-Anglia esetében a fent említett három kategória különböztethető meg, azonban Magyarországon egyik kategória sem él ilyen tiszta formában. Gondolkodásunk szempontjából azonban mégis hasznos lehet a fenti csoportosítás, hogy megvizsgáljuk, hazánk miben és miért tér el ettől. Magyarországon a Nyíregyháza, Miskolc és Debrecen vonzáskörzetében található vidéki területeket lehetne egymástól kölcsönösen függő vidéki perifériáknak nevezni. A közeli nagyvárosok különféle okokból, többek között a történelmi tradíciók miatt is – Nyíregyháza esetében a volt szovjet piacok közelsége; Miskolc, mint kitüntetett volt szocialista város; Debrecen esetében a viszonylag konzervatív választók – hagyományosan versengenek egymással. Hasonló példákat említhetünk a Dunántúlon Pécs, Kaposvár és Komló vagy Kőszeg és Szombathely esetében. Az említett városok a felzárkózási lehetőségek tekintetében, de az EU források elosztását illetően is egymás versenytársai.

Nyíregyháza, Miskolc és Debrecen városának nem kellett volna, és talán ma sem kellene feltétlenül egymással versenyezniük, azonban a kommunista időkben Nyíregyháza volt az utolsó város a Szovjetunió előtt, így határközeli szerepe miatt viszonylag gyorsan felfejlődött. Debrecen, miután egy hagyományosan református nagyváros volt, konzervatív gyökerekkel, ezért az akkori politika, mintegy ellensúlyként, inkább Miskolc fejlesztését preferálta. Ez a háromszög fejlődhetett volna a második típus („egymástól kölcsönösen függő vidéki periféria”) szerint is, hiszen mindegyik város körbe van véve falvakkal. A városoknak sajátos szerepe lehetett volna úgy is, ha nem egymással versengenek, de politikai okokból úgy fejlesztették őket, hogy egymással versenyezzenek.

A „városi vidéki mozaik” mint régiótípus napjainkban nálunk viszonylag ritka. A Trianon előtti Magyarországon ez a régiótípus volt jellemző. Kolozsvár, Nagyvárad és Szeged lehettek például ilyen területek annak idején, de ezeket történelmi határral elválasztották egymástól. Napjainkban az lehet érdekes, hogy az EU határok felbomlása következtében vajon elindul-e egy olyan változás, gazdasági értelemben (munkaerőpiac, áruk, szolgáltatások áramlása), mely az angol irodalomban leírt tipizálást követi, vagy a politikai és nyelvi határok gyakorlatilag ezt a fajta szerves szerkezetet nem engedik megvalósulni (Kovács, 1989). A Duna elválasztja a két Komáromot, és Győr és

Pozsony is tartozhatnának a harmadik típusú csoportba. Két évtizeddel a rendszerváltást követően már jellemző, hogy az emberek átjárnak Komárnóból (Szlovákia) Komáromba (Magyarország) dolgozni, de Szlovákiából már lakni is átjönnek Magyarországra. A szlovákok Magyarországon vásárolnak telkeket, mert Pozsony vonzáskörzete átnyúlik a határon és ezen az oldalon alacsonyabbak a telekárak.

Az angol példa tudományos szempontból azért érdekes, mert ott a régiók szerves fejlődését nem zavarta a történelem, nem volt mesterséges szétválasztás. Amikor a Schengeni Egyezmény révén megszűnt a mesterséges szétválasztás (ott, ahol mesterségesen, politikai határokkal szétválasztották azt, ami egyébként szerves egységet alkotott valamikor), megindult újra az a mozgás, amit a szerzők az Egyesült Királyság tapasztalatai alapján bemutatnak.

A szerzők (Midgley, Ward, & Atterton, 2005, old.: 3) felvetik, hogy az úgynevezett városi régiók és tágabban a vidéki területek kétféle módon fejleszthetők tovább. Egy régió területén belül a vidéket fejleszthetjük úgy, hogy elkülönült programokkal és kezdeményezésekkel a vidéki és városi területek közötti különbségek csökkentése a cél. Ha erősítjük a vidéki területek különállóságát, a város-vidék kapcsolatokat nem fejlesztjük célzott programokkal, akkor a vidéki területek nem a városokhoz kapcsolódóan fejlődnek, így a fejlesztés a vidék elkülönültségének a növekedését eredményezheti. Nyilvánvaló, hogy az ezzel szembenálló másik alternatíva az, ha a vidéki területekhez a területi fejlesztés egy integrált és lényegesen átfogóbb, holisztikusabb formáját rendeljük, amelyben a vidéki és a városi területek közötti összekapcsolódások képezik a fejlesztés fókuszát. Ez esetben megpróbáljuk megkeresni azokat a fejlesztési lehetőségeket, amelyek mindkét terület számára (városi és vidéki) maximalizálják a közös hasznokat. Arra összpontosítunk, hogy holisztikusan, integrált formában, egységként kezeljük a várost és a vidéket. Olyan fejlesztéseket valósítunk meg, amelyekben a város és a vidék is a maximumot képes kihozni önmagából. Azaz nem különálló vidékfelzárkóztató programokat alkotunk, hanem tudomásul vesszük az összekapcsolódásokat, és egységesen valósítjuk meg a fejlesztéseket.

Nyilvánvaló, hogy nálunk is versengenek egymással az elképzelések. Környezetvédők nagyon szívesen beszélnek a vidék lakosságmegtartó képességének a fontosságáról, a vidéki életforma fenntartásának fontosságáról. Ezen elképzelések következtében sokan preferálják, hogy minden településen minden szolgáltatás (iskola, óvoda, posta, fodrász stb.) megmaradjon. Mások viszont ezzel szemben azt mondják, hogy megfelelő esélye

egy vidéki gyermeknek csak akkor lehet, ha olyan színvonalú iskolába tud járni, amelyik versenyképessé teszi őt az oktatási piacon, majd később a munkaerőpiacon is. Eszerint úgy érdemes fejleszteni a vidéket, hogy kisebb egységekben, úgynevezett járásokban (amelyre jellemző a méret- vagy funkcióbeli analógia) gondolkodunk, amelyben megvan a saját szerepe („niche”) a vidéknek és megvan a szerepe a városnak is. Úgy is létrehozható egy jó oktatási rendszer, hogy az egyik nagyobb faluba (amely földrajzilag a legelérhetőbb helyen van a közösségek számára) tesszük az iskolát, amelyben a gyerekek a megfelelő minőségű oktatásban részesülhetnek, egy másik településre tesszük az egészségügyi központot, a harmadikba pedig valami más szolgáltatást. Például, ha a természeti adottságai kedvezőek, azaz a község nagyon szép helyen van, jó kirándulóhely stb., akkor ott lesznek az éttermek és a szórakoztató központok. A lényeg, hogy nem próbálunk mindegyik településen mindent létrehozni, mert ez valószínűleg feléli az erőforrásokat.

A vidékfejlesztés újragondolása elkerülhetetlen, hiszen ha a méretgazdaságossági szempontok miatt minden fejlesztés a városokra fókuszál, akkor annak az lesz a vége, hogy falvaink kiürülnek.

A Magyarországon folyó ökológiai kísérletek nagy részének az egyik hibája az volt, hogy mindegyikük az első modellt („különálló vidéki periféria”) favorizálta, és senki nem akarta, hogy a vidék megváltozzék. Azt akarták, hogy a vidék olyan legyen, mint régen volt. Lehetőség szerint az emberek ahol születtek, ott éljenek, dolgozzanak, keressék meg a kenyerüket, váljanak önellátóvá és öfenntartóvá. Azonban ezek a kezdeményezések a mai rohanó élettől már megcsömörlött emberek, vagyis a városiak számára kínálnak alternatívát. A jelenleg még vidéken élő fiatalok számára, akik szívesen bekapcsolódnának a számukra elérhetetlennek tűnő és illuzórikus nagyvárosi pörgésbe, teljes mértékben elfogadhatatlanok.

Szabó András (2006) összefoglaló írásában rámutat a legjelentősebb problémákra és jogosan pesszimista a jövőképet illetően: *„A globalizációs modernizáció hihetetlen csapdát jelent a falvak számára, hiszen úgy kényszerülnek versenypályára – és amúgy is egyenlőtlen küzdelemre – általa, hogy közben legkomolyabb erősségük is elveszik. Az egykoron – ha kényszerből is, de – többnyire önellátó, önsegélyező, önszerveződő és a hatékonyságra törekvő közösségek helyén ma főként kiábrándult, elkeseredett, már csodákra sem váró, demoralizált és akár végletekig bizalmatlan individuumok csoportja van, mely az esetleg előtte adódó lehetőségekkel szemben tompa és szkeptikus. A*

közösségek bomlása értelemszerűen az individualizálódással és az egyének szabadságának növekedésével jár, de ezzel párhuzamban identitásvesztés is bekövetkezik. Ma már az atomizálódott hátrányos helyzetű faluközösségek problémáit is értelemszerűen az egyének, az emberi erőforrások szintjén vetik fel, pedig összességében csupán az egyének szintjén ezt a morális és szociális válságot kezelni szinte reménytelen, hiszen csak a közösség teremthet morált és szociális körülményeket” (Szabó A., 2006).

A fenntarthatóság jegyében született elképzelések mindegyike tiszteletreméltó, de azok, akik létrehozzák az ilyen jellegű fenntarthatósági elképzeléseket, jellemzően nagyvárosokban laknak, és képzeletükben a vidék idilli létállapotként él.

Cloke és szerzőtársai (1997) számos érdekes kérdésre keresik a választ: Mi adja az erejét a mai értelemben vett idillikus vidéki képnek. Az idilli vízió univerzálissá válik, vagy beszélhetünk-e az idilli képek különbözőségéről? Mi a vidéki élet reális képe? Képesek vagyunk-e a vidéki idill mélyén megtalálni az ember olyan univerzális szükségleteit, mint a földterülethez, a természethez és a közösséghez való kapcsolódás igényét? (Cloke, 2003, old.: 15)

A háttérben legtöbb esetben érzelmi mozgatórugó, nosztalgia él, amely háttérbe szorítja a valóságot, az iparosodás során tudatosan elhagyott rideg vidéki életvitelt.

II. 3 Regionális innovációs rendszerek és fenntarthatóság

II. 3. 1 Regionális innovációs rendszerek

Valamikor a 80-as években azon elméletek, amelyek a vidék felemelkedését szolgálták, rendszerint a technológiára összpontosítottak. Abból a problémából indultak ki, hogy a vidék legnagyobb gondja, hogy nincsen megfelelő gazdasági háttér, és ennek megfelelően nincsenek megfelelő szakemberek sem. A fenntartható fejlődés brundtlandi definíciójának (Brundtland Report, 1987) kibontakozását követően, a 90-es évek elején megváltozott minden, amit a vállalkozások a vidék innovativitásáról gondoltak. Ennek következtében rendszerbe kezdték foglalni azon társadalmi és magán ismereteket, amelyek a régióban hasznosak lehetnek. Ezt az Európai Unió különféle programjai is tudomásul vették, ami azt jelentette, hogy társadalmi, gazdasági és ökológiai vidékfejlesztést kezdtek el célozni, a korábban kizárólag technológiaközpontú innovációval szemben. Míg az innovációt korábban a műszaki tartalomra szűkítették, kezdték megérteni, hogy csak rendszerben lehet egy vidéket innovatívvá tenni, s nem vezet eredményre, ha csak valamely elemére, mint például a gazdaságra, technológiára koncentrálnak. Mint azt az Erkecse Kft. tanulmányában Molnár Géza megállapítja *„a táj, illetve annak természetes rendszerei akkor látható, ha a rendszer működésével, folyamatainak lényegével és irányával is tisztában vagyunk. Ha egy természetes rendszert, egy tájat, az egyedek, illetve az elemek felől közelítünk meg, súlyos módszertani hibát vétünk. Innen nézvést ugyanis nem érthető meg sem az egyedek viselkedése, sem a rendszer működése”* (Molnár G. , 2010, old.: 6). Tény, hogy a vidék gyenge gazdasági vonzerővel rendelkezik és alacsony a gazdasági teljesítménye. A gyenge regionális gazdaság miatt a régióban nincsenek magas kvalifikációt igénylő munkalehetőségek, a munkaerő mobilitása alacsony és ennek következtében hiányzik a régió attraktivitása, így értelemszerűen nincsenek meg a képzési lehetőségek sem. Ez egy bűvös kört eredményez, amelyből nehéz kitörni. Ha megvizsgáljuk a régiók erősségeit és gyengeségeit, akkor az elemzésből kitűnhet, hogy mik azok a lehetőségek, amelyek mentén a régió felemelkedhet (Gerstlberger, 2004, old.: 749).

Azok a szerzők (Danielzyk és társai (1998) idézi (Gerstlberger, 2004, old.: 750), akik újabban a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos regionális innovációkkal foglalkoznak, általában abból indulnak ki, hogy a fenntartható fejlődésre fókuszáló úgynevezett regionális innovációs rendszerek (RIS) új lehetőséget nyitnak a régiók fejlődésére, és különböznek a korábban vizsgált esetekben tapasztaltaktól. Nagyon érdekesnek

tekinthető, hogy a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeret-átadás az egész Európai Unióban különleges esetnek számít. Rengeteg a ritka, kedvező véletlen azokban a sikertörténetekben, amelyeket az ezzel kapcsolatos esettanulmányok leírnak. Inkább a véletlenek, semmint az általános erőfeszítések határozták meg, hogy egy projektből végül sikertörténet lett-e. Ami új irányt jelent a rurális politikát illetően, az a felismerés, hogy a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tanulási lehetőségeket a jövőben olyan regionális innovációs rendszerekben kell megvalósítani, amelyekben a tervezés, a vállalkozással kapcsolatos ismeretátadás a központi elem.

II. 3. 2 A regionális rendszer-innovációk központi elemei

A regionális rendszer-innovációknak négy fontos központi eleme van: a konkrét társadalmi komponensek jelenléte („Concrete public components”), a magán komponensek jelenléte („Concrete private components”), a közösségi és a magán komponensek együttese („Concrete public-private components”) és a különféle magánpolitikák, magán célok, mint absztrakt komponensek („Various individual policies as abstract components”). A rendszer-innovációkban a négy központi elemcsoport egyforma súlyú jelenléte, melyeket gazdasági, ökológiai és társadalmi fenntarthatósági aspektusokkal együtt egyenrangúként veszünk figyelembe, megváltoztatja a korábbi képet, s nemzetközi sikertörténeteknek lehetünk tanúi „normális”, átlagos régiókban is. Korábban a „sikertörténetek” valamilyen különleges adottsághoz és a különleges körülmények kedvező egybeeséséhez kapcsolódtak. A véletlenek együttállása miatt megvalósuló néhány sikertörténet példaértékűvé vált a régiók fejlődését és az elmaradott régiók felemelkedését illetően. Illúziók áldozataivá váltak a vidékpolitikások. (Majer, 1997; Braczyk és társai, 1998; Fritsch, 1999) idézi (Gerstlberger, 2004, old.: 750)

A régiók, illetve az egyes projektek értékelését ebben az új szemléletben négy dimenzió mentén valósíthatjuk meg. A régió működését és értékteremtését azok az anyagáramok jellemzik, amelyek egy úgynevezett normális régióban összefogják a Regionális Innovációs Rendszer komponenseket: a fenntartható fejlődés gazdasági, ökológiai és szociális aspektusait. A második dimenziót jelentő foglalkoztatási mérleg közvetlen, míg az infrastruktúra bizonyos területeinek a kiegyensúlyozott fejlesztése (harmadik tényező) indirekt kapcsolatban vannak az innovációval. Az infrastruktúra állapotába beletartozik, hogy milyen fajta infrastruktúra deficitek vannak, beleértve a kommunikációnak, a pénzügyi infrastruktúrának a jelenlétét, vagy a különféle

társadalmi intézményekkel való ellátottságot (iskola, óvoda, bölcsőde, orvosi rendelő, színház stb.). A negyedik dimenzió a regionális tudástranszfer minősége a fogyasztó szempontjából. Mi a véleménye a vállalkozásoknak, mint vásárlóknak a gazdasági, ökológiai és társadalmi ismerettranszfernek (oktatás, tréning lehetőségek) a minőségéről? Milyen módon juthatnak az emberek tudáshoz?

Holzinger (1999), Hübner és Nill (2001) megállapítása szerint a fenntartható fejlődés koncepciója mögé, amelyet a Fenntartható Regionális Innovációs Rendszerháló létrehozásában hasznosítanak, többféle elméleti megfontolás sorakoztatható fel. Ezek öt fő típusa a filozófiák által vezérelt (szent galleni megközelítés), az egyeztetések által vezérelt (müncheni megközelítés), a „fejlesztő” által vezérelt (helyi politikai közelítés), a „csere” által vezérelt (hálózati megközelítés) és az „információ” által vezérelt fejlesztés (karlsruhei megközelítés) (Holzinger, 1999; Hübner és Nill, 2001; Hübner, 2002) idézi (Gerstlberger, 2004, old.: 751).

Az ötféle elmélet együttesen eredményezheti egy-egy ilyen innovációs folyamatnak, a Regionális Innovációs Rendszernek a sikerét. A szent galleni modellben az üzleti menedzsment normatív modelljei szerepelnek. A müncheni megközelítésben az alap paradigmák a meghatározóak. A helyi politikai közelítésben a fejlesztő szervezeti és tartalmat kísérő aktivitása a meghatározó. A karlsruhei megközelítésben a belső és külső információs cserék a dominánsak, míg a hálózati megközelítést a külső és belső szervezeti kooperáció uralja. A sikertényezők meglétét és ennek megfelelően a sikerkritériumokat a Regionális Innovációs Rendszer szempontjából lehet értékelni. A sikerkritériumok és a sikert magyarázó sikertényezők egyaránt fölfűzhetőek ezen elméletek mentén. Ezt az elemzést végzi el és mutatja be Gerstlberger (2004) a 2. táblázatban:

2. táblázat A fenntartható Regionális Innovációs Rendszerek kialakítására vonatkozó egyéni hipotézisek

	(1)	(2)	(3)	(4)
Központi siker kritériumok (Mi tartható a fenntartható fejlődés szempontjából sikeres a Regionális Innovációs Rendszerben?)	A helyi anyagáramok fontossága, amelyek meghatározzák a helyi gazdaság működését, a régió értékteremtését	Kiegyensúlyozott foglalkoztatási helyzet	Az innovációval közvetlen kapcsolatban álló infrastruktúra területek kiegyensúlyozott fejlesztése	A tudás transzfer minősége a régióban, a fogyasztók megítélése szerint
Sikertényezők (Mi magyarázza a fenntartható fejlődésnek a Regionális Innovációs Rendszeren belül megvalósult sikerét?)				
A meghatározott normatív vízió létének kötelező ereje	Pozitív a korreláció a meghatározott normatív vízió létének kötelező ereje és a Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakítása között			
A Regionális Innovációs Rendszerről folytatott egyeztetések gyakorisága	Pozitív a korreláció az intézményesített fórumok gyakorisága és a Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakítása között			
A Regionális Innovációs Rendszert támogatók toborzása	Pozitív korreláció a támogatók aktivitásának intenzitása és a Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakítása között			
A Regionális Innovációs Rendszerrel kapcsolatos információcsere intenzitása	Pozitív korreláció a „klasszikus” technológia-transzfer intenzitása és a Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakítása között			
A szervezetek közötti együttműködés intenzitása	Pozitív korreláció a szervezetek közötti együttműködési hálózatok intenzitása és a Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakítása között			
Kumulatív hatás	A Regionális Innovációs Rendszer fenntartható kialakításának sikertényezői, azaz a vízió, az egyeztetések, a támogatók, az információcsere és a közös munka – pozitív értelemben - kölcsönösen erősítik egymást			

III. AZ „IRÁNYMUTATÓ VÍZIÓ” ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI JELENTŐSÉGE

„Jövőképünk szerint a magyar vidék hagyományait és értékeit megőrizve megújul, sokszínű mezőgazdaságunk pedig úgy állít elő egészséges élelmiszereket, hogy közben megőrzi a tájat és megélhetést jelentő munkát ad az embereknek. Ennek következtében egyre több fiatal választja lakó- és munkahelyének a vidéki térséget.”

(NVS, 2012)

III. 1 A sikeresnek tekinthető gazdasági régiók főbb jellegzetességei

Gerstlberger (2004) három esetre vonatkozóan teszteli hipotéziseit: Felső-Ausztria (Steyr/Kirchdorf), Németország (Kassel) és az Egyesült Államok (Szilícium-völgy). Steyr/Kirchdorf-ot az Európai Unióban fenntartható fejlődési modellnek lehet tekinteni (Liedtke, 2001). A kasseli „normális” gazdasági régió a Regionális Innovációs Rendszernek mind a gazdasági, mind az ökológiai, mind pedig a szociális kondícióit tekintve sikeresnek tekinthető (Blume és társai, 2001; Hübner és társai, 2001). A Szilícium-völgy a fenntartható fejlődés szempontjából azért érdekes, mert története világszerte a Regionális Innovációs Rendszerek – legalábbis gazdasági tekintetben – átütő sikereként ismert (Benner és Dean, 1998) idézi (Gerstlberger, 2004, old.: 753). Miközben gazdasági szempontból sikeres, ökológiai és társadalmi szempontból lényegesen gyengébben teljesít.

Steyr/Kirchdorf (Felső-Ausztria) és a kasseli (Észak-Hessen, Németország) gazdasági régió mindenképp olyan sikertényezőknél alkalmas a bemutatására, mint a víziók, a támogatók és a szervezetek közötti együttműködési hálózatok. Társadalmi és gazdasági szempontból a két régió a 80-as évek elején még nagyon hasonlított egymásra. A gazdasági szerkezetben a változások nagyrészt arról szóltak, hogy nagy volumenben termelő ipari létesítményeket zártak be, ami nagymértékű munkanélküliséghez vezetett. A szolgáltató szektorban hiányzott a megfelelő ösztönzés, ami ellensúlyozhatta volna a nagy volumenű ipari termelés jelentőségének a csökkenését. A gazdasági aktivitás az agrár- és erdészeti szektorban a nemzeti átlag fölött maradt, de ez kimaradt a társadalmi innovációs folyamatokból. A közösségi infrastruktúrafejlesztések, különösen a közlekedést érintő programok, a megjelenő ökológiai problémák miatt jelentős konfliktusokat eredményeztek a politikusok, az adminisztráció és a helyi zöld szervezetek között.

Miközben a kasseli régióban a problémák még 2000-ben is léteztek, Steyr/Kirchdorf régióban egy sokdimenziós sikertörténet, fenntartható fejlődés orientált trendváltozás figyelhető meg, kevesebb mint két évtized alatt. Néhány területen vannak ugyan problémák, például hogy a munkások műszaki kvalifikációja nem megfelelő. Szakmunkás- és mérnökhány van bizonyos területeken, de nem jelentős. Teljesnek mondható a foglalkoztatás. Jelentős a helyi életminőséget szolgáló befektetések mértéke, lakások és szabadidős, rekreációs intézmények épülnek, melyek újabb munkaerőt igényelnek. A régió az anyagáramai, például a helyi élelmiszertermelés, a bútorok és háztartási felszerelések gyártása, valamint az ezzel kapcsolatos szakemberellátás és az infrastrukturális értékek közelítik egymást, összeköttetésben vannak. A decentralizált kereskedelmi rendszereket nyilvános promócióval támogatják. Speciális képzéseket (kereskedői és online marketing tanfolyamok stb.) tartanak kisvállalkozások számára. Ennek következtében a régióban folyamatosan nő az adóbevétel. A közösség képes a tevékenységeket támogatni, és a régió sokszor nyert el különféle támogatásokat az egységes fellépésnek („Regionális Gazdaságirányítás”, „Regionális Fejlesztési Társulás”) köszönhetően. A különféle infrastrukturális fejlesztések ügyében közösen tudtak Európai Uniós forrásokra pályázni.

A Szilícium-völgy fejlődési útját az európai példákkal összevetve elmondható, hogy a Szilícium-völgy sikere elsősorban a gazdasági innováció területén kimagasló. A szervezetek közötti együttműködés, az információcsere intenzitása a központi sikertényező. A formalizált Regionális Innovációs Rendszer szervezetekhez (alkalomszerű fórumok és kezdeményezők) kapcsolódó vízió ezúttal marginális jelentőségű. Negatív elemként említhető a kiegyensúlyozatlan infrastruktúrafejlesztés, az ökológiai és társadalmi-szociális innováció szinte teljes hiánya, a csekély regionális tudástranzfer.

A három eset bemutatása segíthet abban, hogy a normál régiók területén a jövőben sikereket érjünk el a fenntartható Regionális Innovációs Rendszerek tervezésében.

3. táblázat Előzetes tipológián alapuló cselekvési javaslat a fenntartható Regionális Innovációs Rendszerek kialakítására

Kiegyensúlyozott sikertörténetek	Gazdaság orientált sikertörténetek	Normális régiók, melyek a fenntartható fejlődés egyes dimenzióiban már mutatnak előrelépést	Gazdaság orientált normál régió	Normál régiók, melyek a RIS tekintetében (szinte) semmilyen előrelépést nem mutatnak
Az alapmodell optimalizálása Innovációs eszközök és motivációk visszaforgatása	A klasszikus technológiai transzfer több dimenziós innováció ösztönző programba ágyazott megvalósítása A vízió lépésről-lépésre történő kiszélesítése	Sokdimenziós ismeretadási rendszerek kialakítása és fejlesztése Anyagáramok ellenőrzése Közösségi fórumok és támogatók koordinálása	A klasszikus technológiai transzfer előmozdítása és beágyazása egy széleskörű innováció-ösztönző programba Többdimenziós vízió fejlesztése lépésről-lépésre	Többdimenziós ismeret transzfer beindítása Klasszikus technológiai transzfer ösztönzése Anyagáramok ellenőrzésének kezdeményezése Egy (többdimenziós) vízió kimunkálásának megkezdése

Forrás: (Gerstlberger, 2004)

Mind nemzeti, mind Európai Unió szinten van egy nagyon ambiciózus cél, mégpedig az, hogy az energia rendszert egy sokkal fenntarthatóbb irányba kell terelni (Spath & Rohrer, 2010). A kitűzött cél, az energiaszektor fenntarthatóvá tétele, az energiaellátás biztonsága, mind a politikusok, mind a gyakorlati szakemberek körében rengeteg vitát vált ki. Napjainkban a megújuló energia termelés elég gyakori regionális fejlesztési vízió, amelyre egy egész régió jövőjét fel lehet fűzni. A vezető (vagy más néven uralkodó) vízió, ha elfogadják a régióban élők, akkor átvezetheti a régiót egy olyan fejlődési pályára, amely revitalizálja és újjáéleszti azt. Philipp Späth és Harald Rohrer (2010) cikke arra koncentrál, hogy hogyan szolgálja az uralkodó vízió a társadalmi-technikai rendszereknek a fenntarthatóság érdekében történő átalakítását, transzformációját. A szerzők osztrák energia-régiókat vizsgáltak és keresték helyüket a fenntarthatónak tekinthető energiaellátási rendszerekben. A szakirodalomban sokan foglalkoznak a fenti problémával, mindenekelőtt azzal, hogy milyen rendszerinnovációkat igényel az átalakulás. A többszintű energiatermelési és -ellátási rendszer meggyőzően bizonyítja a meglévő energiarendszer előnyeit, azonban a létező rendszer változását történeti perspektívában nem értjük.

III. 1. 1 Az „iránymutató vízió” szerepe a fejlesztések sikerében

A kutatások részben az „iránymutató vízió” szerepét vizsgálják a fejlesztések sikerében, másrészt azt, hogy hogyan lehet meghatározni egy rendszerben valaminek a helyét, szerepét (Geels és Schot, 2007) idézi (Spath & Rohracher, 2010, old.: 449). A régió-kormányzás, régióirányítás stratégiájában az „iránymutató víziók” nagyon fontos szerepet játszanak. A társadalmi-technikai rendszer átalakításában az uralkodónak szánt víziót arra használják fel, hogy a régiót egy megfelelő, elvárt cél irányába tereljék.

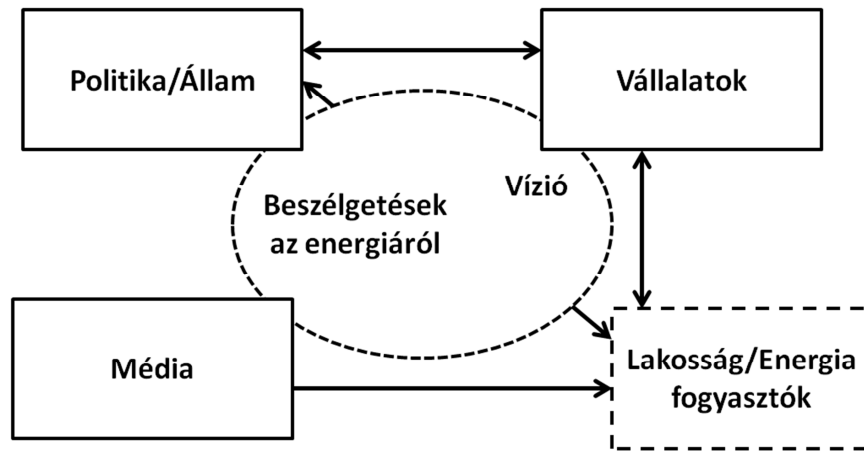
Az utóbbi tizenöt évben megnőtt a víziók, jövőképek szerepe az olyan koalíciók és együttműködések építésében, amelyek politikai, technológiai és szervezeti változások érdekében szerveződnek. Meinolf Dierkes és kollégái a `90-es évek elején vezették be a „leitbild” fogalmát, ami uralkodó imázst („guiding image”) jelent. A „leitbild” a műszaki haladásban szerepet játszó részvevőknek a koordinációját jelenti, a meghatározó aktor koordinatív és magatartási szerepét írja le. Azt várták, hogy a „leitbild” hidat épít a nagyon eltérő szakmakultúrájú szakértők között (Mambrey & Tepper 2000) idézi (Späth & Rohracher 2010, old.: 450).

III. 1. 2 A murau-i fejlesztés példája

Az Alpokban, Felső-Stájerországban található Murau városa, amely körülbelül 31 ezer lakost számlál. Lakosság számának csökkenése meghaladja a stájer terület átlagát. A régió nagyon jelentős fakészletekkel rendelkezik, nagyrészt magántulajdonosok által birtokolt erdőkkel. A terület számtalan lehetőséget kínál kisméretű vízerőművek és szél farmok létesítésére. A régió gazdasági helyzete periférikus és a változást célzó fejlesztési stratégiában központi helyre került a bioenergia hasznosítása.

2003-ban a Felső-Stájerországi Energia Ügynökség néhány szakemberrel együtt egy közösségi részvételen alapuló folyamatot dolgozott ki, hogy megvalósítsák Murau energia vízióját („Energievision Murau”). A folyamat azzal kezdődött, hogy energia-aktivistákat szerveztek, akik elképzeléseket dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy a régióban hogyan kellene kiszélesíteni a részvételt a megújuló energia és az energiahatékonyság érdekében létrehozott különféle projekteken. A központi elképzelés az volt, hogy a biomassza alapú fűtés iránti megnövekedett érdeklődés elvezethet az energia rendszerek megváltoztatásának és a régió fejlesztésének sokkal átfogóbb megközelítéséhez, és képes szinergiákat létrehozni a projektek széles körére vonatkozóan.

A kezdeményezők szervezeteket, vállalatokat és lakosokat hívtak meg különféle műhelyvitákra. Kezdetben ez mintegy harminc embert jelentett, akik nagyrészt helyi energia-ügyi szervezetek képviselői voltak.

2. ábra Murau Energia víziójának meghatározása és hálózati kapcsolatai, négy különféle szociális szereplőcsoport által

Forrás: (Spath & Rohracher, 2010, old.: 454)

Részvételük során megfogalmazták az energiavízióhoz kapcsolódó elképzeléseiket annak érdekében, hogy fenntartható energiajövőt és klímavédelmet tudjanak megvalósítani. A beszélgetések során olyan „történetek” kerültek felszínre, mint például a fosszilis energiának az a sajátsága, hogy használatával az emberek a pénzüket gyakorlatilag „füstté” alakítják. A résztvevők megállapították, hogy Murau lakossága elegendő biomasszával rendelkezik ahhoz, hogy mind fűtésben, mind elektromos energiában önellátóvá váljék. Minden résztvevőnek megvolt a lehetősége, hogy kifejtse a véleményét. Moderátor segítette, hogy a résztvevők aktívan hozzászóljanak és segítsék a célok megértését. Nagyrészt ez vezetett ahhoz, hogy végül megfogalmazták azt a víziót, ami a terület számára az energiaautonómiát jelenti. Öt célkitűzést fogalmaztak meg, amit 2015 előtt el kellene érniük. Ezek közül a legfontosabb három: (1) Murau területe energiaautonóm a fűtés és az elektromos energia tekintetében; (2) az elsődleges energiafelhasználásban a megújulók mérlege pozitív; (3) a helyi gazdaság a fogyasztást meghaladó mértékű energiatermelésből az energiaexport révén gazdasági többletértéket teremt. Kialakult a lakosság nagymértékű elkötelezettsége a zárt energiaáramlást illetően. Meghatározták és megállapították a legfontosabb prioritásokat, intézkedéseket, melyekkel Murau energetikai céljai 2015-re megvalósíthatóak (Spath & Rohracher, 2010, old.: 453).

A régió számára a regionális fejlesztési feladatok meghatározása során nagyon fontos stratégia azoknak a „történeteknek”, elemeknek a kiválasztása, amelyek összekapcsolják az ökológiai célokat a gazdaság fejlődésének céljaival. Izgalmas kérdésnek tekintették, hogy meghatározzák az importált primer energiaforrások kiváltásának gazdasági értékét. Ennek fontossága nemcsak Murau esetében, hanem a többi hasonló energiakutatásban is megjelenik. A környezetvédelmi kérdések nyilván segítettek, hogy egy sokkal fenntarthatóbb energiarendszer irányába mozduljanak el. Az importkiváltás, és nemcsak a fenntartható energia volt a cselekvés meghatározó motívuma. A két cél mindenki részéről, aki részt vett a megbeszéléseken, egyértelmű támogatásra talált. Így az importkiváltás és a környezetvédelmi érdekek egyformán fontosnak bizonyultak.

Az energiaváltásnak a regionalitás mellett nagyon fontos eleme az energetikai önellátás is, ami Ausztria-szerte nagyon népszerű elv a földművelők között. Ezt az igényt kifejezésre jutatták a megbeszélések során is, ami nem csak romantikus elképzelés a részükről, hanem az elképzeléseiket számszerűsíthető, mérhető céllá lehetett formálni. Meg lehetett határozni a cél eléréséhez szükséges intézkedéseket. Az elképzelés valós, létező, kiszámítható, hasznot hozó célrendszerre volt transzformálható.

A kutatók megfigyelték, hogy az elképzelések, amelyek a vitákban, beszélgetésekben felmerültek, a helyi szereplők számára vonzó lehetőségeknek bizonyultak, és ennek megfelelően az energiavíziót a gyakorlatban is megvalósították. Érdekes módon a programból néhány dolgot kizártak (például az alternatív mobilitási lehetőségeket), arra való hivatkozással, hogy a vízióknak fókuszálnak kell lennie. A vízió szélesítése szerintük veszélybe sodorhatta volna a megvalósítást. Azon elképzeléseket, amelyek nem kecsegtettek nyerő (win-win) megoldással, a vitákban kizárták, annak érdekében, hogy ne kockáztassák a projektek sikerét.

Az energiavízió megvalósítását lépésről lépésre tervezték meg. A megvalósításhoz a szereplők viszonylag széles körére volt szükség. Fel kellett tárni a helyi lehetőségeket, amikre a szereplők építeni tudtak. Meg kellett határozni a siker érdekében megvalósítandó stratégiákat.

A régió elég kicsi ahhoz, hogy az ügyben érintett szereplők jól ismerjék egymást. A szereplők gyakran találkoztak egymással különféle más (részben szakmai, részben családi jellegű) kontextusban személyesen is. Az egész program kezdeményezője az energiaügynökség képviselője volt, aki nagyon jól ismerte a közösségi épületek fűtési rendszereit, ugyanis ezek működtetésében már korábban, mint energiaügyi konzultáns is

részt vett. Ennek következtében nagyon egyszerűen össze tudta kapcsolni az érintetteket, amikor közösségi szemináriumokat szerveztek.

A résztvevő csoportok megtárgyalták a különleges stratégiákat, például hogy hogyan kellene bizonyos területeket fával fűteni, vagy egyes magánházaknál napenergia-rendszereket létrehozni. Megvitatták, hogy hogyan kellene energiaellátási rendszereket kiépíteni, vagy hogyan lehetne energiahatékonyra tenni az épületeket. Számos megújuló villamosenergia-program, illetve biomasszát hasznosító fűtési rendszer megvalósítását tulajdonképpen a projektek tranzakciós költségeinek e heterogén csoportok gyakori találkozási révén bekövetkező nagymértékű csökkenése tette lehetővé.

Az összejövetelek szervezői a stakeholderek lehető legszélesebb körét igyekeztek elérni. A résztvevők jórészt energiaügyekkel kapcsolatba kerülő szakemberek voltak. A szakemberek nemcsak a szakértelmüket, hanem a megbecsültségüket is hozták a rendszerbe, amellyel befolyásolták a döntéseket. Igen kiterjedt társadalmi kapcsolatrendszerrel rendelkeztek. A helyi hivatalnokok és adminisztrátorok a közösségi befektetések döntési folyamataiba és a közösség által finanszírozott környezeti tudat befolyásoló kampányokba is beágyazták a közös víziót. Az üzletemberek explicit módon elfogadtak olyan stratégiákat, amelyekkel befolyásolták fogyasztóikat. Az üzletemberek tekintélye racionálisabbá tette a folyamatot. Mindezen résztvevőkből sikerült egy olyan közösséget létrehozni, ami szakemberekből, üzletemberekből, nonprofit szervezetekből, állami hivatalokból jött létre, és rendelkezik azzal az autoritással, befolyással, amely a közös célokat, programokat és elvárásokat képes kivitelezni. Ennek következtében inkább a társadalmi jó, mint az egyéni érdekek érvényesültek, érvényesülnek.

III. 1. 3 Néhány hazai tapasztalat az „iránymutató vízió” sikeres alkalmazására

Az iránymutató vízió, régiófejlesztési vezérelv, számos európai országban működik, és jelentős eredményeket értek el vele bizonyos elmaradott vagy fejlődésben inkább lemaradt területek felzárkóztatásában. Magyarországon az első Széchenyi Terv idején számos hasonló kísérlet történt. Egyes településeken termálvízen alapuló wellness centrumok jöttek létre, napjainkban pedig olyan vállalkozások, amelyek például a biodízel termelés háttérét, a repcetermesztést és a repceből való olajsajtólást tűzték ki célul. Ezeknek a vállalkozásoknak a mélyén felismerhető az iránymutató vízió, de

közülük nagyon kevés lett igazán sikeres. Talán a Villányi bortermelés említhető pozitív példaként, ahol a technológia vagy a termék mögé sikerült olyan társadalmi összefogást állítani, amelyben a társadalomtudományi tényezők, bölcsességek is tetten érhetőek. Ahol az egyéni befektetők nem maradtak magukra, hanem rájöttek arra, hogy vállalkozásaik sikerét, bár tisztán közgazdasági nézőpontból akár versenytársnak is tekinthetnék egymást, voltaképpen mégis az határozza meg, hogy hajlandóak-e erősíteni egymást. Kérdés, hogy kooperálnak-e és rájönnek-e arra, hogy a szűkebb közösség támogatását és elkötelezettségét is érezniük kell, nem egyszerűen a költség-haszon elemzés alapján kell eldönteniük, hogy mi a vállalkozás szempontjából célravezető. Tudomásul kell venniük az addicionális értékeket.

A kooperációt a mátészalkai Nobilis Zrt. is megvalósította, és sikerének egyik kulcstényezőjévé vált. A vállalat két évtizede kiváló kapcsolatot ápol a vállalkozás ötven kilométeres körzetében élő mintegy ötszáz alma- és meggytermelővel. A kooperációban mindkét fél jól jár, a termelők rendre magasabb árat kapnak, mint bárhol a frissgyümölcs piacon, a cég pedig jó minőségű alapanyagot kap, így prémiumtermékeket állíthat elő, melyekkel konkurencia híján nem kell árversenybe bocsátkoznia. *„Csak az lehet egészében kiváló, ami apró részleteiben is kiváló, ez tartott meg minket a pályán”* mondta a cég karizmatikus vezetője, Novák Tibor, akinek látomásaiban mindig a minőségi termék szerepelt: *„jó alapanyagokból, jó szakemberekkel, jó technológiával, jó termékeket gyártunk, harmóniában a természeti és a társadalmi környezetünkkel.”*

A térségi összefogást jelképező példaértékű vállalkozásként tekinthetünk a Hegyközi Manufaktúra Kft.-re, amely különböző észak-magyarországi termelők munkáját egyesíti a Hegyközi Manufaktúra márkanév alatt. A bonbonok például a szerencsi csokoládégyárban készülnek, a gyümölcsdesszerteket a Borsa Hungária gyártja. A mézeket Halász Bertalan készíti, boraik között pedig Tokajit és Szepsyt is találunk. A vállalkozás célja *„a térség termelőinek segítése egy közös brand alatt, valamint a magyar kézműves termékek forgalomba hozatala, és megismertetése a hazai és nemzetközi piaccal.”* (Áth-Horváth, 2011) Víziójuk bizonyosságát a vállalkozás honlapján olvasható George Bernard Shaw idézet szemlélteti: *„A képzelet az alkotás kezdete. Elképzeljük, amire vágyunk, azt akarjuk, amit elképzelünk, s végül megalkotjuk, amit akarunk.”*

Holló Márta és Juhász Mária szerint „a fenntarthatóság a térségi siker egyik legfontosabb követelménye, de egyúttal a legkritikusabb pontja is. Különböző külső támogatások, pályázatok elnyerésével egy-egy innovatív ötlet megvalósítható ugyan, de ha nem válik önfenntartóvá, állandóan újabb és újabb külső támogatásokra szorul, akkor valójában nem szolgálja a térség fejlődését, s végül a legkiválóbb ötlet, kezdeményezés is elhalhat. A térségi kezdeményezések kapcsán elkövetett leggyakoribb hiba az, hogy a fenntarthatóságot nem komplexitásában értelmezik: csak gazdasági vagy kizárólag ökológiai, esetleg technológiai- szervezeti megközelítésből vizsgálják és törekednek a maximalizálására. Holott ezeknek a tényezőknek az összehangolására, optimális kombinációjuk megteremtésére kellene törekedni. Jóllehet így egy-egy maximumponttól távol eső helyzet következik be, de a pozitív és negatív hatások eredője végül fenntartható projektet eredményez” (Holló & Juhász, 2007 idézi Bálint és társai (szerk.) 49. o.).

Bár a hasznosságelemzésben azt mondjuk, hogy a várható haszon kiszámítandó, ám meglehet, hogy mégsem csak azért valósítunk meg egy adott projektet, mert közvetlen hasznai miatt érdemes a megvalósításra, hanem azért is, mert vannak olyan – általában mellékkörülménynek tekinthető – eredményei is, amelyek miatt a projekt olyan többletet eredményez, amit a költség-haszon elemzés egyszerű számításai nem mutatnak ki. „Vagyis a mérleg két oldalán (költségek és hasznok) sokkal több tényezőt kellene figyelembe venni, mint ahogy azt a beruházások során teszik. Ezzel a ténnyel talán sokan egyet is értenek, amikor azonban a megoldást keresik, számos probléma merül fel” (Szerényi, 2002). Meglehet, hogy a befektetők profitja kisebb lesz, mint amit egy másfajta vállalkozással vagy akár a pénzük tőzsdei befektetésével nyerhetnének, de az a vidék, az a közösség, amiben élnek, olyan hasznokhoz jut, melyek kárpótolják őket a kisebb profitért. Például azok, akik eddig nem dolgoztak, munkalehetőségekhez jutnak, az utcák lakhatóbbá, élhetőbbé válnak, az ingatlanok értéke emelkedik és ennek következtében a közösség megtartó ereje, illetve a falu lakosságmegtartó képessége is nő.

A projektek közvetett hasznainak számítására alkalmas lehet a fenntarthatósági gazdasági érték (FGÉ) módszer, mely szerint “egy gazdasági értékelés és/vagy elemzés csak úgy lehet teljes (valós), ha azt a természeti, a társadalmi és a technikai rendszer komplex metszésterére végezzük el” (Molnár, 2005). Az FGÉ kiemelten épít a jövőképekre, illetve a visszacsatolások és egymásrahatások megjelenítésére. Alkalmas

arra, hogy integrálja a modellbe a későbbi generációk érdekeit is, illetve a javak megőrzéséhez kapcsolódó értékrészekről sem feledkezik meg.

Sok hazai fejlesztési törekvésből a fent említett dimenziók felismerése hiányzott, és ennek következtében sok a magára hagyott, egyedül maradt vállalkozás. A társtalanság összességében az addicionális hasznokat, az addicionális jólétnövekedési potenciált számolja fel, és a legtöbb esetben a vállalkozás kudarcát is okozza. Az ilyen vállalkozások közös jellemzője, hogy túlságosan technológiaorientáltak. Példaként említhetjük, hogy számtalan újonnan indult borászat egy-egy „hős” vagy nagyon tehetséges borászt nevelt ki, s a vállalkozó végül eljutott odáig, hogy akár országosan is elismert bort termeljen. A termék marketing szempontból értékesíthetővé vált, ellenben a technológiai fókusz a vállalkozót arra sarkallta, hogy a vállalkozást lehetőség szerint nagymértékben gépesítse. Rengeteg olyan gép került ezen vállalkozások birtokába, melyek aztán alacsony kapacitáskihasználtsággal működtek; ennek következményeként a cégek tőkearánya és munkatermelékenysége túlságosan megnőtt. A vidéki régiókban létesülő vállalkozásoknak éppenséggel ellentétes pályán lett volna célszerű fejlődniük. Az ott élő emberek számára kellett volna munkahelyeket teremteniük. Például a palackozó gépsor helyett célszerűbb lett volna palackozó „embersort” megvalósítani, amely értéket adna a falu számára is. A vállalkozások jelentős része nagyrészt a tőkebefektetésre koncentrált és a humán oldalt nem vette figyelembe, melynek az lett az eredménye, hogy a kihasznál(hat)atlan tőke terhei miatt a vállalkozás eladósodott.

Az összefogás képes lehet egyfajta víziót képviselni. A közös tevékenység közös haszna integráló erő lehet. Érdekes, hogy a nyugati irodalomban említett esetekben – így az osztrák Murau példájában is – a vállalkozás sikerét az okozza, hogy a közösség határozta meg a prioritásokat, a cselekvési terveket. Fontosabb a közösség elkötelezettsége és akarata, mint a költség-haszon elemzés eredménye.

Amennyiben a gazdaságfejlesztési programmal, vízióval az emberek azonosulni tudnak, hajlandóak érte cselekedni, és értelmét látják annak, hogy megbeszéljék a közös célt, mint iránymutató víziót, akkor a program sikeres lehet. Ez alapján érdemes volna projekteket úgy értékelni, hogy mekkora erőfeszítést tett már a közösség annak érdekében, hogy létrehozza a projektet. Ha azt mérnék, hogy mennyien azonosulnak a projektnek a célkitűzéseivel és mennyire mozgósítja őket, akkor nagy valószínűséggel sikeres projektek lennének.

III. 2 Közösség által támogatott mezőgazdálkodás

III. 2. 1 A társadalmi vállalatok szerepe

Christos Zografos cikkében (Zografos, 2007) a társadalmi vállalatoknak („Social Enterprise”) a vidék újjáélesztésében betöltött fontos szerepéről ír. A társadalmi vállalat olyan üzleti vállalkozás, melynek elsődleges célja nem a részvényesek profitjának a maximalizálása, hanem az, hogy olyan társadalmi célokat érjen el az értéktöbblet befektetésével, amelyek a vidéki közösségek revitalizációját szolgálják. Foglalkoztatást jelentenek és az adófizetésen keresztül hozzá kell járulniuk a közösség bevételeihez is. Ilyenek a cikkben bemutatott úgynevezett fejlesztési trösztök („Development Trusts”) is. A vidékfejlesztés korszerű felfogásban *„olyan folyamatnak tekinthető, amely erősíti a helyi emberi és közösségi erőforrásokat, a helyi vezetést, a vállalkozási kultúrát, az innovációt vagy egyszerűen az emberek azon képességét, hogy céltudatosan és hatékonyan tudjanak egymással együttműködni”* (Jenkins, 2000) idézi (Bodorkós, 2010).

A fejlett nyugaton, többek közt Skóciában, nagyon elterjedtek azok a törekvések, amelyek a vidéki életet szeretnék megerősíteni, feljavítani. Mégis, a vidéki közösségeknek szembe kell nézniük azzal, hogy kevés az új vállalkozás, a jövedelmek alacsonyok, a népesség elöregedik és sérülékeny a természeti környezet (Edwards, 2005)

Az Egyesült Királyság gyakorlatában megkülönböztetett szerepet játszanak a társadalmi vállalkozások (Zografos, 2007). Ezek a társadalmi vállalkozások különböznek attól a típusú foglalkoztatástól, amit ma Magyarországon, a vidéken próbálunk megvalósítani. A társadalmi vállalkozások nem közhasznú munkát jelentenek, hanem olyan vállalatok, amelyek rentábilisak, profitot termelnek, árbevételhez jutnak és ebből az árbevételből adót fizetnek. Elsődleges céljuk társadalmi: a vidék revitalizálása – nem pedig a minél magasabb tulajdonosi osztalékfizetés.

Magyarországra is jellemző, hogy kevés az új vállalkozás, a jövedelmek alacsonyok, a népesség elöregedik és sérülékeny a természeti környezet – azonban Magyarországot tovább terheli az a tény is, hogy a népesség nagy része kiszorult a munka világából. Akik képesek lennének dolgozni, azoknak sem mindig akad munka. Magyarországon több vidéki településen megcélolták a szociális munkát, hogy a gazdaságból és a

társadalomból a perifériára szorult embereket próbáljuk visszavezetni a munka világába, ezáltal növelve a foglalkoztatást.

A szociális foglalkoztatás és a társadalmi vállalkozás két különböző dolog, de lehetne az a fejlődés útja Magyarországon, hogy a szociális foglalkoztatásból a társadalmi vállalkozások felé mozdulunk el, ami azt jelentené, hogy helyi célokat, érdekeket szolgáló, de üzleti alapon működő vállalkozások jönnének létre. Bár az állami támogatásokat, amiket eddig szociális segélyekre fordítottak, most munkabéreként (a szociális foglalkoztatottak munkabéréként) fizetik ki, de az már nem feltétlenül igaz, hogy ezek a vállalkozások bevételekhez jutnának, hiszen jelentős részben közhasznú munkákról van szó (például csatornát, árkokat tisztítanak, építenek, biztosítják a belvizek elvezetését stb.). Az állam, illetve a helyi önkormányzatok szervezik ezeket a típusú vállalkozásokat.

Skóciában az ilyen jellegű projektek leggyakrabban arról szólnak, hogy elhagyott infrastruktúrális objektumokat, például katonai bázisokat próbálnak valamilyen módon használhatóvá tenni. Nagyon sok megújuló energia projektjük van. Közösségi erdőket hoznak létre. Megtisztítják azokat a területeket, amelyek a közösség számára természeti környezetet biztosítanak. Olyan publikus zöld területeket hoznak létre, amiből haszna van a közösségnek. A társadalmi vállalkozások közösségi haszna nem vitatható.

Az úgynevezett reformista szemlélet szerint a társadalmi vállalatok egy meglévő korábbi rendszer egyszerű kiterjesztését testesítik meg, aminek az a lényege, hogy az állam kivonul bizonyos területekről, ahol szeretné, ha a magánkezdeményezések átvennék az állam korábbi szerepét. Az állami feladatokat akarják privatizálni. Az állam egyszerűen kiterjeszti a korábbi intézményrendszert, kivonul a hagyományos területekről, amelyek a közfeladatokat jelentették (mint például a falusi zöldterületek karbantartása, közösségi erdők létesítése, iskola karbantartás stb.).

Ezzel szemben létezik a társadalmi vállalkozásoknak egy sokkal radikálisabb felfogása is, mely az intézményeket a gazdaság működtetésének és a helyi ügyek intézésének kívánatos módjával szemben felkínált alternatív vízióknak tekinti. Azt mondja, hogy a gazdaságot egy egészen más – a közösség jólétét célzó – logika alapján kellene működtetni. A gazdaság egészét új alapokra kell helyezni. Az új alapelvek lényege a kooperáció. Az együttműködő gazdasági kapcsolatok jelentik a helyi intézmények irányítását és a fenntarthatósági célok elérését is. Ennek eszközei a társadalmi vállalkozások. Nem csak elméleti körökben, hanem magukon a szervezeteken, a skót

fejlesztési trösztökön belül is vita folyik a szerepükről, a különféle érintettek elképzeléseiről.

A vidéki létezés sokszínűségét több szerző is vizsgálta már. Az irodalom (Frouws, 1998) három alapvető csoportot különböztet meg: az agrárius, vagyis fölművelő vidékiséget („Agri-ruralism”), a hasznossági vidékiséget („Utilitarianism”) és az élvezetmaximáló („Hedonism”) vidékiek csoportját. Van, aki vidék alatt a mezőgazdaságot érti, mások számára olyasvalamit jelent, ami hasznos, hiszen neki haszna van belőle, és vannak hedonisták, aki egyszerűen élvezni akarják a lassú vidéki életformát.

III. 2. 2 Társadalmi bázisú élelmiszertermelés

Komoly tudományos és nem utolsósorban infrastrukturális háttere van annak, ahogyan a mezőgazdaság által előállított termékek eljutnak a termelőtől a fogyasztóig. A logisztikai hálózatok és a kereskedelmi rendszerek mind-mind ennek a feladatnak az ellátására szakosodtak a globalizáció által átalakított világban. Az élesedő versenyt először a kereskedelem érzékelte, és az erre adott válasza a kereskedelmi tőke erőteljes koncentrációja és nagy egységekből, szuper- és hipermarketekből álló nemzetközi kereskedelmi hálózatok kialakítása volt. Ennek hatására a világ fejlett részein az élelmiszerforgalom 60-80%-át nagyjából egytucatnyi kereskedelmi szervezet bonyolítja (Buday-Sántha, 2004).

A magyar mezőgazdaságra jellemző, hogy az elmúlt évtizedekben eltűntek a sokféleséget biztosító kis családi gazdaságok, és a helyüket a nagyüzemi mezőgazdálkodás, a monokultúrában termelt ipar növények foglalták el. *„A szövetkezeti szervezés 1961. évi befejezéséig a mezőgazdasági összes kibocsátás nagyobbik hányada a kistermelőktől (háztáji, kiegészítő és egyéni gazdaságokból) származott. Ezt követően a nagyüzemek javára billent a mérleg, kétharmad-egyharmad arányban osztottak az állami és szövetkezeti gazdaságok, illetve a kistermelők a bruttó termelés értékében”* (Molnár, 2000). Ivitz Mihály doktori értekezésében a kisbirtok mellett érvel, amelynek hatékonyságát sokan megkérdőjelezték, „megkongatták a lélekharangot a kisbirtok felett”, mégis sokhelyütt a világban a kisbirtok számbelileg is fölényben van. Véleménye szerint *„a kisbirtok olyan gazdálkodás lehetőségét kínálja, amely hatékony és termelékeny, ráadásul környezetbarát, amely tény a közvélemény előtt deklarálni szükséges”* (Ivitz, 2004).

Az agrárvertikum elemei, a mezőgazdaság, az élelmiszeripar, az élelmiszerkereskedelem és a fogyasztás külön-külön szakterületet jelentenek, pedig a problémák átfogó rendezése, új irányú megközelítése válik egyre inkább szükségessé. Nem csak az irányon és a sebességen kell változtatni, hanem alapjaiban az elképzeléseken. A környezetvédelem fejlődési szintjeit (Shnitzer, 1999) tekintve napjainkra eljutottunk arra a pontra, amikor a folyamatok újragondolása elengedhetetlen és gyökeres változtatásra van szükség. Megkérdőjelezzük, hogy szükség van-e arra az életmódra, gazdaságra, amelyben élünk, vagy lehetne akár másképpen is élni (Csutora & Kerekes, 2004).

Az amerikai szakirodalomban a helyi termelésen alapuló mezőgazdasági tevékenységet kezdetben az új mezőgazdaság (New Agriculture) kifejezéssel különböztették meg az iparosodó mezőgazdaságtól. Azonban szinte ezzel egy időben a GMO-k használatára alapuló mezőgazdaságot is így kezdték nevezni. Ezért Thomas A. Lyson új fogalmat vezetett be, a „Civic Agriculture” fogalmát. A civil, társadalmi bázisú mezőgazdaság és élelmiszertermelés a változtatás lehetőségére mutat megoldási alternatívát (Lyson, 2004). A modern mezőgazdasági tevékenység nagyon szorosan kapcsolható a közösség társadalmi és gazdasági fejlődéséhez. A termelés és a feldolgozás olyan új és innovatív tendenciájának vagyunk tanúi, mely által a helyi mezőgazdaság és élelmiszertermelés újjászületik. Társadalmilag, gazdaságilag és környezetileg fenntartható alternatívát jelent a korábbiakban a konvencionális mezőgazdasággal összefonódott romboló gyakorlattal szemben. Nemcsak a fogyasztói igények kielégítésében jelentős a szerepe (friss, biztonságos és helyileg termelt élelmiszerek), hanem munkahelyeket hoz létre, erősíti a vállalkozói szellemet és megszilárdítja a közösség identitását. Az „agribusiness” által átszőtt fogyasztói piacokon valóságos alternatívát jelent.

A gondolatnak az előzményei sokkal korábbra nyúlnak vissza. Wright Mills és Melville Ulmer három amerikai város vizsgálata alapján kiderítették, hogy a helyi tulajdonosokra és kisvállalkozásokra támaszkodó városokban az emberek jobban élnek, mint azokban, amelyekben nagyvállalatok működnek és a tulajdonosok nem ott élnek. Mindezt közvetlenül a második világháború után mutatták ki a „Small business and civic welfare” című cikkükben (Lyson, 2004, old.: 64). Érdekes, hogy hatvan év múltán is helytállóknak tűnnek ezek a megállapítások a hazai viszonyokra is, különösen akkor, ha a jólét fogalmát kiterjesztjük.

Ilyen pozitív példát jelentenek a helyi közösség által támogatott mezőgazdálkodás szakirodalomban jól ismert gyakorlati esetei („Community-Supported Agriculture”, CSA). E téren Európában és Japánban már az 1960-as évek óta vannak tapasztalatok. Japánban asszonyok fogtak össze annak érdekében, hogy közvetlenül a termelőtől tudják megvásárolni a szükséges friss és egészséges élelmiszereket. A környékbeli farmerekkel közvetlen kapcsolatokat alakítottak ki. A „teiken” vagy „élelmiszer a termelő arcképével” néven ismert rendszer mindkét fél számára előnyös kapcsolatot jelentett, és a folyamat elején álló mezőgazdasági termelés és a folyamat végén elhelyezkedő élelmiszer-fogyasztás közti távolság minimálisra csökkent. A CSA elmélete és felfogása az együttműködésen alapul, hiszen itt – a hagyományos közgazdasági felfogással ellentétben – az eladó és a vásárló nem ellenérdekeltek (Milánkovics & Matthew, 2002) A CSA alternatívát jelent a versenyorientált mezőgazdálkodással szemben (Zsolnai & Podmaniczky, 2010). Észak-Amerikában az 1980-as évek közepén a svájci Jan Vander Tuin teremtette meg a CSA mozgalom alapjait. Robyn Van En farmja (Indian Lane) Massachusettsben és Trauger Groh Temple Wilton közösségi farmja New Hampshire-ben a CSA mozgalom úttörői között voltak. Betakarítási részvényeket hoztak létre. Egy New York-i hölgy elkötelezetten számol be arról, hogy a CSA munka neki és éhező ikertestvéreinek egy közösséghez tartozás lehetőségét adta és közvetlen kapcsolatot a Földdel (Adam, 2006).

Az Amerikai Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériumának definíciója szerint a CSA olyan embereknek a közössége, akik mind jogilag, mind spirituálisan elkötelezetten támogatják a közösségi farmon végzett termelői tevékenységet. A részvényes tagok megelőlegezik és fedezik a farm működése során felmerülő költségeket, cserébe a betakarítási időszakban újabb részvényeket kapnak. A termelők és a fogyasztók kölcsönösen támogatják egymást és megosztják az élelmiszertermelésből származó kockázatokat (beleértve a rossz időjárás vagy a károkozók okozta esetleges gyenge termést is) és hasznokat is (megelégedettség érzése, a földhöz való kötődés biztonsága) (DeMuth, 1993).

Az Egyesült Államokban végzett felmérés (Lass, Bevis, Stevenson, Hendrickson, & Ruhf, 2001) tanúsága szerint a megkérdezett farmerek 94,1%-a tekintette céljának, hogy ismereteit tevékenyen átadja másoknak, annak érdekében, hogy megerősítsék a CSA mozgalmat. A hagyományos mezőgazdasági vállalkozókkal szemben a CSA tagokra összességében a magasabb iskolai végzettség és alacsonyabb átlagéletkor jellemző. A

leggyakoribb életkor 44 év. Ők azok, akik legalább 10 éves gazdálkodói gyakorlattal és 5 éves CSA gazdálkodói múlttal rendelkeznek. 51%-uk fiatalabb 45 évnél és csak 12,5%-uk idősebb 55 évesnél. A hagyományos gazdálkodók 48,4%-a 55 évesnél idősebb. A CSA farmok nagy részén, 96%-án organikus termelést, biodinamikus gazdálkodást folytatnak. Jellemző, hogy a mezőgazdasági farmoknak csak egy részét használják CSA farmként. A különféle agrár-tevékenységek közül 27% a földterületének 10%-át viszi ebbe a gazdálkodási formába, 36% a területének 90%-át ebben a rendszerben hasznosítja.

A farmokra jellemző továbbá, hogy maguk a tulajdonosok és családtagjaik egyaránt részt vesznek a közös munkában. A CSA tagjai jelentős munkaerőt képviselnek. Előfordult, hogy a tagok, a fenntartók akár 3000 órát is dolgoztak évente. Adicionális kompenzációkat használnak, szállást adnak és tanulási lehetőségeket nyújtanak. Vacsorákat, farmbemutató kirándulásokat, oktatási programokat szerveznek a közösség és a helyi iskola számára. Sok innovatív rendezvényt tartanak annak érdekében, hogy a farmokat közelebb hozzák a közösségekhez. A farmok 56%-a olcsón ajánl programokat kis bevételű emberek számára. A megtermelt termény egy részét elajándékozzák és ösztöndíjakat ajánlanak fel. A legnépszerűbb program a természetbeni árucseré vagy a munkáért kapott áru lehetősége.

Az észak-amerikai sikerek fényében a farmer és fogyasztó közti közvetlen kapcsolat létrehozása megfelelő megoldásnak látszott, és ismét terjedni kezdett a CSA szemléletmódja Észak-Európában. Angliában nagyon sok fiatal hagyta el a városokat, hogy új életet leheljenek a haldokló mezőgazdaságú New England farmjaiba. Az élelmiszertermékek, a tejtermékek, a zöldség, a gyümölcs gyakorlatilag eltűntek a helyi piacokról (Adam, 2006). A fiatalok bekapcsolódtak a helyi vidéki közösségekbe, miközben revitalizálták a mezőgazdasági területeket.

A Közösség Által Támogatott Mezőgazdálkodás hazánkban még csak a kezdeti szakaszban tart. A Nyitott Kert Alapítvány munkatársai a Szent István Egyetem Környezetgazdálkodási Intézetének támogatásával 1998-ban kezdték meghonosítani Magyarországon. 2002-ben a csoportot már 150 család alkotta. 1,5 hektáros kertjükben a közösség tagjai számára főként zöldséget és kevés gyümölcsöt termelnek biodinamikus gazdálkodás keretei között. A megtermelt élelmiszert heti rendszerességgel, ládákból juttatják el a fogyasztókhöz (Milánkovics & Matthew

2002). Céljuk egy bemutató kert (Babátvölgyi Biokertészet Tanüzem) létrehozása és egy helyi bioélelmiszer-termesztési és -fogyasztási rendszer kialakítása.

A Tudatos Vásárlók Egyesületének megfogalmazásában a Közösség Által Támogatott Mezőgazdálkodás *„lehetőséget teremt arra, hogy termelők és fogyasztók állandó csoportot alkotva, kollegiális közösségben tevékenykedjenek, kooperáljanak. Érdekeik egymást erősítik és nem egymás ellenében hatnak. A termelő érdeke a stabil megélhetés, a vásárlók érdeke az egészséges táplálék. Környezetük biológiai termelékenységének, szépségének, egészséges állapotának fenntartása pedig közös érdekük. Ez persze elkötelezettséget kíván mindkét fél részéről, aminek eredménye az, hogy a vásárló garantáltan vegyszermentes, friss és ízletes zöldséget kap, míg a termelő biztosan el tudja adni a termékét. További előnye a rendszernek, hogy egy olyan kis és nyílt közösség jön létre, amely az emberi, közösségi kapcsolatok kibontakozásának is jó táptalaja”* (Polyák, 2004).

Az Országos Mezőgazdasági Kutatóintézet, a Tudatos Vásárlók Egyesülete és a Szent István Egyetem környezeti társadalomkutatói (ESSRG) 2012. februárjában tervező napot szerveztek, feltérképezendő, hogy jelenleg Magyarországon kik működtetnek CSA-t vagy ahhoz hasonló rendszert. Ilyen közösségi kezdeményezések „gazdái” a Háromkaptár BioKert (Tahitótfalu), az Évkerék Ökotanya (Kistelek), a Biokert (Szigetmonostor) és a Gódor Bio Kertészet (Galgahévíz) tulajdonosai, a „Kecskeméti Kosárcsőr” részvevői, valamint a későbbiekben, az empirikus kutatás keretében bemutatásra kerülő Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft. (Herencsény) tagjai is.

A külföldi példák segítségével a rendezvény helyet adott a tapasztalatcserére és az együtt gondolkodásra, annak a kérdésnek a megválaszolásra, hogy hogyan lehet megteremteni a helyi gazdálkodói és fogyasztói közösségekben azt a modellt, ami példaértékű és szélesebb körben is elterjedhet Magyarországon.

A magyarországi szerveződések többségére jellemző, hogy anélkül valósultak meg az alulról építkező, kis csoportos kezdeményezések, hogy a tagok többsége tudta volna, hogy Svájcban és Amerikában már komoly múltja van a közösségi gazdálkodásnak. A helyi élelmiszerrendszerek (Local Food systems, LFS) a helyi élelmiszertermelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatán keresztül valósítják meg az élelmiszer-önellátást. A herencsényi program alternatív élelmiszer-hálózatnak (Alternative Agri-Food Network, AAFN) is nevezhető, mert a termelők és a fogyasztók olyan újfajta, szolidaritáson

alapuló kapcsolati dinamikájára mutat rá, amely a globalizált ellátási lánc személytelenségéből kínál kiutat (Balázs, 2011). Az Ökotársulás létrejötte ezen túlmenően a közösségi szerveződés speciális formájának is tekinthető, hiszen itt a földterület a közösség tulajdonában van, és a termelést is a közösség tagjai irányítják.

Az Ökotársulás csak részben felel meg az elméleti várakozásoknak, hiszen a tulajdonosok nem élnek a településen. Itt, ellentétben a CSA farmokkal, nem jelenik meg a profitszerzés fogalma, legalábbis nem részvény formájában. A fővárosban élő tagok befektetésükért és támogatásukért cserébe heti rendszerességgel a közösség által biodinamikus rendszerben megtermelt zöldségeket kapják, valamint olyan addicionális hasznokat könyvelhetnek el „virtuális” számlájukon, mint a közösséghez tartozás érzése vagy a vidéki foglalkoztatás fellendítése. Nyilván érdekes lenne hasonló, de a helyben élők tulajdonosi részvételével működő vállalkozásokat létrehozni. Természetesen ezekre is találhatunk példát Magyarországon is, de nálunk ma még jellemzőbb, hogy a Társadalmilag Támogatott Vállalkozások kezdeményezői nem a helyi közösségekből kerülnek ki.

III. 3 Egy hazai agrár-ipari vállalkozás esetének tapasztalatai

III. 3. 1 A biomassa energetikai célú hasznosítása

Amikor egy bizonyos döntést a gyakorlatba átültető intézkedések hatására nem nő, hanem csökken a természeti tőke nagysága, nem beszélhetünk vagy nem célszerű környezetvédelemről beszélni. A megújuló energiaforrások tekintetében a bioetanol vagy a biodízel környezetvédelmi előnyeinek emlegetése nehezen indokolható. „Környezetvédelem” és „automobilizmus” önmagában is paradox fogalompár.

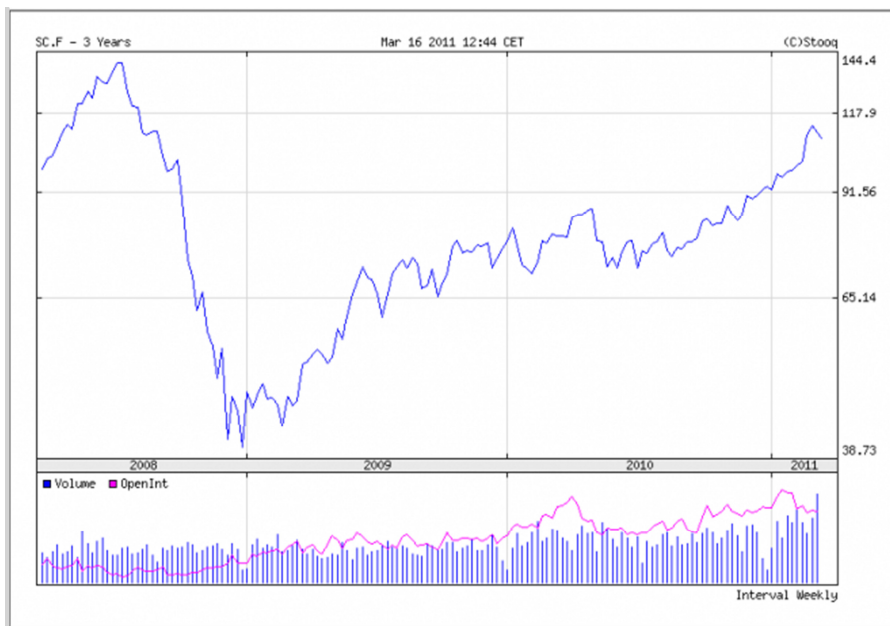
Az utóbbi néhány évben a bioüzemanyagok szerepe újraértékelődött. Az ennek kapcsán létrehozott termelőkapacitások környezetvédelmi megítélése is megváltozott. Ma már nem egyértelmű, hogy a repceolajból előállított biodízel, vagy annak maradéka, a repce pellet mint megújuló energiaforrás, a fenntarthatóságot szolgálja-e. Sok vizsgálat kimutatta, hogy léteznek olyan rendszerek, amelyeknek az ipari inputjai viszonylag magasak. A rendszerszemléletű vizsgálat az egyik oldalról kimutatja a repceolajról mint biodízel alapanyagról, hogy túl magas az ipari inputja és ennek következtében a fenntartható energia szempontjából kedvezőtlen a megítélése. Egy más rendszerben azonban mégis generálhat olyan tevékenységeket, amelyeknek a fenntartható fejlődés szempontjából egyértelműen kedvezőek a hatásai. Lehetne vizsgálni a bioetanol-termelésnek a foglalkoztatásra vagy a vidékfejlesztésre gyakorolt hatásait, és elképzelhető, hogy a vidékfejlesztési „döntési játékban” mindkét kultúra és a hozzá kapcsolódó feldolgozó ipar is támogatásra érdemes projekteknek minősülhetnének. Elképzelhető lenne, hogy a megújuló energiaforrások ügyét „energiabiztonsági döntési játékként” vizsgáljuk, elfogadva, hogy az önellátás arányának növelése vagy az importfüggőség csökkentése stratégiai kérdés.

Az energia valódi ára gyorsan változik, de mostanában nem a megszokott néhány százalékos árváltozásról van szó, hanem nagyságrendi változásokról, mégpedig viszonylag rövid időtávon. 2007 februárjától 2008 júliusára a kőolaj ára 60\$/hordóról 145\$/hordóra emelkedett. Ezt követően újra csökkenő tendencia érvényesült, 2009 februárjára a kőolaj ára egészen 30\$-ig visszaesett, ám ugyanezen év szeptemberében már ismét 70 \$/hordó volt.

A 100 dollár feletti kőolajáraknál szinte mindegyik megújuló energiafőleség versenyképesnek tűnt, és az energiaszektorban végzett megtérülési számítások óriási

innovációs lehetőségekről tanúskodtak. Az energiaárak aztán néhány hét alatt megfeleződtek és minden korábbi számítás érvényét veszítette.

2011 márciusában újra az egekbe szökött a kőolaj világpiaci ára, a hordónkénti 120 dollárt súrolta. 2011 végén 90 dolláros szinten járt. A 2008 év közepi csúcsot 2009 elején egy mélypont követte, majd azóta folyamatosan emelkedő trend figyelhető meg a kőolaj jegyzési árakban, ami jól látható az alábbi 3. ábra grafikonján.

3. ábra „Brent” minőségű kőolaj északi-tengeri határidős jegyzési árai, 3 éves időszakra

Forrás: stooq.com, http://www.sourcing.hu/aktualis/drasztkusan_emelkedo_olajarak

Az elmúlt években folyamatosan szaporodtak a kukorica- és repcetáblák szerte Európában és a világban. Épültek a feldolgozó üzemek is, és aztán egyetlen év tapasztalatai átalakították a megalapozottnak hitt értékeléseket. És nemcsak a kőolaj ára változott radikálisan, de “kiderült”, amit sokan már igen régóta tudtak, hogy a biomassza a forrása az emberiség élelmiszer-szükségletének is, így a kétféle felhasználás verseng egymással. 2008-ban a magas kőolajárak miatt nagyon gazdaságossá vált a bioetanol, a piacot a kötelező bekeverési arányok előírása mesterségesen is gerjesztette. A kukoricából készülő bioetanol iránti igény miatt felment a kukorica ára, amit a szegények már nem tudtak megfizetni és emiatt Mexikóban és a világ más részein éhínség tört ki. Vannak persze, akik nem így vélekednek. A New Energy Finance szerint a gabona magvak bio-üzemanyagként történő felhasználása „csak” 8,1%-ban felelős az élelmiszerárak emelkedéséért. Mint

megállapítják: „a gabonamagvak ára 2004-től 2008 áprilisáig átlagosan 168%-ra nőtt. Az áremelkedésből az olajárak 32,5%-kal, más inputok, mint a földárak és a munkabérek emelkedése 7,4%-kal részesedett. A dollár leértékelődése további 17,9%-kal járult hozzá az élelmiszerárak emelkedéséhez. A kereslet és a kínálat közötti egyensúly megbomlása 57,7%-ban tehető felelőssé, és csak a maradék 8,1% az, amit a bio-üzemanyagkénti felhasználás eredményezett. (Az USA kukoricaárait ez a hatás egyértelműen átlag feletti.) A legnagyobb problémát az okozta, hogy a termésátlagok növekedése nem tartott lépést a világ népességének növekedésével, és ráadásul a gabonaexportőr Ausztráliában nem sikerült a betakarítás” (Liebreich, 2008).

Az idézett értékelés bizonyítja, hogy az átlagok éppen a lényegét rejtik el a szemünk elől, azaz hogy nem lehet általános érvényű energiapolitikát kidolgozni még az egyre globalizálódó világban sem. A 8,1%-os átlagos áremelkedés nem tűnik soknak, de bizonyos régiókban már ez is elég az éhenhaláshoz.

III. 3. 2 Egy másként gondolkodó sikeres üzleti vállalkozás tapasztalatai

Egy üzleti vállalkozás tulajdonosai 2007-ben arra az elhatározásra jutottak, hogy részt vállalnak az EU megújuló energiákra vonatkozó stratégiájának teljesítésében: biodízel alapanyag előállítás céljára egy a fenntarthatóság szempontjából modellértékű repceolaj-sajtoló üzemet hoztak létre. A rendszer megvalósítói egyesítették a szociális, a politikai és a gazdasági dimenziók vizsgálatát az ökológiai-környezeti kérdésekkel, és ennek alapján alakították ki az adott környezetbe illeszkedő stratégiájukat. A tevékenység megkezdése előtt a terület kiválasztásánál fenntarthatósági szempontokat is figyelembe vettek. Az elsődleges cél az volt, hogy az üzemet olyan mezőgazdasági termelésre alkalmas környékre telepítsék, ahol a repce 50-60 kilométeres körzetben termesztendő, hiszen a szállítási távolság minimalizálása csökkenti a környezeti terheket és egyben a szállítási költségeket is.

Mint minden üzleti vállalkozás esetében, az elsődleges cél a haszon maximalizálása, azonban a profit elsődlegessége mellett megjelennek a társadalomnak és a környezetnek a hasznai is, amelyek hosszútávon magának a vállalkozásnak is sokkal nagyobb előnyt jelentenek.

A bioüzemanyag előállítás nagyon érzékeny terület, hiszen a legtöbben csak az iparszerű termelési rendszerekben látnak gazdasági lehetőségeket. Ezzel szemben azonban a biomasszát hasznosító energia-vertikum többek véleménye szerint a

fenntartható energiagazdálkodás egyik megoldása lehet, amennyiben a biomassza alapú energiatermelés kiterjed az élelmiszertermelésre, a takarmányozásra, az energetikai hasznosításra és az agráripari termékeknek ipari nyersanyagként történő felhasználására is.

A dél-dunántúli üzem egy korábbi TSZ telepen kezdte meg tevékenységét a romos épületek helyrehozatala után. Az üzemben jelenleg 7 munkás dolgozik. A kapcsolódó munkahelyek száma jelentős, ha figyelembe vesszük az évi 9000 tonna repce megtermelésének és az ezzel kapcsolatos logisztikai tevékenységeknek a munkaerőigényét is. Az üzem kapacitása jelenleg 750 tonna repce feldolgozását teszi lehetővé havonta, ami 250 tonna (270.000 liter) repceolaj és 500 tonna repce pellet előállítását jelenti.

A repceolajat biodízelgyártásra értékesítik, kizárólag a magyar piacon. Ha a magyar jogszabályok lehetővé tennék, minősége alapján (helyben) akár üzemanyagként is fel lehetne használni a mezőgazdasági gépekben. Repceolajjal tervezik továbbá megoldani a jövőben a telep áramellátását, repceolajjal üzemelő dízelmotorral hajtott generátorral. A telep hőenergia-ellátását, fűtését, saját pellet tüzelésű kazánnal, az általuk előállított repce pellettel biztosítják. A repce préselvényt, pelletet főként takarmányozási célra értékesítik a környékbeli állattartóknak, takarmánykeverőknek, így a melléktermék (préselt repce pellet) visszakerül az állattenyésztésbe. A repceolaj és repce pellet gyártás túlkínálat esetén export lehetőséget is kínál.

A modell célja a mezőgazdaság adta lehetőségek kiaknázásával munkahelyeket teremteni vidéken, s egyben résztvenni a magyarországi bioüzemanyag-igény kielégítésében. Az üzem a kistérségen belüli helyi energiaellátást hosszútávon részben vagy egészben megoldaná, az energiafüggőséget megszüntetné. A projektet átfogó modellként érdemes megvalósítani – növelni általa az élelmiszerbiztonságot, az energiabiztonságot és a vidék lakosságmege tartó képességét. A kölcsönös együttműködés megélhetési lehetőséget biztosít a falusi emberek számára. Ha mindenki rájön, hogy érdemes állattartással foglalkozni, megteremtjük a falusi gazdaság újjáélesztésének alapkövét.

Példánkból világosan kiderül, hogy a piac lehetőségei nagyrészt a kőolajárak függvényében alakulnak kedvezően vagy kedvezőtlenül. Jelentős ingadozások után 2009 nyarán a repcepiac stabilizálódott. A repceár 63.000 Ft/tonnára állt be. A 2009-es ár és költségviszonyok alapján (miután 3 tonna repcemagból keletkezik 1 tonna

repceolaj és 2 tonna pellet) az üzem gazdaságosan működtethető. $(1 \text{ [t repceolaj]} \times 620 \text{ [€/t]} \times 270 \text{ [Ft/€]}) + (2 \text{ [t pellet]} \times 37.000 \text{ [Ft/t]}) - 3 \text{ [t repcemag]} \times 63.000 \text{ [Ft/t]} = 52.000 \text{ [Ft]}$

Az Oil World becslése (AgroLine, 2009) szerint 2009-ben az EU-ban rekord mennyiségű repcemagot takarítottak be. A 2010. évi termés 20,12 millió tonna volt. Ez meghaladja az előző évi rekordnak számító 18,91 millió tonnát.

A fenti számítások ellenére sem lehetünk optimisták, hiszen nem tudni, hogy a túltermelés hogyan módosítja a piacot, és az sem egyértelmű, hogy a válság lecsengése milyen ütemű lesz, és hogyan befolyásolja a kőolajpiacot, amitől a repceolaj ára is alapvetően függ.

4. táblázat A kőolaj, a repceolaj és a repcemag árának ingadozása (2007-2011) a válság hatására.

	Kőolaj ára (\$/hordó)	Repceolaj ára (€/tonna)	Repcemag ára (eFt/tonna)
2007. július	75	580	50
2008. július	145	1100	110
2008. december	35	600	70
2009. szeptember	70	620	63
2010. szeptember	85	800	100
2011. szeptember	110	970	115

Forrás: WTI Crude Oil Database és a repceolaj sajtóüzem adatai alapján saját szerkesztés.

2007 júliusában 50.000 Ft/tonna áron lehetett repcét vásárolni, míg 2008-ban a betakarítási érték 110.000 Ft/tonna volt. Ez az érték az olajárhoz viszonyítva nem volt meglepő, hiszen a repceolaj ára is hasonló tendenciát mutatott: 580 €/t-ról 1100 €/t-ra emelkedett (majd 2008-ról 2009-re 600 €/t-ra esett). Az utóbbi 30 év tapasztalata azt mutatta, hogy repcemag legalább 50%-át érdemes betakarításkor felvásárolni, hiszen az árak ilyenkor a legalacsonyabbak. Jelen üzem esetében is megtörtént a felvásárlás 3000 tonna mennyiségben 110.000 Ft/tonna egységáron.

A 2008 augusztusában bekövetkező pénzügyi összeomlás következtében 2008 decemberére a repcemag ára 70.000 Ft/tonnára zuhant, így csak a nyersanyag árváltozása 120 millió forint veszteséget okozott a cégnek. $[3.000 \text{ t} \times (110.000 \text{ Ft/t} - 70.000 \text{ Ft/t}) = 120.000.000 \text{ Ft}]$

A baj az, hogy az ilyen típusú vállalkozásokat erőteljesen érinti, hogy a körülöttük lévő világ, gazdasági környezet hogyan változik. Az Európai Unióban mindent, ami az agrárszektortól kapcsolatos alapvetően befolyásolja az EU támogatáspolitikája. De az energiaárak esetében, amire a gazdaság egészének a működése hat, előfordulhat, hogy

az agrártámogatásoknál jelentősebb tényezők hatása dominál, mint például a kőolajárak 145 és 35 dollár közötti ingadozása. Ez másfél év alatt elképesztő mértékű elmozdulás, amire semmilyen előrejelzés sem utalt.

Az elmúlt öt év még a kőolajpiacon megszokott ingadozásokat is nagyságrendileg felülmúlta, az agrárszektorban pedig teljesen szokatlan, hiszen az agrárinputok költségei viszonylag kiegyenlítették. A biodízel ára azonban olyan mértékben kötődik a kőolaj árához, hogy annak radikális megváltozása a biodízellel kapcsolatos próbálkozásokat is kudarcra ítéli. E területen a vállalkozások nagy része kisvállalkozás, rendszerint szakmai befektetőkkel. Az utóbbi két év bizonyítja, hogy az állami támogatások reményében létrehozott vállalkozások, melyek a támogatások miatt jelentős jövedelemmel kecsegtettek, a hevesen ingadozó energiapiactól való függőség miatt életképtelenné váltak. A piac ilyen hektikus változását csak az olyan vállalkozások tudták túlélni, amelyek mögött olyan pénzügyi befektető állt, amely ezeket a hatásokat képes volt csillapítani és a kockázatot ki tudta védeni. Ilyen pénzügyi befektetőcsoport általában nem állt rendelkezésre azoknak, akik helyben, az „agrárpotenciálra” alapozták vállalkozásukat, és tőkeszegénységük miatt számukra létkérdés a végtermék, esetünkben a repceolaj azonnali értékesítése. Jogosan merülhet fel a kérdés, persze csak az „érzékeny lelkű” környezetvédőkben, hogy lokális-e a termelés, ha a termelési tényezőket a globális tőke birtokolja?

A példaként bemutatott repceolaj-sajtoló üzem önmagában nem volna érdekes, de miután Európában a hasonló üzemek nagy része tönkrement, fennmaradása jelentős tanulságokkal szolgál. Az egyik tanulság, hogy a vállalkozás önmagában életképtelen lett volna, de akadt egy hosszú távban gondolkodó pénzügyi befektető, aki, tőkeinjekcióval biztosította a pozitív cash-flowt. A másik specifikuma ennek a vállalkozásnak az, hogy ez a sajtolóüzem nem egyszerűen a biomassza energetikai célú hasznosítására létesült. A legtöbb repcesajtoló a biodízelgyártás nyersanyagát kívánta előállítani, kihasználva a biodízel gázolajba való bekeverését kötelezően előíró EU direktívát. Az általunk vizsgált vállalkozás egy kistérségi hálózat kiépítésére törekedett. Egy korábbi mezőgazdasági nagyüzem területén hozott létre barnamezős beruházással egy kisüzemet, és a korábbi nagyüzem volt dolgozóinak egy részét (akik most saját földjeiken gazdálkodnak) és a nagyüzem korábbi beszállítóit is partnerként alkalmazva olyan előnyökre tett szert, amit a zöldmezős, kizárólag az üzemanyag termelésére koncentráló vállalkozások nem élvezhettek. A mezőgazdasági vállalkozókkal való

szoros kapcsolat révén az üzem jelentős helyi támogatottságra tett szert. A projekt által növelhető az élelmiszerbiztonság (ellenőrzött, helyben előállított takarmánnyal hizlalt állatok), javul az energiaellátás biztonsága (a közintézményeket repce pellettel fűthetik), és a vidék lakosságmegtartó képessége is erősödik (stabil munkahelyek). Az összefogás „win-win” helyzetet teremt. Különálló projektként nem érdemes sem repcét sajtolni, sem háziállatot tartani, és a fűtést sem érdemes átállítani biomasszára. Egy ipari-ökológiai rendszer részeként a vállalkozás egésze gazdaságossá tehető, a falu pedig élhető marad.

Az elmúlt évek elegendő példával szolgáltak ahhoz, hogy megtanuljunk, a környezet és a gazdaság összhangját leginkább az olyan kisebb gazdaságok képesek megvalósítani, amelyek jelentős munkahelyteremtők, ezért társadalmi szempontból is kedvezőek. Vidékfejlesztési céllal a bioüzemanyag termelés támogatásra érdemes projektnek minősülhet, hiszen segítheti a vidéki népesség minél szélesebb körű foglalkoztatását, a vidéki lakosság megtartását és életképes vidéki közösségek fennmaradását.

A vállalkozás mára egy újabb fejlesztéssel kibővítette a kapacitásait, és egyúttal egy a bioüzemanyag termelésen túlmutató vállalkozás kialakítására törekszik.

A repcesajtolásból visszamaradó repce pellet igen nagy tápanyagtartalmú takarmányként is használható. Önmagában túlságosan koncentrált energiaforrás, tápanyagforrás, de haszonállatok esetében olyan alacsonyabb tápanyagtartalmú biomassza hulladékokkal együtt fel lehet használni, amelyekkel viszont önmagukban nem lehetne állatokat takarmányozni. Amennyiben a pelletet együtt etetik a háztartásban keletkező élelmiszer hulladékokkal vagy vendéglátásban keletkező élelmiszer hulladékokkal (amennyiben az EU szabályozás erre lehetőséget ad), akkor a takarmány nagyon jól hasznosul és ennek következtében az egész rendszernek a gazdaságosságát jelentősen megnöveli.

Kétségtelen, hogy a biodízel és a melléktermékként keletkező repce pellet környezeti hasznossága bizonyos rendszerekben megkérdőjelezhető, de a kombinált felhasználás egyértelműen megalapozza az amelletti érveket, hogy egy komplexebb rendszerben ezek a tevékenységek egyértelműen környezetbaráttá tehetőek. A pellet egy részét, amit tüzelésre is fel lehet használni, az üzem olyan kistermelőknek adja el kedvezményes áron, akik az önkormányzat segítségével próbálják újra megvalósítani a házi állattartást. A házi állattartás az utóbbi években, nagyrészt a különféle takarmányok használata miatt, teljesen elvesztette a nagyüzemi állattartással szembeni versenyképességét, és

ennek következtében a magyar falvak zömében megszűnt a házi állattartás. A repce pellet, ami lényegesen olcsóbb, mint a kifejezetten takarmányozási célra nagy környezetterheléssel előállított takarmányok, jól kiegészíti azokat a részben hulladékként, részben kis értékű mezőgazdasági biomasszaként megtermelt takarmányokat (állatok etetésére alkalmas kukorica és mindenféle egyéb növényi tápanyag), melyek önmagukban nem nyújtanak elegendő energiát az állattartás számára. A hulladékká váló növényi részeket ebben a rendszerben hasznosítani lehet a háztartásokban, és általuk gazdaságossá lehet tenni az állattartást, ami lényegében ökológiai gazdálkodásban létrejövő húsellátást tesz lehetővé a családok számára.

A Beregben, a Borsodi Mezőségben, Nagykörűben és Szegeden tartott lakossági fórumok alapján (Vágvölgyi és mtsai., 2010) is elmondható, hogy a tényleges gazdálkodók úgy vélik, a növénytermesztés önmagában nem állhat meg, állattartásra mindig is szükség volt, mindig is szükség lesz. Egyöntetű véleményük, hogy az egykori háztáji rendszerhez hasonló szerkezetre lenne szükség, de úgy, hogy az embereknek ez ne ráfizetés legyen.

Az emberekből kiveszett a gazdálkodási kedv, mert a háztáji gazdaság nem tud versenyezni a szupermarketek áraival. A hús vagy a tojás olcsóbb a szupermarketben, mint amennyiért meg lehet termelni. A pellet segítségével lényegesen kedvezőbb költséggel lehet előállítani az élelmiszereket, melyeknek jobb a minőségük is. Ez visszaadhatja a kedvét a vállalkozó szellemű lakosságnak. Azt kell megvizsgálni, hogy volna-e piaca az így megtermelt élelmiszereknek, amennyiben sikerülne csökkenteni az előállítási költségeket ezzel a takarmányozási módszerrel. Az értékesebb háztáji hús és tojás iránti kereslet magasabb árat biztosít, ami visszaadhatja a vállalkozói kedvet, így jelentős munkahelyteremtési lehetőséget jelentene. Önfoglalkoztatást és kiegészítő keresetet jelentene a falusi családoknak, és ha úgy tetszik, revitalizálná falvaink társadalmát.

IV. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS TÁRGYA ÉS MÓDSZEREI

IV. 1 Az empirikus kutatás célja

Egy agrárvállalkozás önmagában nemcsak megélhetést biztosít az emberek számára (gazdasági értéket, profitot termel), hanem a gazdasági kategórián túlmutatva képes értéket létrehozni a természetben és a társadalomban is. A szép, művelt, természetbe illeszkedő agrárkörnyezet, agrártáj, az emberi munkának az öröme olyan értékek, amelyek fel és elismerése nélkülözhetetlen, ha vidékfejlesztésről beszélünk. Fejlesztési projekteknél általában elhanyagolásra kerül a közösségi fókusz. A legtöbb vidékfejlesztési törekvésnél prioritást élveznek az úgynevezett elmaradott térségek. Az, hogy mit tekintenek elmaradott térségnek, különféle mutatók segítségével határozzák meg. A leggyakoribb ilyen mutatók az egy főre jutó jövedelem a térségben, vagy az infrastruktúrával való ellátottság, bizonyos tartós fogyasztási cikkel való ellátottság, a munkanélküliség mértéke, a születéskor várható átlagéletkor és ehhez hasonló mutatók. Akik statisztikai adatokkal, általánosan elfogadott kategóriákkal (elmaradott térségek) vizsgálják a vidéket, általában azt a hibát követik el, hogy a problémának nagyrészt csak a gazdasági oldalára fókuszálnak.

Ha elfogadjuk, hogy a természetben és a társadalomban is igen fontos kategória a diverzitás, akkor szinte elfogadhatatlan, hogy a térben és időben is eltérő természeti-társadalmi alakulatokat, az úgynevezett „vidéket” általános mutatókkal, különféle szabványosított indikátorokkal értékeljük. Figyelembe kellene venni a diverzitás nyújtotta sajátosságokat. Például, hogy a vidéki település milyen távol van egy nagyvárostól, kulturális centrumoktól, vagy milyenek a természet- és társadalomföldrajzi viszonyok.

Dolgozatomban éppen ezért három különböző térség vállalkozóit vizsgálom. A három térség, amelyekben a vállalkozók élnek és dolgoznak jellegükben is különböznek egymástól. Például szülővárosom Jászfényszaru máig őrzi a történelemből ismert jász hagyományokat, ami miatt a faluhoz, a térséghez való kötődés, egyfajta kisebbséghez való kötődést is jelent az embereknek. A kötődés valószínűleg rányomja a bélyegét arra, hogy hogyan érzik magukat a lakosok és miért gondolkodnak másként, mint például azok, akik etnikummal nem jellemezhető térségben élnek (Budapest). Harmadikként egy palóc gyökerekkel rendelkező térség (Herencsény és környéke) agrárvállalkozóit vizsgálom. Elemzem, hogy az ott élő emberek, vállalkozók különböznek egymástól,

vagy jellemzi-e őket valamiféle hasonlóság? A három mintaterület lehetővé teszi azt, hogy megpróbáljam feltérképezni azt a fajta különbséget, ami létezhet a vállalkozók között az értékek szempontjából. Keresem a választ, hogy mitől boldog egy agrárvállalkozó, mennyire anyagi, mennyire határozza meg őt az általános környezete és mennyire hat rá a mikrokönyezet, amiben létezik.

A magyarországi települések sikeresség szempontjából nagyon különböznek. Ennek egyik oka lehet, a már említett etnikumhoz való tartozás (egy palóc gyökerekkel rendelkező közösség vagy egy jász település), ami összetartó erőt jelenthet a közösségben.

Vizsgálom, hogy az agrárvállalkozók, akik a településeken élnek miért és mivel foglalkoznak, milyen értékrendet képviselve működnek és ezekben a tényezőkben mik a jellegzetességeik. Nagy valószínűséggel lehet, hogy az érzelmi intelligenciát kellene intenzívebben fejleszteni a vidéki közösségekben, mert ha ezt nem tudjuk fejleszteni, akkor a vidék megtartó képessége kérdésessé válik. Hiába rakunk csatornahálózatot, gázvezetéket a faluba, a fiatalok el fognak költözni, mert hiányzik az a fajta kohézió, ami esetleg egy „jól érzem magam a közösségben feeling” miatt lehet, hogy a csatorna híján is meglenne.

IV. 2 A kutatás módszere

IV. 2. 1 A minta területek kiválasztásának folyamata

A kutatás kereteit mindig korlátozza a rendelkezésre álló idő és természetesen a rendelkezésre álló költségkeret. Esetemben mindkettő igen szűkös volt, nem állt módomban kérdezőbiztosokat bevonni a kutatásba. A saját lekérdezés igen hasznosnak bizonyult ugyan, de nyilván meghatározta a kutatásban alkalmazott módszerek kereteit.

A mintaterületek kiválasztásával azt szerettem volna elérni, hogy ne csak az egyéni különbségek, hanem esetleg az egyes térségek között a történeti, kulturális és gazdasági fejlettség tekintetében meglévő különbségek is megjelenhessenek a vizsgálat eredményeiben. Ezért két olyan térséget vizsgáltam, amelyek jellegükben, hagyományaikban is jelentősen különböznek egymástól. A két konkrét térség kiválasztását meghatározta, hogy anyagi lehetőségek híján olyan térségeket kellett választanom, ahova a leutazást meg tudtam oldani, és ahol remélhettem bizonyos támogatást. Ez a választás nyilván befolyásolja az eredmények általánosíthatóságát, de azt gondolom, hogy az elkövetett „hiba” nem teszi érvénytelenné a vizsgálat eredményeit.

Az egyik terület szülőfalum, Jászfényszaru volt, ahol máig őriznek történelmileg jász hagyományokat, ami miatt a faluhoz, a térséghez való kötődés egyfajta kisebbséghez való kötődést is jelent az embereknek. A kötődés valószínűleg rányomja a bélyegét arra, hogy hogyan érzik magukat a lakosok és miért gondolkodnak másként, mint például azok, akik etnikummal nem jellemezhető térségben élnek. Ugyanakkor Jászfényszaru nem egy tipikus mezőgazdasági település. Iparvállalatok települtek a közvetlen szomszédságába, és a munkavállalók egy része a környező városokban és a fővárosban vállal munkát. Ez meglehetősen nyitottá teszi a települést.

Korábbi kapcsolataimnak köszönhetően erről a területről igen könnyű volt kiválasztani a megkérdezésbe bevonandó személyeket. Viszonylag kis település lévén ismerik egymást az emberek és tudják, többek között én is, hogy ki foglalkozik agrárvállalkozással. Édesanyám óvónő, így a személyes kapcsolatok és kötődés révén megszervezte nekem az interjúkat. Szinte mindenki igent mondott, akitől megkérdeztük, hogy vállalná-e a kutatásban való részvételt. A disszertáció tervezetem során, amikor az állításokat teszteltem, már megkérdeztem néhány agrárvállalkozót – most őket

kihagytam a mintából, bár tulajdonképpen érdekes lehetett volna megvizsgálni, mennyiben változott véleményük az eltelt fél év alatt.

A másik térség Herencsény és környéke. Herencsény eredetileg egy palóc település. Gazdaságilag kevesebb lehetőséggel jellemezhető, mint Jászfényszaru. A Herencsényi agrárvállalkozók kiválasztása sokkal nehezebb volt. Herencsényben, mint időközben kiderült, kevés az agrárvállalkozó. Az Ökotársulás vezetője mutatott be a helyi méhésznek, és az ő segítségével indult a „hólabda” módszer. A Herencsényi mintában nem mindenki helybeli, néhányan a környező települések agrárvállalkozói. Amikor elakadtam, akkor a Herencsényi polgármestertől kértem és kaptam segítséget, és ő maga is ajánlott pár agrárvállalkozót, akit érdemes volt megkérdezni. A mintába 18 agrárvállalkozót sikerült bevonnom.

A Herencsényben működő Ökotársulás tulajdonos vállalkozói, akik a harmadik mintát alkották, nagyrészt budapestiek, akik a szakirodalomból is ismert „közösség által támogatott” vállalkozást hoztak létre. A tulajdonosoknak lehet valamilyen agrárvállalkozói kötődése, de nem ez a legfőbb meghatározottságuk. Az Ökotársulás szinte minden tagját megkerestem. A heti áruszállítást végző kollégát kértem meg a tagokat a kutatásban való részvételre felkérő levelek kézbesítésére. Minden héten 54 családhoz jutnak el a „ládák”. Közülük 50 ládába került be az állításokat tartalmazó csomag. Azt kértem és reméltem, hogy a következő héten az üres ládával mindenki visszaküldi az eredményt tartalmazó borítékokat, de az első héten csak három boríték érkezett vissza. Miután a vállalkozó tagok mindegyikével, még ha csak közvetetten is, de kapcsolatban állok, az eredménytelenség kellően elszomorított. A következő szállítás előtt emailben egy körlevelet küldtem a tagoknak, amelyben kértem őket, hogy a következő ládába tegyék bele a kérdőíveket. Ezzel újabb két kérdőívet sikerült begyűjtenem. Ekkor döntöttem úgy, hogy készítek egy online változatot is, hátha a fővárosiak szívesebben használják a számítógépet. Az online változat sem eredményezett átütő sikert, de négyen azért visszaküldték. Maradt tehát a biztos módszer, a személyes megkeresés, amire nehezebb nemet mondani. A három mélyinterjút adó vállalkozó is kitöltötte a kérdőívet, a többiekkel Budapesten személyesen találkoztam és a jelenlétemben végezték el a Q osztályozást. Utólag nagyon örülök, hogy személyesen találkoztam az Ökotársulás néhány tagjával, mert így volt alkalmam közelebről is megismerkedni velük, ami segített az eredmények

értelmezésében, és egy kedvező mellékhatásként növekedett a csoporton belüli összetartó erő is.

Az empirikus kutatás két fő részből állt. Minden megkérdezésnek része egy rövid strukturált interjú és a Q módszer. Mintánként 20-18-19 interjúalany határozta meg a Q táblák alapján a preferenciáit. Mind a három mintából készült három-három strukturálatlan mélyinterjú (életútinterjú) is.

A három minta lehetővé teheti, hogy feltérképezzük azokat a sajátosságokat és különbségeket, ami összehozza, illetve megkülönbözteti a vállalkozókat. Izgalmas kérdés, hogy mennyire hasonlók vagy mennyire különböznek értékrendjük, életfilozófiájuk szempontjából. Arra keresem a választ, hogy mitől boldog egy agrárvállalkozó, mennyire anyagi, mennyire határozza meg őt az általános környezete és mennyire hat rá a mikrokörnyezet, amiben létezik.

IV. 2. 2 A mélyinterjúk készítésének tapasztalatai

A kvalitatív adatgyűjtési technikák közül a mélyinterjút alkalmazzák a leggyakrabban. A szociológia a mélyinterjú műfaján belül megkülönbözteti a strukturált mélyinterjút, a kevert interjút és az életútinterjút. Esetünkben nehéz eldönteni, hogy az itt következő kilenc interjú pontosan hová is tartozik. Talán igaz rájuk, legalábbis azt szeretném, ha igaz lenne rájuk Kemény István találó megállapítása, miszerint a „*A mélyinterjú egy beszélgetés. Olyan beszélgetés, mely szándéka szerint a személyiség mélyrétegeibe hatol, és olyasmint is felszínre hoz, amit maga az interjúalany sem tud magáról*” (Solt, 1998).

Ha mégis be kellene sorolnom valamelyik kategóriába, akkor talán leginkább az életútinterjúra vonatkozó megállapítások igazak rájuk, mert én is arra kértem az interjúalanyokat, mesélgék el az életüket. Aztán persze feltettem kérdéseket, a strukturált interjúkra jellemzően, majd hagytam beszélni az interjúalanyokat, és nem korlátoztam őket sem a részletességet, sem a tartalmat illetően. Legszívesebben egy nyitott beszélgetésnek nevezném ezeket az interjúkat az életutakról, és arról, hogy mi a véleményük a vidékről. A teljes nyitottságot persze befolyásolták azok az állítások, amit korábban a kezükbe kaptak az interjúalanyok. Utólag világossá vált, hogy jobb lett volna előbb elkészíteni az interjúkat és csak azután a kezükbe adni az állításokat, de erre a korlátok miatt nem volt már lehetőségem.

Az interjúk szerkezete azért tér el egymástól, mert minden esetben (mind az 57 esetben) nyitott voltam és a megérzéseimre hallgattam, hogy az adott szituációban mi az ami megengedhető (például diktafon használata) és mi az ami nem. Ha úgy éreztem, hogy valaki gyorsan túl akar lenni a „feladaton”, akkor nem erőltettem a beszélgetést. A rövid strukturált interjú részeként a statisztikai adatokat minden esetben kitöltöttem, és a Q osztályozást is természetesen mindenkivel elvégeztem. Ha kínosnak éreztem egyes kérdéseket, akkor azokat átugrottam, és a narratív élettörténet elmesélését sem tettem kötelezővé. A megkérdezés az alany nyitottságától függően egy-másfél órát vett igénybe. A mélyinterjúk esetében előfordult, hogy akár 3 órán át is tartott a beszélgetés. Ha nem volt lehetőségem a diktafon használatára, akkor jegyzeteléssel rögzítettem a főbb információkat, sokszor szó szerint írtam le az elhangzottakat.

Voltak előfeltevéseim arra vonatkozóan, hogy az adott csoportból kik lesznek azok, akikkel mélyinterjút készítek, de ez végülis az interjúzás során fokozatosan alakult ki. Voltak kellemes meglepetések és persze csalódások is. Volt, hogy én blokkoltam le és nem tudtam megteremteni a megfelelő légkört. Sajnos nem tudom megmondani, hogy bizonyos esetekben miért nem alakult ki mélyebb beszélgetés. Foghatjuk időhiányra, elfoglalt agrárvállalkozókra, arra, hogy rosszkor mentem vagy nem vezettem be elég jól, hogy mit szeretnék. Összességében mindenesetre elmondható, hogy nagyon tartalmas beszélgetéseket sikerült lejegyeznem. Hálával gondolok mindenkire, aki részt vett a kutatásban. Minden egyes szituációból sokat tanultam.

Szeretném megjegyezni azt is, hogy jópár megkérdezésen túl voltam már, amikor rájöttem, hogy nem várhatom mindenkitől, hogy azonnal megnyíljon nekem. Tapasztalt kutatók felhívják a figyelmet a csend értékes voltára, amelytől nem szabad félnünk, hiszen ez „az interjú motorja”, de én sokszor éreztem azt, hogyha a „kínos” csendben nyitok az interjúalany felé és én is mesélek magamról, akkor az interjúalanyok is nyitnak felém és lelkesebben, mélyebben beszélnek, mesélnek magukról.

A dolgozatba végül azok a mélyinterjúk kerültek be, amelyeket a dolgozat témájának szempontjából a legszínesebbnek ítéltam. Voltak ezenkívül hasznos beszélgetések a vidékfejlesztés témakörében is, legfőképpen akkor, amikor a vidéki élet újjáélesztésének lehetőségeire kérdeztem rá a strukturált interjú keretében. Ennek egy részét lejegyeztem, azonban akkor, amikor a kérdés kapcsán a gazdasági és a politikai problémák kerültek előtérbe, akkor résztvettem ugyan a kommunikációban, de

beszélgetőpartnerként és nem kutatóként (nem jegyeztem le az elhangzottakat), mert úgy ítélt meg, hogy a dolgozat szempontjából ezek a válaszok nem relevánsak.

Az empirikus kutatásom folyamatának leírására nagyon találónak tartom Kristin Esterberg (2001) hasonlatát, miszerint „*a mélyinterjúzás hasonlít egy táncra, amelyikben az egyik fél (az interjúer) figyelmesen ráhangolódik a másik (interjúalany) mozgására. Mivel azonban az interjú menete nem előre lefektetett, néha tesznek meglepő lépéseket-fordulatokat is a táncosok*” (ELTE, 2006).

IV. 2. 3 Narratív élettörténet, narratív önéletírás

A kutatással egyik szándékom és belső motivációm az volt, hogy alátámasszam hipotézisemet, miszerint annak, hogy napjainkban sokan elfordulnak a városi élettől és falura költöznek vagy falusi kötődést keresnek az az oka, hogy gyermekkorukban olyan pozitív élményeik voltak falun, amelyeket a jelenlegi rohanó étellel való elégedetlenség hoz a felszínre. A kutatással szeretném továbbá bemutatni, hogy a vidékhez, az agráriumhoz való kötődés szempontjából igenis van jelentősége azoknak a gyermekkori élményeinknek, amelyek során kapcsolatba kerültünk a természettel, a teljességgel. Sokan első emlékként szinte csak ezekre az élményekre emlékeznek: a nagyszülőkre, a vidéki létre, a növényekre, az állatokra, az ízekre, az illatokra stb. Az empirikus kutatás során az egyik válaszadó az alábbiakat mondta:

„Anyai ágon parasztcsaládból származom. Gyermekkorom meghatározó, kedves emlékei a vidékhez kötnek. Nagyon sok időt töltöttem nyáron szünidőben a természetben, Heves megyében a rokonaimnál. A friss paradicsom, újhagyma és paprika illata egy-egy reggelinél meghatározó élményt jelentenek számomra.”(Sümi)

Fenti állításom bizonyítására az Ökotársulás Közösségen belül a narratív önéletírást, a jászfényszarui és a herencsényi agrárvállalkozók esetében a narratív élettörténetet használtam. „*A narratív történetforma az, amely „valakinek vagy valakiknek az élményeit, tapasztalatait, vágyait, érzelmeit stb. fedi fel, szubjektív nézőpontból úgy, ahogy saját megélt és elbeszélt életét, a körülötte zajló eseményeket látta, illetve látattja*” (Pászka, 2007) idézi (Löffler, 2009, old.: 145).

„*Az önéletírás esetében az önéletíró visszavonul, elmélyed emlékeibe és lejegyzí az általa legfontosabbnak vélt történéseket, élményeket. Leginkább azt, amire visszaemlékszik a jelen perspektívájából*” (Pászka, 2010). Az önéletíráson belül egyetlen területre koncentráltam: gyermekkori emlékképet, emlékképeket szerettem volna a

felszínre hozni. Az Ökotársulás Közösség kutatásban részt vevő tagjait arra kértem, hogy írják le a gyermekkorukat meghatározó legfontosabb élményt, élményeket. A 19 megkérdezett személyből 16 főtől kaptam „élménybeszámolót”. Fontos kiemelni, hogy az Ökotársulás tagjai a fővárosban élnek, és a kérdésfeltevés során nem hangsúlyoztam, hogy vidékkel kapcsolatos élményt kérek tőlük. Az interjúalanyok szabadon kiválaszthatták, hogy mit vetnek papírra. A kutatást torzítja azonban, hogy a megkérdezettek tudták, hogy kutatásom a vidékfejlesztéssel kapcsolatos. Az, hogy a válaszadók több mint kétharmada olyan élményt mesélt el, ami a vidéken töltött emlékekből született, természetesen adódhat abból, hogy a válaszadók összekapcsolták a kutatási témát és „nekem szerettek volna megfelelni”. Mégis azt gondolom, hogy az alábbiakban bemutatott önéletírások, történetek alkalmasak a hipotézisem bizonyítására.

„A narratív elemzés empirikus, szövegre alkalmazott kutatás, melynek célja annak megismerése, hogy hogyan működnek a történetek, mire és hogyan használják az emberek a történeteket” (Szokolszky, 2004, old.: 484) idézi (Hofmeister-Tóth, Kelemen, & Piskóti, 2011). A narratív önéletírások olvasásának hatására, az életkép kapcsán az emberekről kialakul egy kép és talán felsejlik mindenkiben, és egyben a kérdezőben is, hogy valójában a gyermekkori emlékek hatása még a mai napi cselekedeteinkben is meghatározó jelentőséggel bír. Például hogy milyen pályát választunk, mi a hobbink, milyenek a társas kapcsolataink, vendégszeretőek vagyunk-e vagy sem stb. Hogy ki mit „hozott” magával és hová kötik a gyökerei. Például Móni japán nyelvtudása és idegenvezető végzettsége egy 13 éves kori élménynek köszönhető:

„13 éves koromban történt. A Mátrában laktunk egy kis faluban. Ültem Anyukámék nagyszéles foteljében és egy IBUSZ prospektust nézegettem. Több út leírását is átfutottam, amikor a szemem megakadt a japán út programján és a leírás melletti fotón, ami egy gyönyörű japánkertet ábrázolt. Megbabonázva néztem a képet, és elhatároztam, hogy meg szeretném nézni a valóságban. Tudtam, hogy nem lesz pénzem az útra, így más megoldást gondoltam ki. Idegenvezető leszek, megtanulok japánul, és én fogom a magyar csoportot kivinni. Így még pénzt is kapok és a kertet is meg tudom nézni.” (Móni)

Judit azért szerzett ügyvédi diplomát, mert már gyermekkorában zavarta az igazságtalanság. Az Ökotársulás Közösséggel kapcsolatos ügyvédi teendőket azért vállalta el, mert szeretett volna részt venni egy pozitív dolog létrehozásában.

„Az igazságtalanságot sosem tudtam elviselni. Ezért is lettem ügyvéd. Rosszul érint, ha valakit felelősségre vonnak olyanért, amiért nem ő a felelős. Vagy például valakit az iskolában érdemtelenül kiemelnek. Az anyai nagyszüleimtől jön a földszeretet. Meg tudtam élni a nagymamámmal, hogy amit elültettünk, abból lett valami. A munkámban is a teremtést szeretem. A MÖK létrehozása is ilyen feladat volt.” (Judit)

Judit emlékében jelen van a föld szeretete és a teljesség képe, annak bizonyossága, hogy a munkának eredménye van. Ő gyermekkorában látta azt a folyamatot, hogy ha elültetette a magot, akkor abból előbb-utóbb termés lett. Gyermekkori emlékei a vidéken élő nagyszülőkhöz kötik, és ezzel nincs egyedül. Anci is erről számol be, és arról, hogy az életnek rendje van és ezt a rendet a nagyszüleitől tanulta meg:

„Gyermekkoromban minden nyarat a Nagyszüleimnél töltöttem, egy békésmegyei kis faluban. Az itt töltött idő alatt megtapasztaltam, hogy az életnek rendje van. S ha ezt a rendet betartjuk, akkor van mit enni. Megtapasztaltam az állatok és a természet szeretetét. Nem utolsó sorban a másik ember tiszteletét, mikor a cigány-soron játszottunk.”(Anci)

Érzelmi intelligenciája és szociális érzékenysége is ekkor fejlődött ki, hiszen a gyermekek elfogadóbbak társaik iránt. Akkor még tudtuk mindannyian, hogy mind egyenlők vagyunk, és az egymás iránti tisztelet és elfogadás velünk született képesség. A vidéknek abban is van szerepe, hogy ne veszítsünk el olyan tevékenységeket, amelyek a természethez, a tiszta emberi kapcsolatokhoz kötnek embereket. Egy közös célért küzdünk: hogy fenntartsuk az életet.

Jázmin gyermekkorának legmeghatározóbb élménye a nagymamája, akire a következőképpen emlékszik:

„A legmeghatározóbb élményem a nagymamám, akit talán a legjobban szerettem a világon. Nagyon sokat együtt voltunk, amíg meg nem halt (11 éves koromban). Az árnyékliliomok a háza előtt, kukacvirág a repedésekben, nyulak hátul a kertben. Etettünk egy fecskefőkát, de sajnos elpusztult. Akkor nagyon haragudtam rá (persze nem ő tehetett róla). Még most is hiányzik.” (Jázmin)

A fenti néhány sor olvasása közben megjelenik szemünk előtt a vidéki idill és a nagymama színes egyénisége, ahogy egy része unokájában is tovább él. Valószínűleg ez a nosztalgia motiválta Jázmint arra, hogy egy olyan közösséghez kapcsolódjon, amely a vidékhez köti. Mind Jázminnál, mind Vocinál megjelenik a törődés és az állatokról való gondoskodás a nagyszülői házban:

„Gyakran jártunk le Nagymamámhoz vidékre. Ott nagyon szerettem állatokat gondozni. Érdekes volt nézni, ahogy reggel elmentek „kirándulni” és este jöttek haza. Jó volt fát vágni, lovagolni. A falubeli gyerekekkel felfedezni a titkos helyeket. Ácskapoccsal bunkereket ásni és ebben tölteni a fél napot.”(Voci)

Csodálatos dolog a természetben rejlő rend és intelligencia, de ezt sajnos sokszor elfelejtjük. A gyermeki szem azonban rácsodálkozik, hogy honnan tudhatják vajon az állatok, hogy a legelőről este hazatérjenek, anélkül hogy bárki jelezné nekik. És mindig

ugyanabban az időben. Erdélyben még sok helyütt látni az úton tehéncsordákat, ahogyan a természet ritmusát követve sötétedéskor hazafelé sétálnak.

A gyermeki lélek tisztaságáról Klára is mesél, akinek nagypapája a példaképe. Az ő tudása határozta meg leginkább Klára személyiségfejlődését és az élethez való pozitív hozzáállását, a természet szeretetét és tiszteletét.

„Még nem voltam 5 éves, amikor Áldott Emlékű Nagypuskámtól megtanultam írni-olvasni. Így amikor az iskolába kerültem és az osztálytársaim a „cica-betű” vetését nyüstölték – én már Robison Crusoe-t olvastam. Akkor még nem tudtam tudatosan, de pontosan éreztem már, hogy a tudás, - az bizony mekkora hatalom. Hogy elkerüljem az irigykedést, szívesen segítettem mindenkinek, különösen az osztály „szamarainak” – akikhez igazán senki nem volt kedves – mily tiszta is a gyermeki lélek – hová tűnik ez felnőtté válásunkkor? Vezérlő eszmém lett: a tanulni jó dolog – ez nem változott azóta sem, ha mást talán csak morzsaiban, de ezt az egyet teljes egészében sikerült megőriznem. Nagypapám; az én élő kalendáriumom – aki soha nem mesélt könyvből – csak szabadon, ma azt mondanánk interaktívan – hiszen én is beleszóhíthetem fordulatokat, latinul is tudott. Az első igazi nagy kihívásom az volt, hogy a környezetem – nem csak a lakás, kert, de a tágabb: őspark, Terézia domb – növényeinek nevét megtanultam latinul. Ma már csak arra emlékszem: 73 fajtát tudtam – egyszer még „visszatanulom” Nagypapám emlékére, akinek igazi tanítása a természet szeretete és tisztelete volt.”(Klára)

A vidék és város kapcsolatának példáját Bálna önéletírásában érhetjük tetten, aki városi gyermekként nagyszüleinél betekintést nyerhetett a vidéki idillbe. Ennek hatására telkükön folytatták a kertészkedést és valószínűleg az Ökotársuláshoz is ez a belső motiváció köti.

„Édesanyám vidéken (Lesencetomaj), édesapám városban (Miskolc) született és nőtt fel. Ennek megfelelően bizonyos időközönként ellátogattunk vidékre, ahol már gyerekként is bepillantást nyertem a vidéki élet lehetőségeibe. Láthattam, hogyan működik a háztáji, és minden évben részt vettem a szüreten. Később én (8 évesen) elkezdtem sportolni és a nagyszülők halálával, illetve költözésükkel elmaradt ez az idill. De azért teljesen nem múlt el, hiszen lakóhelyünkhöz közelebb lett egy „telek” egy faházzal és ott is folytatódott a gazdálkodás, ami viszont már csak a kert (veteményes) művelését jelentette. Későbbiek folyamán, ahogy egyre jobban mélyedtem bele a sportba, egyre kevesebbszer jutottam ki a telekre. Valamint édesapám halála után ezt a kertet a faházzal el is adtuk, mivel a kijárási egyre nehezebb lett.”(Bálna)

A mélyinterjú során az Ökotársulás vezetőjét, Aldea Benedeket kérdeztem arról, hogy hogyan talált a Herencsényi területre. Konkrét választ nem kaptam. Nevezhetjük véletlennek is, de az alábbi életkép során erre is kapunk magyarázatot, valamint arra is, hogy „Bence” miért tartja fontosnak a város és a vidéki lét együttműködését.

„Gyermekként nyaraimat egy Herencsényhez közeli, Nógrád megyei községben, Bánkon töltöttem. Mint afféle lelkes, felfedezőkre és kalandra vágyó városi kisfiú vettem bele magam a vidéki életbe. Első nyaraimon csodálkozással ugyan, de mégis teljes természetességgel láttam, tapasztaltam a falu élettől duzzadó mindennapjait. Az akkor még korántsem ennyire népszerű falucska utcáin láttam a házakba délután hazatérő tehének

sokaságát. A patakparton együtt pákásztam a kacsákkal, libákkal. Házunkba, ahol mi mint városiak nyaraltunk, minden héten két alkalommal megjelent egy néni, hátán nagy puttonnyal és pirosposztag, mosolytól derülő arccal hozott friss zöldeket, gyümölcsöt nekünk. Időnként meghívtak minket házukhoz, ami tele volt baromfikkal. Emlékszem ott láttam először, hogyan készül a túró, hogyan fejnek meg egy tehenet és sorolhatnám. Láttam, ahogy ezek a vidéki, jóra való emberek hogyan gondoskodtak magukról, és tették ezt teljes meggyőződéssel és meglelégedéssel. És láttam azt is, ahogyan mi városiak képesek voltunk ebbe bekapcsolódni, azzal hogy munkájuk, földjeik gyümölcsét megvásároltuk tőlük. Volt ebben valami különleges erő, valami, az embereket összekovácsoló és életető spiritusz, melyhez hasonlót az azt követő több mint harminc évem során sehol máshol nem tapasztaltam.” (Aldea, 2011)

A fentiekben csak azokat a narratív öneletírásokat idéztem, amelyek a hipotézisemhez közvetlenül köthetőek, de nagyon tanulságosak a további részek és azok a leírások is, amelyekből nem idéztem. Az öneletírások teljes szövege az 5. számú mellékletben olvasható.

A jászfényszarui és a herencsényi agrárvállalkozók esetében az élettörténet „szösszeneteket” magam jegyeztem le a megkérdezés alkalmával. Azt kérdeztem, hogy „Mi jut eszébe elsőként (gyermekkorai emlék) ha a vidéki létről esik szó? Volt e hatással az életére valamilyen vidéki ismerős, rokon, családtag?” Itt fontos megjegyezni, hogy nemigen hagytam időt a gondolkodásra, valóban a legelsőként eszébe jutó emlékre voltam kíváncsi. És az olvasó is eljátszhat ezzel a gondolattal, hogy milyen gyermekkorai emlék jut eszébe. Hangsúlyozom, az első gondolat! Ennek az értékelés során van jelentősége, amikor a arra keresem a választ, hogy az agráriumhoz való kötődés szempontjából van-e jelentősége a gyermekkorai élményeinknek és karizmatikus példamutató családtagjainknak.

Jászfényszaru agrárvállalkozói az alábbiakra emlékeznek:

Katóka:

„A szüleim, nagyszüleim szintén gazdálkodtak munka mellett és ez teljesen természetes volt számomra. Nagyszüleim házáat örököltem meg ahol adottak voltak a körülmények a gazdálkodás folytatásához. A családon belül a kisgyerekek is együtt dolgoztak a felnőttekkel életkorukhoz mért feladatokban. Például a csirkefeltető gépben ránk volt bízva a mindennapi tojásforgatás. Este kellett forgatni és nagy élmény volt számunkra, amikor előbújt az első kiscsirkék. Betakarítás közben kisebb feladatokat kaptunk és ezért a piacról mindig hoztak nekünk valami finomságot. Édességet, gyümölcsöt (narancsot, banánt).”

Ördögné:

„A félelem. Későn születtem egy szem kislány voltam. A szüleimmel és a nagyszüleimmel éltem családi házában. Félttem a sötétől és a kutyától, aki a hátsó kert bejáratánál volt, de mindig ki kellett vinnem a kutyának a vacsorát. Onnantól kezdve, hogy kikerültünk a tanyára nem félek a sötétől és az egyedül léttől. A férjem volt rám a legnagyobb hatással. 17 éves koromtól együtt vagyunk. Ő természetközeli ember, mint én.”

N. Sándor:

„Sándorfalván, ahol születtem mindig előtötte a legelőt a víz. Magas volt a belvíz. Hatalmas, nagy, teknőben csónakáztunk kora tavasszal. Kiborultunk persze. Nagyon hideg volt a víz. Télen korcsolyáztunk rajta. Nem volt olyan rokon, aki hatással lett volna arra, hogy a mezőgazdálkodáshoz kötődöm, később alakult ki az érdeklődés.”

Izabell:

„A nagy kertben szedegettük a krumplibogarat. Nem volt permet. A gyümölcsfára mászás, a közös lecsófőzés, a csicsókaevés nyersen.”

S. Andi:

„Szüleim, nagyszüleim. Az uborkaszedés, a krumpliásás és mikor mamával a hajtatóba jártam, ott pici paprikákat neveltek. Vadászatkor papával nyulat hajtani. Vágtuk a piksist. Gyepkocka.”

Gitta:

„Játék a Boros tónál. Korcsolyázás a tavon. Beleestünk a tóba. Mind a 6 testvér őstermelő. A szüleim TSZ dolgozók voltak, béreltek területet is. Annak idején jártak a bosnyákra.”

N. Gergő:

„Ülök a kombájmban 5 éves koromtól. A nagypapa úgy tartott állatot, hogy vetett két sor kukoricát is. Egyenlőre nem akarok a mezőgazdaságból élni. Csak úgy lehet állatokat tartani, hogy az ember földet is művel. Olyan magas a takarmány ára, hogy megvenni nem lehetne és úgy állatokat tartani.”

K. Ernő:

„Nagyapámmal lovaskocsiztunk, itt a faluban. 2-3 éves lehettem. Libatömés. Voltak állatok. Együtt éltünk.”

K. Béla:

„Nincs ilyen emlék. 1966-ban indult a földiázás. Anyámnak 1967-ben lett. Volt neki 40 malaca is. Akkor 26 forint volt egy kiló hús, de nem úgy, mint most, hogy kiszámíthatatlanok az árak. 26 forint volt tavasszal is és 26 forint volt ősszel is. Elnézte mástól a munkát, hogy mit lehet csinálni. Én is másoktól láttam a méhészetet. Nem volt a családban. Szerettem a mézet és egyszer befogtam egy méhcsaládot. Így szaporodtak.”

Rajmund:

„Nagyapám kertészete és fűszerpaprika földje jut elsőként eszembe. A kozmaparti laposban termelt zöldséget és répát kis kocsival tolt a hajnalban a boltba, ahol átvették tőle. Nagyapám céltudatos, makacs, a 4 éves hadifogság miatt feszültebb ember volt, de az ő élete számomra példaértékű.”

A herencsényi és Herencsény környéki agrárvállalkozók a következőket mesélték:

Sz. József:

„A libák, az erdő, a bújócska és a séták jutnak eszembe. Édesapám volt rám hatással, akitől megtanultam, hogy csak szorgalmas munkával és alázattal lehet előre haladni. Meg kell küzdeni, de nemcsak a cél a fontos, hanem a hozzá vezető út is.”

J. Károly:

„Annak a tájnak a képe, évszakonkénti színei és illata, ahol gyerekeskedtem (Virányos, Zugliget) Budapesten. A vidéki rokonoknál való nyaralás élményei. Földutak, füves árkok, közlekedés kerékpárral vagy gyalog, nyugalom, békesség, egyszerű, de tiszta környezet, málnaszörp saját kútvízzel, saját málnából, jó levegő, saját magunk kitalált játékok (számítógép és televízió teljes hiánya!), családi és/vagy játszótársi közösségben lét öröme. Szerintem öröklöttség, apámnak és a vidéki létbe való időről-időre újra belecsöppenés voltak hatással.”

P. István:

„A meleg vidéki közösséget vágyom vissza. A közös ünnepeket, az esküvők hangulatát, amikor a több generációs család, a népes rokonság együtt volt. Azt az érzést, hogy valaminek a része vagyok, biztonságban vagyok, nem vagyok egyedül. A nagyszülők kedves szeretete volt rám a legnagyobb hatással. Egyre erősebben érzem a vidéki szálakat.”

D. György:

„A traktorozás jut elsőként az eszembe. Édesapám traktoros volt a TSZ-ben az Alföldön. Édesanyám családcentrikus viselkedése volt számomra példaértékű. Állandóan segített bennünket és megtanultam, hogy az átlagosnál többet kell dolgozni.”

B. István:

„Én voltam a legfiatalabb a családban. Amíg a többiek mentek focizni, nekem az anyadisznót kellett kísérgetni a réten. Talán ezért sem vagyok sertéstartó. Nagypapámtól a rendkívüli munkabírását tanultam és azt, ahogyan beosztotta az erejét. Ismerem a saját korlátaimat és erőnyeimet.”

F. Gyula:

„Hajtottuk a libákat. Elvesztünk az erdőben. Szabadon jöttünk mentünk. Ezért lettem erdész. Csak nem folytattam.”

P. András:

„Mivel életem első húsz évét vidéken éltem, szervesen belém „ivódott” a vidéki élet: a jó levegő, a folyamatos cselekvés, „résen levés”. A városban, különösen a levegő miatt, rosszul éreztem magam. Mivel a mezőgazdasági vállalkozás családi örökség miatt alakult ki, a hagyományok miatt illő tovább vinni és majd a gyermekem eldönti, ha felnő, hogy akar-e ezzel foglalkozni vagy értékesíti a gazdaságot, és az érte kapott pénzt máshol fekteti be. Számomra a mezőgazdaság illetve az abban megtestesült érték is egy vagyontárgy, és jól illik a pénzeszközök diverzifikálódásához (ingatlan, bankbetét, részvény, föld stb.).”

Sz. Erzsébet:

„Városban születtem, gyermekkoromat azonban 14 éves koromig „falusias” lét határozta meg. A város peremén ugyanis egyszerű kis parasztházakban éltek az emberek, állattartással, kertműveléssel foglalkoztak. Így városi gyermekként láttam, részt vettem az állatgondozásban, több disznóvágást láttam stb. Az életemre nagymamám volt legnagyobb hatással, akivel ezt a 14 évet töltöttem. Szüleim már „városias” foglalkozást űztek, ők alig vettek részt ebben a fajta munkában. Munkájuk és a három gyerek nevelése miatt. 14 éves koromban lakótelepi lakásba költöztünk, ami először nagyszerűnek tűnt, majd néhány év ott lakás után éreztem, hogy szinte elsorvadt a lelkem. Házasságkötésem után újra falura kerültem. Itt visszakaptam gyermekkorom közegét és a mai napig élvezem az itt léte. Mivel össze tudom hasonlítani a kétféle életmódot, így látom a falusi élet minden pozitívumát. Úgy érzem jól döntöttem, Örülök, hogy itt élhetek.”

M. Gyula:

„Egy utcás, kétszáz lelkes kis faluban születtem és éltem középiskolás koromig. Szüleim, felmenőim is parasztok voltak. Állattenyésztésből és földművelésből éltek. Mi is falun dolgoztunk több mint negyven évig. Most is itt élünk. Baromfit mindig tartottunk, disznónk is gyakran volt. Mások akkor vágtak csirkét, ha ünnep volt, mi akkor, ha a pénziünk elfogyott. A falut ahol élünk és tanítottunk az '60-as évekig 1200-an lakták, most csak 450 lakosa van. A nyugdíjas évekre készülve, kb. 10 éve kezdtünk kecsketenyésztésbe. Szépen indult a gazdaságunk, a középső fiunkkal csináltuk. A bokros hegyvidéki legelő jó életfeltételt biztosított az állatoknak. A sajtunknak nagy sikere volt és van, de jött az EU tagság és vele a vidéket tönkretévő, végrehajthatatlan és eszement törvények, rendeletek. Nyakunkra ültettek egy bürokratikus szervezetet, az MVH-t, a „Mezőgazdaság és Vidék tönkretévő Hivatalt”, ami még ma is Gráf elvtárs törvényei szerint működik. Az AKG segítségével teszik tönkre a vidéki területeket. A KET törvény az MVH-ra nem vonatkozik, stb. Az, hogy mélyponton vagyok azért is van, mert most kellett visszaadni egy 15 millió forintos pályázatot önerő hiánya miatt.”

S. Lajos:

„Édesapámtól azt tanultam, hogy a másét nem kívánom, a magamét nem hagyom.”

T. András:

„Szüleim gazdálkodók voltak gyerekkoromban. Már középiskolás koromban elköteleztem magam a mezőgazdaság mellett. Az egyetem elvégzése után termelőségvetésben dolgoztam. A rendszerváltáskor tudatosan készültem az egyéni gazdálkodásra. Földet vásároltam. Így teremtettem magamnak egzisztenciát.

Sz. Örs:

„Nyolc gyermekem van. Nekik igyekszem átadni azt az értékrendet, amit az évek során kaptam, tapasztaltam. Hívő ember vagyok. Számomra nagyon fontosak az emberi kapcsolatok, az emberi tartás, a szeretet, az egymással való törődés, a segítőkészség, hogy ne legyen elidegenedés az emberek között. Fontos, hogy a gyermekeim számára legyen lehetőség és a hagyományőrzést is fontosnak tartom. És nem tudom sajnálni azokat az embereket, akik munka nélkül akarnak jövedelemre szert tenni. Mindig is azt vallottam, hogy mindent, amit csinálunk, azt próbáljuk az átlagnál magasabb szinten tenni.”

P. Lajos:

„A Nagyszüleim jutnak eszembe, ahonnan mindig haza akartam jönni. Tótvázsonyban laktak. Mindig önfejű voltam, de szerintem az is maradok.”

Az élettörténetek alapján elmondható, hogy a válaszadók szülei, nagyszülei minden esetben kapcsolódtak a vidékhez és agrárállalkozásokkal foglalkoztak. Olyan értékeket, mint a szorgalmas munkát, az alázatot, a küzdelmet, mind-mind a szülőktől és a nagyszülőktől tanulták meg. Kérdéses azonban, hogy vajon ők is át tudják-e adni mindezt – a munka szeretetét, az állatok gondozásának fontosságát, a hagyományőrzést stb. – gyermekeiknek és unokáiknak. Sajnos jelentősen lecsökkent azok száma, akik a vidéki életben rejlő pozitív mintát továbbörökíthetik. De még nem veszett el, még él az generáció, akinek az emlékeiben szerepel a nagyszülők szorgos keze és szeretete.

Talán Sz. Erzsébet látjuk a legjobban kirajzolódni a vidék várossal szembeni előnyeit. Hitelesen mesél nekünk az érzéseiről, úgy, hogy ő már mindkettőt megélte. A városban elsorvad a lelke. Össze tudja hasonlítani a kettőt, ezért tudja értékelni a jobbat. Számára a vidéki lét iránti nosztalgia valós élményeken alapszik, nem úgy, mint azoknál, akik sohasem éltek vidéken, hanem csak vágyanak oda. A mostani Nemzeti Vidékstratégiában, a Darányi Ignác tervben célkitűzésként szerepel az „élelmiszer- és élelmiszer-biztonság”, hogy szükség van a „jó minőségre és sokféleségre törekvő, a hazai és a helyi alapanyagokra támaszkodó, fenntartható élelmiszer-termelésre” (NVS, 2012). A terv szerint az anyagi biztonság is fontos szempont. Ha ott az állat és/vagy a termés a vidéki ember saját kertjében, akkor azt pénzzé lehet tenni, ha esetleg megszorulna. M. Gyula a kecsketartást lehetőségnek tartja, nyugdíj melletti keresetkiegészítésnek. Főként hogy a természeti körülmények, a „bokros hegyvidéki

legelő” is adottak. Az állattartáshoz szükséges a napi gondoskodás és figyelem. A nyugdíjas évek alatt „szabadideje” megengedi, hogy állatokat tartson.

A kérdést témavezetőmnek is feltettem, hogy miközben a kutatásom „létfogosultságát” mérlegeli, ő is megbizonyosodjék róla, hogy az első gyermekkori emlékek során megfogalmazott gondolatok jelentős hatással vannak az egész életünkre. A szüleink, nagyszüleink példamutatása meghatározó. Neki a következő történet jutott eszébe első gyermekkori emlékeként:

„A nagypapa lovaskocsija és a tehén (Riska) az istállóban jut elsőként eszembe. Egy ló és a tyúkok. A szőlőre emlékszem még. Tíz sor szőlő és mögötte a nagy kert. A Nagypapa bérelte a présházat, Tatán, Újhegyen. Egy nyári almafa volt benne. Fehér, édes almát termelt. Döbbenetesen finom volt. Az udvarunkon volt egy körtefa, Kálmán körtének hívták, azóta sem ettem ilyen körtét. Hátral volt egy másik körtefa, ragyás volt a héja, mocskos körtének hívtuk, de nagyon finom volt. A ház hátulján volt a baromfiudvar. Kis gyerekek voltunk ezért vettek egy kecskét, és azt remélték, hogy majd megisszuk a tejét, de már hozzászoktunk a tehéntejhez és nem ittuk meg a kecsketejet. Volt egy kutyánk is, egy kis korcs, Bodrinak hívták. Mi a bátyámmal felülhettünk a hátára. A gyerekeket soha nem bántotta. Négykerekű kocsiba is befogtuk. Egész gyerekkoromból erre a házra emlékszem igazán. Négy-öt éves lehettem. Még élt a bátyám és elmentünk apám elé, aki hozott nekünk madárlátta kenyeret. Reggel elvitte magával, de nem ette meg. Mire visszahozta megszáradt. Valahol műveltek földeket, mert lovas kocsival hozták haza a csöves kukoricát. Apám és Nagypapám. Emlékszem, hogy a ló egyszer megmakacsolta magát és nem volt hajlandó behúzni a kocsit a kapun. A lóhoz értő „öreges” kitalálták, hogy tüzet raknak a ló hasa alá. Anyám ezt nézni sem bírta és „elindult világgá” velünk, a két gyerekkel. Apám persze utánunk jött és nem raktak tüzet a ló alá, inkább cipelték a zsákokat vagy száz métert.”

IV. 3 A Q-módszer alkalmazása az agrárvállalkozó típusok meghatározására

A legtöbb elemzés azzal a problémával küzd, hogy próbál bizonyos szociális kategóriákat, embercsoportokat, embercsoportok véleményét statisztikai adatokkal, rendszerint megoszlási viszonyszámokkal jellemezni. Minden kérdőíves módszer szociodemográfiai kategóriákban gondolkodik, statisztikákat készít életkori vagy foglalkozási csoportok, nemek és iskolai végzettség szerint. A Q módszer elmozdul ettől a közelítésmódtól, és magát a szubjektumot, az egyént teszi a vizsgálat tárgyává.

A kérdőíves módszerek általános hibája, hogy a kérdésseltevésben általában benne van a kérdező előfeltevése, vagyis az, amit bizonyítani szeretne. Az ilyen típusú kérdésekre a válaszadók rendszerint olyan válaszokat adnak, amiket elvárnak tőlük, így a legtöbb kérdőíves felmérésben benne van az a hiba, hogy a válaszadó szeretne megfelelni a kérdező elvárásainak, vagy jobbnak látszani, mint amilyen valójában. Miután a kutatás célja a kérdezőt óhatatlanul abba az irányba viszi, hogy olyan kérdéseket tegyen fel,

amelyek az előfeltevéseit, hipotéziseit igazolják, ezért a módszerek rendszerint azzal a problémával küzdenek, hogy néhány százalékos eltéréseket is interpretálni próbálnak, miközben a kérdőíves módszer hibája valószínűleg két számjegyű. Interpretálni próbálunk néhány százalékos eltéréseket, miközben a megkérdezettek megfelelni akarása ennél nagyobb mértékben befolyásolja az adott válaszokat. A néhány százalékos eltérések nagy valószínűséggel nem tekinthetők szignifikánsnak.

A Q módszer a szokásos kérdőíves módszerekkel elkövetett hibák egy részét kiküszöböli. A módszer azért különleges, mert a megkérdezettnek nincs lehetősége arra, hogy a kérdezőnek való megfelelési hajlandóságát kifejezésre juttassa, hiszen a rendszerbe előre be van építve, hogy az osztályzatokat úgy kell elosztania, hogy válaszai megfeleljenek a standard normális eloszlásnak. Nem azt tudjuk meg a felmérésből, hogy hányan és mennyire értettek egyet az állításainkkal; ehhez a megkérdezettek száma is túl kicsi lenne. Nem kapunk százalékos statisztikákat sem. „Csak” azt tudjuk meg, hogy a mintában szereplő személyek mely állítások vonatkozásában értettek egyet, illetve hogy hol volt közöttük jelentős az egyet nem értés.

A Q módszer egyfajta híd a kvalitatív és kvantitatív elemzések között. A faktorelemzés matematikai módszerén alapszik, miközben a valóság egy interpretatív és konstruktivista megközelítését jelenti. A módszer kvalitatív jellegét az adja, hogy nem követel meg a kvantitatív elemzések megbízhatóságához szükséges mintanagyságot, illetve reprezentativitást (Zsóka, 2005). A módszer „puha” oldala állításokat fogalmaz meg, amiket azután a „keménynek” tekintett oldal matematikai statisztikai módszerekkel dolgoz föl. Itt nem a számok lesznek az érdekesek, hanem azok az állítások, amikben az emberek egyetértenek vagy éppen azok, amelyekben különbözik a véleményük. Nem az lesz tehát érdekes, hogy egy-egy csoportban hány ember van, hanem az, hogy miért abba a csoportba tartoznak.

A Q módszer leginkább abban különbözik a közönséges kérdőíves módszerektől, amelyek azt vizsgálják, hogy egy individuum magánvéleménye hogyan oszlik meg egy populációban, hogy százalékos megoszlás helyett azt próbálja megértetni, hogy az adott tárgyat illetően milyen a vélemények szerkezete, összehasonlítási kerete („frame of reference”) (Duenckmann, 2010). Bátran mondhatjuk, hogy a Q módszer inkább maguknak a szerkezeteknek, semmint a szerkezeteket létrehozó személyeknek az elemzésében érdekelt (Stainton, 1995). A Q módszer a szubjektívitás olyan modelljén

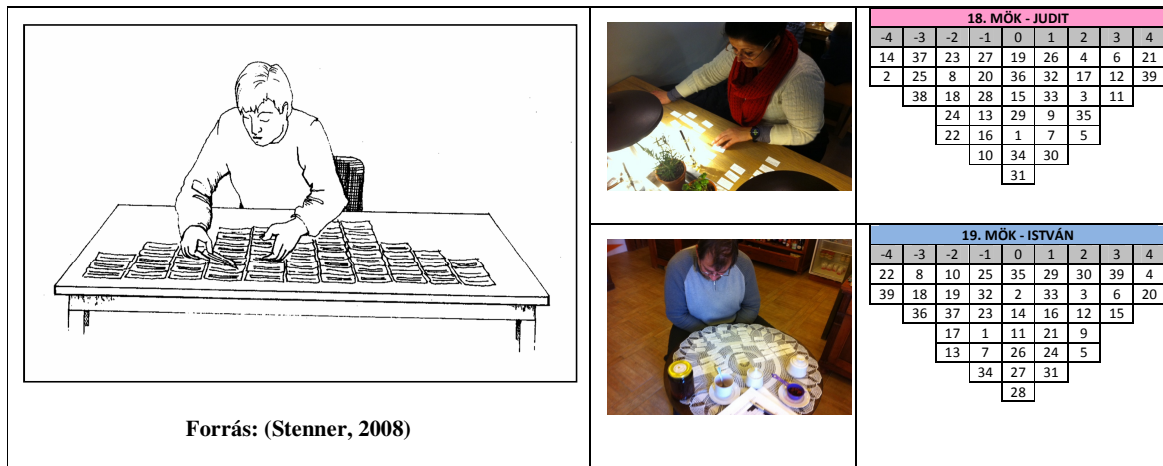
nyugszik, amelyik nyitott a kommunikációra és egyúttal holisztikus is. A Q módszer olyan individuális véleményekből építi fel a faktorokat, amelyek kifejezhetőek a tesztszemélyek által képviselt véleményekkel.

Sokan hajlamosak rá, hogy az olyan megfogalmazásokat, mint például „a földművelők így gondolkodnak” vagy „a jobb módúak úgy gondolkodnak” sztereotípiáknak tekintsék, ugyanakkor ezek a sztereotípiák nagyon sok esetben valós tartalommal, gondolkodási háttérrel bírnak. Különbőféle kutatások nem túlságosan egyértelműen ugyan, de igazolják ezeknek a sztereotípiáknak a mélyebb gyökereit. Minden emberi tevékenységet valamilyen szubjektív előfeltevés vagy valamilyen dologról alkotott elképzelés irányít. A társadalomtudományok esetében éppen ezt a szubjektivitást helyezük egyértelműen és nyíltan a tudományos kutatás előterébe (Stainton, 1995). Mindez azt jelenti, hogy a Q módszer egy új, friss lehetőséget teremt a vidékről szóló tanulmányok tekintetében.

A Q módszertant a pszichológusi és fizikusi végzettségű Stephenson (Stephenson, 1953) dolgozta ki; gyökerei az 50-es évekre nyúlnak vissza, de csak az utóbbi évtizedekben vált népszerűvé a társadalomtudósok körében. Müller és társa 2004-ben több mint 2800 publikációt számolt össze a Q módszer alkalmazását illetően (Müller & Kals, 2004).

IV. 3. 1 Q-sort technika

Az adatgyűjtésben közreműködő kutató az állításokat (39 állítás) kártyákon tárja a kutatásban résztvevő személyek elé, akiknek a véletlenszerűen megszámozott kártyákat kell egymáshoz viszonyítva, egy előre megadott skála alapján rangsorolni, aszerint hogy az állítással mennyire értenek egyet. A résztvevőknek először három csoportba kell osztályozni a kártyákat, aszerint hogy egyetértenek a kártyán szereplő állítással, közömbös számukra, vagy nem értenek vele egyet. Ezután az értékelő skála kategóriái szerint tovább rangsorolják az állításokat, egymáshoz viszonyítva, minden állítás besorolását külön megfontolva. A jelen kutatásban használt értékelő skála az egyetértés fokának megfelelően 9 (-4...+4) kategóriát tartalmaz.

4. ábra A Q-osztályozás folyamata és eredménytáblái, két vállalkozó az adattábla kitöltése közben

IV. 3. 2 Q-osztályok

A módszer segítségével a különbségek és hasonlóságok alapján csoportokba, faktorokba soroljuk az állításokat értékelő személyeket, azokat, akik hasonló véleményen voltak és azonosítjuk, hogy mi alapján kerültek az egyes válaszadók az adott faktorokba. Az állítások besorolásának eredményeként kialakul minden egyes vizsgálati személy egyéni rangsora, az ún. Q osztályok. „A kiértékelési folyamat során a módszer páronként összehasonlítja a preferencia-sorrendeket (vagyis a Q-osztályokat), és meghatározza azok korrelációját. Eredményként egy ún. interkorrelációs mátrix adódik, amelyből főkomponens vagy centroid módszer segítségével állíthatók elő a faktorok, vagyis azok a tipikus Q-osztályok, amelyek az egyéni vélemények „közös nevezőjét” tartalmazzák.” (Zsóka, 2005) A végeredményként kapott faktorok a nagyon hasonló véleményekkel rendelkező válaszadókat tartalmazzák.

IV. 4 Az állítások tesztelésének első tapasztalatai

A Rochester Institute of Technology-n (RIT) 2010-ben eltöltött két hónap alatt sikerült elmélyednem a témaválasztásban és az ott töltött időt arra használtam fel, hogy az „Environmental, Health, and Safety Management” online kurzuson résztvevő diákokkal megvitassam a témaválasztás („Building Environmental and Societal Relationships”) aktualitását és irányát. A hallgatók aktívan részt vettek a munkában és témafelvetésemre folyamatosan érkeztek a hozzászólások. Ez jelentős inspirációt adott a téma további kutatásában és meggyőzött a témaválasztás aktualitása felől.

Az előzetes kutatásban a Q módszer segítségével első körben 12 emberrel végeztem el az állítások tesztelését, majd a 2011-es rochesteri műhelyfoglalkozáson újabb 9 személyt vontam be a kutatásba – ami összesen 21 embert jelentet. A válaszadók között volt regionális vezető, közgazdász, mérnök, háztartásbeli, de természetesen voltak mezőgazdasági vállalkozók és agronómusok is. A tesztszemélyekkel a hazai minta esetében egyenként töltöttem ki a táblázatot, míg a rochesteri műhelyfoglalkozáson együtt töltötték ki a táblázatokat. Amikor a vállalkozók értékelték az állításokat, észrevettük, hogy egyesek nem veszik észre, hogy valaminek a tagadása van az állításban. Annak ellenére, hogy igenlik az állítást, nem veszik észre, hogy ez esetben a tagadó formában megfogalmazott állítást tagadniuk kellene. Ez arra figyelmeztetheti az interjúkészítőt, hogy egyértelművé kell tenni az emberek számára, hogy éppen azért, hogy a normális eloszlást biztosítani lehessen, kénytelenek vagyunk néhány állítást úgy átfordítani, hogy körülbelül azonos számú legyen az egyetértés, mint az egyet nem értés. Az előzetes vizsgálat tapasztalatai alapján, amiről a tézisztervezet kapcsán beszámoltam, a 33 állításból (4. számú melléklet) az alábbi állításokat elhagytam. Vagy azért, mert azokat a „vállalkozók” nem tudták egyértelműen azonosítani, vagy azért mert a hipotéziseim bizonyításához érdemes volt újabb állításokat megfogalmazni.

- Már a termelés megkezdése előtt tudom, hogy kinek fogom értékesíteni a termékeimet. Biztosnak mondható piacom van.
- Elvárom, hogy a munkahelyem megmondják, hogy mit és hogyan kell végeznem.
- Az olyan munkát szeretem, ami változatos és kihívásokkal teli.
- Információ csere céljából tartom a kapcsolatot olyan emberekkel, akik hasonló területen dolgoznak.
- Szeretem, ha mindennap magam határozhatom meg, hogy milyen feladatokat végzek el.
- Több lábon kell állnia a vállalkozásnak ahhoz, hogy túlélje a gyorsan változó világot.
- Szeretem az előre látható, kiszámítható, ismétlődő feladatokat.

- Természetesnek tartom, hogy az általam termelt termékek jóval drágábban kerülnek a fogyasztókhoz, mint amennyit én kapok értük.

Az előzetes vizsgálat jó alapot teremtett arra, hogy a hipotéziseket pontosítsam és kiegészítsem, ami újabb állítások felvételét indokolta. Ezzel a korábbi 33 helyett 39 állítás került megfogalmazásra (1. számú melléklet), ami összességében 14 új állítást jelent.

- Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.
- Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.
- A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.
- Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akár csak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.
- Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.
- A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.
- A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.
- Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.
- Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.
- A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.
- Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.
- A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.
- Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.
- Az organikus élelmiszer probléma eltűzött, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgylis vannak kemikáliák.

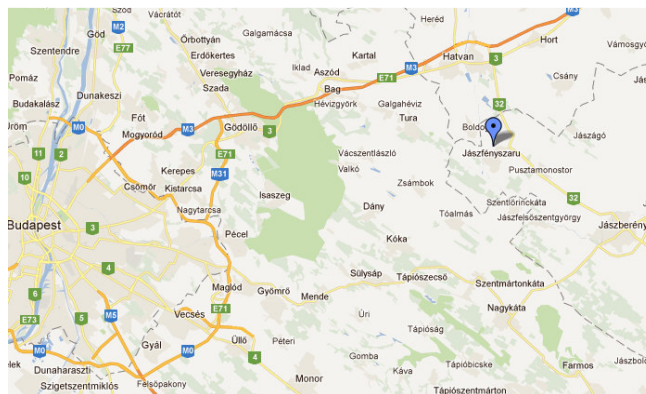
V. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI, AZ AGRÁRVÁLLALKOZÓ TÍPUSOK MEGHATÁROZÁSA A Q MÓDSZER EREDMÉNYTÁBLÁI ÉS A MÉLYINTERJÚK ALAPJÁN

V. 1 A vizsgált térségek jellemzése és a vállalkozókkal készített mélyinterjúk

V. 1. 1 Jászfényszaru bemutatása

A Jászságban élő lakosság ősei külön etnikumhoz, a jászokhoz tartoznak. Őseik nem a honfoglaló magyarokkal érkeztek a területre, hanem a tatárjárás előtt és után több hullámban. A Jász népesség keleti eredetű, és számos tradícióját megőrizte (Pethő, 1999). Földrajzi értelemben a Jászság 18 települést jelent Jászladánytól Jászfényszaruig. Jászfényszaru virágzása 1745-től számítható, amikor megszűnt több évtizedes eladottságuk, sikerült Mária Teréziától megváltani a kiváltságokat. A kiváltságos tudat nagyon elevenen élt a jász emberekben. Az önmegváltás, redemptió alatt számos gazdag, nem jász származású jobbágy váltott földet Jászfényszarun. 1745 után a föld községi elosztású tulajdonban volt, a családok között a megváltás arányában osztották fel használatra. A szabad paraszti létnek köszönhetően komoly gazdasági fejlődés indult meg a Jászságban (Farkas, 2007). Jászfényszaru 1831-ben kapta meg a mezővárosi rangot.

Jászfényszaru közel hatezer fős lélekszámú kisváros, a jászsági kistérségben, Jász-Nagykun-Szolnok megye északnyugati részén, az észak-alföldi régióban helyezkedik el. A település három régió határán, a Zagyva – Galga folyó torkolatánál fekszik.

5. ábra Jászfényszaru földrajzi elhelyezkedése

Forrás: Google térkép alapján

Az Országos Területfejlesztési koncepció lehatárolása alapján Jászfényszaru urbanizált területekkel rendelkező, vidékies kistérségben található. A település belterülete 398 ha, külterülete 7235 ha. Legfontosabb természeti adottsága a termőföld és a jelenleg még kiaknázatlan melegvíz nyelési lehetőség.

A terület mérsékelt meleg, száraz, folyóvizek által feltöltött síkság. Uralkodó talajtípus a réti talaj, ahol a szántóföldi hasznosítás (elsősorban gabonanövények) mellett az erdőgazdálkodás is megjelent. A településen a múlt század óta nagy hagyományai vannak az árutermelési célú zöldségtermesztésnek, a gyorsan melegedő talaj kedvező az intenzív kertgazdálkodás számára. Jelentős mértékű az árutermelési célú zöldségtermesztés is (hidegfóliás kerti és szántóföldi kertészet). A nagyüzemi állattartás a volt mezőgazdasági termelészövetkezet feloszlásával megszűnt. A városi őstermelők körében is az országosan általános, alacsony állattartási szint jellemző, illetve jelentős állatlétszám növelés nem is várható (Dankó, 2011).

A mezőgazdasági szektor átalakulásának köszönhetően és a nyomott átvételi árak miatt jelentős mértékben csökkent a fóliás hajtás jövedelmezősége. „A faluban mindenki tud jónéhány Bosnyák piacról szóló történetet mesélni, ahol egyértelműen kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek az árúkat felszállító termelők. Pl. nemegyszer előfordul, hogy a személyautó rakományát kitevő paprika hiába utazik fel a piacra, azt nem sikerül értékesíteni” (Pethő, 1999, old.: 128).

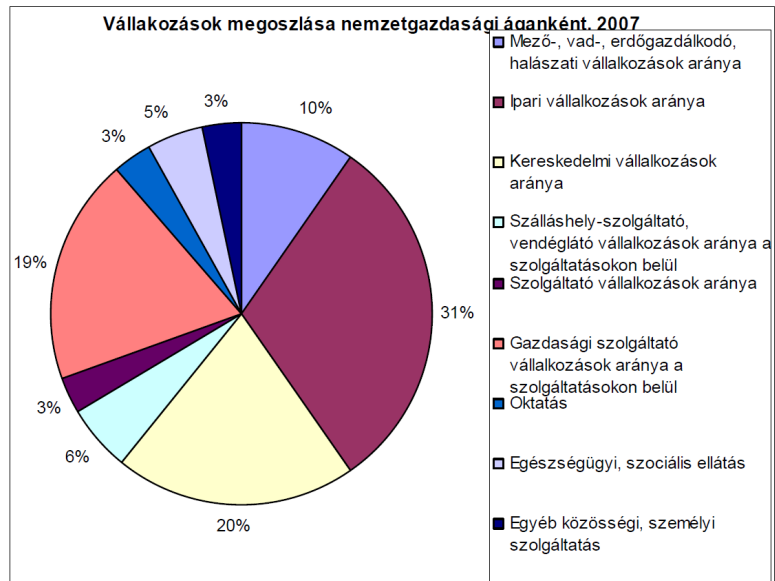
Az alábbi 5. táblázat a Falugazdász éves beszámolóját, az őstermelők számának drasztikus csökkenését mutatja:

5. táblázat Jászfényszaru őstermelők számának alakulása 2005 és 2009 között

Év január 1-jén	Őstermelők száma
2005	995
2006	971
2007	970
2008	976
2009	216

Forrás: Falugazdász éves beszámolója, in (VitalPro, 2010)

A társadalmi összetétel tekintetében a korábban jellemző mezőgazdaság mellett ma már jelentősebb az iparban, szolgáltatási szektorban foglalkoztatottak aránya.

6. ábra Vállalkozások gazdasági ágazatok szerinti megoszlása, 2007.

Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis, in (VitalPro, 2010)

A növénytermesztéssel foglalkozók száma 2004 óta stagnál. A mezőgazdálkodással foglalkozó lakosság jelentős részének az ágazat már nem biztosít megélhetést, csak jövedelemkiegészítésként szolgál. Az agrárágazatban mindösszesen 10% az aktív vállalkozások aránya. Az ipari vállalkozások aránya az összes vállalkozást tekintve 31%. Az ipari-építőipari bér munkásság a tévesztés után vált dominánssá. A város ipari parkjának fejlődése eredményeképpen jelenleg jelentős az ipari foglalkoztatói bázis. A város ma már átalakult agrárvárosnak tekinthető.

1989-ben a dél-koreai Samsung megvette a Jászfényszaru működő Orion televíziógyárat. A gyáregység mára a legnagyobb európai Samsung gyárrá nőtte ki magát. Jászfényszaru Integrált Városfejlesztés Stratégiájában szerepel, hogy Jászfényszaru előnyös földrajzi fekvésének, az ipari park és a Samsung kiemelkedő szerepének köszönhetően „a 100 km távolságra eső Tiszafüredről is járnak munkaerőt szállító autóbuszok a városba” (VitalPro, 2010).

V. 1. 2 Mélyinterjúk Jászfényszarun

V.1.2.1 Ördögné Czeglédi Mária biogazda, őstermelő, Jászfényszaru

Beszélgetés arról, hogy hol voltam már, és még hová szeretnék menni, interjúzni Jászfényszarun. Szóba került Herencsény, a másik település, ahol készítem a vizsgálatot, és ahová ők járnak Palóc Búcsúba. A kemencét a házi gazda Ördög János készítette. Amit csak lehet, maguk csinálnak. A kemencében sütnek is, főznek is. Emellett melegsünk, beszélgetünk a háziasszonnyal és nagyobbik fiával. A házigazda a melegről gondoskodik. Mint megtudtam, régen volt sut, ahol a kisgyerekeket tartották. A kemence búbja mellett. „A kemencét addig kell fűteni, amíg nem táncolnak benne a boszorkányok.”

Akkor kezdjük a gyökerektől, hogy hogyan jutottatok arra az elhatározásra, hogy tanyán éljetez?

Ördögné Czeglédi Mária:

Egyikünk sem ezt tanulta. A férjem erdész-vadász technikus. Ebből adódóan egyértelmű volt már a kezdetekkor, hogy vidéken képzeljük el a jövőnket. Nem gondoltunk arra, hogy tanyára költözünk. A gyerekek allergiás asztmájára, amikor már nem segített semmi, azt ajánlotta egy orvos, hogy ki kell őket vinni a civilizációból a természetbe. Hogy lovagoljanak, ússzanak, fussanak stb.

A rendszerváltáskor kikárpótoltuk azt a földterületet, ami valamikor 1876 óta a mi családunké volt. És kijöttünk a tanyára, ide ahol nem volt se víz, se villany. Abszolút semmi. A puszta föld volt csak. Először egy kis faház épült, azután egy melléképület, amiben volt két pici helyiség. Az egyik a fiúk szobája volt, a másik pedig a miénk. Elkezdtek petróleumlámpával és lavórral a tanyasi életet. A faluban, Jászfényszarun ott volt a berendezett összkomfort. Évekig kétlaki életet éltünk. Ez nagyon sok lemondással járt. Otthagytuk az állásunkat. A fiúk évről évre javultak és erősödtek, gyógyultak, pedig nyakig ért a parlagfű.

1993-ban kezdtük a gazdálkodást. János akkor volt öt éves, István akkor volt három éves. Nem volt infrastruktúra. Az állatállomány egy része itt volt a tanyán „apával”, mi meg otthon a gyerekekkel. Hajnali háromkor fel lehetett kelni, hogy ellássa az ember az állatokat, hétkor pedig nekikezdeni ellátni a gyerekeket, hogy időben érkezzenek az iskolába. Ez így évekig működött. Tavasszal az egész család kiköltözött. Szeptemberben pedig a betegségek újra előjöttek a faluban.

A gazdaság lassanként fejlődött. Javult a jövedelmezősége, és én közben elvégeztem a biogazda iskolát, biogazda végzettséget szereztem.

2000 óta élünk a tanyán. Nem volt tudatos, de már nem mennék vissza. Nem tudtam, hogy mit vállalok, amikor ide jöttünk. Ha tudom, hogy ez ennyi kinnal jár, nem vágtam volna bele. De nagyon jó nekem, hogy mindig van elfoglaltságom, hogy van látszata a munkámnak. Az állatok nagyon hálásak azért, hogy gondoskods rólok. Nagyon szeretek itt élni. A gazdaságunkban még nagyon sok perspektíva van, amit szeretnék még megvalósítani. Ha fizikailag fogom bírni. Egy „parasztmacska” akinek magának kell megfognia az egeret, akit ér a hó, a víz, a sár, a jég, az nem él hat évnél többet, míg a városi panelben a macska több mint tíz évig is él. Fizikailag megterhelő, de az ember lelkét olyan szinten megerősíti, hogy megtanulja kezelni valamelyest a fájdalmait.

2005-be költöztünk be a tanyaházba. Igyekeztünk mindent természet közeli módon megoldani. Itt még a szigetelés is hagyományos anyagból készült. Széna, szalma föld. Az összes nyílászáró fából készült. Nem ökoház, mert nincs meg a fűtés körforgás alatta. Sívó homok az alja és kétszer annyiba került volna minden, ha ökoházat építünk, de mi sose voltunk gazdag emberek, meg nem is leszünk. Minket csak dolgozni tanítottak meg. De a tetőn szellőztetünk, nincsenek szimmetrikusan a nyílászárók, így nincs keresztthuzat sem. Olyan bölcsességek, amiket az eleink már rég tudtak.

Mit szóltak a szülők, hogy ide kiköltöztetek?

Ördögné Czeplédi Mária:

Meg voltak botránkozva. De amikor látták, hogy az állatállomány nő és otthon már nincs hova tenni az állatokat, a takarmánynak, trágyának nincs helye, akkor elfogadták. Ők is mindig mezőgazdasággal foglalkoztak.

Hízómarha ágazatot csinálunk. Megvesszük a kis bocit három napos korában és eladjuk másfél-kétéves korában ötmázsás súllyal. Mind hím ivarú. Extenzíven nevelünk. Csak saját magunk által termesztett takarmányt adunk nekik. Nincs hormon, nincs mesterséges hozamfokozó. Legeltetés van. Reggel este abrakot kapnak. És életében sincs megkötve.

Ebben az évben nyitottuk meg a feldolgozót. Most nyertük el azt a jogot, hogy a saját magunk által előállított, felnevelt szarvasmarhának a húsát mi mérhetjük ki. Ha János nem lett volna, a HACCP rendszert magunktól nem tudtuk volna kiépíteni. Ez egy ilyen kicsi gazdaság esetében nagyon nagy feladat. El kell látni a termékeket egyedi megjelöléssel. Mi adunk külön ajándékként recepteket is a termékekhez.

Hol adjátok el?

Ördögné Czeplédi Mária:

Nektek, ha szeretnétek. ☺ Mint a népmese, szájhagyomány útján terjed. Egyébként Törökországba. És erre vevő a Török. Hajóval elviszik lábón. „Buli” amikor felhajt az ember egy kamionra annyi marhát, ami életében nem volt megkötve. Az már próbatétel.

Vajon hogyan érnek oda?

Ördögné Czeplédi Mária:

Odáig még nem jutottunk el, hogy elkísérjük őket, de egyszer nem bánnam. ☺

A dolgozatom a város és a vidék kapcsolatáról szól, arról, hogy fontos megtalálni a megfelelő egyensúlyt a város és a vidék között, hogy a városi létben szocializálódott emberek tömegei ne terheljék odaköltözésükkel vidéket.

Ördögné Czeplédi Mária:

Az a vidék pusztítása lenne.

Ördög János:

Szerintem vidékre úgy lehet visszatelepíteni az embereket, ha szakmailag irányított a visszatelepítés. Ha csak annyi ember települ vissza, hogy szakmailag kézben tartható a vidék sorsa.

Ördögné Czeglédi Mária:

Nem szabad rászabadítani tömegesen a vidékre az embereket. Itt van a jászfényszarui homoktanyák példája, ahová emberek azért települtek le Budapestről, hogy majd ha nyugdíjasok lesznek, akkor milyen jó lesz nekik a tanyán. Ez egyáltalán nem így van. Volt alkalmam személyesen is meggyőződni róla, hogy hogyan devalválódik az a környék, ahová tömegesen települnek le a fővárosi, deklasszálódott elemek.

Ördög János:

Egymással nem törődök lesznek az emberek, holott a vidéki életnek az a lényege, hogy ismerem a szomszédomat, tudom, hogy mit csinál, és ha valami olyat csinál, ami nekem nem tetszik, akkor nem rögtön az ügyvéddel meg rendőrrel megyek oda hozzá, hanem emberi módon szólok. Aki Pestről leköltözik, nincs tisztában azzal, hogy mik a helyi szokások.

Ördögné Czeglédi Mária:

Jászfényszarun nem kényszer mezőgazdasági vállalkozásokként alakultak a mezőgazdasági vállalkozások. Itt nem azért foglalkoznak vele, mert nem volt más. Itt fiatalabb a mezőgazdálkodó réteg az országos átlagnál. Magasabb az iskolai végzettségük. Fiatalabbak, tanultabbak. Nem kényszerítették rájuk, hanem maguk vállalták a munkát, ebből eredően sok külterületi tanya, farmgazdaság van.

Amit az ember maga vállal, abba nyilván belefeccöli a nap 24 óráját. Ezzel álmodik, ezzel gondolkodik, ezt fejleszti. Ettől fejlődési iránya, menete, létjogosultsága van. A kényszervállalkozás mindig olyan, mint a munkaidő, csak a végén kezdi az ember.

Itt tud örülni egy fának, egy bokor rózsának, mert maga ültette. Vagy annak, ha esik az eső, vagy annak, ha nem esik. Mert mind a kettő jó.

Fontos összehangolni a táji-környezeti adottságot, az emberi adottságot és a jövedelmezőséget. Egy ilyen nagyságrendű gazdaság, mint a miénk, szükséges ahhoz, hogy szigorúan figyelve mindenre, forintra kiszámolva, uniós támogatással, többé-kevésbé megérje.

Minden mindenkié. Minden közös. Bevétel, kiadás, munka, munka, munka. De mindig mindent be kell osztani, hogy maradjon holnapra. A tisztességes gazdálkodás elve, hogy egy év a magtárban, egy év az istállóban, egy év a bankban. Ennek így kellene lennie ahhoz, hogy a teljes körforgás megteremtődhessen.

Mit gondolsz mi a legfontosabb lépése a vidék újjáélesztésének?

Ördögné Czeglédi Mária:

A mezőgazdaság jövedelmezőségének a javítása. Ha az emberek belátják, hogy pénz, haszon van belőle, akkor biztosan csinálnák. A fiatalok nem lusták, csak kevésbé motiváltak. Úgy gondolom, hogy növelni kell a mezőgazdasági munka presztizsét. Tudatosítani kell azt amit az előző nemzedék tudott, hogy termés, termény, érték akkor lesz, ha megteremtik. Nem a nejlon zacskóból bújik elő a csirke, hanem folyamata van: először tojáska, tyúkocska, keltetőcske és sok sok munka amikorra lesz belőle egy csirke. Azután következik a koppasztás és a darabolás, a sütésről, főzésről nem is beszélve. Mint a gyerekeknél a mondóka: „Ez elment vadászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez megsütötte, és ez az icike-picike mind megette!” Mindenből csak akkor lesz valami, ha dolgoznak érte. Amikor az lesz a példa, hogy értéket

teremtett. Lehet, hogy csak annyit tett, hogy ültetett egy fát a háza elé és nem árnyékoló napernyővel hívja fel magára a figyelmet, hanem természetes módon gondoskodik önmagáról.

Nagyon örülök, hogy az értékkeremtés szoba került, mert a dolgozatom címében is ez szerepel. Köszönöm szépen a beszélgetést!

Arra a kérdésre, hogy mit tart az Ördög család a legfontosabbnak a jövőben, Balla Helga kapta meg a családtól interjúja során a választ. „Édesapa: Egy új generáció örökölje a gazdaságot. Édesanya: Egészséges családi összetartozást. János: Azzal a tudattal gazdálkodjunk, hogy a holnap magában hordozza a fejlődés lehetőségét. István: A stabil piaci lehetőségeket” (Balla, 2011).

V.1.2.2 Ézsiás Vencel gazdálkodó, hagyományőrző huszárcapitány, Jászfényszaru

Ézsiás Vencel, hagyományőrző huszárcapitány, a Jászfényszarui Szűcs Mihály Huszárbandérium parancsnoka. Szabad jásznak vallja magát, családneve fellelhető a Jászok önmegváltásában. Szülei egyszerű parasztemberek. Polgári foglalkozását tekintve mezőgazdasági vállalkozó, aki jelenleg az ipar adta lehetőségeket kihasználva küzd azért, hogy visszatérjen a mezőgazdálkodáshoz.

Családi házában beszélgetünk feleségével, Ildikóval és vele egy pohár kellemes házi vörösbor társaságában.

Kérlek meséld nekem arról, hogy jelenleg hogyan éltek. Hogyan működik a gazdaság, amit üzemeltettek?

Ézsiás Vencel:

Mióta a Samsungban dolgozunk minden más háttérbe szorult. De a földjeink, eszközeink megvannak. Ha a sors úgy hozza, vissza tudunk térni újra a gazdálkodáshoz. A lehetőséget mindig fenntartottuk. Bérbé adtuk a földet és az eszközöket. Saját jogú területünk 45 hektár. A major, a tanya 5 hektár, ami állattartó telep volt. Egy nagy 100 állásos tehénistálló és egy borjúnevelő istálló, és ahhoz csatlakozik családi birtok. Három lovunk van, két szarvasmarha, 15 juh, 8 sertés és 3 liba. A feleségem szülei jóvóltából van tehenünk. Azt mondták, hogy a legidősebb unokájuknak nem pénzt adnak, hanem egy tehenet. Így kapott Máté egy tehenet tavaly. A boci itt született már nálunk, de azt visszavették. Adtak helyette egy másik szopós borjút. Sajnos nincs, aki fejje. Most mi sem tudjuk a Samsung mellett. Nem értünk rá, hogy kimenjünk fejni a tanyára. Jelenleg a vállalkozásnak a jövedelmezősége sokkal magasabb, mint a gazdálkodásnak. A mezőgazdasági vállalkozást ellehetetlenítették. Ezt azonban kényszervállalkozásnak ítélem meg. Gazdasági értelemben sikeres volt 2000-től kezdve 11 éven át, de a mezőgazdaságot szívesebben csináltam. Kiegyensúlyozottabb voltam. Nyugodtabb voltam. Jobban éreztem magamat benne. Nem bántam meg, hogy ebbe belekóstoltam, de már tudom, hogy ez sem fenéig tejfel.

Egyszer Dr. Pető László, a jászberényi főiskola tanára írt rólunk egy könyvet. Egy mikrorégió az ezredfordulón címmel. Az egyik Fényszaruról szóló fejezet címe: „Hátulsó pár előre fuss!” (Apud tökéletesen fogja tudni, hogy kiről van benne szó, mert csak a nevek kezdőbetűi szerepelnek.) A

jászfényszaru politikai átalakulást írja le. A másik fejezetnek a címe: „Lehet-e valaki erős, okos vagy gazdag?” Arról az öt családról szól, akik a rendszerváltozás, a földosztás után elkezdnek gazdálkodni. Gy. Ernőék, P. Feriék, T. Imréék, É. Pistáék és jómagam. Így voltunk öt család, akik elkezdünk együtt gazdálkodni. Nagyon érdekes, hogy ki mit nyilatkozott akkor a családfők közül, hogy mit gondolt a világról. Az első interjú követően, öt év múlva, 1993-ban újra megkeresett minket Pető László és megírta a tanulmányt. Pista nagypapáját én idéztem, aki azt mondta a paraszti bölcsességével, hogy aki húsz éves korában nem erős, harmincban nem okos, negyvenben nem gazdag, az már utána nem lesz soha. Így lett a cím.

Ahogy a tévesztés, a paraszti gazdaságok felszámolása megkezdődött, az magával hozta, hogy az egykori paraszti réteget szép csendesen mezőgazdasági bérmunkássá vagy agrárproletárrá züllesztették és leszoktatták a gondolkodásról. Ha valaki kitalált valamit, azt az összes „hülye” elkezdte majmolni. Ha látták, hogy valaki magánfuvarozó lett, és látták, hogy jól ment, akkor 29 másik fuvarozó lett hirtelen a faluban és mind az összes „éhen döglött” benne. Nincs meg az a fajta önmérséklet, önkorlátozás, hogy nem kezdem el azt, amit látok valakitől.

A közlegelők tragédiája éppen az önkorlátozás hiányáról szól, arról hogy kapzsiságból az emberek csak önmagukkal törődnek és a saját egyéni hasznukat nézik. Ilyen szemléletmóddal egy idő után összeomlik a rendszer. A példa szerint minden gazda tehene megdöglik a legelőn, mert a természet, a legelő, nem képes egy bizonyos mennyiség felett eltartani az állatokat.

Ézsaiás Vencel:

Hiányzik az autonóm gondolkodás az emberekből, hogy valaki azt mondja, hogy ha te paradicsomot termesz, akkor én paprikát fogok, vagy zöldbabot. És amikor mindannyian elmegyünk a piacra, akkor egyszerre árusítunk négy-ötféle terményt és a kereskedő vinné az egészet egyben.

Mesélnél nekem pár szóban az életutadról?

Ézsaiás Vencel:

Négy szakmám van. Erősáramú gépész a tanult szakmám, de külkereskedelmi üzletkötői felsőfokú képesítést is szereztem. Nem dolgoztam üzletkötőként, de kaptam egy látásmódot. Saját vállalkozásom van. A Kft. ügyvezetője vagyok. A Kft. fő tevékenysége az alakulását követően a mezőgazdaság köré szerveződött, de valójában nem a mezőgazdasággal foglalkozunk. Minden gép, minden eszköz, a tanya, a földterületek, megvan ahhoz, hogy bármikor lehetne indítani. Én vetőmagtermesztéssel foglalkoztam, amikor gazdálkodtam. Elég speciális ágazat vetőmagot előállítani. Nagyon igényes technológia és nagy odafigyelést igényel. Működött, jól éltünk belőle, de más jövedelemviszony, mint az ipari versenyszféra. Búza és étkezési borsó volt vetésforgóban. Volt egy olyan év, amikor 6-700 mázsa fémzárolt vetőmagbúzáunk beragadt és nem lehetett eladni. Beszorították a piacokat. Szándékos tendenciák voltak. Amikor elkezdünk, akkor az első év nagyon jól sikerült, a következő év már kicsit rosszabbul és fokozatosan minden egyre rosszabb lett, egyre rosszabb helyzetbe kerültünk. A végén már bálákból éltünk, amit télen el lehetett adni és nagyon sok bérmunkát csináltam. Rendszerváltáskor éjjel-nappal kint voltam a földeken. Egyedül. Nappal kaszáltam, azt lehetett a melegben. Este meg reggel a harmaton, amikor szikkadt vissza, de még nem törött, akkor báláztam. Abban az időben nagyon jól megfizették a bálázás bérmunkát. De lefogytam és volt olyan, hogy elaludtam a traktorban és belementem a Zagyvába a gáton keresztül.

Szeretnél visszatérni a mezőgazdálkodáshoz?

Ézsiás Vencel:

Egyre többször felmerül bennem, mert az ipar tönkreteszi a vidéket. Még én is, aki igyekszem perspektivikusabban gondolkodni, dilemmázom, mint a középparaszt, mert az ember a jólétről, meg a gazdasági lehetőségéről nehezen akaródzik tudni lemondani. De az ember nyalogatja a sebeit. Most száz alkalmazottunkat vették el tőlünk. De egyre inkább élehetetlen az iparhoz kapcsolódó vállalkozás is. Volt már nagyon nyomorult helyzetem is, amikor becsuktam a villanyszámlás előtt a kaput, hogy ne kelljen szembesülni azzal, hogy nincs pénzem kifizetni a számlát és volt olyan időszak is, amikor többmindent megengedhettünk magunknak, de nem lehet pénzzel megfizetni azt, amikor a gyerekkel kint vagy a műhelyben órákon át és tudsz neki olyat mondani, mutatni vagy megtanítottad valamire, aminek később hasznát veheti.

A tragédia az, hogy elfelejtődnek a tudások. Nem zárható ki, hogy olyan világméretű élelmiszerválság lesz, hogy azok fognak fennmaradni, akik képesek lesznek önellátásra. A fronton azok a katonák voltak a legjobb katonák, akik parasztgyerekekből lettek verbuválva, mert az tudott állatot vágni, nem félt a vértől, meg tudta a saját ágycát vetni faháncsból, fakéregből a fronton, a hidegben is. A paraszt embernek többféle dologhoz kellett érteni. Harmóniában kellett a természettel együttműködni. A parasztságnak, a falusi embereknek a nagy tragédiája az volt, hogy picit bezárkóztak, belterjessé váltak. Átalakult a klasszikus paraszti társadalom. A paraszti társadalom évszázados tradíciója odaveszett.

Három hektár földnek el kell tudnia tartani egy családot. Fél hektár konyhakert, másfél hektár takarmánynövény és 1 hektár erdő. Normális ökoszisztémával egy tanyát, egy optimálisan épített lakást ki lehetne fűteni. Régen ezeket a területeket apáról fiúra megörökölték. Most meg mindenkinek a kopasz seggiről kellene kezdeni. Persze, hogy nehezen fog sikerülni.

Véleményed szerint mi a vidék újjáélesztésének a legfontosabb lépése?

Ézsiás Vencel:

A faluközösségek erősítése. A falunak a megtartó erejét kell visszaadni. És ebbe ezer dolog bele tartozik. Megértetni az emberekkel, hogy az igény szintjüknek nem kell a fellegekben járni. Nem véletlen ugyanis, hogy egyes városi emberek is ezt az utat keresik. A tanult, kiművelt embereknek el kell jutniuk oda, hogy nem lehet mindent leigázni, hanem tudomásul kell venni végre, hogy az ég és a föld között van egy olyan erő (a kígyó a farkába harap), ami szerint élni lehet. Mert a végén az egészséget tudom a legkevésbé megvenni.

Milyen gyermekkori emlék jut eszedbe elsőként ha a vidéki létről esik szó?

Ézsiás Vencel:

A gyermekkori tanyai nyaralásaim a legszebb éveim. Nagypáméknál a turai határon volt a tanya. Egy ismerősömnek mondtam nemrég, hogy szűk nekem itt a faluban. Addig nem nyugszom, amíg ki nem költözöm a tanyára. Előbb utóbb úgyis ki kell menjünk, mert itt nem jó. Pedig már 6000m² itt a faluban is a telek. Ő azt kérdezte rögtön, hogy laktál tanyán gyermekkorodban? Mondtam, hogy lakni nem laktam, de gyermekkoromban nagyon sokat nyaraltam tanyán nagypáméknál. Azt mondta, hogy aki

egyszer megtapasztalja a falusi létet, a tanyát (az ember számára a tanya egyébként a legélhetőbb közeg), az nem tud beletörődni már, annak a lelke mindig visszavágyik arra, hogy szárnyalhasson.

Azért is vettem libát, mert egy másik emlékem, amikor édesanyám vasárnap reggel levágta a libát és akkor libatepertő, libamáj főtt krumplival, hagymával volt az ebéd. És gőzölgött a burgonya az asztalon, és ő rálocsolta a forró sercegő zsírt és libatepertővel tálalta.

Ki volt hatással az életedre? Valamilyen vidéki ismerős, rokon, családtag?

Ézsiás Vencel:

A legnagyobb hatással Nagypapám volt az életemre. Apai nagypapám egyébként. Férfi ideál, példakép. A tudásáért, a nyitottságáért. Ő egy kifejezetten művelt parasztember volt. Újságot olvasott. Politikailag tájékozott volt. Az a fajta paraszti ideál, aki megjárta külföldet, fél Európát a háborúk révén és gyakorlatilag széles látásmódrá tett szert. Amikor meghalt, akkor volt spórolt pénze, nem is tudtam róla, és azt mondta, hogy ez pedig a gyereké legyen. Példaértékű volt a viselkedése. Nagyon sokat tanultam tőle. Tartásban, keménységbe, elszántságba, tudásvágyba, egyebekben.

A női oldalról az édesanyám, aki az a típusú klasszikus falusi parasztasszony, aki elég finom és intelligens és művelt volt a társadalmi rangjához képest. És nagyon-nagyon empatikus, önfeláldozó, összetartással tyúkanyóskodott a család felett. Egészséges tiszta lelkiületű paraszti nyitottság.

V.1.2.3 Ézsiás István mezőgazdasági vállalkozó, Jászfényszaru

Kutatásomban agrárvállalkozók értékrendjét vizsgálom. A feladat első része úgy kezdődik, hogy van 39 állítás, amit szakirodalom és szakértői beszélgetések alapján fogalmaztam meg. Ezeket kellene elsőként megnézni és eldönteni, hogy mennyire értesz velük egyet. Az első feladat, hogy miután elolvastál egyet, beleteszed három csoport valamelyikébe, hogy egyetértesz, közömbös vagy nem értesz velük egyet. A véleménycsoportok alapján kerülnek az emberek különböző csoportokba. Az alapján, hogy mi a véleményük a vidékről.

Ézsiás István:

Nagyon széleskörűek az állítások. Vállalkozás, település, társadalompolitika van benne. Hova jársz most iskolába?

A volt közgazdasági egyetemre és ott a környezetgazdaságtani tanszéken vagyok doktorandusz hallgató. A kertészeti és élelmiszeripari egyetemen élelmiszermérnökként végeztem és utána kezdtem el a doktori képzést. Rájöttem, hogy nagyon érdekel a vidéki emberek sorsa. Valószínűleg azért, mert innen származom. A vidék város viszonya, mint téma szintén nagyon vonz.

Ézsiás István:

Az elidegenedést nemrég tapasztaltam. Elmentünk egy wellness hétvégére Hajdúszoboszlóra. Kommunikatív vagyok, nagy baráti körrel. Ott is próbáltam emberekkel szóba elegyedni, de nem sikerült. A bárban csapolt sört szerettem volna inni, de azért nem tartottak, mert a vendégek nem isznak, csak a szobába mennek fel. Nyomasztó volt a légkör. Nagyon rosszfelé megy a világ. és azt látom, hogy mind városi emberek. Vidéken még sokkal normálisabb az élet. Itt a szomszédok köszönnek egymásnak és beszélnek az utcán. Úgy gondolom, hogy a tradíciókat meg kell tartani. Ha nincs tradíció, elveszik az ország és a világ is.

Én Budapesten lakom tizennégy éves korom óta. Megdöbbentő számomra, hogy én is változtam. Jászfényszarun nyitott vagyok és barátkozó, de a házban, ahol jelenleg Pesten lakom, ott kifejezetten az az igényem, hogy ne ismerkedjem meg senkivel. Bár ahol lakom a házban, szinte már nincs is magyar tulajdonú lakás. A legtöbb üresen áll.

Szeretném megkérdezni, hogy mit gondolsz, hogy mi a legfontosabb lépése a vidék újjáélesztésének?

Ézsiás István:

Van egy csodaszó, amit az uniós pályázatok kapcsán használunk, ez a diverzitás. A sokszínűséget kellene növelni és nem a természetet bővíteni. Nem úgy, hogy egyre nagyobb területen termelünk gabonát, amit aratás után elvisznek külföldre. A minőséget és a sokféleséget egyszerre kell tudnunk biztosítani. Ne úgy képzelj el, hogy egy fólián belül többfélét, hanem az egyik fóliás termeli a karalábét, a másik pedig a paprikát.

1987-ben Franciaországban egy farmon dolgoztam három hetet. Tejelő tehenészetük volt. Megkérdeztem, hogy miért nem tartanak csirkét. A gazda azt válaszolta, hogy „a szomszéd farmon az van, mert ő ahhoz ért, én meg a tehenészethez. Úgy gondolom, hogy nem kell mindenkinek mindenhez érteni. Értsen egyhez vagy kettőhöz, de ahhoz nagyon jól. A szomszéd mindig csináljon mást.”

Jászfényszarun 900 hold szántóföldi kertészet volt a TSZ időszakban. Egy hold körülbelül 5700 m². 500 hektár. Hihetetlen. De akkor még működött a konzervgyár. És vitték az árut Pestre is. Most talán szabadföldön mi termelünk legtöbbet. Ez katasztrófa. Pedig a Jászfényszarui határ erre a legjobb. Mindenhol van víz és homok, amiben nagyon jól lehet termelni. De nem csinálják, mert nincs piac. Amikor a jászberényi hűtőházat kezdték, akkor lett volna piac, de nem volt egységes az árualap. Nem egyszerű felfuttatni a termelést. A búzának egy év múlva is lehet piacot keresni, de a paprikának egy hét múlva vége. A jászberényi hűtőház működik. Mi is neki szállítunk. Miután beviszed az árut, egy hét múlva fizetnek. Tőkeerősek. A gond az, hogy a környéken nincs elég termelő és beléptek a piacra olyan konkurensok, akiknek a Duna-Tisza közén (a Nyírségben) 5-10ha fóliáik vannak. Valaki megteremtette a feltételeit. Megcsinálta a beruházást. De csak úgy működik, hogyha biztos piaca van a paprikának, ami megterem.

A ti termékeiteknek van biztos piaca?

Ézsiás István:

Igen, a kertészeti termékeket a hűtőházba szállítjuk. A szántóföldi növényekkel (napraforgónak, kukorica, búza) magán kapcsolatokon keresztül állattenyésztőket látok el. Ebben az évben a felvásárlási ár is magas volt és már régóta is csinálom. Szerencsére el van adva minden. És ki is van fizetve. Manapság ez nagyon fontos.

Mióta foglalkozol ezzel?

Ézsiás István:

1994-ben lettem vállalkozó, de akkor még a cukorgyárnál dolgoztam. 2002-ben lettem főállású családi gazdálkodó, amikor már látszott, hogy a cukoripar is halálra van ítéelve. Egy ideig párhuzamosan ment a kettő, de 2006. július 1-től csak ezzel foglalkozom.

Egyedül?

Ézsiás István:

Nem, a miénk családi vállalkozás. Édesanyám segít a fóliás kertészetben még mindig, pedig már a 76. évében van. A paprikaszedésnél Édesanyám még mindig segít, mert „úgy senki nem szedi, ahogy ő szedi”. Nyáron a lányaim is be szoktak segíteni. És vannak alkalmazottak. A lecsó paprikát Pesti kereskedőnek szoktuk értékesíteni. Éva látja a hátországot. Mindenkinek megvan a családi munkamegosztásban a helye és a szerepe.

Mindig is ezt szeretted volna csinálni?

Ézsiás István:

A családban azt lehet tapasztalni, hogy az Ézsiások későn érő típusok. Én ebben nőtem fel, de eszem ágában sem volt ezt csinálni. Akkor kezdődött, amikor '90-ben lehetőséget kaptunk a családi földek visszavételére. 1992 őszén kaptunk vissza területet. 1993. február 28-án édesapám meghalt. Akkor el kellett dönteni, hogy mit csináljunk, és úgy döntöttünk, hogy folytatjuk. Valójában mindig is közel álltam a mezőgazdasághoz. A végzettségem alapján is. Mindig mezőgazdasági üzemben dolgoztam és a cukorgyárnál is azt a részt vittem, ami a mezőgazdasághoz kapcsolódik. A termelés mindig közel állt hozzám. Már el sem tudnám képzelni, hogy mást csináljak. A magam ura vagyok. Nekem még legalább 10 évig gazdálkodnom kell ahhoz, hogy eltartsam a lányaimat. Perspektívát mindenképpen látok magam előtt. Mindig fejlesztünk. Ha van eladó föld azt meg szoktam venni, de műszaki fejlesztéseket is állandóan csináljak. Ez néha kiüríti a családi pénztárcát.

Mit gondolsz mekkorák a társadalmi különbségek ma és mekkorát tartanál normálisnak?

Ézsiás István:

Óriásiak. 1990 után olyan emberek jutottak vagyonokhoz, akik jó időben voltak jó helyen, és nem a szakértelmük vagy a földszeretetük miatt. Nem irigylem tőlük, de jó volna, ha ezekkel a vagyonokkal úgy tudnának élni, mint a 18-19. században a magyar mágnások. Úgy, hogy a közösség javára szolgáljon. Nem nekem kellene belőle, hanem a közösségnek. Elég befelé forduló lett a társadalom. Jászfényszaru is a pénz dominál. A világban meg még jobban.

Mi jut eszedbe elsőként egy gyermekkori emlék, hogyha vidéki létről esik szó?

Ézsiás István:

Az ugrott be ebben a pillanatban, hogy Ézsiás nagyapám összefogta a két lovat, felültetett engem és nagyanyámat rá, és mentünk dolgozni. Sokat voltam az Ézsiás nagyszülőknél. Anyai nagyszüleim dinnyével foglalkoztak, a szüleim pedig sokat dolgoztak.

Még egy emlék eszembe jutott. Jártam a nagyszülőkhöz minden reggel biciklivel. A Boros tónál a ludak mindig megkergettek. Azóta sem szeretem a ludakat. Még megvan a porta. A félholdas parasztporta istállóval, ólakkal, rengeteg állattal. Nagyon jól éreztem magam ott mindig. Tehén volt, ló volt, pulykák voltak, azok is mindig megkergettek. Még a tehén is megkergetett. Nagyapám vezette be a gulyáról a tehenet, Szegfűt, és ahhoz hogy meg tudja itatni, elengedte. Amikor a tehén meglátott, elkezdett jönni utánam. Én rohantam előle, és megkerültük az épületet.

Ki az, aki a legnagyobb hatással volt az életedre, ha a mezőgazdasági vállalkozást nézzük?

Ézsiás István:

Pető nagyapám. Anyámnak az apukája. 1979-ben halt meg. Ismerem az élete történetét. Igen sokszor kellett újrakezdenie a nulláról az életét. Mindig próbált valamit kitalálni. Vannak olyan időszakok nálam is, amikor kimegyek a tanyára és semmit nem csinálok, csak sétálok és gondolkodom, hogy mit kellene jobban és másképpen csinálni.

Ézsiás nagyapámról, amit elmeséltem, azok szép emlékek, de a gazdálkodásban a Pető nagyapám volt az, aki közelebb állt hozzám. Azért is, mert Ézsiás nagyapám 1967-ben meghalt. Akkor én 11 éves voltam.

Dolgozatomban az értékrendre igen nagy hangsúlyt fektetek. Mi az érték, amit ő képviselt?

Ézsiás István:

A család nagyon fontos volt számára és az, hogy önálló egzisztenciát teremtett. A maga vállalkozásával kereste meg a kenyerét. Többször újrakezdte a nulláról. Válság, háborúk, forradalmak jöttek az életükbe és mindig talpon tudott maradni.

Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést!

V. 1. 3 Herencsény és a Herencsény környéki agrárvállalkozók bemutatása

V.1.3.1 A térség jellemzése

Palócföldön járunk, Nógrád megyében – Palócföld szívében, a Belső-Cserhát lankái között. Itt található Herencsény, az a 640 lelkes kis falu, ahol a mintaterületen elsőként töltötték ki az agrárvállalkozók a Q táblákat. Miután megkérdeztem Herencsény agrárvállalkozóit, az interjúzást elvégeztem a környező településeken is; ezekkel kapcsolatban néhány statisztikai jellemzőt az alábbi 6. táblázat mutat:

6. táblázat A Herencsény környéki települések statisztikai jellemzői

Helyiség	Terület (ha)	Népesség (fő)	Interjú alanyok
Balassagyarmat	2374	16520	B.Mihály
Bercel	3588	2022	S.Lajos; Sz.Örs
Cserhátsurány	1880	856	B.István; P.András
Herencsény	3318	640	Sz.J.;J.K.; P.I.; D.Gy.; Sz.Á.;Sz.E.;G.K.;P.L.
Szügy	1951	1397	F.Gyula; T.Kálmán
Terény	2435	430	M.Gyula; M.Ibolya
Vanyarc	3222	1289	T.András

Forrás: Helységnévkönyv adattár 2010. KSH, 2010. január 1.

Herencsény, a gyönyörű természeti környezetben fekvő, hagyományait ápoló, vendégszerető község folyamatos küzdelmet folytat az elöregedési folyamat ellen, a népessége megmaradásáért (Jusztin, 2009).

Az „Élő Cserhát” Integrált Tájrehabilitációs és Térségfejlesztési Stratégia részletezi, hogy a Középső-Cserhát gazdasági és társadalmi szempontból Magyarország egyik legelmaradottabb kistérsége. A térség a rossz közlekedés miatt a Kárpát-medence belső periferiája. Annak ellenére, hogy közel fekszik a budapesti városrégióhoz, a közlekedési infrastruktúra fejletlensége miatt hagyományosan periférikus helyzetben van. A települések nem aknázzák ki a helyi tájban rejlő lehetőségeket, erőforrásokat. A kedvezőtlen folyamatok egymást erősítve a közép-nógrádi térség társadalmi, gazdasági és természeti környezeti degradációját eredményezik. Sokan elhagyják a vidéket, főként a budapesti agglomerációba költöznek, és jellemzően nem is térnek vissza.

Probléma a helyi lakosság nagy ellátórendszerektől való függése (mind az élelmiszer, mind pedig az energia tekintetében). E probléma szempontjából – tekintettel a jelenlegi, illetve közeljövőben várható természeti, illetve társadalmi folyamatokra (éghajlati szélsőségek fokozódása, energiaválság, stb.) – alapvető fontosságú, hogy a vidék ismét képessé váljon önmaga fenntartására, azaz a helyi közösségek elsősorban a saját, helyben rendelkezésre álló erőforrásaikra támaszkodjanak.

V.1.3.2 Jászfényszaru és Herencsény kapcsolata

A Jászságnak Fényszaru az egyedüli olyan része, aminek palóc hagyományai vannak. A török dűlős idején hármass adózás alá tartoztak a jászsági települések. A császárnak, a török szultánnak, és annak az átvonuló csapatnak, aki éppen felvonult. Következésképpen, amijük volt mindent elvittek. Ezért elmenekültek az emberek, elnéptelenedtek a jászsági falvak. A fényszarusiak általában palóc földre menekültek. Ezért van a fényszarusi családok között oly sok Rimóczi, Palóc, Cserhádi stb. Amikor a török dűlős követően a családok már benősülve visszajöttek, hozták magukkal a kultúrát is. Csak Fényszarunak vannak palóc hagyományai. Csak Fényszarun ismerik a becsinált levest, a savanyú leveseket. Ennek történelmi okai vannak. Herencsényben rendezik minden évben a Palóc Búcsút. Ott áll a Palócok Vigyázó Keresztje – egy olyan kereszt, ahová valamennyi palóc településről földet vittek. Annál a keresztnél jászfényszarusi föld is van.

V. 1. 4 Mélyinterjúk Herencsényben

V.1.4.1 Szandai József méhészt, Herencsény

Szandai Józseffel a Herencsényi fonóban beszélgettünk:

A Budapesti Corvinus Egyetem Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszékén vagyok doktorandusz hallgató. Holisztikus szemléletű vidékfejlesztésről írom a dolgozatom. Ennek fontos része, hogy megkérdezzek olyan embereket, akiknek van tapasztalatuk és agrárvállalkozást működtetnek.

Sz. József:

Ángyán József neve hogy cseng ezen a tanszéken? Mi öt évig egymás melletti szobában "laktunk" az egyetemen Ángyán Józseffel, sőt együtt voltunk katonák. Én Gödöllőn végeztem.

És mindig itt lakott Herencsényben?

Sz. József:

Én ebben a házban születtem 59 éve és egy napja. Ez a szülőházam. Már aztán a tulajdonunk volt, amikor megvette egy úriember és felajánlotta a falunak közösségi helyszínné. Úgyhogy a lelkemnek jó, hogy mégis ez a ház egyfajta közösségi eseménynek ad helyet.

A város és a vidéki lét integrációja a témám. Úgy gondolom, hogy amit mi most a Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft.-vel itt Herencsényben csinálunk, azzal nem terheljük a vidéket olyan értelemben, hogy ide költözzünk és a városi gondolkodásunkkal azt az életszínvonalat szeretnénk élni, mint amit a városban. Ez a kezdeményezés azért is a szívügyem, mert az ottani (budapesti) emberek anyagi lehetőségeikkel támogatják úgymond az itteni (herencsényi) vidéknek a felemelkedését.

Sz. József:

Ez egy szép gondolat, csak van egy negatívuma is, hogy vajon meddig lesz fenntartható a városnak az a fajta életszínvonala, ami jelenleg van. Nemcsak anyagi értelemben gondolok erre, hanem a környezeti szempontokat is figyelembe véve. Úgy gondolom, hogy felértékelődik majd a falu szerepe gazdasági értelemben is. Az élelmiszer, mint stratégiai termék szempontjából, másrészt pedig a környezet megóvása szempontjából. Mi adjuk a levegőt a városnak, az oxigént többek között.

Tegnap voltunk Somogyvámoson a Krisna völgyben, és arról beszélgettünk, hogy a technológiának milyen szerepe lehet. Ők olyan önellátást próbálnak megvalósítani, hogyha bármi történne, tegyék fel, hogy kiesik a rendszerből egy elem, mondjuk nem lesz földgáz vagy kőolaj, akkor ők arra rendezkednek be, hogy ők akkor is fent tudják tartani magukat. Na most ez a rendszer, amit meg mi csinálunk (MÖK), ez úgymond egy függőségi viszonyt jelent. Ha valami történne, ha nem tanulunk meg mi is gazdálkodni és nem éljük a vidéki életet, akkor nem jelenthet megoldás, de mégis azt gondolom, hogy a kezdeményezés egy lépést jelent a megoldás felé vezető úton.

Sz. József:

Gondolom, hogy ennek lehet egy dinamikája oda-vissza, mert sajnos a falu jelenlegi állapotában ott tart, hogy kezdi elveszíteni az ősi tudásokat, ami a falu lényegét jelentette annak idején. Furcsa módon épp a városi ember megjelenése a vidéken kezdi életre kelteni. Az a fajta érdeklődés, ami kíváncsiságból vagy divatból megnyilvánul a falu irányába, a régi mesterségek vagy az önfenntartás vagy egyéb divatos gondolatok mentén. Ez elindít a faluban egy olyan gondolkodást, hogy vissza kellene nyúlni azokhoz a régi tudásokhoz, amit talán még az élő öregeink tudnak, de már kezdünk elfelejteni. És mi lesz akkor, ha ők meghalnak? Tehát van a falura nézve is egy pozitív vetülete ennek a kezdeményezésnek.

Már érezhető a MÖK hatása?

Sz. József:

Többek között az Önök megjelenése is egy abszolút pozitív történetnek tűnik. Elkezdnek gondolkodni az emberek, hogy „nézd már ezek a „hülyék” jönnek Pestről és micsoda érték nekik a termés, mi pedig tolhatjuk a fűnyírót a kertünkben ahelyett, hogy zöldséget termesztünk.

Én magam is sulykolom ezt az emberek felé. Több mint tíz éve a vidékfejlesztésben mozgok. Csináltunk már két Leader terület stratégiai programot és folyton emlegetjük ezeket a dolgokat, de még csak papíron maradtak eddig meg. Nem sok valósult meg belőlük.

Ha visszatekintünk, a különböző vidékfejlesztési programokban az elmúlt tíz-húsz évben pénzek elfolytak, és igazából nem látszik belőle semmi valódi teljesítmény. Hatalmas apparátus van mögötte. Például ma már a fél ország tud pályázatot írni. Kis túlzással mondom. Ha azt nézzük, hogy hány embernek van munkahelye mögötte, munkahelye a vidékben, ha agráriumról, kézművességről vagy turizmusról beszélünk, akkor nagyon siralmas a kép. Súlyos eurómilliárdok folytak el a vidékfejlesztésben. Igazából nem tudtak megmozdítani leszakadt térségeket. Továbbra is áll az a szomorú dolog, hogy a gazdagabb térségek egyre gazdagabbak lesznek, a szegényebbek pedig egyre szegényebbek. Azért mozdítottak meg pénzeket, hogy kiegyenlítődjenek a területek, de sajnos tovább nyílt ez az olló.

A nagy pályázatok megvalósításánál valóban nagy az adminisztráció, ezt tapasztalából tudom.

Sz. József:

Azért számos hozadéka van, mert nagyon sok ember okosabb lett. Megtanultunk papíron vidéket fejleszteni. Ismerjük a büvszavakat és a hívószavakat. Ezelőtt 15 évvel a kosárfonást emlegette mindenki, majd a vidéket felemelő egyéb kézműves dolgokat. Ezen tovább léptünk, és jött a turizmus, mint ami megcsinálja a csodát ebben az országban. Most gazdasági válság van, és sok az eszkimó és kevés a fóka. Igazából nincs fizetőképes kereslet. Nincs olyan turisztikai attrakciónk Nógrád megyében, amivel ide lehetne vonzani az embereket. Sulykolták belénk, hogy majd a turizmus, mert az agrárium az már nem, mert rossz a föld aranykorona értéke. Viszonylag rossz. Nagyüzemi gazdálkodás szempontjából rosszak. Nehéz táblásítani, mert szabdalt völgyek vannak. Ugyanakkor aranykorona értékben is gyenge földek. Például a mezőségekben, a járságban 20-30 aranykoronás földek vannak. Itt 15-20 aranykoronásak, már a termőképesség szempontjából. Ez nem jelenti azt, hogy nem lehetne mezőgazdálkodni vagy mondjuk zöldséget, gyümölcsöt termesztetni vagy állattartással foglalkozni. Rengeteg kihasználatlan legelő van a térségben. Tényleg az van, hogy a legtöbb háztartásban nem sertés van meg csirke, liba, kacsa, mint régen, hanem tologatják az emberek a fűnyírót, mint mondtam már. Leszoktunk a munkáról. És lehet, hogy évek kellenek újból ahhoz, hogy újra elkezdődjön valami. Nagyon meg kell ijedni ehhez az embereknek.

Vajon megijedtek már?

Sz. József:

Szerintem még nem. Még mindig nem. Érdekes módon az emberek inkább alkalmazkodnak a szegénységhez, minthogy megpróbáljanak a lábukra állni és azt mondani, hogy „na akkor legalább a

krumplimat és a zöldségemet megtermesztem magamnak és néhány állatot tartok”. Ha jól tudom, jelen pillanatban egyetlenegy tehén sincs a faluban.

A dolgozatban keresem a választ arra a kérdésre is, hogyan lehetne újra rávenni az embereket arra, hogy újra foglalkozzanak háztáji gazdálkodással. Legalább azon a szinten, hogy a saját terményüket megtermeljék. Cselekvési tervet nehéz lenne erre kidolgozni, de talán a MÖK példája egy lehetőség. Bemutatjuk az embereknek, hogy a termékeknek számunkra óriási értéke van.

Sz. József:

Ebből a szempontból a MÖK megjelenése a faluban egy sikertörténet lehet. Kinyitja az emberek szemét, hogy lehet ezt másként is csinálni.

Az idősebb generáció még műveli a kertet. Zsigerből bennük van. A fiatalabbak közül, akiknek munkahelye van, nemigen. Mint ahogy már mondtam, inkább még húznak a nadrágszíjon, minthogy azon kezdjenek gondolkodni, hogy nem lehetne-e holnap valamivel többet termelni. Nincs meg ez a fajta gondolkodás. Ha azt vesszük, hogy bio minőséget természet magának, és érdekesebb a jó levegőn, a természetben kint molyolni mint a legnézettebb televíziós csatornák valamelyik marhaságát nézni, akkor már megéri. Ha anyagilag nézzük, tényleg időnként a multi élelmiszer láncokban olcsóbban megveheti az ember a paprikát vagy az uborkát, mintha a saját kertjében termelte volna. Ha végiggondolja, hogy megvette ezt meg azt hozzá. palántát stb. szinte drágább, de mégis más az, hogy tudja, hogy nem mérget eszik. És az embernek kell szerintem sikerélmény, hogy a munkának örüljek, hogy csináltak valamit. Letettek valamit az asztalra. „Ezt én termesztettem.” Visszatérve még egy nagyon „csúnya” dolog fordult meg a fejemben, ha a térséget jellemezni kellene, de akkor ki is mondom. A rendszerváltás előtt, az iparosítás időszakában, nagyon sok ember elindult a városok felé, munkahelyek irányába. Ilyen szempontból a kis falvakat tulajdonképpen genetikai veszteségek érték. Azok az emberek, akik akkor merték felvállalni az újat, mertek a kihívásokkal szembeállni vagy szembenézni, többet akartak elérni, mint ami ebben a paraszti világban elérhető, azok elmentek. Ha lehetősége volt rá, akkor már a lakhatását is a városban vagy a város közelében kereste meg. Elvándorlás történt. A vállalkozó szelleműek a kihívásokat felvállalók mentek el. Itt maradt az a népesség aki... Én magam is közéjük tartozom, éppen ezért nem nézem le őket.

Én itt születtem. Rengeteg kihívás volt az életemben, hogy máshová menjek. Dolgoztam külker cégnél. Lehetőségem lett volna kutatóintézetben dolgozni. De sosem tudtam elszakadni. Túlságosan is kötődtem a vidékhez, a családnak. Harmadik generációs méhészt vagyok. Ha valami bizonytalanság volt az életemben, mindig az volt a belső válaszom rá, hogy „nem baj, ott van nekem a méhészet”. Én magam is mindig meghátráltam a kihívások elöl és mindig mentem a több munkával, kevesebb anyagi felemelkedéssel járó, biztoshoz húztam. Így lettem én méhészt.

Mikor jött vissza?

Sz. József:

Öt évig voltam egyetemen, Gödöllőn. Aztán ott kaptam egy kutatóintézeti állásajánlatot. Erre édesanyám elsírta magát, hogy Gödöllő messze van Herencsényhez. 80 km ☺ Aztán eljöttem és állattenyésztőként dolgoztam egy állami gazdaságban másfél évig. Onnantól fogva közveszélyes munkakerülőként méhészt voltam. Aztán a rendszerváltozáskor dolgoztam egy külker vállalatnál. Természetesen

mézkereskedelemmel foglalkoztam, de érdekes módon ott a kihívásokat végigcsináltam, aztán amikor ott jött a kényelmes rutin, akkor azt mondtam, hogy „de hiszen én méhész vagyok és nem hivatalnok.” És eljöttem. Úgyhogy méhész vagyok. Egész életemben mondhatni. Apróbb kitérőkkel.

Édesapám már méhész volt. Az ő édesapja is.

Tud olyan gyerekkori meghatározó élményt mondani, ami elsőként eszébe jut a méhekkel kapcsolatban?

Sz. József:

Pozitív nincs. Negatív az van. Megszúrtak. Három fiam van, és egyikben sem látom azt a fantasztikus lelkesedést, hogy majd ő méhész lesz. Hogy neki utolsó mentsvárként ottmarad a méhészet.

És ők itt laknak?

Sz. József:

Szét vannak szóródva. A legidősebb Párizsban él. Ő híres jazz zenész. Szandai Mátyás. Nagybögös. Negyven felett van a lemezeinek a száma. A középső Pesten él. Ő az RTL Klub nevű kulturális „bűnszervezetnél” dolgozik ☺. A legkisebb, ő itthon van. Ő lehet, hogy méhész lesz.

Hogyan megy a méhészkedés most? Anyagilag, erkölcsileg, mindenféle aspektusból?

Sz. József:

Folyton változik. A piac mindig változik. Sosem biztos. Isten kezében vagyunk. A természet miatt. Változóak az évszázatok. Van, hogy lefagy az akác tavasszal, akkor viszonylag gyöngye termés van. Általában elmondható a mezőgazdaságban dolgozókról, a mezőgazdasági vállalkozókról, östermelőkről, hogy mindannyian tudják, hogy ebből nem fognak meggazdagodni. De a szerencsésebbeknél van egy belső belenyugvás, hogy a magam lábán állok és a tisztes szegénység az megadatik. Ezt pozitív értelemben mondom. A tisztes szó a fontos és nem a szegénység. Tudom, hogy nem fogok meggazdagodni, de éhen halni sem jövőre.

Ad egy belső biztonságot?

Sz. József:

Így van. Fel kell készülni. A régi öreg parasztgazda azt mondta, hogy (ő a földjére értette, a gabonára) egy termés legyen a földön, egy termés a raktárban, egy termés meg legyen a bankban. És ez adja a biztonságot, hogy ha az az évi termést elveri a jég, akkor hozzá nyúl a kamrában, magtárban lévőhöz. Ha meg azzal is baj van, akkor mindig van egy kicsi tartaléka. Ez a banki dolog nem áll mostanában. Én konzervatív paraszt vagyok, hitelt nem szívesen veszek föl, mert úgyis vissza kell fizetni.

Ez manapság sajnos sokaknak nem egyértelmű.

Sz. József:

Mindannyian fizetjük a plazma tévéket és a felelőtlen autóvásárlásokat.

A méhészetre visszatérve ez egy viszonylag kemény munka. Ahhoz, hogy anyagi biztonság legyen, ma már egy nagy méh állománynak kell lennie. Tehát ez két-háromszáz családot jelent. Azzal meg már egész évben folyamatosan sok munka van. Nekem 465 családom van. Változó, mert szoktunk méhcsaládokat eladni is.

Sajnos nem értek a méhészethez. (Egyszer azért majd szeretnék.) Vannak különleges családok?

Sz. József:

Nem. A méhcsalád az méhcsalád. Lehet szaporítani az állományt. Lehet méh anyát nevelni. Lehet a méh anyához hozzá tenni népességet. Abból lesz egy kicsi család. Ez a kicsi család néhány hónap alatt fölfeljődik nagyobb családdá. És ezt el lehet adni. Minőségbeli különbség is van. Van kölyök család, amit kezelgetni kell, etetgetni. Egy méhészeti vállalkozás is több lábon állhat. 1. Mézet termel. 2. Méh anyát nevel. 3. És lehet eladni méhcsaládokat.

„Cserhádi falvak. Az élhető és az éltető vidék” helyi vidékfejlesztési terv az én személyes munkám. 2005-ben készült a Leader program keretében. A Cserhádi falvak helyi akciócsoportja közreműködésével. Ha ez segít, akkor én ezt szívesen kölcsönadom. Érdekes lehet a térségre vonatkozó helyzetfeltáró része. Vannak projektötletek is benne.

És ez megvalósult?

Sz. József:

Sajnos nem.

V. 1. 5 Híd a városi lét és a vidéki világ között - az Ökotársulás bemutatása

A Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft. 2011. február 14-én 24 budapesti család összefogásával alakult Nógrád-megyében, a Cserhát Natúrpark területén, Herencsény községben, 5,9 ha saját területen azzal a szándékkal, hogy pénzügyi és szellemi tőkájük segítségével, folyamatos átállással egy bio- ill. biodinamikus mintagazdaságot hozzanak létre.

7. ábra Az Ökotársulás gazdasági területe Herencsényben

A külterületi mezőgazdasági területen, mely a falu által három oldalról közrefogott, védett területen fekszik, ez idáig többnyire vegyszermentes konvencionális termesztés folyt. Jelenleg őshonos haszonnövények termesztésével és őshonos haszonállatok tartásával alkalmazzák a multikulturális biogazdálkodás módszereit. A biodinamikus gazdálkodás az életjelenségek ritmusára, ismétlődéseire, a kozmikus világ megfigyelésére és mindezek összefüggéseinek feltárására építi alapelveit. A biodinamikus gazda ezt a szerves egészet igyekszik megvalósítani a termőföld gondozásával, trágyázásával, a permetezőpreparátumok alkalmazásával, a növények ápolásával, a gyógynövények, sőt a gyomnövények "beengedésével" (Mezei, 2000). Ahhoz, hogy meghatározzák a mezei munkák elvégzésének pontos időpontját, a hagyományos paraszti regulákat tudományos alapokra helyezik, és figyelembe veszik a kozmikus konstellációk ritmusát. A vetést például a holdciklushoz alkalmazkodva végzik (Sántha, 1996).

A közösség szerveződése 2010-ben kezdődött. Tizenegynéhány család kezdett kapcsolódni egymáshoz szívbeli szeretetben, „embertől-emberig, szívtől-szívig, kéztől-kézig” (Aldea, 2012). Mára a közösség 54 családra bővült. Bár van a közösségnek egy valamely módon definiálható szellemi alapja, ami ténylegesen leginkább egy személyből indult ki, de mégis abszolút nyitott és elfogadó mindenféle szellemi út felé.

Az alapító tagok mindegyike városi életmódot él, egzisztenciája és szakképesítése a városhoz kötődik, akinek még megvan a hite, lelkesedése, a belső motivációja és természetesen a pénzügyi eszköze arra, hogy képes legyen önmagát a városi élet zsákutcájából kiemelni, és ezzel egyidejűleg és ezen keresztül a magyar vidék átalakulását katalizálni, hogy elkezdhessen jobban működni.

A tagok elsődleges célja, hogy befektetett pénzükért cserébe a jövőben bio-élelmiszerekhez jussanak. Víziójuk, amely az egységet megteremtette azonban ennél mélyebb gyökerekkel rendelkezik és egy irányba mutat: a magyar társadalom ökológiai és szociális egyensúlyának megteremtése felé. A tagság önszerveződésen és kölcsönös bizalmon alapuló közösség. A tagok természetes személyek, akik életükben fontos szempontnak tartják az alábbiakat:

- élhető, ökológiailag harmonikusabb jövőt szeretnének teremteni önmaguknak és gyermekeiknek,
- pozitív teremtő erővel szeretnének részt venni a világban,
- támogatják Magyarország gyógyító erejének kibontakozását,
- ökológiai lábnyomukat szeretnék csökkenteni,

- életükben fontos szempont a szellemi út, az egészséges életmód, valamint az ökológiai értelemben vett fenntartható fejlődés,
- egyéni céljuknak tekintik az alulról építkező társadalmi fejlődést, mint egyéni felelősségvállalást a társadalomban,
- szívesen vállalnak közösséget másokkal,
- egyetértenek a nonprofit gazdálkodói formával, amikor nem a profitszerzés a cél, abban az értelemben, hogy egyéni érdekek megvalósuljanak. A közösségi érdek megteremtése a legfontosabb, amely egyben a szélesebb társadalmi érdekek alapjává is válik.

A társaság tevékenységeit együttműködésben kívánja végezni a helyi lakossággal és más térségekkel. A fenntartásához szükséges munkaerőt a régió hátrányos helyzetű munkaerőbázisából kívánja alkalmazni. A vidék-város összefogása minden szereplő számára nyertes kimenetelű, ugyanis elősegíti az egészséges és jó minőségű helyi termékek termelését, feldolgozását és fogyasztását. A társaság alapfilozófiájának és nonprofit működésének következtében a helyi lakosság nem válik a külső tőke kiszolgálójává. A helyi lakosoknak a folyamatos fejlesztések és a vidék-város kölcsönös együttműködésének következtében nem kell attól tartania, hogy a saját erőforrásait és lehetőségeit más aknázza ki (Gyulai, 2008). A kölcsönös együttműködés megélhetési lehetőséget biztosít a falusi emberek számára. A Vidéki Térségek Európai Chartájának megfogalmazása szerint a „Város és vidéke közös sorson osztoznak, a vidék gerince pedig a mezőgazdaság”.

A közösség aktív párbeszédet szeretne kialakítani város és vidék között. A közösség hosszú távon egy olyan koncepció megvalósítását tűzte ki célul, amelynek segítségével az önfenntartó család, önfenntartó település irányába tesz lépéseket. Egy mintagazdaságot szeretne létrehozni, ami lényegében egy jól működő családi háztáji gazdaságot tükrözne, és jelenlétével motiválná azokat a faluban élő családokat, akik rendelkeznek ehhez megfelelő háttérrel, házzal, területtel, csirkeóllal, némi eszközzel stb.

A fenntartható termelés – fenntartható fogyasztás szemléletű gondolkodás kialakítására információs-oktatási központot szeretnének létrehozni a mintagazdaság területén. Az információs-oktatási központban kiemelt szerepet kapna az ökoszisztéma, a biodiverzitás, az ökológiai körforgás, a tájvédelem, az örökségvédelem, az állatvédelem, a helyi termékek és a megújuló energiaforrások használatának időszerű kérdései.

- A vidék-város gazdálkodó szereplőinek, a vidék háztáji tevékenységében potens szereplőinek, tanuló fiataloknak, gyermekeknek megvalósuló mintaként

bemutatásra és gyakorlati oktatásra kerülne a helyi hagyományokon alapuló ökológiai tájhasználat, termelés, értékesítés a fogyasztás új módjai, és a kulturális örökség továbbadása.

- A mintagazdaságban előállításra kerülne a közösségi módon megtermelt egészséges termék, amely mögött a közösség egymás felé tanúsított felelősségvállalására alapozott minőségbiztosítási rendszer működik.

A projekt fizikai része azt volna hivatott bemutatni, hogy hogyan néz ki az a komplex otthoni kisgazdaság, amely a társadalom, a gazdaság, az energetika és a mai technológia adta lehetőségeket az ősi tudással ötvözi.

- Családi mintakertek létrehozása. A környező falvakból egy-egy család a projektgazdával karöltve létrehozza mintagazdaságát. A folyamatos képzés és oktatás része az együttműködésnek. Az együttműködés eredményeképpen helyi háztáji termékek képződnek.
- Vidéknek és városnak az információs központon keresztül megvalósuló közvetlen összekapcsolódása révén az ökológiai módon megtermelt háztáji termékek piaci közvetítők nélkül jutnak el a közvetlen városi felhasználókhoz,.
- A projekt programokat szervez és bonyolít a vidék és a város összekapcsolására, a valódi közösségek újrateemtésére, melyeken a háztáji termékek vására és más közösségépítő, kulturális örökséget támogató programok valósulnak meg.
- A mintagazdaság a helyi háztáji programban résztvevő szereplőkkel együttműködve szerves állati eredetű és zöldkomposzton alapuló energiatermelő mintaprogramot épít fel az energiaválság kompenzálására, a táj és a termőföldek ökológiai védelméért.

V. 1. 6 Mélyinterjúk a fővárosi agrárvállalkozókkal

V.1.6.1 Aldea Benedek alternatív terapeuta, a MÖK ügyvezetője

Beszélgetés a Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft (MÖK) ügyvezetőjével, Aldea Benedekkel, az Ökotársulás jövőbeni lehetőségeiről és pályázati terveiről.

A. Benedek:

Olyan koncepcióban gondolkodunk, amelyben az önfenntartó falu irányába tudunk elmozdulni. A Cserhát Naturpark felmérése egyértelműen mutatja, hogy hol vannak a kritikus pontok a vidéken, miért nem működik. A vidéki létet szemügyre véve egyértelműen látszik az, hogy a vidéken élők gondolkodásából alapjaiban hiányzik az önfenntartás igénye. Az emberek jelentős része nem foglalkozik a saját önfenntartásával, így a mezőgazdálkodással sem. Teljes mértékben kiszolgáltatottak a piaci viszonyok hektikus változásainak. Nem rendelkeznek piaci kapcsolatokkal, nincsen a piachoz megfelelő árujuk, így nem tudják azt kiszolgálni sem. A probléma gyökere abban keresendő, hogy a vidéken élő lakosság jelentős része elvesztette értékrendjét, a saját magába és a saját életterébe vetett hitét.

A tervezett pályázati projektünknek alapjaiban az a lényege, hogy hogyan tudjuk a vidéken élő embereket hozzásegíteni ahhoz, hogy az önfenntartó helyzet újból létrejöjjön, valamint szeretnénk azt indukálni, hogy a vidéki lakosság visszakapja értékítéletét, saját magába és a saját életterébe vetett hitét. Olyan értéknormákat szeretnénk mutatni nekik, amiket elvesztettek. Szeretnénk tudatosítani bennük, hogy a mezőgazdálkodás, az önfenntartás, a háztáji termékek előállítása, rendkívül értékes dolog. Sajnos a média pont az ellenkezőjét sugallta nekik, azt, hogy az, amit ők képviselnek az nem érték.

Szandai József azt mondta, hogy a mi kertünknek a jelenléte Herencsényben már most pozitív változásokat hozott. Az emberek elkezdtek gondolkodni azon, hogy ha az Ökotársulás tagjainak megéri a termesztés, akkor nekik is. Természetesen nekik eddig is megérte volna, csak a médián keresztül azt sugallták nekik, hogy más értékek a valódi értékek, és ezért a saját értéküket elhagyták.

Ez azt jelenti, hogy értékválság van?

A. Benedek:

Legalábbis azt gondolják, hogy máshol van az érték. Fontos kérdés, hogy hogyan és miként lehet újból megteremteni a vidék számára a helyes értékrendet és a fenntartható viselkedési formát. Azt, hogy a családok a háztáji gazdálkodást újból értékesnek tartásák. Mi lehet az oka annak például, hogy Szlovéniában és Ausztriában annak ellenére megéri gazdálkodni, hogy rosszabbak a mezőgazdasági feltételek, mint Magyarországon? Ott alpesi körülmények között természetnek, ahol három hónap az időny.

Értékteremtőnek számít mindenképpen, ha a vidéki településeken élő lakosság tudatát sikerül a helyes irányba terelni, megértetni velük azt, hogy képesek értéket teremteni, és ők maguk értékesek. Hiszen amit tenni tudnak a földjükön, azáltal ők a társadalomnak rendkívül értékes tagjai. Ezen kívül meg kell őket tanítani arra, hogy hogyan és miként tudnak olyan értéket előállítani, ami mai szemmel nézve ténylegesen magas minőségű. Hogyan tudnak állatokat megfelelő minőségben tartani? Hogyan tudnak vegyszermentes élelmiszert termelni úgy, hogy a mai tudatossághoz mért termék kerüljön előállításra?

Ugyanakkor segítséget kell nekik adni abban (ha úgy tetszik, az információt bevinni), hogy hogyan tudják megtalálni a saját piacukat. A kommunikációban szeretnénk megjeleníteni azt, hogy a városi és a vidéki ember közötti közös felelősségvállalás, összekapcsolódás az alapja a fenntartható társadalomnak.

Az eddigi tapasztalataimból úgy látom, hogy a tervezett mintagazdaságnak alapjaiban az lenne a feladata, hogy ellássa az értékteremtő funkciót. Megtanítsa az ebben részt vevőket arra, hogy hogyan válhatnak szabad, önálló gazdálkodókká. Megmutassa azokat a kapcsolódási lehetőségeket, utakat, amelyeken keresztül a gazdálkodó el tudja látni azokat a piaci területeket, amikről jelen pillanatban azt gondolja, hogy tulajdonképpen nem is léteznek.

Közben eszembe jutott, hogy ez egy olyan mintaprojekt lenne, aminek célja az értékminta létrehozása, ami mind gazdaságilag, mind társadalmilag és környezetileg is követhető.

A.Benedek:

A projekt gyakorlatilag azt hivatott bemutatni, hogy hogyan néz ki egy komplex otthoni kisgazdaság. Amiből lehet, hogy az egyik résztvevő csak a csirketartást valósítja meg, a másik pedig csak a zöldségtermesztést, de szeretnénk bemutatni alapjaiban, hogy hogyan néz ki egy otthoni kisgazdaság. És mindezt nem vesszük máshonnan mintaként, mint az őseinktől, akik még tudták, hogyan nézett ki a gazdaság a történelmi korban, akkor, amikor a parasztok még önálló módon voltak jelen a társadalomban. Mintaprojektünkben bemutatjuk, hogy hogyan néz ki a társadalom, a gazdaság, az energetika és a mai technológiai lehetőségeknek az ismeretében és birtokában az ősi tudásnak az alkalmazásával egy komplex otthoni kisgazdaság.

Tulajdonképpen a mintagazdaság egy jól működő, otthoni parasztagazdaságot volna hivatott bemutatni. Megmutatni azt, hogy ilyen is lehetne. Megmutatná azokat az alternatívákat, hogy hogyan kell ezt csinálni és hogyan lehet ezt önéből megvalósítani.

Ha jól értem, akkor a folyamatos és rendszeres képzések során átadnátok a tudásbázissá, tudástárrá összegyűjtött információt a lakosság azon részének, akik potenciálisan aktívvá tudnak válni. Akinek van háza, kertje és el tudja kezdeni a háztáji gazdálkodást. Milyen csatornákon keresztül szeretnétek átadni a tudást?

A.Benedek:

A folyamatos képzés és oktatás része az együttműködésnek. Az együttműködés eredményeképpen helyi háztáji termékek képződnek. Szeretnénk képzésfolyamatokat összeállítani. Megtanítani az érdeklődőknek a módszert. Mintaházak jönnének létre. Szeretnénk bevinni a környező településekről településenként egy-két olyan családot, akik képesek végigvinni velünk a folyamatot, felvállalják a közösség által képviselt értékrendet és megtanulják vagy felelevenítik az ősi tudást. A környező falvakból egy-egy család, akik vállalják, hogy ezt ők végigviszik, a mintagazdaságban megnéznék és megtanulnák a háztáji termesztés formáit a projektgazdával karöltve.

Véleményem szerint ez nagyon jó ötlet, hiszen jelenleg a vidéki családoknál az infrastruktúra és sok esetben az eszköz háttér még rendelkezésre áll. Csak fel kellene „eleveníteni”, leporolni, felújítani.

A.Benedek:

Szeretnénk a résztvevőket végigkísérni azon a folyamaton, amelyben a gazdálkodó ténylegesen a változás szereplőjévé válik. Végig fogunk a kezüket és segítenék őket abban, hogy ez létrejöjjön. Szerződéssel

bevonnánk őket a közös munkába. Azért lenne értékteremtő, mert minden faluban lenne egy-két olyan család, akik példát mutatnának a többieknek (szomszédoknak), akik látnák a pozitív példákat, hogy „Meg lehet csinálni!”

Hogy egy példát említsek: Mi elkezdünk szerves trágyával trágyázni a mi területünkön, így a két szomszédunk is elkezdett szerves trágyával trágyázni, pedig időtlen idők óta nem használt szerves trágyát. És nem kértük meg rá. Csak annyit mondtunk, hogy a péti só nem egészséges. És odajöttek, hogy tudnánk-e nekik is hozni szerves trágyát egy teherautóval. 4000 forintért nekik is jó volt.

Gondolatok arra, hogy rehabilitációs jelleggel a mintagazdaságba vonzzatok hátrányos helyzetű fiatalokat és bevonjátok őket a közös munkába? Ez nagyon komplex és óriási szakértelmet és odafigyelést igénylő feladat, de véleményem szerint érdemes volna hosszabb időt szánni az ő oktatásukra. Konferencia jelleggel is át lehet adni az információt, de véleményem szerint felbecsülhetetlen értéke van annak, ha az ember egy közösséghez tartozhat, ahol olyan emberekkel találkozhat, akik számára példát tudnak mutatni, és egyben magas erkölcsi értékrendet képviselnek.

A. Benedek:

Természetesen szeretnénk hátrányos helyzetű fiatalokat is bevonni a közös munkába és együtt dolgozni velük, akár bentlakásos formában. Szeretnénk, ha a projekt olyan mintaként tudna szolgálni, amelyben mindenki esélyt kaphatna a felemelkedésre.

A kommunikációnak első lépése az, hogy létrehozunk egy webes felületet, ami népszerű a fiatalok számára, és ezen keresztül elkezdjük őket bevonni. Behozzuk őket a valódi platformokra, történetesen az öko gazdaságba. Az élelmiszerellátás, ha a jövőbeni prognózisokat nézem, nem kimeríthető történet és bármilyen mennyiségben szükség lehet és lesz rá.

Természetesen megfelelő keretek között a sokszínűség elvét figyelembe véve. A diverzitás kérdéskörét mindenképpen érdemes a projektbe beépíteni. Rávezetni a települések lakóit arra, hogy nem jó az, ha egy mintát követnek. Szükséges feléleszteni bennük a kreativitást. A kutatásom másik településén, Jászfényszarun, szinte mindenki, akit megkérdeztem és fölírta, az paprikát természet és olykor elfordul, hogy nem tudják eladni vagy nem azon az áron amennyiért megéri nekik.

A. Benedek:

A mi gazdaságunkban multikultúrás forma jön létre, és azt tanítja, hogy minden gazdának sokféle termék előállítását kell tudni, vagy legalábbis elég sokfélért ahhoz, hogy az egyféle termékből adódó kiszolgáltatottság és kockázati tényező alacsony maradjon. Parasztgazdaságot hozunk létre, aminek többlettermelése van. Abban is szeretnénk segíteni a gazdálkodóknak, hogy hogyan tudják a többlettermésüket az általunk kialakította közvetlen vonalakon keresztül értékesíteni és eljuttatni a felhasználóhoz.

Budapest távol esik Herencsénytől. Ökológiai szempontból a herencsényi kert a budapesti embereknek nem optimális, mert túl messze van. Sok a fosszilis energiafogyasztásunk. Sok a szállítás. Kínához képes minimális, de abban kellene gondolkodni, hogy hogyan tud a gazdálkodó a közelebbi nagyvárosnak termelni.

A kutatásom során arra a kérdésre, hogy mit gondolnak az agrárvállalkozók, hogy mi a legfontosabb lépése a vidék újjáélesztésének, a legtöbben azt a választ adták, hogy az élelmiszer-vertikumból helyi szinten hiányzik az élelmiszerfeldolgozás és az a felvevő piac, azok a termelői piacok, amik régen megvoltak.

A.Benedek:

A termelői piacokat érdemes megnézni. Van helyi termék magazin. Van helyi piac mozgalom. Picit szkeptikus vagyok a helyi piacokkal, mert véleményem szerint a vidéki termelőnek a felvásárlópiaca a nagyvárosi ember, aki egészséges, biztonságos, tápanyagdús, lehetőség szerint bio vagy ökológiai módon termesztett élelmiszert szeretne vásárolni közvetlenül. Átmenetileg érdemes megkeresni az igazán nagyvárost, mert például Balassagyarmaton az emberek vélhetően még nem rendelkeznek azzal a fajta tudatossággal, ami a vidéki termelők számára kellő nagyságú piacot jelenthet. Úgy gondolom, hogy első lépésként nem érdemes helyi piacra termelni. Nem életszerű, mert a helyiek nem vásárolnak a helyi piacon, hanem bemennek a szupermarketekbe vásárolni. Egy piackutatás során szerintem rögtön kiderülne, hogy a vidéknek a valódi potenciális piaca a városban van.

Úgy látom, hogy meg lehetne valósítani azt, hogy a környékbeli falvak azon szereplői, akik háztáji termelést folytatnak, azoknak hasonló jelleggel („ládás módszerrel”), mint ahogyan az Ökotársulás tagjainak ellátása jelen pillanatban biztosított, megtalálják a piacukat. Az ő termékük is bekerülhetne a mi ládáinkba. [Különböző falvakban a mintaobjektumok/gazdálkodók termékei → Mintagazdaság → Budapesti családok]

Ha jól értem, például ha az Ökotársulás nem termel mézet, akkor szerződne a társulás egy méhésszel, aki minden hónapban a ládába „rejtene” egy üveg finom, ízletes és egészséges, biológiailag tisztá termelésből származó virágmézet.

A.Benedek:

Ebben a társadalmi mintában semmi új nincs. Csak más most a tudatosság, ami hozzá kapcsolódik. Annak idején a TSZ-ekben való beszolgáltatási kötelezettség hasonló volt, csak egy más típusú társadalmi, gazdasági helyzetben, más ideológián alapulva.

Például Jászfényszarun, abban az időben volt, aki a disznót felvásárolta, így minden második háznál tartottak disznót. Amikor megszűnt a felvásárlás, a disznótartás is megszűnt, pedig annelők, ha valaki eladásra tartott egy malacot, akkor magának is tartott még kettő, hármat.

A.Benedek:

Szeretném, ha a fentiekben nevezett szisztémának lenne egy saját védjegyjelöltalma, saját minőségbiztosítási rendszere, ami a jelenlegi bio minősítési rendszertől lazább, könnyebben kezelhető, olcsóbb, és a parasztok által is követhető. A mostani bio minősítési rendszer drága, komplikált és sok adminisztrációt követel. A háztáji termékekre a legtöbb esetben nem érdemes alkalmazni. Nem a biotermesztés a nehéz, hanem a dokumentáció és a szisztéma fenntartása. Ahhoz, hogy valaki ma bioterméket termessen Magyarországon, nem csak arra van szüksége, hogy bio szemlélete legyen, hanem arra is, hogy képes legyen a papírokat kitölteni.

Jelen pillanatban nagy a szakadék. Vannak a nagyon olcsó és rendkívül rossz minőségű termékek és vannak a tökéletesen biotermékek, amik ötször annyiba kerülnek. Mi azokat az embereket szeretnénk kiszolgálni, akik valamivel többet fizetnének a termékért, bízva a közösségi módon megtermelt egészséges áru minőségében és elfogadva azt a tényt, hogy a terméket nem ellenőrizték havonta több százezer forintért. Lehet, hogy egy kicsi vegyszer belekerül, idézőjelbe teszem, de még mindig százszorta egészségesebb, mint az intenzív termelésből származó termékek.

Erre lenne egy brand, például az „egészséges háztáji termék”. Volna ellenőrzési formája, de korántsem annyira nehézkes, mint a jelenleg szabályozott biotermesztés. Mi megfordítanánk a helyzetet. Kevesebb papírt kellene kitöltenie, de részt kellene vennie, mondjuk egy féléves képzésen, ahol megkapja az értékrendet. Célunk, hogy ne azért akarjon minőségi terméket előállítani, mert tőle azt valaki elvárja, vagy előírják neki, hanem azért mert a szemlélete megváltozik.

A hozzáállás változik meg. Hiszen az ember hozzáállása alapjaiban jó. Az ember jó. Azt gondolom, hogy abban az esetben, ha a piac megoldott, akkor alapjaiban erkölcsileg a minőségi termék előállításra törekszik. Például abban versenyez csak a szomszédjával, hogy ki viszi a szebb árut a piacra.

A.Benedek:

A programokba és a kommunikációba érdemes beletenni, hogy szeretnénk rendszeresen szervezni olyan eseményeket, például Herencsényben a Palócok Nagykereszt Búcsúját, amin már a gondolatainkat és a terveinket tudjuk kommunikálni. Szeretném, ha jövőre mi szervezhetnénk meg. Olyan eseményeket hoznánk létre a fenntartási időszakban is, ahol a háztáji családok, és azok, akik az ő terméküket fogyasztják, szemtől szembe találkoznak. Például el lehet jönni, meglátogatni.

Ez a felelősségvállalás. Onnantól kezdve érzed a felelősséget, hogyha szemtől szembe találkozol vele. Felelősséget vállal az, aki termel, mert közvetlen visszacsatolást kap attól, aki a terményét, termékét fogyasztja.

A.Benedek:

Közös felelősségvállalás a vidéki és a városi ember között. Időről időre találkoznak. A városi család eljön és meglátogatja a becskei, a herencsényi vagy a cserhátsurányi háztáji családot, ahol tartják a disznót.

A gyermek megnézheti, hogy melyik tyúknak a tojását eszi, melyik kecskének a tejét issza reggelente. Sőt, még meg is simogathatja az állatokat.

A.Benedek:

Ezek az emberek a rendezvényeken egymás szemébe fognak nézni. Ennek sokkal nagyobb ereje van, mint annak, hogy rengeteg „bio” papírt kitöltessünk velük és befizesse termékenként a 38eFt regisztrációs díjat.

Úgy fogalmaznék, hogy egy olyan minőségbiztosítási rendszer kialakítására törekszünk, ami azt feltételezi, hogy közösség van. Meghatározza, hogy miket nem lehet tenni: például azt, hogy nem etetjük az állatot antibiotikummal. Az alap bio követelményeket hozza, valamelyest dokumentáltatja is, de az a lényeg benne, hogy a termék közösségi módon előállított termék. A brand az, hogy közösség van. Azon belül, hogy ez bio, az teljesen nyilvánvaló. Attól evidens, hogy a közösség egymás felé tanúsított felelősségvállalásból, lényegét tekintve önmagából fakadóan meghozza. Hisz nem oly nagy, hogy ne lehessen átlátni.

Szerintem a rendszerben azt kellene mindenképpen megtervezni, hogy legyen egy határa, jelen esetben az 54 fő (család) és például a faluból 8-10 család. Meghatározzuk a termékskálát és onnantól kezdve „lezárjuk” a rendszert. Ez egy egység. Erre szeretnénk pályázni. És ezt kommunikáljuk.

A.Benedek:

És ezeket lehet örökíteni. Faluról falura, vagy esetleg két-három falut összefogva. Úgy néz ki, hogy a jövőben két falunak lesz egy közjegyzősége és egy polgármesteri hivatala a jövőben. Úgy tudom

Herencsény Cserhátsuránnal fog társulni. Érdeemes lenne a rendszert úgy kiépíteni, hogy a két falu együtt lenne. De szűkíthetjük ezt egy falura is. A közösség méretei korlátoltak. Hasonlítani fog egy permakultúrás közösséghez. Ha túlnőne, akkor elveszne a személyes jellege, a közös felelősségvállalás része már nem lenne átlátható.

Tudsz már olyan családot mondani Herencsényben, aki ezt bevállalná?

A.Benedek:

Tudok. Több olyan fiatal van, akik bevállalnák. Szerintem lenne a faluban, első körben 5-6 család. De az a jellemző, hogy első körben van pár, aki bevállalja, majd jönnek „csőstül”.

Azt is el tudom képzelni, hogy mi fogunk a legjobban meglepődni azon, hogy mennyi eszköz van jelenleg használaton kívül.

A.Benedek:

Rengeteg. Üresen állnak a hidasok. A disznóólak, a tyúkólak. Felújításokra persze szükség van. Voltam olyan istállóban, ahol minden úgy van, ahogyan 50 évvel ezelőtt abbahagyták az állattartást. A terménytárolók, a vályúk, az etetők stb. Komplexitását tekintve vélhetően mindent hagyományos eszközökkel ma már nem lehet gazdálkodni. Kellenek a modernebb eszközök is. Az emberek igény szintje megváltozott. Olyan eszközökre van szükség, ami egy huszonéves fiatal számára is vonzó lehet. De azt be lehet vállalni például, hogy egy kukorica darálót hogyan lehet meghajtani szélkerék segítségével. A pályázatba bele kell tervezni olyan energetikai megoldásokat is, amik megújulók.

Ezt a mintát, mint know how-t értékesítheti a rendszer. A következő projekt megvalósításához szükséges oktatás, információ átadás, mind ebben az információs oktatási központban zajlanának. Kommunikációban az egész térségnek kommunikálunk és tartunk oktatásokat. A kommunikációs munka eredményeképpen a környékbeli, a térség falvaiból odavonzott vezetők, vállalkozók, parasztok, fiatalok stb. elviszik magukkal haza az általunk ajánlott alternatívát. Vélhetően ennek az információnak a birtokában megszületik bennük az igény, hogy ők is létrehozzanak egy újabb ilyen egységet. Megszületik az inspiráció, majd a szándék. Végül a minta tovább adódik egy másik faluban.

Biztosan lesznek olyanok is, amik nem mérhetőek.

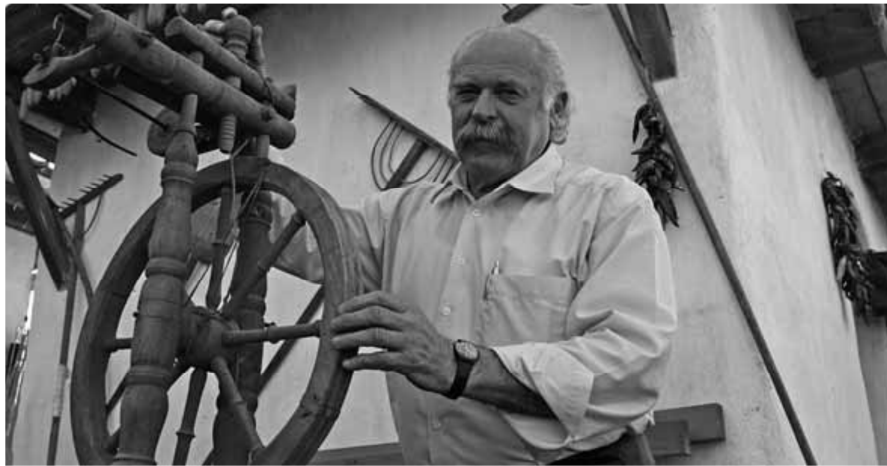
A.Benedek:

Az is eredményként regisztrálható, hogy ő azt mondta, hogy ő nem pont így szeretné, hanem másként. Vagy az történik, hogy maga megkeres három budapesti családot és kiszolgálja őket. Az is eredmény. Tulajdonképpen ez legalább annyira fontos eredmény, hiszen az a célunk, hogy minél több ilyen egység létrejöjjön és a gondolati mag termékeny talajra találjon. Központi, logisztikai kiegyenlítő bázisra mindenképpen szükség van. A Magyar Ökotársulás létrehozta ezt a platformot. Megkeressük azt a felvásárlóréteget, aki erre fogékony.

Koncepciónk egyértelműen arra vinné előre a vidéket, hogy a saját lábára álljon.

V.1.6.2 Dientsmann Tamás építési vállalkozó, a MÖK. tagja

Dientsmann Tamás értékmentő munkájáért is kapta a Szontágh Pál-díjat

Forrás: (Pekár, 2007)

2007-ben Dientsmann Tamás megkapta a megye egyik legjelentősebb kitiüntetését, a Szontágh Pál-díjat. A díjat azért kapta, mert létrehozta a Herencsényi Fonót, a palóc hagyományok és kultúra házáat, amelyet a hagyományörzés közösségi helyszínéül ajánlott fel. A Palócok Vigyázó Keresztjének megálmodója, és a mellette épült Szent István Kápolnával együtt a kultikus helyszín létrehozója. (Pekár, 2007)

Mi az a belső motiváció, ami arra ösztönözte, hogy csatlakozzon a Magyar Ökotársuláshoz?

D.Tamás:

Hadd meséljek egy kicsit. Én egész életemben urbánus gyerek voltam, de nagyon szerettem a természetet. Egész fiatal koromtól kezdve sportoltam. Kajakoztam. 1956 előtt Veszprémben jártam iskolába, ahol ott volt a Bakony. 8-10 éves koromban nyaranként távoli rokonoknál voltam faluhelyen, ahol láttam, ahogyan aratnak, ahogyan fejik a tehenet stb. Csodálatos, pozitív, nosztalgikus élmény maradt bennem a falusi életéről, a falusi élet romantikájáról. A nyári szünetben aratáskor, amikor kaszával arattak, én vízholdó gyerek voltam. Mély nyomot hagyott bennem. Egész életemben nem tudtam erről. Csak akkor tudtam meg, hogy milyen mély nyomot hagyott bennem a falusi világ, amikor öregebb lettem. Nem tudom, hogy más idősödő embereknél, hogy van, de azt tudom, hogy bennem nagyon erősen él ez a kép. Kanadában éltem és nekem az, hogy Magyarországra visszajöjjenek, az akkoriban nem mondott semmit.

Mettől meddig élt Kanadában?

D.Tamás:

1957 februárjában értem oda és 1991-ben tértem haza. 34 évet töltöttem ott. Az, hogy visszajöttem, nosztalgiából tettem, „felébredés” révén történt. A volt osztálytársaim, akikkel én nem érettségiztem, mert 16 éves voltam, amikor elmentem, küldtek az érettségi találkozójukról egy levelező lapot. Ez az egy levelezőlap teljesen megváltoztatta az életemet. Csak két sor volt rajta: „Érettségi találkozóink van, sajnáljuk, hogy nem vagy közöttünk. Üdvözlő, Feri, Pista, Marika, Jancsi stb.” Előtte nekem nem volt

nosztalgiám Magyarországgal kapcsolatban, akkor viszont annyira éreztem, hogy fogtam magam és két héten belül repülőre ültem és eljöttem.

Akkor végleg haza jött?

D.Tamás:

Nem. Először csak eljöttem felújítani a kapcsolatokat. Addig nem foglalkoztam a régi barátaimmal. Csináltam a csőlátó dolgaimat. Egész életemben csőlátó voltam. Mindig egy dologra koncentráltam eszeveszett módon. Azt gondolom, hogy az öregedéssel egyes embereket hívogat a föld, a fiatal gyerekkori vidéki emlékek a nosztalgiája.

A dolgozatom egyik hipotézise az, hogyha valaki elfordul a városi élettől és falura költözik, vagy falusi kötődést keres, akkor valószínűleg gyermekkorában érték olyan pozitív élmények, emlékek, amelyeket a jelenlegi rohanó élettel való elégedetlenség hoz a felszínre.

D.Tamás:

Ez száz százalékban igaz az én esetemben. Mindig olyan környezetben éltem, ahol a kertészkedés borzasztóan fontos volt, például az én páromnak. Három feleségem is volt különben, de a mezőgazdálkodás engem soha nem érdekelt. Életemben először 71 éves koromban csináltam meg a saját konyhakertemet Herencsényben. A ma reggeli fél liter almaléből és sárgarépaléből a sárgarépa a herencsényi kertemből való. A kis titkárnő csinálja nekem minden reggel. Van abban alma, sárgarépa minden körülmények között, olykor egy fél cékla vagy narancs. Ez az én vitaminbombám. Ezzel kezdem a napot.

A másik, amit szeretnék termelni és eltenni, az a fokhagyma. Rengeteg fokhagymát fogyasztok. Olajban vagy almaecetben szeretném eltenni, mint az olaszok. Tegnap délben, gazdag fokhagyma levesemben legalább 15 gerezd fokhagymát ettem meg. A fokhagyma is a saját kis kertből való. Volt paradicsom. A zöldpaprikám abszolút nem sikerült.

Mekkora az a kis kert?

D.Tamás:

10m x 15m-es. Engem a nosztalgia vitt a faluba. A keresztet én állítottam a hegytetőn. Akkor jól ment az üzlet. A keresztnek az állítására 17 millió forintot költöttem el. Megvettem a fonót, 14 másik házat a faluban, csodálatos tervekkel, hogy falusi turizmust csináljak. Én nem csináltam azt meg, amit a bölcsesség mond, hogy ülj le és csinálj tökéletes üzleti tervet. Most ott van egy rahedli düledező ház a nyakamon. Ott a fonó, ami nagy csalódás a részemről. Nem maga a fonó, mert én ezt a falunak ajándékoztam, de a falut nem érdekli. A tulajdonjog az enyém maradt. Az Ökotársulás most tudja használni, és ennek nagyon örülök, csak a baj az, hogy most nem vagyok abban az anyagi helyzetben, hogy százezreket költsek arra, hogy renováljam. Mert azt meg senki sem csinálja. Na mindegy, átmeneti állapot.

Nagy Andor képviselőnk javasolta Benedeknek, hogy jöjjön Herencsénybe, hogy nézzen körül, mert munkaerő és föld is valószínű lenne. Tőlem vette meg a társaság az 5,5 hektárt. Az én területem volt. Mellette még mindig van egy darab területem, ami belterület, viszont nem akarom azért a pénzért odaadni. Nem az volt a célom, hogy eladjam a területet, mert az a pénz, amit érte kaptam édeskevés. Azt

mondtam Benedeknek, hogy ennyi pénzért akkor adom oda, ha én is tagja lehetek a társaságnak. Minden körülmények között tag akartam lenni, mert hihetetlen nagy fantáziát látok ebben. Hiszek abban, hogy ezt kell csinálni. Nagyon erősen hiszek benne. Nem utolsósorban az itt, Magyarországon élő fiam és családja. Van egy 10 hónapos kis unokám. A legvagányabb srác. A menyem erdélyi paraszt lány. Lovai vannak az apjának, meg „kérges tenyere”, de ő már igazi városi lány. És volt egy svájci feleségem, aki kegyetlen igyekezettel próbálta elfelejteni, hogy honnan jött. Főleg a lányokon látom ezt.

Én is vidékről származom.

D.Tamás:

Az nem jelent semmit.

Azt gondolom, hogy az, hogy vidékfejlesztéssel foglalkozom, azt jelenti, hogy él bennem egy erős kötődés. Megdöbbenve vettem észre, hogy minden egyes iskola, minden, amit tanultam, végül egy irányba mutat. A sodrás, hogy annyi féle terület közül megtaláltam, ami érdekelt.

D.Tamás:

Ott van az a csodálatos kis falu, Herencsény, amibe hihetetlenül beleszerettem. Az egész világot bejártam az Antarktisz kivételével, de olyan szépnek a napnyugtát szinte még sehol máshol nem láttam, mint ott. Hosszú történet lenne elmesélni, hogy az ember miben láthatja meg a szépet és jót. Nekem Herencsény végtelenül megtetszett. A környék, a dombos kis vidék.

Óriási csalódás ért azonban Herencsénnyel kapcsolatban. Hiába állítottam keresztet, hiába csináltam a fonót, ott semmi nem működik. Olyan, mint egy autógumi, amin egy hatalmas nagy lyuk van. Pumpálok. Amíg százzal nyomod, addig nem lapos, de amint abbahagyod, akkor abban a pillanatban leereszt. Ezt tapasztaltam én Herencsényben. Nagy meglepetés volt részemről, hogy egyes emberek ott engem gyűlölnek, mert oda vittem, írd és mondd, összességében 35 millió forintot, és még egy forintot nem hoztam onnan el. Sosem vártam hálát, mert ez nekem nem szokásom, de a gyűlölet az meglepett. Most már nem lep meg.

Amikor megjelentek Bencéék, akkor hálát adtam az égnek, hogy megérkezett egy új létjogosultsága az álmainak és a falunak is. Ennek a csodálatos helynek. És mindazokat a dolgokat, amiket én képtelen voltam relatív nem kevés pénzért ott létrehozni, az talán most megvalósulhat. Van egy második esély, ami véleményem szerint tízszer jobb megközelítés, mint az enyém volt. Mert én falusi turizmusba gondolkodtam, és szerettem volna feléleszteni a régi fonó életet. De az itteni az embereket nem érdekli.

Nyilván ez az utolsó pár mondat válasz az eredeti kérdésre, hogy miért is csatlakoztam az Ökotársuláshoz.

Amit kegyetlenül hiányolok, az alsó szintű embereknek a tanácsadás és a segítségnyújtás. Van ma Magyarországon a falugazdász rendszer. Én ezt a rendszert megerősíteném, és segítő központokat csinálnék belőlük. Országos rendszernek kell lenni. Remélem, hogy az Ökotársulásban ezeket a hiányokat pótolni tudjuk. Az emberek ki vannak téve a kegyetlen bürokráciának, amit rákényszerítenek a népre, hogy ebben az útvesztőben tudjon érvényesülni. Én nagyon drukkolok a kormánynak, mert eddig amit én Magyarországon tapasztaltam, az mindig arról szólt, hogy van a bürokrácia, amit a népnek ki kell

szolgáltnia. És a cél az, hogy ez minél nagyobb legyen. Teljesen fordítva ülnek a lovon, mert a bürokráciát eredetileg azért találták ki, hogy kiszolgálja a népet.

Hány gyermeke van?

D.Tamás:

Három. Három fiú. Az egyik él Magyarországon, a másik kettő Kanadában. Az egyik bútorasztalos, a másik rendőr kommandós tiszt. Aki itt él Magyarországon, ő nálam dolgozott, most pedig a felesége cégét igyekeznek fenntartani.

Én megszállott örülteként építkezem Herencsényben, úgy mintha húsz éves lennék. Húsz éves vagyok ötvenegy év gyakorlattal. Két ház egymás mellett. Most hétvégén öntöttük le az ötven négyzetméteres pincének a földemjét. Vasbetonból, úgyhogy bunkernek is jó lesz. Ennek a tetejére kerül az épület, ahol feldolgozni szeretnék. Például fekete ribizlit bio módon.

Fontos kérdés a mezőgazdaságban, hogy az alapanyagot ki dolgozza fel.

D.Tamás:

Elviszik tőlünk és még zsarolnak is minket a német testvérek. Az echinacea alapanyagát 50 forintért elviszik Magyarországról és 1600 forintért hozzák vissza. Több helyen volt feketeribizlim és volt olyan év, hogy 28 forintot adtak egy kg feketeribizliért leszedve, amikor a feketeribizli csodálatos orvosságalapanyag és ételszínező. A ribizlivel nagyon sok munka van. Erről még máskor szívesen mesélek.

Köszönöm a beszélgetést!

V.1.6.3 Nagy István kertészmérnök, a MÖK kertésze, a gazdaság vezetője

Élelmiszeripari mérnökként végeztem. A diploma után továbbtanultam. A Budapesti Corvinus Egyetem Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék keretében iratkoztam be a doktori iskolába. Ekkor kezdtem környezetvédelemmel foglalkozni. A témám fokozatosan terelődött az ember, a vidék, majd a vidékfejlesztés felé. A város-vidék kapcsolata mindig nagyon érdekelt. A szakirodalom feldolgozásán és a tervezet védésén túl, az empirikus munka keretében kerestelek fel. A mai mélyinterjú az utolsó, amelyet a kutatás keretében végzek. A dolgozatom címe: „Vidékfejlesztés integrált szemléletben, értékteremtés a hazai agrárvállalkozásoknál.” Arra a kérdésre keresem a választ, hogy miért nem kezdenek el újra mezőgazdasággal foglalkozni azok az emberek, akik ezt megtehetnék. Vagy legalábbis miért nem kezdenek el háztáji kertet működtetni. Nem célom a konkrét válaszok megfogalmazása, de a kutatás keretében a fenti kérdéskört boncolgatom. Számomra maguk az agrárvállalkozók érdekesek. Két mintaterületen végzem a kutatást. Az egyik mintaterület Herencsény és környéke, a másik mintaterület Jászfényszaru, ahonnan származom. Van egy állítássorozatam, amelyről az interjút követően neked is szeretném a véleményedet megkérdezni. 39 állítást fogalmaztam meg, amelyeket egyetértés alapján kell majd osztályozni.

Az interjú keretében elsőként szeretném, ha elmesélnéd nekem az életutadat, hogy honnan kezdted, honnan jöttél, mik a főbb állomásai az életednek és hogyan jutottál el addig, hogy az Ökotársulási gazdaságának a vezetője lettél.

N. István:

A pontos dátumokkal bajban vagyok, inkább az életemből érzés lenyomataim vannak, amelyek inspirálóak az ember életében. Érzés lenyomatokat osztanék meg. Van néhány tényyszerű adat. Kelet-

magyarországról származom, Nyíregyházán születtem. Ott életem Szabolcsban 18 évig. Onnan kerültem Budapest környékére. A szüleim nem voltak kifejezetten agrár érdeklődésűek. Édesapám határőr tiszt volt, Édesanyám pedig könnyűipari munkásként, raktárvezetőként dolgozott. Akkoriban lakótelepi lakásban éltünk a szocializmus híveiként.

Ami az agráriumhoz, a gazdasághoz, mint korai élmény fűződik, az volt, hogy van egy emlék lenyomat: apám valahonnan szerzett egy kis földet és ott együtt vetjük a kukoricát. Lépésről lépésre a kapanyomban lehetett közösen dolgozni. Nyíregyháza környéke, talán Sóstó rémlik.

Hány éves lehettél?

N. István:

Szerintem hét. De nem tudom mi lett később a telekkel. Ezt egy jótékony homály fedi a történetemben. Elkerültem Kelet-Magyarországról. Hosszú próbálkozások és mindenféle hegy és hullámvölgyek után közel hat éve, illetve most már nyolc-kilenc éve kerültem Csobánkára a nejem által, fogyatékosokhoz. Ott volt egy gazdaság, és kezdetben, mint munkanélküli, bedolgozóként, agilis munkaerőként voltam jelen. Kezdetben nem volt anyagi jellegű a jelenlétem, hanem időm volt és volt energiám arra, hogy összeismerkedjek az általam nagyon előítéletekkel övezett fogyatékkal élőkkel. Csobánkán felnőtt, gyengén és közepesen fogyatékos, értelmi fogyatékos emberek vannak. Hangsúlyozom, felnőttek. És ott van egy gazdaság, ahova később, természet iránti szeretetből (ezt gyerekkoromból hozom), lehetőség adódott, hogy munkavezetői státuszt betöltsék. Megtetszett. Utána végeztem el a Corvinusnak a kertészmérnöki szakát. Ökológiai szakon. Így lettem kertészmérnök.

A többi már azt hiszem, hogy a MÖK-nek a történelme, hogy hogyan találtunk egymásra Benedekkel, illetve, hogyan kereste meg azt az embert, aki megfelelő tapasztalattal tudja a gazdaságot vezetni.

A biodinamikusokon keresztül ismerkedtünk meg Benedekkel. A természetről vannak elképzeléseim és örömmel láttam, hogy az elképzelések, amiket Benedek képvisel, összeegyeztethetőek és támogatják egymást. Úgy gondolom, hogy a természet, e felé az irány felé fog mozdulni.

Húsbavágó kérdése a mindennapoknak, hogy honnan lesz ennivalónk, lesz-e mit ennünk és hogyan lehet megtermelni az ételmet. Mennyire értünk ahhoz, hogy megtermeljük? Mennyire van kedvünk, mennyire lehet hozzánk közel hozni, amit természetnek, élelmiszer gazdaságnak hívunk? Hogyan lehet ezt úgy csinálni, hogy egy kicsit kiszabaduljunk a mindennapok berkeiből? Ami nagyon nehéz.

Számtalan előnye van egy ilyen gazdaságnak, vagy a természettel való foglalatosságnak. Kezdve a magból a termés misztériumán keresztül a normális időtöltésig. Voltaire Candide-jában van egy idézet, miszerint „a munka pedig arra jó, hogy messze tartson tőlünk három nagy bajt: az unalmat, a bűnt; a szükséget.”

Létezés érzést adott neked, hogy megtanultad, hogy hogyan kell termeszteni? Hogy bármi történik, lesz a családnak mit enni?

N. István:

Annyira hányattatott volt „a sorsom” és olyan sokfélével megtapasztaltam, hogy ebben látom leginkább a biztonságát. Én legalábbis az alkalmazkodó képességemben. Bízva abban, hogy bárhova elkerülök, földdel vagy föld nélkül léten (vízen), meg tudok élni, hogy bárhol otthon tudom érezni magam. Ez adja a

biztonságot. Soha nem gondoltam, hogy a föld állandó és biztos dolog. Sosem gondoltam ezt sem a kereskedésről, sem a kutyatenyésztésről, amikben volt részem. De azokról az alkalmi munkákról (az utcasepréstől a mosogatáson át stb.) sem gondoltam, amiket korábban elvégeztem. Nem éreztem azt, hogy valami jelent abszolút biztonságot, hanem az ember minél többet tud, minél több mindenhez ért és minél többet tapasztal, annál nagyobb biztonságban érzi magát, vagy annál kevésbé fontos neki a biztonsága. Nézőpont kérdése.

Van arról véleményem, hogy a mai helyzetnek mi a fordulópontja. Hogy mennyire nehéz egy gazdaságból megélni. Hogy miért van az, hogy a mezőgazdaság, a növénytermesztés úgy áll, ahogyan.

Úgy gondolom, hogy egy értékrendnek az elfogadása mindennek az előjátéka. Ha a tévében azt látom, hogy az embereknek úszómedencéjük van, és pezsgőző dolce viták történnek, akkor szeretném azt a magaménak tudni. Szeretném, ha ebben részem lenne és ezért hajlandó vagyok áldozni. Hol pénzt, hol energiát, hol pedig elveket. És az a legnagyobb probléma.

Az apósom (tíz éve vagyok együtt a feleségemmel és az apósom kertészettel foglalkozik) mezőgazdasági családból származik, ahol igenis nap mint nap saját energiából megtermelték a családnak az élelmiszert. Tanyarendszerben éltek. Jó értelemben vett önellátásban gondolkodtak, ahol semmi másra nem költöttek, csak arra a petróleumra, amire szükség volt a világításhoz. Minden mást maguk állítottak elő. De ezt ma már nem lehet megcsinálni, mert más az igény szintje az embereknek. Hogy ez most jó vagy rossz, azt nem tudom, de nyilvánvaló, hogy van valamiféle vezetettség ebben a dologban. Van valami ránk eresztett befolyásoltság. Megértem, hogy muszáj a fogyasztást serkenteni, mert máskülönben nem lenne fejlődés, de úgy gondolom, hogy ez a hamis érték vagy az emberben önmagában meg nem érett érték diktálás az, ami rányomta a bélyegét a fogyasztásra. Arra a fogyasztásra gondolok, amiben a kétkezi munkának már nincs akkora dicsősége. Nincs akkora értéke, hogyha előállítom a családom számára az enniválót, mint annak, hogyha pénzt állítok elő enniváló helyett és majd megveszem mástól, aki ott maradt a föld mellett és rájött, hogyha műtrágyázza a földet, akkor dupla annyit termeszthet. De hogyha még föld sem kell hozzá, akkor télen-nyáron ugyanazt csinálja, és hatalmas beruházásokkal belép a mókuserékbe, egy ördögi körbe, ahol már sejtig lebontva termelik az élelmiszert. Nem természet, hanem termel. Nem állatot tart, hanem húst termel. Nem kertészkedik, zöldséget természet, hanem alkot valamit, mint a gyárban a műanyag vödröt.

Ha jól értem, akkor ez a kapitalizmusnak, a pénzhajzásának az árnyéka. De akkor mit tartasz érték szempontjából fontosnak? Mondtad a munka szeretetét és a kétkezi munkának a megbecsültségét.

N. István:

Az érték leginkább az lenne, és ez tulajdonképpen megint egy diktátum, hogy a kör, amiben élek, vagy a társaság, amihez csatlakozom, amiben vagyok, az bizonyos törvényekkel, erkölcsi normákkal rendelkezik. Bizonyos elvárás van az emberek felé. Csak úgy tudom igazolni a saját lételemet, ahogyan mások visszaigazolnak engem. Amikor megszólítasz, akkor tudom, hogy én vagyok. Ha egy üres szobában csak én egyedül lennék, akkor nem biztos, hogy meglenne az igény, hogy más legyen és változzak. Azzal, hogy másokkal érintkezem, kapok magamról visszajelzést, hogy létezem. Az, hogy mik az igényeim ebben a létezésben, lehet, hogy annak alapján csapódok egyik helyről a másikra, vagy érzem jól magam egyik vagy a másik munkában. Nagyon nehéz kategorikusan fogalmazni, hogy melyik a jó

munka, mert egy kicsi túlzással, de ha megtalálom a szépséget a növénytermesztésben vagy a természetjárásban, lehet, hogy a gépek alkotásában is megtalálom. Lehet, hogy más embernek az jelent kihívást, hogy vízben termeljen. Vagy szeretné megduplázni a terméshozamot és máris igazolva látja magát, hogy érdemes műtrágyázni.

A válaszom sajnós, hogy nem tudom, hogy mi az érték. Én úgy gondolom, hogy az, amiben jól érzem magam, az érték. De lehet, hogy később már nem fogom abban jól érezni, amit csinálok. Ez a saját belső értékválságom.

Ami mondasz, abból az következik, hogy sokszor az emberek nincsenek tudatában annak, hogy mi lesz a munkájuk következménye. Szerintem azt a munkát szabad csak végezni, aminek tudom, hogy mi lesz a hatása. Például két éve Karácsony előtt felhívtak, hogy vegyek fel hitelt ajándékokra. Én visszakérdeztem kedvesen, hogy értem, hogy neki ez a munkája, hogy meggyőzőn ennek a szükségességéről, egy olyan csomagba burkolva, hogy milyen jót tesz a bank nekem, de megkérdeztem, hogy belegondolt-e valaha abba, hogy valójában a munkájával, amit végez egy olyan folyamatot generál, amelyben a lakosság eladósodhat, mindezt „karácsonyi köntösbe burkolva”. Szerintem nagyon fontos, hogy sokan jóhiszeműen nem gondolják végig, hogy a munka, amit elvállalnak annak súlyos és rossz következménye lehet.

N. István:

Mit jelent az, hogy rossz? Az Élelmiszer Rt. című filmben van egy érdekes jelenet, ami arról szól, hogy egy nagyvállalat hogyan termeli az élelmiszert. Vannak üzlet hálózatok, amik ezt forgalmazzák. A biotermékek mögött is nagy cégek állnak. Azzal, hogy egy bioterméket bejuttatunk egy áruházlánc polcára, húszmillió tonna műtrágyát váltunk ki. Most tulajdonképpen melyik a jó? Ha elzavarjuk az áruházláncot, vagy ha „benyomjuk” a bioterméket oda? Ez olyan szövevényes, hogy nem is tudok mögé látni. Én magam nem tudom, hogy mi jó és mi rossz. Addig, amíg el tudok jutni gondolatban, hogy nem mérgezem meg a növényt, hogy nem adok neki felszívódó növényirtószert, mert lehet, hogy a gyerekem eszi meg, addig tudom követni. Gondolom, hogy ezután is van persze lépcső. Aki kitalálta ezt a növényirtószert, ami felszívódik, az is feltételezhetően örömmel tette (nem álltak mellette puskacsővel), neki szakmai kihívást jelentett, megoldandó kérdést és elégedettséget okozott, amikor megszületett a termék.

Ennek a kérdésnek a megválaszolás nem célja a dolgozatottnak.

N. István:

Ha úgy döntünk, hogy egy olyan körben, közösségben vagyunk, aminek az alapértékei, hogy óvjuk a természetet, figyelünk egymásra, segítjük, hogy a szeretet áramoljon stb., akkor természetesen rossz dolog az, amit a többiek csinálnak. Mi viszont jót cselekszünk azzal, hogy egészséges élelmiszerral, közösen, megpróbálunk értéknövelő tényezőt létrehozni. Ha beilleszkedek a kis csoportba, ahol jól érzem magam és elfogadom annak a normáit és szabályait, akkor tulajdonképpen helyén vagyok, és amit csinálok, az valóban egy jó dolog.

Gondoltál arra, hogy családilag Herencsénybe költözöl?

N. István:

A feleségem Csobánkán dolgozik a sérültekkel. De én szívesen odaköltöznék. És van bennem annyi kalandvágy, hogy szívesen odaköltöznék. Mondom ezt úgy, hogy tudom, hogy jelen pillanatban nem

tehetem. Jelen pillanatban röghöz kötöttnek érezzük magunkat. De van egy szabad elvágódás, egy esetleges újrakezdés.

Mennyi időt töltesz Herencsényben?

N. István:

Heti három napot. Két éjszakát ott alszom.

Mi volt az első benyomásod arról a vidékről, az ottani gazdálkodásról? Könnyű volt elkezdni, vagy éreztél ellenállást?

N. István:

Az első pár napban megismertem azokat a helyi embereket, akikkel ma is dolgozunk. Ők a szűrőim a falu felé. Az ő véleményükre adok, hogy kinek a munkáját lehet támogatni, vagy kinek nem lehet munkát adni. Ők az én információforrásaim a faluban. Az elvárásomnak megfelelően dolgoznak. Azt a tempót, azt a minőséget és azt a lelkesedést tapasztalom bennük, amit elvárok.

Az interjút lezárva, mi az, amit a jövőre nézve össze tudnál foglalni az Ökotársulással kapcsolatban? Mi vár ránk?

N. István:

Világéletemben azt szerettem volna - a gyermekkoromból az érzelmi felvillanások mind arról szóltak -, hogy közösen, együtt. Jó volna, ha úgy ismernénk meg az embereket, hogy szorosabb összefonódása lenne ennek a kis társaságnak. Ezért vízióimban szerepel egy MÖK ház, egy jól működő gazdasággal. Rengeteg mosollyal és rengeteg mosolygó arccal.

Nagyon szépen köszönöm a lehetőséget és a beszélgetést! ☺

V. 2 Az agrárvállalkozók jellemzése a Q módszer eredménytáblái alapján

V. 2. 1 A jászfényszarui agrárvállalkozók jellemzése

Jászfényszarun húsz személy töltötte ki az adatlapot. Többségük főtevékenységként agrárvállalkozó, de vannak köztük olyanok is, akik az agrárvállalkozással csak keresetkiegészítést próbálnak szerezni. A megművelt földterület a néhány hektártól a 300 hektáros földterületig terjed. Többen intenzív gazdálkodással, fóliás kertészkedéssel foglalkoznak. A fóliás terület 150 és 7000 négyzetméter között változik. A vállalkozók közül többen profi agrármérnökök, de van akinek szakképzettsége dajka, óvónő vagy éppen ács-állványozó. A megkérdezett vállalkozók alapadatait a 7. táblázat mutatja.

A vállalkozók a módszertani részben leírt módon kitöltötték az adatlapot, az egyes vállalkozóknak az állításokkal kapcsolatos értékelését a 6. melléklet mutatja. Az adatfeldolgozás eredménytáblái közül csak néhányat mutatok be a dolgozatban. Közülük az egyik a **korrelációs mátrix** („Correlation Matrix Between Sorts”), amely a vizsgálatba bevont személyek közötti véleményhasonlóságot mutatja. A mátrixból már látszik, hogy Katóka, N. Ernő, Vencel, Ö. Jani vagy Ördögné és N. Sándor véleménye hasonlóságot mutat. Ezek alapján azt várhatjuk, hogy ők majd a faktorelemzéskor azonos faktorba kerülnek. Éppen a magas páronkénti korrelációk teszik lehetővé, hogy a húsz személyre („változóra”) vonatkozó információkat sokkal könnyebben kezelhető mennyiségű, 4-5 faktorba „sűrítsük”.

7. táblázat A jászfényszarui agrárvállalkozók statisztikai jellemzői

Sorsz:	Név:	Életkor:	Végzettség:	Szakma:	Jelenlegi foglalkozás:	Haszonállat:	Gazdálkodik:	Fő terméke:
1.	Katóka	41-50	Főiskola	Óvónő	Már nem fóliázik	2 hízó, 4 szamár, 2 birka, 20 csirke	4dbx40mx12m fóliásátor már a múlté	kígyóuborka, paprika
2.	Ördögné	51-60	Főiskola	Biogazda	Őstermelő	47 szarvasmarha, 3 ló, 9 birka, 5 disznó	57,6 ha	marhahús
3.	P.Árpád	51-60	Főiskola	Növényvédő szakmérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	sertés, ló	300 ha	savanyú káposzta
4.	T. Imre	51-60	Főiskola	Kertészmérnök	Őstermelő	nincs	7000 m2	paprika(fehér húsú)
5.	János	41-50	Szakt munkás	Ács-állványozó	Őstermelő	ló, kutya	nem	disznó feldolgozása, eladása
6.	P. Vencel	60 felett	Szakt munkás	Asztalos, aranykalászos gazda	Családi gazdálkodó	nincs	130 ha	búza, kukorica, napraforgó
7.	N. Sándor	51-60	Egyetem	mezőgazdasági gépészmérnök, gépjavitó	Műszaki igazgató	1000 szarvasmarha	650ha saját 850ha bérelt terület	tej, napraforgó, búza, kukorica, repce
8.	Izabell	41-50	Szakt munkás	nincs adat	Dajka és mellette fóliázik	csak kutya	150m2 fóliában paprika	paprika
9.	S. Andi	31-40	Főiskola	Óvónő	Óvónő és mellette Chili paprika termelő	baromfi, sertés	10x20m es fóliában chili paprika	chili paprika
10.	P. Gyula	31-40	Szakt munkás	nincs adat	Őstermelő	nincs	5000 m2, zöld áru, virág	paprika, krizantém
11.	Gitta	51-60	Szakt munkás	nincs adat	Őstermelő	nincs	2000m2 fólia	paprika, uborka, sóska, spenót
12.	N. Gergő	31-40	Érettségi	nincs adat	Gazdasági vezető, gazdálkodó	29sertés, 2szarvasmarha, 9birka, 3kecske, 9tökés	halgazdaság 6 mázsa telepített hal, 4,5 ha	hal
13.	László	60 felett	Főiskola	Agrármérnök, sertésstenyésztő szakmérnök	Nyugdíjas	sertés (évente 100 hízó)	50 ha, erdőgazdálkodás	fakitermelés
14.	K. Ernő	18-30	Egyetem	Gazdasági agrármérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	15 birka	325 ha	szántóföldi növénytermesztés, kukorica,
15.	É. Vencel	41-50	Főiskola	Gépész, külker üzletkötő	Őstermelő	3 ló, 2 szarvasmarha, 15 juh, 8 sertés, 3 liba	jelenleg bérbe adva 45 ha, 5 ha major	jelenleg nincs
16.	Ö. Jani	18-30	Főiskola	Mezőgazdasági mérnök	Telepvezető	47 szarvasmarha, 3 ló, 9 birka, 5 disznó	57,6 ha	marhahús
17.	É. István	51-60	Egyetem	Agrárgépészmérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	60 juh	300 ha	szántóföldi növények, paprika, paradicsom
18.	K. Béla	51-60	Szakt munkás	Szerkezet lakatos	Őstermelő	1 malac	1ha, 100méh család	méz, káposzta
19.	Rajmi	31-40	Egyetem	Okleveles agrármérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	nincs	5ha + fólia	paprika
20.	N. Ernő	51-60	Egyetem	Okleveles agrármérnök	Családi gazdaság vezető	15 birka	300 ha	búza, kukorica

8. táblázat Jászfényszaru, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között

	Katóka	Ördögné	Árpád	Imre	János	Vencel	Sándor	Izabel	Andi	Gyula	Gitta	Gergő	László	Ernö	É.Vencel	O.Jani	István	Béla	Rajmund	N.Ernő
Katóka	100	40	38	54	49	61	36	22	41	7	14	52	25	58	38	62	39	51	53	64
Ördögné		100	48	40	25	47	74	22	39	19	19	51	44	54	35	41	42	41	49	43
Árpád			100	36	25	45	46	48	32	22	28	58	24	26	48	36	27	29	56	24
Imre				100	31	50	52	5	16	3	0	48	30	72	49	32	41	55	50	55
János					100	36	10	17	8	27	-4	34	-2	38	11	42	22	8	36	45
Vencel						100	59	34	50	4	28	56	18	65	28	58	48	48	48	51
Sándor							100	25	32	26	30	52	32	51	56	37	51	52	49	44
Izabel								100	32	31	40	33	15	13	28	28	2	38	35	21
Andi									100	-15	42	21	13	32	28	48	14	51	20	24
Gyula										100	1	26	0	-1	16	19	29	-9	41	25
Gitta											100	21	12	13	4	16	-26	24	21	25
Gergő												100	41	51	36	60	51	20	58	47
László													100	22	28	9	15	36	40	31
K.Ernő														100	32	57	55	44	49	68
É.Vence															100	21	41	49	44	22
Jani																100	46	31	39	54
István																	100	20	40	37
Béla																		100	32	37
Rajmun																			100	65
N.Ernő																				100

A program (PQMethod) megengedi, hogy eldöntsük, hány faktort határozunk meg. A **rotálatlan faktormátrix** („Unrotated Factor Matrix”) esetünkben nyolc faktort azonosított. A faktorok maximális száma a vizsgálatba bevont személyek számával egyezik meg, esetünkben tehát 20. Ezért hívjuk voltaképpen „fordított” faktoranalízisnek, mert nem változókból hoz létre látens változókat, hanem a válaszadók kerülnek faktorokba – ún. véleménycsoportokba – a véleményük közötti hasonlóságok és különbözőségek alapján. (Tehát a sorok és az oszlopok a faktorelemzéshez képest felcserélődnek.)

9. táblázat: Jászfényszaru, rotálatlan faktormátrix sajátértéke és variancia aránya az első 8 faktorra vonatkozóan

FAKTOR	1	2	3	4	5	6	7	8
Sajátérték	7.9242	1.9342	1.6015	1.5253	1.0659	0.9643	0.8073	0.6862
Variancia %-a	40	10	8	8	5	5	4	3

Az első faktor esetében 7.9242 a sajátérték, ami azt jelenti, hogy a 20 agrárvállalkozó közül majdnem 8 fő véleményét az első faktor megmagyarázza.

Az alatta lévő sor a varianciát százalékos formában fejezi ki. Az első faktor tehát esetünkben megmagyarázza a húsz változó együttes varianciájának 40 %-át. A második faktor a 10%-át, a harmadik faktor a 8%-át, a negyedik faktor pedig szintén a 8%-át és így tovább. Ebből az látszik, hogy ha csak az első négy faktort vesszük figyelembe, az együttes variancia 66%-át már akkor is megmagyaráztuk.

A módszer a rotálást követően a kinyomtatott **faktormátrixban** („Factor Matrix) „X”-el jelöli az egyes faktorokban azokat az értékeket, amelyeknél a faktorsúly nagyobb 0,55-nél. Minél nagyobb a faktorsúly, az egyén véleménye annál inkább karakterisztikus az adott faktort illetően. Vannak persze kisebb, de még mindig elég magas, 0,4 feletti faktorsúlyok is. Ez esetben a személynek valamely faktorial történő egyértelmű megfeleltetése kétséges ugyan, de az egyéb információk segítenek bennünket abban, hogy az identifikálást elvégezzük. (*)-al jelöltük meg ezeket a viszonylag magas faktorsúlyértékeket. Ezáltal a négy faktorban mind a 20 személyt azonosítani tudtuk, a könnyebb kezelhetőség miatt esetünkben nem érdemes további faktorokat figyelembe venni. Az 5 %-nál kisebb megmagyarázott varianciák is ezt bizonyítják.

10. táblázat A jászfényszarui agrárvállalkozók faktormátrixa, a legkarakterisztikusabb faktorsúlyok megjelölésével, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat

QSORT	1	2	3	4
1 Katoka	0.6274X	0.3639	0.3176	0.2595
2 Ordogne	0.1977	0.2766	0.2553	0.6265X
3 P.Arpad	-0.1072	0.4933*	0.3709	0.4758
4 T.Imre	0.5590	-0.0125	0.1898	0.5936X
5 Janos	0.4031	0.1864	0.6227X	-0.1479
6 P.Vencel	0.5419*	0.4827	0.2426	0.3279
7 N.Sandor	0.1524	0.2630	0.2130	0.7530X
8 Izabell	-0.2130	0.7181X	0.1856	0.1775
9 S.Andi	0.3422	0.6774X	-0.2212	0.2036
10 P.Gyula	-0.3363	0.0320	0.7626X	0.0959
11 Gitta	-0.1166	0.7926X	-0.1252	0.0530
12 N.Gergo	0.2021	0.3158	0.5583*	0.4359
13 Laszlo	-0.0179	0.0851	-0.0033	0.6367X
14 K.Erno	0.7298X	0.1650	0.2627	0.3924
15 E.Vencel	0.0336	0.1058	0.1256	0.7383X
16 O.Jani	0.5318*	0.4482	0.4374	0.0774
17 E.Istvan	0.3777	-0.1803	0.4916*	0.4660
18 K.Bela	0.3727	0.3929	-0.2306	0.5917X
19 Rajmund	0.1203	0.3017	0.5813*	0.4877
20 N.Erno	0.5283*	0.2858	0.4553	0.2503
% expl.Var.	15	15	15	20

A fenti 10. táblázatban megfigyelhetjük, hogy az első faktorban „K.Ernő” faktorsúlya a legmagasabb (0.7298), ami azt jelenti, hogy az első faktor szinte az összes vele kapcsolatos információt tartalmazza. „Katóka” (0.6274) „P.Vecel” (0.5419) „O.Jani” (0.5318) és „N.Ernő” (0,5283) szintén az első faktorhoz tartoznak, viszont érdekes, hogy „P.Vecel” és „O.Jani” esetében a második faktorban a faktorsúly elég magas (0,4827 és 0,4482).Az ő értékválasztásuk nemcsak az első faktorba tartozó társaikkal fed át, hanem azokkal is, akiknek értékrendje a második faktorban azonosítható. A korrelációs mátrix alapján várt véleményegyezések tehát jól tükröződnek az azonosított faktorokban.

A **faktor értékek korrelációs mátrixa** mutatja, hogy az első és a negyedik faktor között viszonylag magas a korreláció, és nem elhanyagolható az 1. és a 2. faktor közötti kapcsolat sem. Viszonylag jól elkülönül a 3. faktorba tartozók véleménye a többiekétől. A faktorok azonosítása (tartalmuk, jelentésük meghatározása) során kiderült, hogy a 3. faktorban jellennek meg a valós vállalkozói értékrendet mutató személyek. Gyula, az

5000 négyzetméter fóliasátorban zöldbölgrikát és virágot (krizantin) termesztő vállalkozó, Rajmund, aki agrármérnök és öt hektáron kertészkedik, János, a fiatal húsmarhára szakosodott agrármérnök. Azt mondhatjuk, hogy talán ők azok a megkérdezettek közül, akik a vállalkozások minden csínját ismerő profik, értékrendjükben a racionális elemek megjelenése a jellemző.

11. táblázat Jászfényszaru, a faktorértékek korrelációs mátrixa

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Faktor 1	1.0000	0.2902	0.2289	0.6401
Faktor 2		1.0000	0.0616	0.3695
Faktor 3			1.0000	0.2002
Faktor 4				1.0000

Ahhoz, hogy az egyes faktorokat azonosítani lehessen, vagyis, hogy egyértelművé váljon, hogy melyek azok a "közös" értékek, amelyek az egy-egy faktorba tartozókat összekötik, érdemes részletesen megvizsgálni az állítások rangsorát („Rank statement”) az egyes faktorokban, amit a 11. táblázat mutat. Négy faktort vizsgáltunk.

Az első faktorban a legnagyobb rangszámot és sajátértéket mutató állítások:

- 4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.(2)
- 6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt. (2)
- 35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie. (3)
- 16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak. (4)

Ezek tehát azok az állítások, amelyekkel leginkább egyetértenek az első faktorba tartozó Katóka, aki eredetileg óvónő és aki korábban fóliázott, de jelenleg már csak állatokat tart kiegészítő tevékenységként, Imre, aki ötvenes kertészmérnök és östermelőként fóliázik, Vencel, aki 130 hektáron családi gazdálkodást folytat, K.Ernő és N.Ernő – apa és fia – mindketten több mint 300 hektáron gazdálkodnak, agrármérnökök.

12. táblázat: Jászfényszaru, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1		Faktor 2		Faktor 3		Faktor 4	
	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	0.21	20	1.46	2	-0.74	30	0.64	12
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	-1.17	36	1.32	3	-0.21	26	-1.11	32
3. Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyüzemben kellene dolgoznia.	1.16	7	1.22	5	0.42	14	0.72	11

4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	1.70	2	0.69	15	0.79	8	1.07	8
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	1.17	5	-0.38	24	0.58	12	0.62	13
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	1.70	2	-0.50	25	0.79	8	0.95	9
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	0.32	19	0.19	17	0.00	20	0.28	16
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrenddel.	-1.49	38	-0.58	27	-0.21	26	-0.41	26
9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	1.16	7	-0.75	30	0.21	17	0.45	14
10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	-1.17	36	0.82	13	-0.58	29	-0.46	27
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	0.43	15	1.25	4	1.12	5	1.09	6
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	-0.53	24	0.05	19	-0.04	21	1.14	5
13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	-1.91	39	-1.17	34	-0.79	32	-1.46	35
14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-0.64	26	-1.59	37	0.54	13	-0.04	22
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	0.32	19	-0.17	20	-1.37	36	0.36	15
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	1.38	4	-0.67	29	0.79	8	0.15	19
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-1.06	33	1.01	9	2.32	1	-1.52	37
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	-1.16	34	-1.52	36	-1.49	37	-0.18	23
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	-0.21	21	0.74	14	-0.42	27	1.07	7
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	0.95	8	0.48	16	1.95	2	1.87	1
21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akár csak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	0.63	13	0.95	10	0.58	12	1.34	3
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	-1.06	33	-0.95	33	-2.32	39	-1.30	34
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülük a külső befektetők.	-0.74	28	-0.85	32	1.16	34	-0.81	30
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	-0.64	26	-1.99	39	0.04	19	-1.47	36
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	-0.74	28	-0.80	31	0.25	16	-1.78	39
26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	0.42	17	0.88	11	-0.21	26	0.03	20
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	-0.96	31	-0.63	28	1.12	5	-1.21	33
28. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	-0.32	22	-0.19	21	0.74	10	0.00	21
29. A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.	0.64	12	0.13	18	-0.12	23	0.18	17
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-0.84	29	-1.72	38	0.12	18	-0.53	28
31. Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.	-0.95	30	-0.23	22	-0.09	22	-0.60	29
32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	0.42	17	-0.27	23	-1.32	35	-0.60	29

33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	0.85	11	1.03	8	-0.91	33	0.17	18
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	0.85	11	1.14	6	-0.79	32	-1.59	38
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	1.59	3	1.53	1	-0.54	28	1.85	2
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	0.85	11	-1.35	35	0.25	16	-0.33	25
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-0.42	23	1.10	7	-1.74	38	0.90	10
38. Az organikus élelmiszer probléma eltűzött, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyis vannak kemikáliák.	-1.27	37	0.83	12	0.74	10	-1.00	31
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	0.53	14	-0.53	26	1.70	3	1.18	4

„17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.” a 17. sorszámú állítás eléggé megosztja a négy különböző faktorba tartozó vállalkozókat. Az első faktorba tartozók is egyetértenek az állítással, de nem annyira, mint mások. A harmadik faktorba tartozók leginkább a 17. állítással értenek egyet, míg a negyedik faktorba tartozók ezzel a 17. állítással értenek egyet a legkevésbé. Az, hogy ez az állítás ennyire megosztja a vállalkozókat, nem annyira meglepő. Sőt, körülbelül erre számítottunk, tehát az eredmény összhangban áll előfeltevéseinkkel. Ez viszont jól igazolja a Q módszer erősségét. A különböző faktorokban azonosítható személyek strukturált interjúkból kitűnő hasonlóságai és különbözőségei mintegy „mérhetővé” válnak az állítások kapcsán kifejezett preferenciák alapján.

A „11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.” állítás nemigen differenciálja a vállalkozókat. Az első faktorba tartozók esetében nem ez a fő probléma, de a másik három csoport esetében ez az állítás szinte azonos szintű egyetértést váltott ki.

Érdekes, hogy a “35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.” állítás, miközben azt gondolnánk, hogy mindenki egyetért vele, szintén megosztja a vállalkozókat. A harmadik faktorba tartozók ezzel az állítással egyáltalán nem értenek egyet, miközben a másik három faktorba tartozók nagyrészt helyeslik az állítást.

„37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.” állítással a 2. és a 4. faktorba tartozók nagyrészt egyetértenek, az első faktorba tartozók egyetértenek, de számukra nem annyira fontos ez a kérdés, de érdekes, hogy a harmadik faktorba tartozók ezzel a kérdéssel értenek legkevésbé egyet.

„34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.” állítással sem a harmadik, sem a negyedik faktorba tartozók nem értenek egyet, viszont az első faktorba és a második faktorba tartozók igen.

„3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és mindenkinek nagyüzemben kellene dolgoznia” állítás esetében érdekes, hogy valami miatt az első (7.) és a második (5.) faktorban lévő válaszadók egyetértenek az állítással, míg a harmadik (14.) és a negyedik (11.) faktorban lévők inkább közömbösebbek. Úgy tűnik, hogy valószínűleg azok, akik a falu szülöttei és nem láttak még világot, nem bánnák, ha a falu megváltozna. Azok, akik pedig kívülről jöttek a faluba, pont az ellenkezőjét szeretnék. Az állításra adott válaszadás érzékelhetővé teszi azokat a kudarccokat, amelyek általában az ökológiai kísérleteket jellemzik. Azok a személyek, akik nap mint nap a faluban élnek, szeretnék, hogy másképpen legyen az élet a faluban, mert pontosan ismerik, hogy a vidéki lét mennyi hátránnyal jár. Ők falun szeretnének élni, mert jól érzik magukat, de azért azt akarják, hogy változzon, könnyebbé váljon az életük. Nem fogadják el azt, hogy a falusi életnek a változatlansága önmagában cél lehet.

13. táblázat Jászfényszaru, a faktor1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 2	Faktorok közötti távolság
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt	1.696	-0.499	2.196
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	0.848	-1.347	2.195
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	1.378	-0.667	2.045
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	-1.167	1.324	-2.491
38. Az organikus élelmiszer probléma eltúlzott, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgymint vannak kemikáliák.	-1.270	0.830	-2.100
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-1.059	1.010	-2.069

A két faktorba tartozó csoportok jól elkülönülnek, hiszen olyan állításokban különbözik meghatározó mértékben a véleményük, mint annak fontossága, hogy kövessék-e a szakma fejlődését, vagy az, hogy természetesnek tekintik-e a hitel felvételét. A második faktorba tartozó személyek kétségbe vonják, hogy a mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak. Egyfajta szkepticizmus, megrekedtség jelei fedezhetőek fel állásfoglalásaikban.

Egyértelműen deklarálja az első faktorba tartozó csoport, hogy a munkája kitölti az életét, míg a második faktorba tartozó csoport tagjai e tekintetben is elégedetlenségnek

adnak hangot. Ezt visszaigazolja, hogy az első faktorba tartozók nem élnének másként, ha újra kezdenének életüket, míg a második faktorban azonosított személyek, ha újra kezdenének az életüket, akkor jellemzően másként élnének.

14. táblázat Jászfényszaru, a faktor1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	1.589	- 0.537	2.126
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	0.848	- 0.909	1.757
32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	0.422	- 1.324	1.746
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-1.059	2.320	-3.379
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	-0.956	1.117	-2.072
38. Az organikus élelmiszer probléma eltűzött, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyis vannak kemikáliák.	-1.270	0.744	-2.015

A harmadik faktorban lévő személyek, mint tudjuk, az "igazi" vállalkozók, akik elutasítják még azt is, hogy önellátásra kellene törekedni, nem félnek az újtól, szívesen vállalnak kockázatokat és hisznek a kisvállalkozások életképességében. Kifejezetten kedvelik az együttműködést, az új kapcsolatokat. Ők azok, akik elfogadják, hogy egyes szabályokat áthágnak. Nekik ez természetes. A falusi hagyományos értékrendtől eltérő, a világra nyitott, minden újat elfogadni hajlandó, „nyitott” agrárvállalkozók.

15. táblázat Jászfényszaru, a faktor 1 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	0.848	-1.591	2.439
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	1.378	0.151	1.227
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	0.848	-0.326	1.174
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	-0.530	1.136	-1.665
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-0.422	0.898	-1.320
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	-0.211	1.075	-1.286

A negyedik faktorban a vidéki életformához való feltétlen kötődés, a megszokott vidéki értékrend természetes elfogadása, minden szélsőségesnek tekinthető vélemény kerülése jellemző. Egyfajta befelé fordulást jelez, hogy nem szívesen dolgoznak együtt idegenekkel.

Véleményük kevésbé markáns és egyértelmű, mint az első faktorba tartozóké, de a két csoport értékrendje nem tér el jelentős mértékben.

16. táblázat Jászfényszaru, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	1.097	-1.740	2.837
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	1.457	-0.744	2.202
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	1.533	-0.537	2.069
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	-0.528	1.697	-2.225
14. A szerződésekben kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-1.591	0.537	-2.127
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	-1.985	0.043	-2.029

A legnagyobb távolság közöttük az idegenekkel való együttműködési hajlandóságban mutatkozik. A kettes faktorba olyan személyek tartoznak, akik szívesebben dolgoznak családi keretek között, kerülnek a konfliktusokat és fontos számukra az anyagi biztonság.

Arról a kérdésről, hogy az adott szó többet ér-e a szerződésnél, a kettes faktorba tartozó agrárvállalkozók pesszimistán nyilatkoznak, nekik a szerződés fontosabb, bizalmatlanok. Egyértelműen kitűnik, hogy a harmadik faktorhoz tartozó „igazi vállalkozók” a vidéki élet lehetőségeit illetően optimistábbak, mint a többiek.

17. táblázat Jászfényszaru, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	1.144	-1.591	2.734
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	1.010	-1.523	2.533
2. Ha újra kezdhetném az életemet, másként élnék.	1.324	-1.114	2.438
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	-0.528	1.182	-1.711
14. A szerződésekben kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-1.591	-0.037	-1.554
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	-0.499	0.946	-1.445

Mind a két faktorban (2, 4) azonosított személyekre jellemző, hogy alapvetően vidéki élethez szokott embercsoportról beszélünk, de a kettes faktorhoz tartozók pesszimisták, míg a négyesbe tartozók optimistábbak és nyitottabbak. Miközben az értékrendjük a hagyományos vidéki életformában gyökerezik, nyilván a személyes életpályájuk miatt a második faktorhoz tartozó csoport nemigen érzel az élethelyzetéből kitörési lehetőségeket, míg a negyedik faktorhoz tartozók igen. A negyedik faktorban azonosított agrárvállalkozókra jellemző, hogy fontos számukra a szakma fejlődése, a vállalkozás megkezdése előtt készek üzleti tervet készíteni, és jellemzően úgy gondolják, hogy a kisüzemeknek igenis van jövőjük.

18. táblázat Jászfényszaru, A faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 3	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	2.320	-1.523	3.843
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	1.117	-1.213	2.330
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	0.251	-1.780	2.031
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-1.740	0.898	-2.638
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	-0.537	1.850	-2.386
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	-1.368	0.358	-1.726

A legnagyobb távolság közöttük abban van, hogy a hármas faktorba tartozó agrárvállalkozók, valószínűleg vállalkozási tapasztalataikból merítve vallják, hogy aki vinni akarja valamire, az rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon. A két faktor közötti távolság igen jelentős, ennél a kérdésnél a legnagyobb. Ezzel szemben a negyedik faktorban azonosított személyek nem értenek egyet az állítással, nem gondolják, hogy rákényszerülnek vagy nem tartják elfogadhatónak a szabályok megszegését. A 4. faktorhoz tartozók egészségesen konzervatív értékrendjük alapján erősen hisznek abban, hogy érdemes a házi kertet megművelni, és úgy gondolják, hogy Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kell törekedni.

V. 2. 2 A vállalkozótípusok azonosítása Jászfényszarun

A mélyinterjúk, a Q osztályozás eredménytáblái, az állítások ragsorolása, a narratív élettörténet, a vállalkozás sikerességét feltáró kérdésekre adott válaszok és a statisztikai elemek kiértékelése alapján a következő négy vállalkozótípus látszik kirajzolódni:

Tudatos értékválasztásúak (Faktor 1)

Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan hitet tesznek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.

Az első faktorban azonosított személyek közül K. Ernő és Katóka arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Fejlődik. A költséghatékony termelés párosul a magasabb profittal.” K. Ernő
- „A sikerességet korlátozta, hogy nehéz volt értékesíteni és nagyon kiszolgáltatott volt az időjárásnak.” Katóka

Változásra vágyók (Faktor 2)

Véleményük rangsora szerint nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének személyes életükön. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egyfajta általános bizalmatlanság jellemző rájuk.

A második faktorban azonosított személyek közül Izabell, S.Andi és Gitta arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Nem sikeres, mert kevés a haszon.” Izabell
- „Csak annyiban sikeres, hogy az emberek szeretik és kicsit különleges, amit csinálunk.” S. Andi
- „Ebben az évben nem sikeres a vállalkozás. A gazdasági válság miatt alacsony a felvásárlási ár.” Gitta

Tapasztalt vállalkozók (Faktor 3)

Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozók tartoznak ebbe a csoportba. Nem steril elvek, hanem a saját élettapasztalataik határozzák meg a véleményüket. A vállalkozó életforma mellett elkötelezettek, minden újra és a változtatásra nyitott és együttműködésre kész emberek tartoznak ebbe a csoportba.

A harmadik faktorban azonosított személyek közül Rajmund, N.Gergő és É.István arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Évjárat függő. Tavaly sikeres volt. Az idén nem. A munka precizitást és odafigyelést igényel.” Rajmund
- „Igen, azt csinálom amit szeretek.” N.Gergő
- “Szerencsére el van adva minden. És ki is van fizetve.” É.István

Tradíció követők (Faktor 4)

Tradicionális mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki életben, a kudarcok sem tántorítják el őket ettől az életformától.

A negyedik faktorban azonosított személyek közül N.Sándor, N.Gergő és É.István arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „A privatizáció után 11 vagyonszemből ez az egy maradt életben, de az eredményességet illetően nem vagyunk sikeresek.” N. Sándor
- „Sikeresnek nem nevezném magunkat, de mondjuk közepesen. Még úszunk a vízen.” K.Béla
- „Sikeres, mert mindig van munkám és van látszata a munkának.” Ördögné

V. 2. 3 A herencsényi agrárvállalkozók jellemzése

A **korrelációs mátrix** („Correlation Matrix Between Sorts”) a herencsényi agrárvállalkozók esetében is a vizsgálatba bevont személyek közötti egyetértést (egyget nem értést) mutatja, nevezetesen, hogy kik azok, akiknek véleménye hasonló. A mátrixból (20. táblázat) látszik, hogy Sz. József, P.István és S.Lajos véleménye hasonlóságot mutat. Ezek alapján azt várhatjuk, hogy ők majd a faktorelemzéskor azonos faktorba kerülnek. Éppen a magas páronkénti korrelációk teszik lehetővé, hogy a tizenhét személyre („változóra”) vonatkozó információkat sokkal könnyebben kezelhető számú, 4-5 faktorba „sűrítsük”.

19. táblázat A herencsényi és a Herencsény környéki agrárvállalkozók statisztikai jellemzői

Sorsz:	Név:	Életkor:	Végzettség:	Szakma:	Jelenlegi foglalkozás:	Haszonállat:	Gazdálkodik:	Fő terméke:
1.	Sz. József	51-60	Egyetem	Agrár	Őstermelő	Méh	Nem	méz
2.	J.Károly	60 felett	Egyetem	Táj- és kertépítész mérnök	Őstermelő; Leader Egyesület munkaszerv.	nincs	15 ha szántóföld, 5 ha erdő; 5 ha rét	gyógynövény
3.	P. István	51-60	Egyetem	Agrár-tanár	Újságíró	szarvasmarha	nincs adat	marhahús, tej
4.	D. György	51-60	nincs adat	nincs adat	nincs adat	2 éve nincs, disznó előtte 2-	12 ha	olajtök
5.	B. István	51-60	Főiskola	Mérlegképes könyvelő,	Ügyvezető, családi gazdálkodó	nincs	1000 ha, 200 ha erdő	búza, napraforgó, őszi árpa, repce
6.	F. Gyula	41-50	nincs adat	Erdész technikus	Őstermelő	nincs	100 ha	növény (olajos és gabona)
7.	T. Kálmán	51-60	Főiskola	Üzemmérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	5 sertés	100 ha	búza, napraforgó, kukorica, gyümölcsök
8.	P. András	41-50	Egyetem	Közgazdász	Pénzügyi tanácsadó	tyúk, bárány, kutya, macska	50 ha	gabonafélék, olajos, tejes bárány
9.	Sz. Erzsi	51-60	nincs adat	Gép- és gyorsírástanító	Méhész	tyúk, nyúl, méh	Nem	méz
10.	Sz. Ádám	18-30	Szaktanácsos	Méhész	Méhész	nincs	Nem	méz
11.	G. Kristóf	18-30	Gimnázium	nincs adat	Adástervező	nincs	Nem	nincs adat
12.	M. Gyula	60 felett	Főiskola	Tanító	Nyugdíjas	tyúk, kacska, liba, disznó	60 ha	kecske, kecskesajt
13.	M. Ibolya	60 felett	Főiskola	Pedagógus	nincs adat	nincs	konyhakert	nincs adat
14.	B. Mihály	51-60	Főiskola	Növénytermesztő üzemmérnök	Családi gazdálkodó	nincs	210 ha	napraforgó, repce, gabonafélék, árpa
15.	S. Lajos	60 felett	Egyetem	Agrár	Nyugdíjas	200 db szarvasmarha	társas vállalkozás 450 ha	gabona
16.	T. András	51-60	Egyetem	Agrár	Agrárvállalkozás	szarvasmarha, sertés	250 ha szántóföld	gabona
17.	Sz. Örs	51-60	Egyetem	Agrármérnök	Mezőgazdasági vállalkozó	9 tyúk, 1 kakas (felesége)	nincs adat	napraforgó
18.	P. Lajos	41-50	Egyetem	Kertészmérnök	Gyógynövénytermesztő	nincs	130 ha	gyógy/fűszernövény

20. táblázat Herencsény, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között

	SZ. JOZS	J. KAROL	P. ISTVA	D. GYORG	B. ISTVA	F. GYUL	T. KALM	P. ANDRA	SZ. ERZS	SZ. ADAM	G. KRIST	M. GYULA	M. IBOLY	B. MIHALY	S. LAJOS	T. ANDRA	SZ. ORS	P. LAJOS
SZ.JOZS	100	54	<u>59</u>	42	41	49	46	28	35	24	34	51	43	36	<u>70</u>	<u>54</u>	22	47
J.KAROL		100	49	28	11	51	43	33	36	34	7	35	22	25	45	36	21	62
P.ISTVAN			100	26	22	46	23	21	16	-8	<u>2</u>	27	12	13	<u>56</u>	46	34	35
D.GYORG				100	32	<u>55</u>	44	36	32	<u>1</u>	36	40	49	51	52	<u>62</u>	19	39
B.ISTVAN					100	35	21	23	39	-19	13	25	27	34	46	32	47	30
F.GYULA						100	36	28	45	14	30	50	36	61	53	52	31	<u>55</u>
T.KALMAN							100	<u>56</u>	49	21	36	52	<u>64</u>	44	54	35	12	<u>55</u>
P.ANDRAS								100	26	31	48	42	54	43	38	15	-6	37
SZ.ERZSI									100	13	38	42	48	44	49	39	16	44
SZ.ADAM										100	32	24	28	15	10	-15	-14	16
G.KRISTOF											100	62	61	53	44	14	-14	11
M.GYULA												100	51	60	55	37	5	21
M.IBOLYA													100	<u>59</u>	<u>55</u>	15	<u>2</u>	41
B.MIHALY														100	49	35	32	35
S.LAJOS															100	51	28	40
T.ANDRAS																100	27	21
SZ.ORS																	100	24
P.LAJOS																		100

21. táblázat A herencsényi agrárvállalkozók faktormátrixa, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat

QSORT	1	2	3	4	5
1 HSZ.JOZS	0.1315	0.1969	0.7282X	0.1986	0.3030
2 HJ.KAROL	0.0426	-0.0106	0.4534*	0.1342	0.2517
3 HP.ISTVA	0.0725	0.1383	0.8300X	0.0576	-0.1865
4 HD.GYORG	0.2088	0.1393	0.0940	0.3378*	0.0132
5 HB.ISTVA	0.0426	0.7573X	0.2138	0.2200	-0.1044
6 SZF.GYUL	0.4874*	0.2375	0.2202	0.0289	0.0288
7 SZT.KALM	0.1662	-0.0109	0.1942	0.6784X	0.0112
8 SP.ANDRA	0.2753	-0.0197	0.1371	0.8123X	0.0729
9 HSZ.ERZS	0.3055*	0.1321	0.0812	0.1625	-0.0004
10 HSZ.ADAM	0.1732	-0.1487	0.0103	0.1402	0.9046X
11 HG.KRIST	0.7010X	-0.0955	0.0910	0.3855	0.2413
12 TM.GYULA	0.7540X	-0.0336	0.3461	0.2356	0.0684
13 TM.IBOLY	0.3743	0.1062	0.0496	0.6876X	0.2043
14 B.MIHALY	0.7311X	0.3440	-0.0648	0.2804	0.0463
15 BS.LAJOS	0.3070	0.2613	0.6126*	0.3303	0.0647
16 VT.ANDRA	0.1670	0.0664	0.4432*	-0.0686	-0.1884
17 BSZ.ORS	0.0673	0.8337X	0.1361	-0.1316	-0.0836
18 HP.LAJOS	-0.0705	0.2160	0.1223	0.4376*	0.0942
% expl.Var.	13	9	13	14	7

A **faktor értékek korrelációs mátrixa** mutatja, hogy az első és a negyedik faktor között viszonylag magas korreláció van. A harmadik faktor az ötödiktől eltekintve szinte mindegyik másik faktoral mutat bizonyos kapcsolatot (0,3 feletti korreláció), és a negyedik faktoral is ez a helyzet. Leginkább az ötödik és a második faktor látszik függetlennek. Az ezekben tartozók véleménye tér el leginkább a többiekétől. Az öt faktor együttesen csak a variancia 56 %-át magyarázza meg. Néhány vállalkozó egyértelmű azonosítása is nehézségekbe ütközött. A négy faktorból „kilógó” vállalkozók, mint például HSz Adam szakmunkás, méhész, aki édesapja vállalkozását folytatná majd, egyedül került az ötödik faktorba, valóban mindenkitől eltérő értékrendet mutat és édesanyja, HSz Erzsébet, aki a spontán válaszadás helyett azt választotta, hogy minden kérdést „jól megfontolt”, és ennek az lett az eredménye, hogy egyik faktoral sem mutat 0.3 nál magasabb sajátértéket, végül nem tudtuk azonosítani őket a faktorszerkezetben.

22. táblázat Herencsény, a faktorértékek korrelációs mátrixa

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
Faktor 1	1.0000	0.2026	0.3196	0.6514	0.2722
Faktor 2		1.0000	0.3742	0.1323	-0.1874
Faktor 3			1.0000	0.3327	0.0424
Faktor 4				1.0000	0.3232
Faktor 5					1.0000

23. táblázat Herencsény, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1		Faktor 2		Faktor 3		Faktor 4	
	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	2.01	2	-0.66	29	-0.72	30	1.38	5
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	0.16	18	-1.09	35	-0.86	32	0.01	20
3. Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia.	1.15	4	0.10	18	1.44	3	0.60	11
4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	0.99	7	0.33	16	1.38	4	0.15	18
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	0.44	13	1.97	1	0.00	21	-0.12	22
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	0.39	15	1.43	5	0.72	11	0.55	12
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	-0.06	24	0.66	12	0.91	9	0.84	9
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	-0.05	23	-1.86	38	-1.72	38	0.26	16
9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	0.88	9	1.52	4	1.91	2	0.17	17
10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	-0.02	21	-0.99	32	-1.77	39	0.13	19
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	-0.41	27	0.76	10	0.72	11	1.50	3
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	1.06	6	-1.11	36	-0.94	33	1.54	2
13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	-1.46	35	-0.76	30	-0.19	25	-1.24	36
14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-1.64	36	-0.55	28	-0.33	26	-1.09	34
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	-1.13	34	0.76	10	1.19	6	0.36	15
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	0.86	10	-0.31	23	-0.53	27	-0.86	30
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-0.74	30	0.00	21	-0.72	30	0.85	8
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	-0.72	29	0.66	12	0.33	13	-0.70	31
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	-0.04	22	0.02	19	0.09	18	0.68	10
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	1.18	3	-0.43	24	2.10	1	1.37	6

21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akárcsak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	0.92	8	-0.22	22	-0.86	32	1.40	4
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	-2.01	39	-2.19	39	-1.44	36	-1.81	37
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülük a külső befektetők.	-0.93	33	-0.55	28	1.00	8	-0.82	33
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	-0.92	32	0.55	15	-0.19	25	-0.71	32
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	-1.69	37	1.09	6	-1.38	35	-2.07	38
26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	0.53	12	0.55	15	-1.58	37	-0.43	27
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	0.35	16	0.00	21	0.53	12	-0.29	24
28. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	0.39	15	1.54	3	-0.14	23	-0.12	21
29. A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.	-0.70	28	-0.78	31	0.00	21	0.39	14
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-0.02	21	-0.55	28	-0.14	23	-2.22	39
31. Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.	-0.10	25	0.78	8	0.14	17	-0.56	28
32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	0.25	17	-0.55	28	0.00	21	-0.57	29
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	0.55	11	-1.09	35	1.05	7	0.96	7
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	-1.73	38	-1.09	35	-1.24	34	-1.11	35
35. Magyarországnak élelmiszerből önállósra kellene törekednie.	2.06	1	0.86	7	1.24	5	1.93	1
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	0.04	19	1.64	2	-0.67	28	0.43	13
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-0.21	26	-1.31	37	0.19	16	-0.39	25
38. Az organikus élelmiszer probléma eltűzött, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyszólván vannak kemikáliák.	-0.74	31	0.22	17	0.28	14	-0.41	26
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítettünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	1.09	5	0.65	13	0.19	16	-0.15	23

V. 2. 4 A herenycényi vállalkozók faktorainak azonosítása

Tudatos érték választásúak (Faktor 1)

Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan hitet tesznek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.

Az első faktorban azonosított személyek közül M.Gyula, F.Gyula és Sz.Erzszi arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Részben. Az előállított egészséges, jó ízű kecskesajtot szeretik a vásárlóink.” M. Gyula
- „Igen, kiegyensúlyozott.” F.Gyula
- „Igen, jó minőségű, eladható terméket tudunk előállítani.” Sz.Erzszi

Tapasztalt vállalkozók (Faktor 2)

Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozók tartoznak ebbe a csoportba. Nem steril elvek, hanem a saját élettapasztalataik határozzák meg a véleményüket. A vállalkozó életforma mellett elkötelezettek, minden újra és a változtatásra nyitott és együttműködésre kész emberek tartoznak ebbe a csoportba.

Az második faktorban Sz.Örs és B.Istvánt lehet azonosítani, de arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat végül nem válaszoltak.

Tradíció követők (Faktor 3)

Tradicionális mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetüikkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki életben, a kudarcok sem tántorítják el őket ettől az életformától.

A harmadik faktorban azonosított személyek közül J.Károly, Sz.József, S.Lajos és T.András arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Nem a sikerre hajtok, hanem a megmaradásra és a bizalomra épített kapcsolatokra.” J.Károly
- „Igen, nem halunk meg.” Sz.József
- „Igen, mert eredményes.” S.Lajos
- „Igen, a vállalkozás nyereséges, folyamatos technológia fejlesztésre van lehetőségem.” T.András

Változásra vágyók (Faktor 4)

Véleményük rangsora szerint nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének személyes életükön. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egyfajta általános bizalmatlanság jellemző rájuk.

A negyedik faktorban azonosított személyek közül T.Kálmán és P.András arra a kérdésre, hogy sikeresnek tartják-e vállalkozásukat, az alábbi válaszokat adták:

- „Nem sajnós. 91-től főállású és azóta egyik hitelből a másikba.” T.Kálmán
- „Csak részben, az uniós támogatás segítségével jut pénz folyamatosan fejlesztésre, bővítésre.” P.András

24. táblázat Herencsény, a faktor 1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 2	Faktorok közötti távolság
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	2.013	-0.663	2.676
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	1.064	-1.111	2.175
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.	- 0.045	-1.856	1.811
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	- 1.686	1.094	-2.780
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	- 1.133	0.762	-1.895
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	0.044	1.641	-1.597

Az 1. és a 2. faktorba tartozók a 24. táblázat állításait illetően különböztek leginkább egymástól. Nagy különbség közöttük abban mutatkozik, hogy miért fontos nekik a siker. Az első faktorhoz tartozik G. Kristóf, aki adástervező, M. Gyula, nyugdíjas tanár, aki kecskéket tenyészt, továbbá M. Ibolya, M. Gyula felesége, aki szintén nyugdíjas tanár, kecsketenyésztő. Számukra a család ellátása miatt fontos a siker, míg ennek nincs jelentősége a második faktorhoz tartozóknál. Az első faktorhoz tartozók erőteljes családi elkötelezettségét mutatja az ezen állítással való egyetértés mértéke.

Meglepő továbbá, hogy az első faktorban lévők nagyrészt természetesnek tartják a házi kert megművelését, és nem értenek egyet azzal az állítással, hogy nem érdemes megművelni a házi kerteket, míg a második faktorhoz tartozók ezt nem tekintik elsődlegesnek.

A második faktorhoz tartozók „tipikus” vállalkozók, B. István 1000 hektáron gazdálkodik, Sz. Örs napraforgót termeszt. Válaszaik rangsora alapján mégis elégedettebbek élethelyzetükkkel, míg az első faktorban lévők változtatni szeretnének azon. Az első faktorban lévők elfogadják a vidéki életformát, a második faktorban lévők pedig nem igazán elégedettek vele.

25. táblázat Herencsény, a faktor 1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	2.013	-0.719	2.732
26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	0.534	-1.577	2.111
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	1.064	-0.944	2.008
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	-1.133	1.191	-2.323
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülük a külső befektetők.	-0.926	0.998	-1.924
14. A szerződésekben kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-1.642	-0.333	-1.310

A 25. táblázat mutatja azokat az állításokat, amiben a harmadik faktorba tartozók leginkább eltérő véleményt képviselnek az első faktorba tartozókhöz képest. A harmadik faktorba tartoznak: Sz. József, aki őstermelő méhész, P. István az agrár-tanár és S. Lajos, aki szarvasmarhát tart és társas vállalkozó. Véleményük néhány ponton eltér az első faktorba tartozókéétól. Ezek azonban részben magánéleti indíttatásúak, például az 1. és a 12. állítással kapcsolatos véleményük alapján.

26. táblázat Herencsény, a faktor 1 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-0.023	-2.218	2.195
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	0.860	-0.676	1.536
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	1.089	-0.155	1.244
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	-0.413	1.503	-1.916
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-0.737	0.847	-1.584
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	-1.133	0.364	-1.497

A mutatja azokat az állításokat, amiben a harmadik faktorba tartozók leginkább eltérő véleményt képviselnek az első faktorba tartozókhoz képest. A harmadik faktorba tartoznak: Sz. József, aki őstermelő méhész, P. István az agrár-tanár és S. Lajos, aki szarvasmarhát tart és társas vállalkozó. Véleményük néhány ponton eltér az első faktorba tartozókéétól. Ezek azonban részben magánéleti indíttatásúak, például az 1. és a 12. állítással kapcsolatos véleményük alapján.

26. táblázatban az 1. és 4. faktorba tartozók állításait vetjük egybe. Nagyon érdekes, hogy közöttük a legnagyobb távolság olyan állításban fogalmazódik meg, amellyel egyikük sem ért egyet. Ez a „Bárki meggazdagodhat....., de a negyedik faktorba tartozóak tagadnak szinte mindent, amit az első faktorba tartozók fontos értéknek tekintenek, miközben a két faktor között inkább a hasonlóság a meghatározó. A táblázat állításaiban ugyan különböznek, de nem nagyok a különbségek abszolútértékei. A negyedik faktorba tartozók mintha értékválságban lennének, és talán nem véletlen, hogy legitimálni szeretnék azt a törekvésüket, hogy meg akarnák változtatni a vidéki életformát kívülről (32. állítás). Nem érzik, hogy a mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnának. Nem érznek egy csomó olyan értéket, ami a vidéki ember számára evidens és pozitív, de van egyfajta nosztalgiája. Például sajnálná, ha a vidéki világ megváltozna.

Ez a „kevertség” érezhető azon is, hogy a (11. 7. és 29. állítás) elégedetlen a társadalmi fennálló kapcsolatokkal, és talán ez a legfőbb motivációja, amiért egy újfajta vállalkozással próbálja a vidéki életforma „megmentését” elősegíteni.

27. táblázat Herencsény, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	1.094	-1.384	2.478
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	1.641	-0.665	2.306
26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	0.547	-1.577	2.124
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	-0.431	2.103	-2.534
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	-1.094	1.052	-2.145
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülök a külső befektetők.	-0.547	0.998	-1.545

A 27. táblázatban, a 31. táblázatban is található egy nagy abszolút értékű állítás, ami azt mutatja, hogy a negyedik faktorba tartozók a „A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra háziállatokat tartanak.” állításban különböznek leginkább a 3. faktorba tartozóktól is.

28. táblázatban, és a 29. táblázatban a további faktorpárokat vettem össze. Érdemes megfigyelni, hogy egy-egy kérdésben mennyire eltér a különböző faktorokhoz tartozók véleménye. Ezt az igen magas abszolút-értékek jelzik. A 27. és 28. táblázatban a „Nem érdemes a házi kertet megművelni vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.” állítást illetően a távolság 3,166 a két faktorba tartozók között. A „vállalkozók” (2. faktor) szerint nem érdemes, míg a „változásra vágyók” (4. faktor) csoportja szerint érdemes megművelni a kertet.

A 31. táblázatban is található egy nagy abszolút értékű állítás, ami azt mutatja, hogy a negyedik faktorba tartozók a „A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra háziállatokat tartanak.” állításban különböznek leginkább a 3. faktorba tartozóktól is.

28. táblázat Herencsény, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	1.094	-2.072	3.166
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	1.972	-0.118	2.090
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-0.547	-2.218	1.671
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	-1.111	1.542	-2.653
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	-1.856	0.262	-2.118
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	-1.094	0.963	-2.057

29. táblázat Herencsény, a faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 3	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-0.139	-2.218	2.079
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülök a külső befektetők.	0.998	-0.817	1.814
9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	1.910	0.166	1.744
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	-0.944	1.542	-2.486
21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akár csak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	-0.858	1.396	-2.254
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	-0.719	1.382	-2.101

V. 2. 5 Az Ökotársulásba tömörült vállalkozók jellemzése

30. táblázat Az ökotársulás tagjainak statisztikai jellemzői

Sorsz:	Név:	Életkor:	Gyermek(ek):	Végzettség:	Szakma:	Jelenlegi foglalkozás:	Haszonállat/Háziállat:	Ahol él:	Típus:
1.	DUDI	41-50	0	Egyetem	Közgazdász, Kertészmérnök	gazdasági vezető	nincs	Budapest	lakótelep
2.	ZOLTÁN	41-50	4	Főiskola	Építész	cégvezető	kutya	Diósd	kertvárosi családi házas
3.	ANCI	51-60	2	Főiskola	nincs adat	jóga oktató	kutya	Budapest	villanegyed
4.	SÜMI	51-60	1	Érettségi	nincs adat	Ügyvezető igazgató	kutya	Budapest	történelmi belváros
5.	BÁLNA	41-50	0	Főiskola	Testnevelő tanár	rendezvény szervező	nincs	Budapest	
6.	JÁZMIN	41-50	2	Főiskola	Külker	filmgyártás	nincs	Budapest	villanegyed
7.	VOCI	41-50	1	Főiskola	nincs adat	gyógytornász	macska	Budapest	kertvárosi családi házas
8.	TAMÁS	60 felett	3	Érettségi	nincs adat	Ügyvezető igazgató	nincs	Budapest	
9.	RITA	31-40	2	nincs adat	nincs adat	textiltervező iparművész	nincs	Budapest	városias, hagyományos
10.	ALPHA	31-40	0	PhD	nincs adat	mérnök	nincs	Budapest	városias, hagyományos
11.	ORSI	31-40	0	Egyetem	nincs adat	internetes vállalkozó	kutya, macska	Solymár	kertvárosi családi házas
12.	BENCE	41-50	1	Főiskola	Építész technikus	MÖK ügyvezető, alternatív terapeuta	kutya, macska	Budapest	kertvárosi családi házas
13.	SZISZI	31-40	0	Egyetem	Mérnök	projekt menedzser	nincs	Budapest	történelmi belváros
14.	ANDREA	51-60	2	Egyetem	tanár, újságíró	marketing	kutya, macska	Budapest	villanegyed
15.	MÓNI	41-50	2	Egyetem	tanár, idegenvezető	idegenvezető	nincs	Budapest	kertvárosi családi házas
16.	GYÖRGYI	41-50	0	Egyetem	nincs adat	vállalkozó, tréner	nincs	Budapest	városias, hagyományos
17.	KLÁRA	51-60	0	Főiskola	Színházdramaturg	gazdasági vezető	gyerekkoromban 70 kacsa	Budapest	villanegyed
18.	JUDIT	31-40	0	Egyetem	Ügyvéd	Ügyvéd	macska	Budapest	városias, hagyományos
19.	ISTVÁN	41-50	1	Egyetem	Kertészmérnök	Kertészmérnök	MÖK kecskeállomány:10db	Pomáz	kertvárosi családi házas

31. táblázat ökotársulás, korrelációs mátrix a vizsgálatba bevont személyek között

	DUDI	ZOLTÁN	ANCI	SÜMI	BÁLNA	JÁZMIN	VOCI	TAMÁS	RITA	ALPHA	ORSI	BENCE	SZISZI	ANDREA	MÓNI	GYÖRGY	KLÁRA	JUDIT	ISTVÁN
DUDI	100	44	34	51	34	36	54	51	47	61	23	48	9	28	62	48	35	64	45
ZOLTÁN		100	55	27	62	33	38	59	55	50	48	47	27	36	55	34	43	44	35
ANCI			100	32	43	20	26	51	48	35	39	38	21	16	41	15	47	43	31
SÜMI				100	41	49	40	44	59	41	37	25	13	25	61	31	25	48	46
BÁLNA					100	34	54	56	52	40	46	39	22	32	59	17	41	43	44
JÁZMIN						100	38	37	33	27	38	34	8	-4	42	30	16	42	39
VOCI							100	56	36	29	25	46	-5	11	53	14	21	37	28
TAMÁS								100	57	45	39	48	22	16	48	32	27	56	29
RITA									100	42	59	62	12	14	65	45	29	44	51
ALPHA										100	25	28	14	36	42	66	26	61	54
ORSI											100	42	13	14	54	28	22	25	28
BENCE												100	-1	9	55	40	25	35	31
SZISZI													100	42	19	18	20	38	-12
ANDREA														100	34	11	47	48	18
MÓNI															100	39	36	59	39
GYÖRGYI																100	18	48	48
KLÁRA																	100	39	33
JUDIT																		100	51
ISTVÁN																			100

A **korrelációs mátrix** („Correlation Matrix Between Sorts”) a vizsgálatba bevont személyek közötti egyetértést (egyet nem értést) mutatja, nevezetesen, hogy kik azok, akiknek véleménye hasonló.

32. táblázat Az Ökotársulás faktormátrixa, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat

QSORT	1	2	3	4	5
1 M-DUDI	0.1207	0.2927	0.5269*	0.5779	-0.0358
2 M-ZOLTAN	0.6429X	0.4254	0.2024	0.2005	0.1367
3 M-ANCI	0.6164X	0.4493	0.0919	0.0962	0.0154
4 M-SUMI	0.2138	0.0216	0.3399	0.6421X	0.1548
5 M-BALNA	0.5154*	0.4118	0.0282	0.4639	0.0575
6 M-JAZMIN	0.2728	-0.2324	0.2426	0.6181X	0.0927
7 M-VOCI	0.2054	0.2178	-0.0265	0.8064X	-0.2277
8 M-TAMAS	0.5017	0.2115	0.1519	0.5239*	0.1076
9 M-RITA	0.7242X	0.0557	0.3657	0.2969	-0.0010
10 M-ALPHA	0.1623	0.2878	0.7626X	0.2144	0.0777
11 M-ORSI	0.7881X	-0.0731	0.1100	0.1631	0.1572
12 M-BENCE	0.6224X	0.0688	0.2369	0.3008	-0.1891
13 M-SZISZI	0.1214	0.1775	0.0133	0.0283	0.9021X
14 M-ANDREA	-0.0513	0.6886X	0.1802	0.0992	0.4496
15 M-MONI	0.4718	0.2081	0.2739	0.5765*	0.1424
16 M-GYORGY	0.2467	-0.0893	0.8535X	0.0567	0.1308
17 M-KLARA	0.2494	0.7466X	0.1474	0.0741	0.0192
18 M-JUDIT	0.1307	0.3697	0.5299*	0.4773	0.3271
19 M-ISTVAN	0.2224	0.2192	0.6620X	0.2447	-0.2722
% expl.Var.	18	11	15	17	7

A **faktor értékek korrelációs mátrixa** mutatja, hogy az első, a harmadik és a negyedik faktor között viszonylag magas korreláció van. Ami azt jelenti, hogy az egyes faktorok azonosítása nehézségekbe ütközik, mert a három csoportba tartozó emberek véleménye nem válik szét élesen. Inkább hasonlóak, mint különböznek egymástól. Viszonylag jól elválik a második faktorba tartozó M.Andrea, M.Klára véleménye a többiekétől. Egyikük dramaturg, másikuk tanár, aki jelenleg marketing vállalkozó. Az ötödik faktor az együttes varianciának csak 7 %-át magyarázza, ezért a további elemzésnél már nem vesszük figyelembe. Az ötödik faktorban azonosított személy a dolgozat szerzője lenne, vagyis én, aki magam is tagja vagyok a vállalkozásnak, a lekérdezést illető elfogultságom nyilvánvaló. A módszer erősségét mutatja, hogy az ötödik faktorban magamra maradtam.

33. táblázat Ökotársulás, a faktorértékek korrelációs mátrixa

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
Faktor 1	1.0000	0.3743	0.5013	0.5473	0.1789
Faktor 2		1.0000	0.2935	0.2402	0.3432
Faktor 3			1.0000	0.3958	0.1274
Faktor 4				1.0000	0.0272
Faktor 5					1.0000

A faktorok azonosítása érdekében vizsgálom az állítások faktoronkénti rangsorát, amit a 34. táblázat mutat a négy faktorra vonatkozóan.

34. táblázat Ökotársulás, az állítások rangsora a négy faktorra vonatkozóan

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1		Faktor 2		Faktor 3		Faktor 4	
	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám	Saját-érték	Rang-szám
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	-0.47	28	-0.55	29	0.53	13	-0.97	32
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	-0.34	24	0.93	9	-1.49	37	0.82	10
3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyüzemben kellene dolgoznia.	1.73	2	0.31	17	1.54	3	1.16	8
4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	1.69	3	0.93	9	1.87	1	1.22	5
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	-0.20	20	-0.38	25	1.10	8	0.65	14
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	-0.05	17	1.48	3	1.48	4	0.91	9
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	1.27	7	-0.07	20	-0.55	27	1.33	3
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	-0.96	32	0.79	11	-2.09	39	-0.32	23
9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	1.12	9	1.10	6	1.26	5	1.32	4
10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	-1.35	37	-0.38	25	-1.82	38	-1.17	35
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	0.14	14	0.24	18	0.04	20	1.46	2
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	1.30	6	0.62	13	0.49	14	0.59	15
13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	-0.24	21	-0.96	31	-0.82	30	-1.03	33
14. A szerződésben kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-0.46	27	-0.48	27	0.72	10	-1.95	39
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	-0.13	18	0.72	12	0.76	9	0.12	18
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	-0.46	26	0.31	17	0.39	16	0.75	11
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-0.40	25	1.58	2	-0.33	23	-0.55	26
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	0.70	11	-1.27	33	-1.20	36	1.20	6
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	1.03	10	0.96	7	-0.21	22	-1.61	38
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	1.77	1	-0.24	21	0.58	11	-0.92	31

21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akárcsak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	1.15	8	0.55	14	0.39	16	1.17	7
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	0.04	15	-1.65	39	-0.91	32	-0.56	27
23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.	-0.29	23	-1.48	38	-1.11	35	-0.39	24
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	0.03	16	-1.41	36	-0.78	29	0.02	19
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	-2.33	39	-1.41	36	-0.99	34	-1.36	36
26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	-0.78	31	0.48	15	0.16	19	-0.74	28
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	-1.12	36	-1.10	32	-0.44	26	-0.31	22
28. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	0.56	12	-0.41	26	0.16	19	-0.18	21
29. A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.	-0.27	22	-0.55	29	-0.34	24	-0.16	20
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-1.00	34	-1.48	38	1.54	3	0.31	17
31. Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.	0.37	13	-0.31	23	0.22	17	0.68	13
32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	-0.74	30	-0.86	30	-0.11	21	-0.44	25
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	-0.52	29	1.96	1	-0.90	31	-0.75	29
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	-1.41	38	0.14	19	-0.99	34	-1.04	34
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	1.44	38	0.14	5	1.21	7	1.96	1
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	-1.04	35	-0.31	23	0.57	12	-0.88	30
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-0.99	33	-1.34	34	-0.77	28	0.42	16
38. Az organikus élelmiszer probléma eltűnt, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgymint vannak kemikáliák.	-0.17	19	0.79	11	-0.42	25	-1.46	37
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	1.39	5	1.41	4	1.25	6	0.70	12

Az első faktorba tartozók (Zoltán az építész, cégvezető; Anci, jógaoktató; Rita, iparművész, Orsi internetes vállalkozó és Bence építész technikus, alternatív terapeuta és egyúttal az Ökotársulás vezetője), leginkább az alábbi állításokkal értettek egyet (ezek az állítások vannak a rangsor elején):

- 20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes. (1)
- 3. Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia (2)
- 4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást. (3)
- 35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie. (4)

Az állítások egyértelműen a vidéki életforma melletti feltétel nélküli elköteleződést jelzik. A rangsor végére került állítások is ezt a konzervatív, de nyitott értékrendet jelölik.

A vállalkozók a következő állításokkal nem értenek egyet:

- 25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb. (39)
- 34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben. (38)
- 10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára. (37)
- 36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni. (35)

A 2. faktorba tartozókat ettől jelentősen különböző értékrend jellemzi. Ez jut kifejezésre abban, hogy igen „rendszerető” emberre való értékrendet vallanak, hiszen a következő állításokkal értenek leginkább egyet:

- 33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.(1)
- 17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon. (2)
- 6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt. (3)
- 39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e. (4)

35. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 2 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 2	Faktorok közötti távolság
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	1.769	-0.240	2.009
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	0.703	-1.271	1.974
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	0.040	-1.649	1.689
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	-0.517	1.959	-2.476
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	-0.402	1.580	-1.982
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	-0.957	0.790	-1.747

A 35. táblázat jól mutatja az 1. és a 2. faktorba tartozók jelentősen eltérő értékválasztását. Az első faktorba tartozók látszanak boldogabb optimistának, a 2. faktorba tartozók pedig kissé elégedetlen, a saját sorsukon változtatni nemigen merő pesszimistának. A 2. faktorba tartozó Andrea és Klára olyan értelmiségiek, akiknek a pályáján valószínűleg nem túl sok sikerélmény adódik (tanár és dramaturg), és akiknek a rend és szabályok betartása életelejüké vált.

36. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	0.703	-1.203	1.906
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	1.270	-0.549	1.819
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	1.026	-0.211	1.237
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-1.002	1.541	-2.543
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	-1.040	0.571	-1.612
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	-0.053	1.484	-1.537

Az első és harmadik faktorba tartozók értékrendje sok hasonlóságot mutat. A különbséget közöttük az okozza, hogy van néhány állítás, amivel az első faktorba tartozók közepesen egyetértenek, míg ezekkel a harmadik faktorba tartozók nagyon nem értenek egyet, amint azt a 36. táblázat mutatja. A harmadik faktorban találjuk a következő vállalkozókat viszonylag magas faktorsúllyal: Alpha, PhD-vel rendelkező mérnök, Györgyi tréner és István pomázi kertészmérnök. A csoport véleménye nagyon érdekes, hiszen alig voltak mások a megkérdezettek között, akik például a 7. kérdésre tagadó választ adtak volna.

37. táblázat Ökotársulás, a faktor 1 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 1	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dolgról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	1.769	-0.917	2.686
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	1.026	-1.615	2.641
14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	-0.463	-1.949	1.486
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-0.985	0.416	-1.401
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	0.139	1.464	-1.325
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-1.002	0.310	-1.312

A vidéki életforma egyértelmű igenlése jellemző az első, és egyfajta elutasítása a négyes faktorra. Az 1. és a 4. faktorba tartozó egyének legnagyobb véleménykülönbségei olyan állításokban jelentkeznek amelyekkel egyik csoport sem ért egyet. A különbség tehát az egyet nem értés intenzitásában mutatkozik.

Mindez azt bizonyítja, hogy a két csoport értékrendje több vonatkozásban hasonló. Az első faktorhoz tartozók tudatos értékválasztásúak és igenlik a vidéki létformát, míg a negyedik faktorhoz tartozó személyek szintén tudatos értékválasztással, de a gyakorlattal nem azonosulva, valamilyen más okból, valószínűleg a városi világ tagadása miatt akarnak vidéken vállalkozni, beleuntak/megcsömörlöttek a várostól, és ezért akarnak nyitni a vidék felé, és nem azért mert beleszerettek és ezt akarnák jövőben csinálni. Ez esetleg arra is figyelmeztetheti a vállalkozás tagjait, hogy lehetnek olyanok a vállalkozásban, akiknek a hosszútávú kitartása kétséges lehet.

38. táblázat Ökotársulás, a faktor 2 és faktor 3 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 3	Faktorok közötti távolság
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.	0.790	-2.090	2.880
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	1.959	-0.900	2.859
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	0.928	-1.494	2.422
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-1.478	1.541	-3.020
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	-0.379	1.098	-1.476
3. Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia.	0.309	1.541	-1.232

A 37. 38. és 39. táblázatok mutatják a faktorok közötti legnagyobb különbségeket mutató állításokat és a hozzájuk tartozó sajátértékeket. A legnagyobb különbségek abszolút értékben a 2. faktorról való összehasonlításokban tapasztalhatóak, összhangban azzal, hogy a 2. faktorban azonosított személyek értékrendje a leginkább eltérő, míg a többieket illetően inkább a hasonlóság dominál.

39. táblázat Ökotársulás, a faktor 2 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 2	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	1.959	-0.754	2.713
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	0.961	-1.615	2.576
38. Az organikus élelmiszer probléma eltúlzott, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyis vannak kemikáliák.	0.790	-1.464	2.254
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	-1.271	1.199	-2.469
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	-1.478	0.310	-1.788
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	-1.340	0.416	-1.756

40. táblázat Ökotársulás, a faktor 3 és faktor 4 közötti távolság mértéke állításonként

ÁLLÍTÁSOK	Faktor 3	Faktor 4	Faktorok közötti távolság
14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	0.724	-1.949	2.674
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	0.584	-0.917	1.501
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	0.529	-0.971	1.500
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	-1.203	1.199	-2.402
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	-1.494	0.824	-2.318
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	-0.549	1.329	-1.878

V. 2. 6 Az ökotársuláshoz tartozó vállalkozó típusok azonosítása

A mélyinterjúk, a Q osztályozás eredménytáblái, az állítások ragsorolása, a narratív élettörténet, a vállalkozás sikerességét feltáró kérdésekre adott válaszok és a statisztikai elemek kiértékelése alapján az Ökotársulás tagjait illetően azonosított négy faktor a következő:

Tudatos értékválasztásúak (Faktor 1)

Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan hitet tesznek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.

Változásra vágyók (Faktor 2)

Véleményük rangsora szerint nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének személyes életükön. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egyfajta általános bizalmatlanság jellemző rájuk. Nem látja a saját lehetőségeit a változtatásra.

Tradíció követők (Faktor 3)

A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki életben, a kudarcok sem tántorítják el őket ettől az életformától.

Nosztalgikus értékelvűek (Faktor 4)

Érzelmileg kötődik a vidéki létformához, a mezőgazdasághoz. Tudatos értékválasztás. Érződik az urbánus élet tagadása, a tenni akarás. A kívülállónak a nosztalgiája és külső elvárásai azokkal szemben, akik fenntartják a vidéki életformát. Nem gyakorlati tapasztalataiból merít, hanem felvázol egy általa ideálisnak tekintett vidéki életmodellt. Valószínűleg a gyökerei kötik a faluhoz.

V. 3 Jászfényszaru, Herencsény és az Ökotársulás agrárvállalkozóinak összehasonlító elemzése

A Q módszer eredménytáblái és a mélyinterjúk alapján a három térségben azonosított vállalkozótípusok összefoglalását a 41. táblázat mutatja. Megnyugtató, hogy a faktorok leírásakor nem tizenkét, hanem csak összesen öt fő típust tudtunk azonosítani.

41. táblázat A három mintaterület agrárvállalkozóinak összehasonlító elemzése faktoronként

Minta területek	Faktor1	Faktor2	Faktor3	Faktor4
Jászfényszaru	<u>Tudatos értékválasztásúak</u> Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan elkötelezettek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.	<u>Változásra vágyók</u> Véleményük rangsora szerint, nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egy fajta belső bizalmatlanság jellemző rájuk.	<u>Tapasztalt vállalkozók</u> Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozó. Nem elvek, hanem élettapasztalatok határozzák meg a véleményüket. A vállalkozó életforma mellett elkötelezett, változtatásra és együttműködésre nyitott emberek csoportja.	<u>Tradíció követők</u> Tradicionális mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki élet perspektíváiban.
Herencsény	<u>Tudatos értékválasztásúak</u> Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan elkötelezettek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.	<u>Tapasztalt vállalkozók</u> Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozó. Nem elvek, hanem élettapasztalatok határozzák meg a véleményüket. A vállalkozó életforma mellett elkötelezett, változtatásra és együttműködésre nyitott emberek csoportja.	<u>Tradíció követők</u> Tradicionális mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki élet perspektíváiban.	<u>Változásra vágyók</u> Véleményük rangsora szerint, nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egy fajta belső bizalmatlanság jellemző rájuk., biztonságra törekvő.
Ökotársulás	<u>Tudatos értékválasztásúak</u> Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan elkötelezettek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.	<u>Változásra vágyók</u> Véleményük rangsora szerint, nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egy fajta belső bizalmatlanság jellemző rájuk.	<u>Tradíció követők</u> Tradicionális mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki élet perspektíváiban.	<u>Nosztalgikus értékelvűek</u> Érzelmileg kötődik a vidéki létformához, a mezőgazdasághoz. Tudatos értékválasztás. Érződik az urbánus élet tagadása, a tenni akarás. A kívülállóknak a nosztalgija és külső elvárásai azokkal szemben, akik fenntartják a vidéki életformát. Nem gyakorlati tapasztalataiból merít, hanem felvázol egy általa ideálisnak tekintett vidéki életmodellt. Valószínűleg a gyökerei kötik a faluhoz.

Meglepő, hogy éppen az Ökotársulásnál nem találtuk meg a „tipikus” vállalkozói csoportot, helyette itt találtunk egy olyan csoportot, aki nosztalgiából vállalkozik.

Az alábbi táblázatokból világosan látszik, hogy a három minta azonos értékrendűnek tekintett csoportjai valóban hasonlóak, bár néhány állításban van köztük különbség. A tudatos értékválasztásúak közül talán a Jászfényszaru mintája a legkarakterisztikusabb. Együttműködésre kész, szakmai fejlődésre nyitott, a rendszerben való gondolkodásra büszke típus, míg a másik két csoportra is ez jellemző, de megjelennek kevésbé racionális elemek is a legfontosabbnak tekinthető állítások között. Az Ökotársulásnál a legnagyobb egyetértés a 20. és a 3. állítást övezte.

42. táblázat A „Tudatos értékválasztásúak” csoportjaiban a legnagyobb rangszámú állítások

Jászfényszaru	Herencsény	Ökotársulás
<u>Tudatos értékválasztásúak</u>		
<i>Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan elkötelezettek a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.</i>		
Az alábbi állításokkal értenek egyet leginkább a „Tudatos értékválasztásúak” csoportjaiban megjelölt személyek:		
4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.
6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyüzemben kellene dolgoznia.
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.
16. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyüzemben kellene dolgoznia.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.
5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal	39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.
Amivel egyáltalán nem értenek egyet:		
13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.	34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.

38. Az organikus élelmiszer probléma eltűzött, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyis vannak kemikáliák.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.
2. Ha újra kezdhethném az életemet, másként élnék.	14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.
10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.
A különbséget meghatározó állítások a „Tudatos értékválasztásuk” csoportjaiban:		
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	16. A mezőgazdaságban dolgozóakra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.
8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dolgról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.
	15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	2. Ha újra kezdhethném az életemet, másként élnék.

A 43. táblázatban a „változásra vágyók” csoportjainak azonosítása követhető nyomon. Itt a három csoportot inkább az köti össze, hogy mely állításokkal értenek a legkevésbé egyet. Mindegyik csoportot jellemzi viszont, hogy elégedetlen a helyzetével, de nemigen látszik, hogy saját maga akarná kezdeményezni a változást.

43. táblázat A „Változásra vágyók” csoportjaiban a legnagyobb rangszámú állítások

Jászfényszaru	Hérensény	Ökotársulás
<p><u>Változásra vágyók</u></p> <p><i>Véleményük rangsora szerint, nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egy fajta belső bizalmatlanság jellemző rájuk.</i></p>		
<p>Az alábbi állításokkal értenek egyet leginkább a „Változásra vágyók” csoportjaiban megjelölt személyek:</p>		
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.
2. Ha újra kezdhethném az életemet, másként élnék.	11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.

11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akárcsak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.
3. Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia.	1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.
Amivel egyáltalán nem értenek egyet:		
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.
30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.
14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.
36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.
A különbséget meghatározó állítások az „Változásra vágyók” csoportjaiban:		
1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is..	8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.		
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.		

A a „tradíció követők” azonosítására alkalmas állításokat foglaltuk össze. Talán ez a legstabilabb kategória. Mindhárom csoportnál nagyjából azonos tartalmú értékrendet jelöl.

44. táblázatban a „tradíció követők” azonosítására alkalmas állításokat foglaltuk össze. Talán ez a legstabilabb kategória. Mindhárom csoportnál nagyjából azonos tartalmú értékrendet jelöl.

44. táblázat A „Tradíció követők” csoportjaiban a legnagyobb rangszámú állítások

Jászfényszaru	Herencsény	Ökotársulás
<p>Tradíció követők</p> <p><i>Tradicionalis mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedettek, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki élet perspektíváiban.</i></p>		
<p>Az alábbi állításokkal értenek egyet leginkább a „Tradíció követők” csoportjaiban megjelölt személyek:</p>		
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia.
21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akárcsak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.	3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbünknek nagyüzemben kellene dolgoznia.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.
<p>Amivel egyáltalán nem értenek egyet:</p>		
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.	10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.
24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.	22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.

13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.
A különbséget meghatározó állítások a „Tradíció követők” csoportjaiban:		
12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.		1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.		19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.

45. táblázat A „Tapasztalt vállalkozók” csoportjaiban és a „Nosztalgikus értékelvűek” csoportban a legnagyobb rangszámú állítások

Jászfényszaru	Herencsény	Ökotársulás
<p><u>Tapasztalt vállalkozók</u></p> <p><i>Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozó. Nem elvek, hanem élettapasztalatok határozzák meg a véleményüket. A vállalkozó életforma mellett elkötelezett, változtatásra és együttműködésre nyitott emberek csoportja.</i></p>		<p><u>Nosztalgikus értékelvűek</u></p> <p><i>Érzelmileg kötődik a vidéki létformához, a mezőgazdasághoz. Tudatos értékválasztás. Érződik az urbánus élet tagadása, a tenni akarás. A kívülállóknak a nosztalgiaja és külső elvárásai azokkal szemben, akik fenntartják a vidéki életformát. Nem gyakorlati tapasztalataiból merít, hanem felvázol egy általa ideálisnak tekintett vidéki életmodellt. Valószínűleg a gyökerei kötik a faluhoz.</i></p>
<p>Az alábbi állításokkal értenek egyet leginkább a „Tapasztalt vállalkozók” csoportjaiban és a „Nosztalgikus értékelvűek” csoportban megjelölt személyek:</p>		
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.
20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.
39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítettünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.	28. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.
11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és	9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el,	9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el,

nem érdeklí őket mások sorsa.	hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.	hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.
Amivel egyáltalán nem értenek egyet:		
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	14. A szerződéseken kevésbé bízom, az adott szó többet ér.
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.
18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.	37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	38. Az organikus élelmiszer probléma eltúlzott, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyszintén vannak kemikáliák.
15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.	12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.
32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.
A különbséget meghatározó állítások „Tapasztalt vállalkozók” csoportjaiban és a „Nosztalgikus értékelvűek” csoportban:		
17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	38. Az organikus élelmiszer probléma eltúlzott, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgyszintén vannak kemikáliák.
27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.	36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.	19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	
2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	
35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie	37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	

Az azonos állításokkal végzett vizsgálatok végén önként adódott, hogy a három mintát összevonjuk és a vizsgálatba bevont 57 személyre vonatkozóan együtt is elvégezzük a

faktorelemzést. A 46. táblázat az összevont faktormátrixot mutatja. A meghatározott öt faktor az együttes variancia 58 %-át magyarázza. Az öt factor valamelyikével szinte minden vállalkozó azonosítható. Az összevont faktorelemzést elvégezve továbbra is azok kerültek azonos faktorba, akiknek a véleménye a három mintán végzett elemzésnél is hasonlóknak bizonyult, az összevonás tehát nem hozott ki ellentmondásokat. Viszont érthetően az egyes faktorok kevésbé váltak el egymástól, mint a külön mintákon végzett vizsgálatnál tapasztaltuk. A faktorok közötti korrelációs matrix a páronkénti korrelációra mind az öt faktorra 0,3 körüli értékeket mutat. A kapcsolat közöttük nem jelentős, de nem is igazán függetlenek. Miután az összevont vizsgálat nem tárt fel újabb összefüggéseket, az adatok részletes elemzésétől eltekintek.

47. táblázat Összevont faktormátrix, ahol X jelöli az adott faktorba tartozó vállalkozókat

QSORT	1	2	3	4	5
1 Katoka	0.5313*	0.3463	0.0505	0.1334	0.3977
2 Ordogne	0.7226X	0.2625	0.1611	-0.0021	0.1009
3 P.Arpad	0.3263	0.5285*	0.3182	0.3870	-0.1252
4 T.Imre	0.4622*	0.0180	0.4127	0.2549	0.3562
5 Janos	0.1512	0.2388	-0.1519	0.4810*	0.3848
6 P.Vencel	0.6137X	0.3167	0.0123	0.1375	0.2236
7 N.Sandor	0.6217X	0.2922	0.4140	-0.0552	0.0853
8 Izabell	0.0812	0.7961X	-0.0198	0.1744	-0.0716
9 S.Andi	0.2143	0.5623X	0.1249	-0.2084	0.2999
10 P.Gyula	0.0952	0.1297	0.0383	0.5853X	0.0452
11 Gitta	0.0962	0.6027X	-0.0486	-0.1508	-0.1235
12 N.Gergo	0.6835X	0.2290	0.1690	0.4306	0.0304
13 Laszlo	0.6631X	0.1210	0.1517	-0.1328	-0.1526
14 K.Erno	0.5988X	0.0731	0.1112	0.1522	0.5211
15 E.Vencel	0.2488	0.3530	0.7690X	0.0904	0.0008
16 O.Jani	0.5084	0.3351	-0.1100	0.2153	0.5133
17 E.Istvan	0.5179	-0.1069	0.3107	0.3148	0.3083
18 K.Bela	0.3295	0.4591	0.3270	-0.1616	0.2934
19 Rajmund	0.5061	0.3725	0.1800	0.4090	0.1214
20 N.Erno	0.4709	0.2931	0.0093	0.0935	0.5817X
21 HSZ.JOZS	0.3854	-0.0032	0.5684	0.2243	0.3538
22 HJ.KAROL	0.1880	0.1192	0.7364X	0.1995	0.0891
23 HP.ISTVA	0.1778	-0.0157	0.4673X	0.4158	0.1050
24 HD.GYORG	0.5370X	0.2410	0.1059	0.2918	0.3001
25 HB.ISTVA	0.2704	-0.0156	-0.0285	0.4102	0.5623X
26 SZF.GYUL	0.6205X	0.1684	0.3156	0.4288	0.0257
27 SZT.KALM	0.2931	0.5620X	0.3515	0.1728	0.1064
28 SP.ANDRA	0.1557	0.6986X	0.2779	-0.0547	0.1948
29 HSZ.ERZS	0.3560	0.4150	0.1953	0.3197	0.1338
30 HSZ.ADAM	0.0672	0.2453	0.6001X	-0.3027	-0.2512

31	HG.KRIST	0.4981	0.5112	0.1305	-0.3164	0.2167
32	TM.GYULA	0.6289X	0.3065	0.3368	-0.0372	0.1067
33	TM.IBOLY	0.2350	0.7044X	0.2529	0.0628	0.2385
34	B.MIHALY	0.5831X	0.3888	0.1024	0.2274	0.1865
35	BS.LAJOS	0.4883*	0.2603	0.3914	0.2299	0.3295
36	VT.ANDRA	0.6750X	-0.1422	0.2162	0.2914	0.2165
37	BSZ.ORS	0.2107	-0.2332	0.0664	0.5654X	0.1686
38	HP.LAJOS	0.0545	0.3583	0.4113	0.5792X	0.1329
39	M-DUDI	0.3085	-0.0483	0.2589	0.2516	0.6778X
40	M-ZOLTAN	0.0463	0.2936	0.5555*	0.3608	0.3394
41	M-ANCI	0.0076	0.3237	0.2921	0.1499	0.4940X
42	M-SUMI	0.4759*	0.1216	0.4480	-0.1652	0.3989
43	M-BALNA	0.0507	0.3136	0.5707X	0.1478	0.4138
44	M-JAZMIN	0.3127	-0.0143	0.5382X	-0.0354	0.1675
45	M-VOCI	0.0675	-0.0242	0.3379	-0.0092	0.6164X
46	M-TAMAS	0.0239	0.2467	0.5389*	0.2720	0.4804
47	M-RITA	0.4233	0.1332	0.6622X	0.0608	0.2323
48	M-ALPHA	0.4883	0.0055	0.2579	0.5308*	0.3683
49	M-ORSI	0.1089	0.1177	0.7835X	0.0039	-0.0012
50	M-BENCE	0.1627	0.0208	0.6120X	0.1452	0.1976
51	M-SZISZI	-0.0455	0.6285X	0.1593	0.0787	-0.0455
52	M-ANDREA	0.0890	0.6177X	-0.0016	0.2259	0.2524
53	M-MONI	0.2700	0.1361	0.5576*	-0.1270	0.5562*
54	M-GYORGY	0.5893X	-0.0953	0.2337	0.3205	0.1671
55	M-KLARA	0.1007	0.4989X	0.1069	0.0945	0.4390
56	M-JUDIT	0.3460	0.3379	0.2481	0.1539	0.5256*
57	M-ISTVAN	0.5916X	-0.0790	0.2559	0.1747	0.3682
%						
expl.Var.		16	12	13	7	10

VI. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Nehéz összefoglalni egy olyan dolgot, amely inkább emberekről, mint számokról szól. Azt hiszem, hogy munkám legjelentősebb eredményét a mélyinterjúk és azok az élettörténetek jelentik, amit a megkérdezett 57 ember elmondott vagy leírt. Az élményt, amit átéltem az interjúk készítése közben a részletes interjúk is csak részben képesek visszaadni.

Az összefoglalóban kísérletet tehetnék arra, hogy egyenként bizonyítsam a bevezetőben megfogalmazott hipotézisek helytállóságát, de azt gondolom, hogy ehelyett talán érdekesebb lehet, ha a disszertációból levonható főbb következtetéseket szedem pontokba. Ez lehetővé teszi, hogy olyan megállapításokat is tegyek, amiket a hipotézisek, amelyeket még a munkahelyi vita tapasztalatai alapján fogalmaztam meg, nem tennének lehetővé.

1. A dolgozatomban bemutatott repceolaj-sajtoló üzem önmagában nem volna érdekes, de miután Európában a hasonló üzemek nagy része tönkrement, fennmaradása jelentős tanulságokkal szolgál. Az egyik tanulság, hogy a vállalkozás önmagában életképtelen lett volna, de akadt egy hosszú távban gondolkodó pénzügyi befektető, aki tőkeinjekcióval biztosította a pozitív cash-flowt. A másik specifikuma ennek a vállalkozásnak az, hogy ez a sajtolóüzem nem egyszerűen a biomassza energetikai célú hasznosítására létesült. A legtöbb repcesajtoló a biodízelgyártás nyersanyagát kívánta előállítani, kihasználva a biodízel gázolajba való bekeverését kötelezően előíró EU direktívát. Az általunk vizsgált vállalkozás egy kistérségi hálózat kiépítésére törekedett. Egy korábbi mezőgazdasági nagyüzem területén hozott létre barnamezős beruházással egy kisüzemet, és a korábbi nagyüzem volt dolgozóinak egy részét (akik most saját földjeiken gazdálkodnak) és a nagyüzem korábbi beszállítóit is partnerként alkalmazva olyan előnyökre tett szert, amit a zöldmezős, kizárólag az üzemanyag termelésére koncentrált vállalkozások nem élvezhettek. A mezőgazdasági vállalkozókkal való szoros kapcsolat révén az üzem jelentős helyi támogatottságra tett szert. A projekt által növelhető az élelmiszerbiztonság (ellenőrzött, helyben előállított takarmánnyal hizlalt állatok), javul az energiaellátás biztonsága (a közintézményeket repce pellettel fűthetik), és a vidék lakosságmegtartó képessége is erősödik (stabil munkahelyek).

2. A legtöbb vidékfejlesztési törekvésnél prioritást élveznek az úgynevezett elmaradott térségek. Azt, hogy mit tekintenek elmaradott térségnek, különféle mutatók segítségével határozzák meg. A leggyakrabban alkalmazott indikátorok az egy főre jutó jövedelem a térségben, az infrastruktúrával való ellátottság, bizonyos tartós fogyasztási cikkekkel való

ellátottság, a munkanélküliség mértéke, a születéskor várható átlagéletkor és ehhez hasonló mutatók. Akik statisztikai adatokkal, általánosan elfogadott kategóriákkal (elmaradott térségek) vizsgálják a vidéket, általában azt a hibát követik el, hogy a problémának nagyrészt csak a gazdasági oldalára fókuszálnak.

Ha azt elfogadjuk, hogy a természetben és a társadalomban is igen fontos kategória a diverzitás, akkor azt viszont aligha fogadhatjuk el, hogy a térben és időben is eltérő természeti-társadalmi alakulatokat, az úgynevezett „vidéket” általános mutatókkal, különféle szabványosított indikátorokkal értékeljük. Figyelembe kellene venni a diverzitásból következő sajátosságokat. Például hogy a vidéki település milyen távol van egy nagyvárostól, kulturális centrumoktól, vagy milyenek a természet- és társadalom-földrajzi viszonyok.

Dolgozatomban éppen ezért három különböző minta vállalkozóit vizsgálom; három olyan mintát, amelyek alapvető jellegükben is eltérnek egymástól. Szülővárosom, Jászfényszaru például máig őrzi a történelemből ismert jász hagyományokat, ami miatt a faluhoz, a térséghez való kötődés egyfajta kisebbséghez való kötődést is jelent az embereknek. A kötődés valószínűleg rányomja a bélyegét arra, hogy hogyan érzik magukat a lakosok és miért gondolkodnak másként, mint például azok, akik etnikummal nem jellemezhető térségben élnek (Budapest). Harmadikként egy palóc gyökerekkel rendelkező térség (Herencsény és környéke) agrárvállalkozóit vizsgálom. Elemzem, hogy az ott élő emberek, vállalkozók különböznek egymástól, vagy inkább jellemzi őket valamiféle hasonlóság. A három minta lehetővé teheti azt, hogy megpróbáljam feltérképezni azt a fajta különbséget, ami létezhet a vállalkozók között az értékek szempontjából. Arra keresem a választ, hogy mitől boldog egy agrárvállalkozó, mennyire anyagiás, mennyire határozza meg őt az általános környezete és mennyire hat rá a mikrokönyezet, amiben létezik.

A magyarországi települések sikeresség szempontjából nagyon különböznek. Ennek egyik oka a már említett etnikumhoz való tartozás is lehet (például egy palóc gyökerekkel rendelkező közösség vagy egy jász település esetében), ami összetartó erőt jelenthet a közösségben. Vizsgálom, hogy az agrárvállalkozók, akik a településeken élnek miért és mivel foglalkoznak, milyen értékrendet képviselve működnek, és hogy ezekben a tényezőkben mik a jellegzetességeik. Nagy valószínűséggel az érzelmi intelligenciát kellene intenzívebben fejleszteni a vidéki közösségekben, mert ha ezt nem tudjuk fejleszteni, akkor a vidék megtartó képessége kérdésessé válik. Hiába építünk csatornahálózatot, gázvezeték a faluban, a fiatalok el fognak költözni, mert hiányzik az a fajta kohézió, ami esetleg a „jól érzem magam a közösségben”-érzés révén akár csatorna híján is meglehetne.

3. Vizsgálataim során kiderült, hogy vidéken többféle sikeres vállalkozásvezető, gazdálkodó van, akik fölismerték, hogy abban a térségben, közösségben, ahol működnek, mik a közös értékek, és hogyan lehet az értékeket az üzleti vállalkozásba integrálni. Azt lehetett tapasztalni, hogy emberi tulajdonságaikat, vállalkozói képességeiket illetően többfélék azok, akik valahol a vidéken vállalkozóként képesek megélni. A vidéki életformához való kötődésük, gyökerük azonban mindenképpen közös bennük.

4. A kutatás során megvizsgáltam a közösség tagjainak belső motivációit, hogy mi az, ami őket arra sarkallta, hogy csatlakozzanak a Magyar Ökotársulás Közösséghez. A kérdésre adott válaszok alapján négy dimenzió látszik kirajzolódni.

NOSZTALGIA	ÖSSZEFOGÁS
"Vidéki lány lévén kapcsolatot kerestem a vidéki gazdálkodással és étellel." KLÁRA	"Vonzott, hogy ennyi ember ugyanazt akarja." JUDIT
"Meg tudom különböztetni a gyermekkoromban megszokott ízeket a mesterséges élelmiszerektől." KLÁRA	"Nem csak egy bio-gazdasághoz csatlakoztunk, hanem egy szellemi közösséghez is." ANCI
"Kötődés a vidékhez." MÓNI	"Természetben végezhető közös munka." BÁLNA
"Nógrád megyében laktam 10-22 éves koromig." MÓNI	"Egy közösségnek a tagja lehetek." JUDIT
JÖVŐKÉP	EGÉSZSÉG
"Első saját "föld"(rész), ezért valamiféle biztonság vagy stabilitás ígérete." ORSI	"Jól esik az embernek, ha odafigyelnek az ételére." ISTVÁN
"Hasonló módon gondolkodunk a természetről és talán a Föld jövőéről is." JÁZMIN	"Ígény a hosszútávon biztosítható minőségi élelmiszere." DUDI
"A földet nem a nagyszüleinktől kaptuk örökbe, hanem az unokáinktól kölcsönöztük." SÜMI	"Híve vagyok a biotermékeknek és itt is ez a végcél." MÓNI
"Jól eső érzés egy olyan ügyet támogatni, részesévé válni, ami mintát jelenthet a jelenleg vidéken élő és gazdálkodni már elfelejtő embereknek." KLÁRA	"Végre jókat fogok enni minőségi alapanyagokból és nem kell a zöldséggel küzdenem." ALPHA

8. ábra A Magyar Ökotársulás Közösség tagjainak belső motivációi

Volt olyan, akit a gyermekkori élmények ösztönöztek, míg másokat a közösségi erő, a csoportban lévő bizalom. Az élet minőségének a javítása, az önellátás lehetősége, a minőségi élelmiszer vagy csak egyszerűen az a tudat, hogy segíthetnek másoknak. A közösség aktív párbeszédet szeretne kialakítani város és vidék között; hosszú távon pedig egy olyan koncepció megvalósítását tűzte ki célul, melynek segítségével az önfenntartó család, önfenntartó település irányába tehet lépéseket.

5. Dolgozatomban a Q módszer segítségével a három eltérő adottságokkal rendelkező közösség tagjait megkérdezve próbáltam azonosítani a sikeres vállalkozókat. Összesen öt főbb típust (csoportot) sikerült azonosítani, amint az dolgozatomból részleteiben is kiderült:

➤ Tudatos értékvalasztásúak

Helyzetével elégedett, együttműködésre, a falu gazdasági változására nyitott emberek csoportja. Pozitív elkötelezettségű emberek, akik tudatosan elkötelezték a vidéki élet mellett, akik számára a vidéki életforma, a vidéki hagyományos értékrend természetes.

➤ Tapasztalt vállalkozók

Tapasztalt, tudatos, racionális vállalkozó. Nem elvek, hanem élettapasztalatok határozzák meg a véleményét. A vállalkozó életforma mellett elkötelezett, változtatásra és együttműködésre nyitott emberek csoportja.

➤ Változásra vágyók

Véleményük rangsora szerint nem a vidékről beszélnek, hanem inkább arról, hogy változtatni szeretnének. Nem érzik magukat biztonságban. Stabilitásra törekednének. Elégedetlenség, egyfajta belső bizalmatlanság jellemző rájuk.

➤ Tradíciókövetők

Tradicionalis mezőgazdasági vállalkozók. A hagyományos értékrend követése meghatározó számukra. Helyzetükkel elégedett, a vidéki életformát maradéktalanul igenlő emberek. A munkájuk kitölti az életüket, nem akarnak másként élni. Hisznek a vidéki élet perspektíváiban.

➤ Nosztalgikus értékelvűek

Érzelmileg kötődik a vidéki létformához, a mezőgazdasághoz. Tudatos értékválasztás. Érződik az urbánus élet tagadása, a tenni akarás. A kívülálló nosztalgiája és külső elvárásai azokkal szemben, akik fenntartják a vidéki életformát. Nem gyakorlati tapasztalataiból merít, hanem felvázol egy általa ideálisnak tekintett vidéki életmodellt. Valószínűleg a gyökerei kötik a faluhoz.

6. A három közösség tagjai értékrendjének az elemzése azt az érdekes tapasztalatot eredményezte, hogy a háromból két mintán, a herencsényinél és a jászfényszaruinál, azonosítani lehetett egy vállalkozói attitűddel rendelkező csoportot („Tapasztalt vállalkozók”). A vállalkozói személyiségjegyek a jászfényszarui csoportnál határozottabban érzékelhetőek, mint a herencsényi mintánál. Ez valószínűleg összefüggésben van azzal, hogy Jászfényszaru sokkal nyitottabb település, bizonyos értelemben iparosodott közösség, ahol a vállalkozók esetenként megpróbáltak más jellegű munkakörökben is érvényesülni. Sőt, itt még a budapesti agglomeráció hatása is tetten érhető. A mintaterületek kiválasztásánál reméltem, hogy a jász hagyományok hatással lesznek az ottani emberek értékrendjére. A vizsgálatból nem lehet egyértelművé tenni ezt a hatást, de kétségtelen, hogy a jászok hagyomány szerinti értékrendje, a függetlenség, az önállóságra való törekvés, megnyilvánul az állításokkal kapcsolatos értékelésben. Ezt mutatja, hogy a jászfényszarui vállalkozók különülnek el legjobban a többiektől.

A jász mintában a korrelációs mátrix tanúsága szerint a „Tapasztalt vállalkozók” faktor nem mutat rokonságot a másik három faktoral. A herencsényi és Herencsény környéki vállalkozók, azaz a palóc minta esetén is a „Tapasztalt vállalkozók” faktor mutat a legkisebb kölcsönkapcsolatot a másik három faktoral. A két minta elemzéséből látszik, hogy a

„Tapasztalt vállalkozók” értékrendje mindkét esetben jelentősen különbözik a település többségének az értékrendjétől. Amint a mélyinterjúk és az élettörténetek mutatják, ez nem azt jelenti, hogy vállalkozóként feltétlenül sikeresebbek, de azt mindenképpen jelenti, hogy kevésbé esnek kétségbe a körülmények változása miatt. Az átmeneti kudarcokat könnyebben viselik. Vállalkozásuk sikereit illetően valószínűleg voltak már fent és lent is, de hitüket és vállalkozói kedvüket nem egykönnyen veszítik el. Azt mondhatjuk rájuk, hogy alkalmazkodási és adaptációs képességük (resilience) az átlagosnál fejlettebb, a rugalmas alkalmazkodás szempontjából sokkal nyitottabbak, mint a többiek. Előzetes kutatások alapján azt tapasztaltam, hogy egy részük azért sikeres, mert racionális és jól ismeri, hogy mit jelent a kisvállalkozás. Tudomásul veszi, hogy alkalmazkodnia kell azokhoz a feltételekhez, amit a társadalmi, gazdasági környezet kínál. Más részük érzelmileg kötődik a vidéki életformához. A gazdasági racionalitást érzelmi intelligenciával párosítja, és tudja, hogy az életminőséget nem csak önmagában az anyagi javak jelentik, hanem a szabadság, az alkotókedv, a mindennapi munka eredménye és öröme is.

7. Könnyen lehet, hogy rugalmas alkalmazkodó képességüket jobban fel lehetne használni a gyakorlatban, például a fejlesztési projektek megvalósítása során. Az élettörténeteik viszont arra is figyelmeztetnek, hogy emberi kapcsolatainkban a rugalmasság nemcsak előny, mert a hagyományos falusi értékrendet képviselő konzervatív többség számára ezek az emberek esetleg kevésbé elfogadottak, miközben ők volnának azok, akik a változó világhoz való alkalmazkodást segíteni tudnák. Éppen azért, mert az értékrendjük a többiekétől jelentősen eltér, sajnos mégsem tudnak vezéregyéniséggé válni.

8. A további típusok között sok a hasonlóság, de vannak jellegzetes különbségek is. Mindhárom mintaterületen megtalálhattuk a „Tudatos értékválasztásúak” csoportját. Talán bennük volna a legegyszerűbb kifejleszteni azokat a vezetői képességeket, amelyek a vidék fejlődését elősegíthetnék. Értékrendjüket a közösség is elfogadja, így ha képesek volnának valamilyen „irányító” víziót megfogalmazni és elfogadtatni a közösségükkel, akkor talán egyúttal annak természetes vezetőivé is válhatnának. A dolgozatnak alighanem ez lehetne az egyik legfontosabb következtetése. Helyi kezdeményezések nélkül a vidék sem fejlődhet. Nemigen lehet sikeres a vidék, ha nincsenek olyan helyi vezetők, akiket a közösség elfogad. Hiába a külső támogatás, pénzügyi befektetés, infrastruktúrafejlesztés, szaktudás rendelkezésre bocsátása stb. A kutatás során feltárt öt értékválasztási típus további pontosításra szorulna. Kétségtelen azonban, hogy olyan személyiségfejlesztő programokra volna szükség, melyek segítenének felszínre hozni a „szunnyadó” készségeket és

képességeket, segítenének átlendíteni az elszigeteltségben nagyon rossz hatásokkal vállalkozó vidéki embereket azon a potenciálgáton, ami elválasztja őket attól, hogy a közösség természetes vezetőjévé válhassanak. A vidéki emberek jobb megismerése csak egy, talán az első, mérföldkő a folyamatban. Örülnék, ha dolgozatom akár csak egy kis lépéssel is közelebb vinne bennünket ehhez a célhoz.

VII. Idézett forrásmunkák

- [1.] Adam, K. L. (2006). *Community Supported Agriculture*. Forrás: A Publication of ATTRA - National Sustainable Agriculture, NCAT: www.attra.ncat.org
- [2.] Aldea, B. (2011). Gazdálkodni nagyapáink módján - Bemutakozik az ökotársulás. *Herencsényi Hírmondó*, old.: 8.
- [3.] Aldea, B. (2012). *Az önnfenntartáshoz vezető út szellemi és fizikai feltételei az egyén és a közösség számára*. A Magyar Ökotársulás Közösség zártkörű találkozója, Budapest, 2012.02.18.
- [4.] Alford O.P., H. J., & Naughton, M. J. (2009). *Menedzsment, ha számít a hit*. Budapest: Kairosz Kiadó - Mária Rádió Kiadó.
- [5.] Alon, I., & Higgins, J. M. (2005). Global leadership success through emotional and cultural intelligences. *Business horizons* 48, 501-512.
- [6.] Andorka, R. (1999). Gazdasági, társadalmi változások és problémák a mai magyar falvakban. In *Vidékfejlesztés vidékpolitika. Cikk, tanulmányok. Válogatás A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból* (old.: 19-38). Budapest: Agroinform Kiadóház.
- [7.] Ángyán, J. (2001). *Az európai agrármodell, a magyar útkeresés és környezetgazdálkodás*. Budapest: Környezetgazdák kiskönyvtára, Agroinform Kiadóház.
- [8.] Ángyán, J. (2003). *Védett és érzékeny természeti területek mezőgazdálkodásának alapjai*. Budapest: Mezőgazda.
- [9.] Áth-Horváth, Z. (2011). *Villámlátogatás a Hegyközi Manufaktúrában*. Forrás: <http://www.edesnapok.hu/node/22>
- [10.] Bakucs, L. Z., & Fertő, I. (2008 január). Érvényes-e a Gibrat-törvény a magyar mezőgazdaságban? *Közgazdasági Szemle, LV. évf.*, 25-38.
- [11.] Balázs, B. (2011). Kooperatív kutatás a hazai alternatív élelmiszer-hálózatok elősegítésére. In Gy. Pataki, & A. Vári, *Részvétel - Akció - Kutatás* (old.: 140-162). Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézete.
- [12.] Balla, H. (2011. október). Gazdálkodás Jászfényszarun. Folytatva a Gazdálkodás Jászfényszarun sorozatunkat, az Ördög családdal beszélgetünk a Gyíkinyes Sós-tó tanyán családi gazdaságukról. *Mi újság Fényszarun?*
- [13.] Baptiste, L. J. (2010). *Process Use Across Evaluation Approaches: An Application of Q Methodology in Program Evaluation*. Kent State University.
- [14.] Bod, T. (2007). "Félek, hogy a magyar regionalizmus a provincializmus irányába halad." Csatári Bálint geográfussal Bod Tamás készített interjút. *Élet és Irodalom. LI. évfolyam 19. szám*, <http://www.es.hu/index.php?view=doc;16543>.
- [15.] Bodorkós, B. (2010). *Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: a részvételi akciókutatás lehetőségei, Doktori értekezés*. Gödöllő: Szent István Egyetem, Környezettudományi Doktori Iskola.
- [16.] Borsos, B. (2007). *Az ökofalu koncepciója és helye a fenntartható település- és vidékfejlesztésben, PhD értekezés*. www.artifact.hu/~fattila/gyurufu/documents/gyf_webhu.rtf .

- [17.] Bredács, A. (2010). Emotional Intelligence and its Deelopment in School - With a Special View in Talent Management. *Practice and Theory in Systems of Education 5*, 65-86.
- [18.] Buday-Sántha, A. (2004). *A természeti tőke és az agrárgazdaság szerepe a területi versenyképességben*. Universitas: Pécs.
- [19.] Buday-Sántha, A. (2009). A sikeres vidékfejlesztés feltételei, lehetőségei. In I. Lengyel, & J. Rechnitzer, *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon* (old.: 221-230). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [20.] Cloke, P. (2003). *Country Visions*. United Kingdom: Pearson Education Limited.
- [21.] Csáki, Cs. (2010). Vonzóbb vidéki életet a fiataloknak. *Világtudomány*, [http://vilagtudomany.hu/index.php?data\[mid\]=7&data\[id\]=726&vonzbb-videki-életet-a-fiataloknak](http://vilagtudomany.hu/index.php?data[mid]=7&data[id]=726&vonzbb-videki-életet-a-fiataloknak).
- [22.] Csatári, B. (2006). *A vidék infrastruktúrája*. http://muvelodes.vfmk.hu/4-szakmai_anyagok/letoltes/csatari_balint_a_vidék_infrastrukturaja.pdf.
- [23.] Csíkszentmihályi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: HarperCollins.
- [24.] Csíkszentmihályi, M. (2009). *Az öröm művészete - Flow a mindennapokban*. Budapest, Nyitott könyvműhely.
- [25.] Csutora, M. (1997). The mismanagement of environmental conflicts. *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences 1*, 52-64 <http://ann.sagepub.com/content/552/1/52>.
- [26.] Csutora, M. (2012). One More Awareness Gap? The Behaviour–Impact Gap Problem. *Journal of Consumer Policy Vol. 35.*, 145-163.
- [27.] Csutora, M., & Kerekes, S. (2004). *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest: KJK-KERSZÖV.
- [28.] Dankó, Z. (2011). *Jászfényszaru város arculati stratégiája*. Jászfényszaru: Architex Kft.
- [29.] Day, G. (1998). Working with the Grain? Towards Sustainable Rural and Community Development. *Journal of Rural Studies 4*, 89-105.
- [30.] DeMuth, S. (1993). *Defining Community Supprted Agriculture -An EXPERT from Community Supported Agriculture (CSA): An Annotated Bibliography and Resource Guide*. Letöltés dátuma: 2012. január 02, forrás: United States Department of Agriculture. National Agricultural Library: <http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/csa/csadef.shtml>
- [31.] Duenckmann, F. (2010). The village in the mind: Applying Q-methodology to re-constructing constructions of rurality. *Journal of Rural Studies*, 1-12.
- [32.] Edwards, T. (2005). *Rural Development, SPICe Briefing*. Scottish Parliament, Edinburgh.
- [33.] ELTE. (2006). *Az interjúkészítés, Oktatási segédanyag a Versenyképes diplomával a munkaerőpiacon pályázat keretében meghirdetett Regionális Operatív Program keretében támogatott kutatósze mináriumhoz*. Forrás: Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal Regionális Fejlesztés Operatív Program Irányító Hatósága

http://karrier.tatk.elte.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=11

- [34.] Enyedi, Gy. (2009). Regionális folyamatok a posztszocialista Magyarországon. In I. Lengyel, & J. Rechnitzer, *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon* (old.: 119-126). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [35.] Farkas, K. V. (2007). *Jászfényszaru története röviden*. Letöltés dátuma: 2011. november 11, forrás: <http://www.jaszfenyszaru.hu/tortenet>.
- [36.] Frouws, J. (1998). The contested redefinition of the countryside. *An. Sociologia Ruralis* 38, 54-68.
- [37.] Gerstlberger, W. (2004). Regional innovation systems and sustainability - selected examples of international discussion. *Technovation* 24, 749-758.
- [38.] Glatz, F. (2008 május 16.). *Vidékfejlesztési stratégia, regionális magyarságpolitikai program*. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központjának Dunántúli Tudományos Intézete. Előadás.
- [39.] Goleman, D. (1997). *Érzelmi intelligencia*. Budapest: Háttér Kiadó.
- [40.] Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2002). *Primal Leadership: Realising the Power of Emotional Intelligence*. Boston: Harvar Business School Press.
- [41.] Gyulai, I. (2002). Gömörszőlős, a szerves kultúra szigete. In T. Pálvölgyi, Cs. Nemes, & Z. Tamás, *Vissza vagy hova. Útkeresés a fenntarthatóság felé Magyarországon* (old.: 325-331). Budapest: Tertia.
- [42.] Gyulai, I. (2008). *Kérdések és válaszok a fenntartható fejlődésről*. Budapest: Magyar Természetvédők Szövetsége.
- [43.] Gyulai, I. (2011). A létrontási spirálról. Kerekasztal beszélgetés. 2011.09.13. Budapesti Corvinus Egyetem: Piac és profit konferencia.
- [44.] Hajnal, K. (2006). „Rethink” A fenntartható fejlődés lényegi kérdései. In T. Kiss, & M. Somogyvári, *Via Futuri, Fenntartható fejlődés a gyakorlatban - Sustainable Development in Practice* (old.: 9-22). Pécs: Interregionális Megújuló Energiaklaszter Egyesület.
- [45.] Halmai, P. (2001). *Az EU közös agrárpolitikája*. Szent István Egyetem: http://www.gak.hu/eutk/new/docs/Az_EU_kozos_agrarpolitika_%28CAP%29_reformjanak_elmeleti_alapjai.pdf.
- [46.] Hamvas, B. (1996). *Mérték I. Eksztázis*. Jász József nyomdája: Medio Kiadó.
- [47.] Hamvas, B. (2008). *Anthologia Humana, Ötezer év bölcsessége*. Dabas: Medio Kiadó.
- [48.] Hawken, P. (2007). *Blessed Unrest, How the Largest Social Movement in Hystory Is Restoring Grace, Justice, and Beauty to the World*. USA: Penguin Books.
- [49.] Hayami, Y., & Ruttan, V. (1985). *Agricultural Development: An International Perspective*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.
- [50.] Heltai, E., & Tarjányi, J. . *A szociológiai interjú (mélyinterjú) készítése*. Forrás: <http://www.adatfelvetel.hu/modszertan/interju.pdf>
- [51.] Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., & Piskóti, M. (2011). *A kvalitatív kutatás módszertani megalapozása: narratív elemzés. Munkajegyzet TÁMOP-4.2.1./B-*

- 09/1/KMR-2010-0005. Budapest Corvinus Egyetem, Marketing és Fogyasztói Magatartás Tanszék.
- [52.] Horváth, G. (2009). Regionális egyenlőtlenségek Európában. In I. Lengyel, & J. Rechnitzer, *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon* (old.: 173-192). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [53.] Ivitz, M. (2004). *A magyar mezőgazdaság XX. századi helyzetének elemzése, különös tekintettel a kisbirtokra. Ph.D. értekezés.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- [54.] Jenkins, T. N. (2000). Putting postmodernity into practice: endogenous development and the role of traditional cultures in the rural development of marginal regions. *Ecological Economics* 34, 301-314.
- [55.] Jung, C. G. (1987). *Emlékek, álmok, gondolatok.* Budapest: Európa.
- [56.] Jusztin, J. (2009). *Polgármesteri köszöntő.* Herencsény: <http://www.herencseny.hu/>.
- [57.] Kajner, P. (2006). *Helyi erőforrásokra támaszkodó vidéki gazdaságfejlesztés.* Budapest.
- [58.] Kajner, P. (2010). Végkiárusítás előtt - A magyar vidék elmúlt nyolc éve és egy vidékpolitikai fordulat körvonalai. In A. Lányi, & G. Farkas, *Miért fenntarthatatlan, ami fenntartható? Környezet és társadalom XXI. századi foratókönyvek* (old.: 237-279). Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- [59.] Kelemen, E., Megyesi, B., & Kalamász, I. N. (2008). Knowledge Dynamics and Sustainability in Rural Livelihood Strategies: Two Case Studies from Hungary. *Sociologia Ruralis* 48, 257-273.
- [60.] Kerekes, S. (2003). *A magyar gazdaság környezeti teljesítménye az átmenet korában, MTA Doktori értekezés.*
- [61.] Kerekes, S. (2007). *A környezetgazdaságtan alapjai.* Budapest: Aula Kiadó.
- [62.] Kerekes, S. (2008). A gazdaság és a környezet. In "...Hogy művelje és őrizze meg. Tanulmánygyűjt. emény a környezettudatos gondolkodáshoz (old.: 31-46). Budapest: Szent István Társulat.
- [63.] Kerekes, S. (2011). A környezetügy ötven éve. In Cs. Mezei, & M. Bakucz, *Agrárátalakulás, környezeti változások és regionális fejlődés: Tanulmányok Buday-Sántha Attila 70. születésnapjára.* (old.: 340-351). Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
- [64.] Kerekes, S. (2011). Happiness, Environmental Protection and Market Economy. *Society and Economy* vol.33., 5-13.
- [65.] Kerekes, S., & Luda, Sz. (2011). Climate or Rural Development Policy? *Society and Economy* 33, 145-159.
- [66.] Kiss, K. (1994). *Ezredvégi kertmagyarország.* Budapest: V-Kiadó.
- [67.] Kocsis, T. (2001.). A materializmustól a teljes emberig. A fogyasztás önkéntes csökkentéséről a nyugati társadalmakban. *Kovács, 2001 ősz-tél*, 101-136.
- [68.] Kovács, T. (1999). A vidékfejlesztés problémái és feladatai. In *Vidékfejlesztés vidékpolitika. Cikk, tanulmányok. Válogatás A Falu c. folyóiratban 1996-99 között megjelent tanulmányokból* (old.: 167-178). Budapest: Agroinform Kiadóház.

- [69.] Kristine, E. G. (2001). *Qualitative Methods in Social Research*. McGraw-Hill Humanities Social.
- [70.] Kumar, S. (1993). *Az ökológia elemei. A cikk a Prakriti Indiai Nemzetközi Központban tartott szeminárium előadásán alapul*. New Delhi.
- [71.] Kun, A. (2009). *Fenntarthatóság és fejlődés*. <http://okovolgy.hu/fenntarthatosag-es-fejlodes/#more-395>.
- [72.] Kusztor, A. (2010). Új jelenségek az urbanizáció folyamatában. <http://geografus.elte.hu/web/tananyag/6/ruralis/KusztorAdell-2.ppt>.
- [73.] Kütting, G. (2004). *Globalization and The Environment. Greening Global political Economy*. . SUNY Press.
- [74.] Lantos, P. (2003). *Jászfényszaru története. Életírás a redemptiótól a jász kiváltság megszűnéséig*. Jászfényszaru.
- [75.] Lányi, A. (2007). *A fenntartható társadalom*. L' Harmattan Kiadó.
- [76.] Lass, D., Bevis, A., Stevenson, G. W., Hendrickson, J., & Ruhf, K. (2001). *Community Supported Agriculture Entering the 21st Century: Results from the 2001 National Survey*. Letöltés dátuma: 2011. december 15, forrás: University of Massachusetts, Amherst: http://www.cias.wisc.edu/wp-content/uploads/2008/07/csa_survey_01.pdf
- [77.] László, E. (2009). *Új világkép: A tudatos változás kézikönyve*. Budapest: Nyitott Könyvműhely.
- [78.] Liebreich, M. (2008). Food price increases: Is it fair to blame biofuels? *New Energy Finance*, <http://www.bnef.com/WhitePapers/download/17>.
- [79.] Lopes, P. N., Salovey, P., & Strauss, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences* 35, 641-658.
- [80.] Lorenz, E. N. (1962). Deterministic Nonperiodic Flow. *Journal of the Atmospheric Sciences* 20, 130-141.
- [81.] Löffler, T. (2009). Politikai narratívák és megértő szociológia. *Politikatudományi Szemle XVIII/1. MTA Politikai Tudományok Intézete*, 145–151.
- [82.] Luda, Sz. (2009). Egy elképzelt jövőkép modellezése - Fenntartható regionalitás. *Lokalizáció – Megoldás a fenntarthatóságra?* Keszthely: Pannon Egyetem.
- [83.] Lyson, T. A. (2004). *Civic Agriculture - Reconnecting Farm, Food, and Community*. Medford, Massachusetts: Tufts University Press.
- [84.] Lyson, T. A. (2004). *Civic Agriculture - Reconnecting Farm, Food, and Community*. Medford, Massachusetts: Tufts University Press.
- [85.] Madas, A. (1985). *Ésszerű környezetgazdálkodás a mezőgazdaságban*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- [86.] Marashinsky, A. S. (2006). *Grál-kód jóskártya: A nőiség feltámasztása. Kettős győzelem*. Debrecen: Gold Book.
- [87.] Mezei, O. (2000). *Biodinamikus kertgazdálkodás*. Budapest: Mezőgazda Kiadó.

- [88.] Midgley, J., Ward, N., & Atterton, J. (2005). *City Regions and Rural Areas in the North East of England*. University of Newcastle Upon Tyne: Centre for Rural Economy Research Report.
- [89.] Milánkovics, K., & Matthew, H. (2002). A helyi közösség által támogatott mezőgazdálkodás (CSA) és egy működő hazai modelljének bemutatása. In T. Pálvölgyi, C. Nemes, & Z. Tamás, *Vissza vagy hova - Útkeresés a fenntarthatóság felé vezető Magyarországon*. Budapest: Tertia.
- [90.] Módos, Gy. és mtsai. (2011). *A mezőgazdaság versenyképességének összetevői*. Budapesti Corvinus Egyetem: Munkabeszámoló. OTKA. .
- [91.] Molnár, F. (2005). *A fenntarthatósági gazdasági érték (FGÉ), avagy a gazdaság és a gazdasági érték egy tartalmazó rendszerek felőli megközelítése. Doktori (Ph.D.) értekezés*. Budapesti Corvinus Egyetem.
- [92.] Molnár, F. (2006). *Fenntartható erőforrás felhasználás és stratégiai tervezés. Vezetéstudomány*.
- [93.] Molnár, G. (2010). *A fenntartható tájhasználat felé. Gazdálkodók véleménye a fenntarthatóságról*. http://www.sustainable.consumption.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszerek/gazdalkodastudomanyi/t_kornyezetgazdasag/norveg/k-tar-3/3-2-a-fenntarthato-tajhasznalat-fele.pdf: Budapesti Corvinus Egyetem.
- [94.] Molnár, I. (2000). A mezőgazdaság helyzete és arányai a nemzetgazdaságban. In I. Tarsoly, *Magyarország a XX. században, II. Kötet: Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság* (old.: 523-527). Szekszárd: Babits Kiadó.
- [95.] Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal of Environmental Sustainability, Volume 1*, old.: 19-27.
- [96.] Murdoch, J. (2000). Networks - a new paradigm of rural development? *Journal of Rural Studies 16*, 407-419.
- [97.] Müller, F. H., & Kals, E. (2004). *Die Q-Methode. Ein innovatives Verfahren zur Erhebung subjektiver Einstellungen und Meinungen*. Forum Qualitative Sozialforschung: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/600/1302>.
- [98.] Neisser, U. (1984). *Megismerés és Valóság*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- [99.] NFFS. (2011). A fenntarthatóság felé való átmenet nemzeti koncepciója (Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012) Tervezet 2.0. *Társadalmi vitára készült tervezet, 2011. október 20.* Készült a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Titkárságán.
- [100.] Norgaard, R. B. (2004). A környezet-gazdaságtan evolúciós kritikája és a pluralizmus védelme. In G. Pataki, & A. Takács-Sánta, *Természet és gazdaság* (old.: 55-74). Budapest: Typotex.
- [101.] NVS (2012). *Darányi Ignác Terv, A nemzeti vidékstratégia (NVS 2012-2020) végrehajtásának keretprogramja. "A vidék élni akar, Magyarország megújul!"*. Budapest: Vidékfejlesztési Minisztérium.
- [102.] OECD (2011). *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*. OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/soc_glance-2011-en.

- [103.] Oláh, A. (2006). *Az egészséges személyiségfejlődés és a pszichológiai immunitás szociális kontextusa: longitudinális elemzés = Social context of the healthy personality development and psychological immunity: a longitudinal approach. Munkabeszámoló. OTKA. REAL - az MTA Könyvtárának Repozitóriuma.*
- [104.] Pászka, I. (2009). *Narratív történetformák a megértő szociológia nézőpontjából. Akadémiai doktori disszertáció tézisei.* Szeged: Szegedi Egyetem Kiadó.
- [105.] Pászka, I. (2010). *A narratív történetformák (élettörténet, önéletrás) - A mindennapi élet konstrukciói. Előadás.* Szabadegyetem, Szeged, 2010. február 24.
- [106.] Pataki, Gy. (2007). Bölcs "Laikusok": Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. *Civil Szemle IV. évfolyam 3–4. szám*, 144-156.
- [107.] Pekár, I. (2007. szeptember). Dientsmann Tamás Szontágh Pál-díjas! *Herencsényi Hírmondó.*
- [108.] Pekár, I. (2008. június). A Herencsényi Palóc Búcsú története. *Herencsényi Hírmondó.*
- [109.] Pethő, L. (1999). *Egy mikrorégió az ezredfordulón. Tanulmányok, szociográfiák és publicisztikák. MTA Politikai Tudományok Intézete és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola Közművelődési és Felnőttnevelési Tanszéke.* Budapest: Verzá-Print Kft.
- [110.] Pike, A., Pose, A. R., & Tomaney, J. (2007). What Kind of Local and Regional Development and for Whom? *Regional Studies* 41.9, 1253-1269.
- [111.] Podmaniczky, L., Vogt, J., Schneller, K., & Ángyán, J. (2007). Land suitability assessment methods for developing a European Land Information System for Agriculture and Environment (ELISA); in Multifunctional Land Use Meeting Future Demands for Landscape Goods and Services. *Springer Berlin Heidelberg*, 225-250.
- [112.] Polyák, L. (2004). *A Nytott Kert Alapítványnál jártunk.* Letöltés dátuma: 2012. január 05, forrás: Tudatos Vásárlók Egyesülete: <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/nytott-kert-alapitvanyal-jartunk>
- [113.] Porter, M. E. (2004). *Competitiveness in Rural U.S. Regions: Learning and Research Agenda.* Harvard Business School: Institute for Strategy and Competitiveness.
- [114.] Previte, J., Pini, B., & Haslam-McKenzie, F. (2007). Q Methodology and Rural Research. *European Society for Rural Sociology*, 135-147.
- [115.] Rechnitzer, J. (2009). A társadalomtudomány új ága, a regionális tudomány. In I. Lengyel, & J. Rechnitzer, *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon* (old.: 13-24). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [116.] Sántha, A. (1996). *Környezetgazdálkodás.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- [117.] Schumacher, E. F. (1991). *Akicsi szép (Small is beautiful).* Budapest: KJK.
- [118.] Secretariat, P. D. (2003). *World Urbanization Prospects: Estimates and projections of urban and rural populations. Percentage living in urban areas (most recent) by country.* Letöltés dátuma: 2012.02.10, forrás: http://www.nationmaster.com/graph/peo_per_liv_in_urb_are-people-percentage-living-urban-areas
- [119.] Sen, A. (1993). Van-e az üzleti élet etikájának gazdasági jelentősége? *Közgazdasági Szemle, XL. évf., 2. sz.*, 101-109.
- [120.] Shnitzer, H. (1999). *From Cleaner Technologies to Zero Emission Practices.* Budapest: ERCP'99.

- [121.] Smith, A. (1959). *A nemzetek gazdasága*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- [122.] Solt, O. (1998). Interjúzni muszáj. In *Méltóságot mindenkinek. Összegyűjtött írások I.* (old.: 29-48). Budapest.
- [123.] Spath, P., & Rohrer, H. (2010). Energy regions: The transformative power of regional discourses on socio-technical futures. *Research policy* 39, 449-458.
- [124.] Stainton, R. R. (1995). Q methodology. In J. Smith, & L. Van Langenhove, *Rethinking Methods in Psychology*. (old.: 178-192). Thousand Oaks, London: New Delhi.
- [125.] Stenner, P. (2008). *What is Q methodology?* Letöltés dátuma: 2011. 11 08, forrás: University of Brighton: http://www.google.hu/#hl=hu&source=hp&q=What+is+Q+methodology%3F+Paul+Stenner&gbv=2&oq=What+is+Q+methodology%3F+Paul+Stenner&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=e&gs_upl=367841480321015078613101210101311131113-11110&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=2770620514ffa90f&bi
- [126.] Stephenson, W. (1953). *The Study of Behaviour*. Chicago.
- [127.] Szabó, A. (2006). „Falu placca (Pláza)” Egy komplex közösségi színtér ötlettanulmánya. In T. Kiss, & M. Somogyvári, *Via Futuri, Fenntartható fejlődés a gyakorlatban - Sustainable Development in Practice* (old.: 60-72). Pécs: Interregionális Megújuló Energiaklaszter Egyesület.
- [128.] Szabó, G. (1999). Az agrár- és környezetpolitika összefüggései a gazdasági és jogi szabályozás tükrében. Magyarország az ezredfordulón MTA Stratégiai Kutatások. *Zöld Belépő EU csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata* 69. Szám.
- [129.] Szabó, L. (1999). Új formák és új szereplők az átalakuló mezőgazdaságban. *Szociológiai Szemle* 3, 170-181 <http://www.mtapti.hu/mszt/19993/szabo.htm>.
- [130.] Szakál, F. (1998). A hazai vidékfejlesztés rendszerének EU-konform átalakítási lehetőségei. In *A vidékfejlesztés szervezési és ökonómiai problémái, a mezőgazdasági és a vidékfejlesztési politika összefüggései. Zöld Belépő - EU Csatlakozásunk környezeti szempontú vizsgálata, Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és természetvédelem tématerület*.
- [131.] Szepes, M. (1986). *A változatlanosság hullámhossza*. Budapest: Zrínyi Nyomda .
- [132.] Szerényi, Zs. M. (2000). *A természeti erőforrások monetáris értékelésének lehetőségei Magyarországon, különös tekintettel a feltételes értékelés módszerére. Ph.D. értekezés*. Budapest: Budapesti közgazdasági és államigazgatási egyetem.
- [133.] Szerényi, Zs. M. (2002). Megfizethető-e a megfizethetetlen? In T. Kocsis, *Emberközpontú gazdaságot!* (old.: 87-98). Budapest: Válasz Könyvkiadó.
- [134.] Szirmai, V. (2005). *A településszociológia alapjai*. Településtudományi felsőoktatási füzetek.
- [135.] Szlávik, J., & Csete, M. (2005). Sustainable Countryside And Competitiveness. *Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics*, vol 49.
- [136.] Szokolszky, Á. (2004). *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris.
- [137.] Toulmin, S. (1990). *Casmopolis: The Hidden Agenda of Modernity*. Chicago: University of Chicago.
- [138.] Vágvolgyi, G. és mtsai. (2010). *A fenntartható tájhasználat felé. Gazdálkodók véleménye a fenntarthatóságról*. Forrás: <http://www.sustainable.consumption.uni->

corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/gazdalkodastudomanyi/t_kornyezetg
azdasag/norveg/k-tar-3/3-2-a-fenntarthato-tajhasznalat-fele.pdf: Budapesti Corvinus
Egyetem.

- [139.] Váriné Szilágyi, I. (1987). *Az ember, a világ és az értékek világa*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- [140.] VitalPro (2010). *Integrált Városfejlesztési Stratégia*. Jászfényszaru: Jászfényszaru Város Önkormányzata.
- [141.] Zilahy, Gy. & Donald, H. (2009). The roles of academia in Regional Sustainability Initiatives. *Journal of Cleaner Production* 17, 1057–1066.
- [142.] Zografos, C. (2007). Rurality discourses and the role of social enterprise in regenerating rural Scotland. *Journal of Rural Studies* 23 , 38-51.
- [143.] Zsóka, Á. (2005). *Következetesség és rések a környezettudatos szervezeti magatartásban. Doktori (Ph.D.) értekezés.* . Budapesti Corvinus Egyetem.
- [144.] Zsóka, Á., & Zilahy, Gy. (2011). A vállalatok szerepe a regionális fenntarthatósági kezdeményezésekben. In S. Kerekes , *Fenntartható fogyasztás? A fenntartható fogyasztás gazdasági kérdései.* (old.: 155-176). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- [145.] Zsolnai, L., & Podmaniczky, L. (2010). Community-Supported Agriculture. In A. Tencati, & L. Zsolnai, *The Collaborative Enterprise: Creating Values for a Sustainable World* (old.: 137-150). Oxford: Peter Lang Academic Publishers.
- [146.] Zsolnai, L., & Tencati, A. (2010). Beyond Competitiveness: Creating Values for a Sustainable World. In *The Collaborative Enterprise: Creating Values for a Sustainable World* (old.: 375-388). Oxford: Peter Lang Academic Publishers.

VIII. 1 Agrárvállalkozók kérdőív, 1. számú melléklet

Kedves Agrárvállalkozó!

A Budapesti Corvinus Egyetem Környezettudományi Intézetében vagyok végzős doktorandusz-hallgató. Kutatási témám a vidékfejlesztés. A kutatás keretében azt vizsgálom, hogy miért válik valaki vidéki agrárvállalkozóvá (esetleg miért hagyta abba?), milyen az értékrendje, miben különbözik a városi vállalkozóktól.

Ennek vizsgálatára, 39 állítást hoztam magammal. A feladat, hogy az állításokat el kell rendezni az A3 méretű táblázat 39 cellájában. A cellák elrendezése „háromszög” formában egyfajta kényszert jelent arra, hogy az állításokat illetően mindenki kellő körültekintéssel válaszoljon. A háromszög a “normális” eloszlást hivatott biztosítani, ami előfeltétele az adatbázis matematikai feldolgozásának.

Azt az állítást kell letenni a +4-es fölötti téglalapok (cellák) területére, amelyikkel a leginkább, teljes mértékben egyetértetek, és ennek megfelelően a -4 fölötti téglalapra azt, amivel a legkevésbé, azaz egyáltalán nem értetek egyet. A +3 az eléggé egyetértetek, a +2 a közepesen egyetértetek, a +1 a kis mértékben egyetértetek, a 0 a közömbös, a -1, -2, -3 pedig értelem szerűen az “egyet nem értés” különböző fokozatait jelöli. Ha minden egyes állítást sikerült elhelyezni valamelyik téglalapra, akkor kellene beírni a kérdés számát a cellába. Ez lesz majd az az adat, amit beviszek a programba és értékelek.

Szinte minden esetben előfordul, hogy az állításokat nem sikerül elsőre a megfelelő téglalapra helyezni. Próbálkozni lehet az állítások odébb rakásával, a cél, hogy amit rögzítünk a végén, az tökéletesen kifejezze a véleményünket, egyetértésünket.

Segítséget jelenthet, ha úgy kezd neki az ember a feladatnak, hogy három csoportba osztja a kártyákat aszerint, hogy egyetért-e a rajta szereplő állítással, nem ért vele egyet, vagy közömbös számára. És csak ezután kezdi behelyezni a cellákba az állításokat.

Ezután statisztikai célból felteszek néhány kérdést.

A megkérdezés körülbelül harminc percet, maximum egy órát vesz igénybe.

/A válaszokat kizárólag kutatási célból használom fel, azokat az elemzés során bizalmasan kezelem, harmadik félhez megkérdezés és beleegyezés nélkül nem kerülnek./

1. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	2. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	3. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyüzemben kellene dolgoznia.
4. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	5. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal	6. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.
7. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	8. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődésemmel és értékrendemmel.	9. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.
10. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a családom számára.	11. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	12. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.
13. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	14. A szerződésekből kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	15. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.
16. A mezőgazdaságban dolgozóakra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	17. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágyjon.	18. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.
19. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	20. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	21. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akár csak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azokban, akik ezt nem végzik.
22. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	23. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülnek a külső befektetők.	24. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.
25. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	26. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagy iparvállalatok települtek.	27. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.
28. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	29. A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.	30. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
31. Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.	32. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	33. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.
34. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	35. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	36. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.
37. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	38. Az organikus élelmiszer probléma eltűnt, hiszen a legtöbb élelmiszerben ugyanis vannak kemikáliák.	39. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.

+4 Teljes mértékben egyetértek	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!					
+3 Eléggé egyetértek	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!				
+2 Közepesen értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!		
+1 Kis mértékben értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	
0 Közömbös (igen is, nem is)	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!
-1 Inkább nem értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	
-2 Közepesen nem értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!		
-3 Eléggé nem értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!				
-4 Egyáltalán nem értek egyet	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!	Kérem, hogy egy cellába egy számot írjon!					

STATISZTIKAI ADATOK

Kérem, adja meg a következő adatokat:

NÉV/Becenév az azonosításhoz:	
-------------------------------	--

- Neme: Férfi Nő
- Életkora: 18-30év 31-40 41-50 51-60 60 felett
- Gyermekének száma: .....
- Iskolai végzettsége, szakmája: .....
- Jelenlegi foglalkozása: .....
- Város, település ahol él: .....
- Mióta él a településen? Ha nem itt született miért költözött ide?
.....
- Tart/tartott-e háziállatot vagy haszonállatot, ha igen mit? .....
- Gazdálkodik-e? Ha igen, mit és mekkora területen? .....
- Mi a vállalkozásának a fő terméke/bevételi forrása? .....
- Igénybe vett-e/Kapott-e agrártámogatást? .....
- A jövedelmének mekkora hányada származik mezőgazdasági (EU) támogatásokból?
.....
- Vállalkozásához vett-e fel hitelt? Ha nem vett fel, miért nem? (Nem volt rá szüksége vagy félt a visszafizetéstől?)
.....
.....

- Sikeresnek tartja-e vállalkozását? Miben testesül meg ez a siker?

.....
.....

- Mit gondol mi a legfontosabb lépése a vidék újjáélesztésének, amennyiben szükségesnek tartja?

.....
.....
.....
.....
.....

- Mi gondol mekkorák a társadalmi különbségek ma és mekkorákat tartana normálisnak?

.....
.....
.....
.....
.....

- Hobbijai: .....

- Hogy érzi magát most a bőrében? Értékelje 1-7 es skálán, ahol 1=Mélyponton vagyok, 7=Kiteljesedett az életem.

1 2 3 4 5 6 7

- Hogyan jellemezné családja anyagi helyzetét 1-7 es skálán, ahol 1=Nem jövünk ki, 7=Bármit megengedhetünk magunknak.

1 2 3 4 5 6 7

VIII. 2 Ökotársulás kérdőív, 2. számú melléklet

Kedves Barátom!

Luda Szilvia vagyok. Szintén tagja a Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft.-nek. Emellett végzős doktorandusz-hallgató a Budapesti Corvinus Egyetem Környezettudományi Intézetében. Kutatási témám a vidékfejlesztés. A mi közös vállalkozásunk azért volt vonzó számomra, mert jó lehetőségnek tűnik arra, hogy fellendítsük a vidéki életet, megőrizzük a vidéki életformát, környezetet és munkahelyeket teremtsünk egy vidéki településen, esetünkben, Herencsényben.

A kutatás keretében azt vizsgálom, hogy miért válik valaki vidéki agrárvállalkozóvá, milyen az értékrendjük, miben különböznek a városi vállalkozóktól. Főként vidéken élő agrárvállalkozókkal készíték interjúkat és egy, a társadalomkutatásban ismert módszer (Q módszer) segítségével igyekszem meghatározni a főbb típusait a vidéki agrárvállalkozóknak. Ez a módszer azon alapul, hogy a résztvevő személyeknek előre megfogalmazott állításokat (véletlenszerűen megszámozott kártyákat), kell egymáshoz viszonyítva egy előre megadott skála alapján, egyetértésüknek megfelelően rangsorolni. A vizsgálatban szereplő egyének eltérő véleményen vannak, de ugyanakkor lesznek olyan csoportok, akik ugyanazokkal az állításokkal értenek, vagy nem értenek egyet. Szerencsés esetben a megkérdezett egyének, többek között Ön is, te is, három-négy csoportot alkothatnak. A módszer ezen csoportok főbb jellemzőinek a leírását teszi lehetővé.

A mellékelt állítások (39 darab, kis borítékban, kis kártyákon) az előzetes teszt vizsgálatok alapján alkalmasak arra, hogy ilyen csoportokat körülhatároljon. A vizsgálat teljesen anonim, de szükség van néhány statisztikai adatra ahhoz, hogy tudjuk, hogy mi az előléte, milyenek a motivációi azoknak, akinek az állításait vizsgáljuk.

Ezért nagy tisztelettel arra kérlek benneteket/Önöket, hogy segítsétek a munkámat azzal, hogy válaszoltok kérdéseimre, amit levelemhez mellékeltem.

A másik feladat, hogy elrendezitek az állításokat a mellékelt A3 méretű táblázat 39 cellájában. A cellák elrendezése „háromszög” formában egyfajta kényszert jelent arra, hogy az állításokat illetően mindenki kellő körültekintéssel válaszoljon. A háromszög a “normális” eloszlást hivatott biztosítani, ami előfeltétele az adatbázis matematikai feldolgozásának.

Azt az állítást kell letenni a +4-es fölötti téglalapok (cellák) területére, amelyikkel a leginkább, teljes mértékben egyetértetek, és ennek megfelelően a -4 fölötti téglalapra azt, amivel a legkevésbé, azaz egyáltalán nem értetek egyet. A +3 az eléggé egyetértetek, a +2 a közepesen egyetértetek, a +1 a kis mértékben egyetértetek, a 0 a közömbös, a -1, -2, -3 pedig értelem szerűen az “egyet nem értés” különböző fokozatait jelöli. Ha minden egyes állítást sikerült elhelyezni valamelyik téglalapra, akkor kellene beírni a kérdés számát a cellába. Ez lesz majd az az adat, amit beviszek a programba és értékelek. Szinte minden esetben előfordul, hogy az állításokat nem sikerül elsőre a megfelelő téglalapra helyezni. Próbálkozni lehet az állítások odébb rakásával, a cél, hogy amit rögzítünk a végén, az tökéletesen kifejezze a véleményünket, egyetértésünket.

Segítséget jelenthet, ha úgy kezd neki az ember a feladatnak, hogy három csoportba osztja a kártyákat aszerint, hogy egyetért-e a rajta szereplő állítással, nem ért vele egyet, vagy közömbös számára. És csak ezután kezdi behelyezni a cellákba az állításokat. Ha nektek úgy könnyebb, elektronikusan is visszaküldhetitek az eredményeket, válaszokat nekem a szilvia.luda@uni-corvinus.hu címre. Ehhez fogok köremailben küldeni egy sablont. Természetesen kézzel is ki lehet tölteni a borítékban lévő táblázatot, statisztikai adatokat, és az önéletírás is elküldhető kézírással is. Ennek is ugyanúgy fogok örülni! Kérlek, hogy ez esetben a legközelebbi szállításnál tegyétek az üres ládába, hogy visszajusson hozzám. Vagy hozzátok szombaton személyesen a faültetés ünnepére.

Hálás köszönet!

STATISZTIKAI ADATOK

Kérem, adja meg a következő adatokat:

Becenév az azonosításhoz:	
---------------------------	--

- Neme: Férfi Nő
- Életkora: 18-30év 31-40 41-50 51-60 60 felett
- Gyermekének száma: .....
- Iskolai végzettsége, szakmája: .....
- Jelenlegi foglalkozása: .....
- Város, település ahol él: .....
  - történelmi belváros (városcentrum, Várnegyed)
  - városias, hagyományos beépítésű lakóterület (központkörüli)
  - lakótelep
  - kertvárosi családi házas
  - villanegyed
  - lakópark
  - üdülőövezet
  - egyéb, éspedig: .....
- Tart/tartott-e háziállatot vagy haszonállatot, ha igen mit? .....
- Gazdálkodott-e valaha, ha igen mit? .....
- Hobbijai: .....
- Hogy érzi magát most a bőrében? Értékelje 1-7 es skálán, ahol 1=Mélyponton vagyok, 7=Kiteljesedett az életem.
1 2 3 4 5 6 7
- Hogyan jellemezné családjá anyagi helyzetét 1-7 es skálán, ahol 1=Nem jövünk ki, 7=Bármit megengedhetünk magunknak.
1 2 3 4 5 6 7

VIII. 3 Ökotársulás online kérdőív, 3. számú melléklet

Kedves "Tagtársak"!

A csütörtöki szállítás (2011. okt. 27.) alkalmával küldtem az Ökotársulás tagjainak egy speciális kérdőívet. Ezúton is kérném szépen, hogy aki teheti, ideje, kedve, elvei, stb. engedi, segítse kutatásomat azzal, hogy visszaküldi a borítékban, a kitöltött kérdőívet legkésőbb a következő szállításkor, 2011. november 10-én.

Szeretném jelezni, hogy a kapott anyagokat bizalmasan kezelem, kizárólag a kutatásomhoz használom fel! A válaszokat (lásd melléklet!), természetesen elektronikusan is szívesen fogadom, a szilvia.luda@uni-corvinus.hu email címre. Amennyiben kérdésetek lesz, nyugodtan írjatok vagy hívjatok mobilon.

Előre is nagyon köszönöm! És köszönöm szépen annak is, akitől már a faültetés ünnepén megkaptam a kitöltött kérdőívet!

Szilvi

I. ÁLLÍTÁSOK

Elsőként kérném, hogy az alábbi táblázatba másoljátok bele azoknak az állításoknak a sorszámát, amik a kis kártyákon szerepelnek. A kártyákat (állításokat) kell sorba rendezni aszerint, hogy mennyire értetek vagy nem értetek velük egyet.

+4 Teljes mértékben egyet értek	X	X					
+3 Eléggé egyetértek	X	X	X				
+2 Közepesen értek egyet	X	X	X	X	X		
+1 Kis mértékben értek egyet	X	X	X	X	X	X	
0 Közömbös (igen is, nem is)	X	X	X	X	X	X	X
-1 Inkább nem értek egyet	X	X	X	X	X	X	
-2 Közepesen nem értek egyet	X	X	X	X	X		
-3 Eléggé nem értek egyet	X	X	X				
-4 Egyáltalán nem értek egyet	X	X					

Kérem, hogy csak a citromsárga (x-el jelölt) cellákba írjatok, amiből pont annyi van (39), mint ahány állítás. Előfordulhat, hogy több olyan állítás is van, amit azonos helyre tennétek, de mégis muszáj egyfajta sorrendet felállítani közöttük.

40. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	41. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.	42. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és legtöbbszörnek nagyvállalatnál kellene dolgoznom.
43. Szívesen együttműködök a velem hasonló tevékenységet folytatókkal, segítjük egymást.	44. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	45. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.
46. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	47. Úgy érzem, hogy a napi munkám nincsen összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.	48. Az a pénz, amit a lakóhelyünkön költünk el, hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez.
49. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	50. A mai társadalomban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdekli őket mások sorsa.	51. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.

52. Általában azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.	53. A szerződéseken kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	54. Manapság a vidéken élők jelentős része hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek.
55. A mezőgazdaságban dolgozókra az jellemző, hogy rendszerben gondolkodnak.	56. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	57. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.
58. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.	59. A vidéki életforma számomra akkor is vonzó és elfogadható, ha ez sok olyan dologról való lemondással jár, ami a városi ember számára természetes.	60. Aki végez mezőgazdasági tevékenységet, akárcsak a saját kertjét műveli, azoknál a vidéki életformához való kötődés érzelmileg intenzívebb, mint azoknál, akik ezt nem végzik.
61. Vegetarianizmus a jövő útja. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az állatokat levágjuk saját hasznunkra.	62. A vidékről kialakult negatív vélemények miatt, elkerülik a külső befektetők.	63. A helyi ügyek intézésébe elég, ha azokat az embereket vonják be, akiknek van tekintélyük a településen.
64. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	65. Azok a falvak fejlődnek megfelelően, amelyeknek közelébe nagyipar vállalatok települtek.	66. Lehet sikeres az a vállalkozás is, amelyik nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét, szolgáltatását.
67. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott	68. A helyi közösség túlságosan megosztott, minden csoport más irányba húz.	69. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
70. Kedvezőtlenül változtatja meg a falu jellegét, ha közelébe ipari foglalkoztatók települnek.	71. A településünkre kívülről betelepültekre jellemző, hogy nem fogadják el településünk értékrendjét.	72. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.
73. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.	74. Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie.	75. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.
76. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel.	77. Az organikus élelmiszer probléma eltűnt, hiszen a legtöbb élelmiszerben úgymint vannak kemikáliák.	78. A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.

II. NARRATÍV ÖNÉLETVÍZS

Kérem, írja le a gyermekkorát meghatározó legfontosabb élményt/élményeket fél, maximum egy oldal terjedelemben.

XXX

Mit gondol, hogy mi volt az a belső motiváció, ami arra sarkallta, hogy csatlakozzon a Magyar Ökotársulás Kulturális Nonprofit Kft.-hez?

XXX

III. STATISZTIKAI ADATOK

Becenév az azonosításhoz:	
----------------------------------	--

- Neme: Férfi Nő
- Életkora: 18-30év 31-40 41-50 51-60 60 felett
- Gyermekének száma: .....
- Iskolai végzettsége, szakmája: .....
- Jelenlegi foglalkozása: .....
- Város, település ahol él: .....
  - történelmi belváros (városcentrum, Várnegyed)
  - városias, hagyományos beépítésű lakóterület (központkörüli)
  - lakótelep
  - kertvárosi családi házas
  - villanegyed
  - lakópark
  - üdülőövezet
  - egyéb, éspedig: .....
- Tart/tartott-e háziállatot vagy haszonállatot, ha igen mit? .....
- Gazdálkodott-e valaha, ha igen mit? .....
- Hobbijai: .....
- Hogy érzi magát most a bőrében? Értékelje 1-7 es skálán, ahol 1=Mélyponon vagyok, 7=Kiteljesedett az életem.

1 2 3 4 5 6 7
- Hogyan jellemezné családjá anyagi helyzetét 1-7 es skálán, ahol 1=Nem jövünk ki, 7=Bármit megengedhetünk magunknak.

1 2 3 4 5 6 7

A kitöltött kérdőívet, kérem, hogy küldjétek a szilvia.luda@uni-corvinus.hu email címre.

VIII. 4 A tesztelés során használt állítások, 4. számú melléklet

1. A szerződésekben kevésbé bízom, az adott szó többet ér.	2. Szívesen együttműködök a környékbeli gazdákkal, segítjük egymást.	3. Már a termelés megkezdése előtt tudom, hogy kinek fogom értékesíteni a termékeimet. Biztosnak mondható piacom van.
4. A vállalkozást csak családi keretek között tudom elképzelni, nem szívesen dolgozok együtt idegenekkel.	5. A mi társadalmunkban sokan csak saját magukkal törődnek, és nem érdeklí őket mások sorsa.	6. Úgy érzem, hogy a mindennapi tevékenységeim nincsenek összhangban a valós érdeklődéssel és értékrendemmel.
7. Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	8. Nem érdemes a házi kertet megművelni, vagy háziállatokat tartani, mert a szupermarketekben minden olcsóbb.	9. Csak azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre.
10. Aki szeret dolgozni és mezőgazdasági munkát végez, az kiegyensúlyozott.	11. A vidéki életnek természetes része, hogy a családok művelik a kertet és saját célra, háziállatokat tartanak.	12. Vannak olyan foglalkozások, amelyeknek természetes velejárója, hogy sohasem lehet meg az embernek az a jó érzése, hogy elvégezte a munkáját.
13. Számomra fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését, továbbképzéseken vegyek részt.	14. Elvárom, hogy a munkahelyem megmondják, hogy mit és hogyan kell végeznem.	15. A tevékenység megkezdése előtt általában üzleti tervet készítünk, átgondoljuk, hogy az adott befektetés megtérül-e.
16. Az olyan munkát szeretem, ami változatos és kihívásokkal teli.	17. Információ csere céljából tartom a kapcsolatot olyan emberekkel, akik hasonló területen dolgoznak.	18. Azt gondolom, hogy hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni.
19. Szeretem, ha mindennap magam határozhatom meg, hogy milyen feladatokat végzek el.	20. A siker számomra azért fontos, hogy a családom jó anyagi körülmények között élhessen.	21. A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben.
22. Az elidegenedés, a társadalmi polarizáció, a profitot a középpontba állító társadalmak velejárója.	23. A munkám kitölti az életemet, és szívesen beszélek róla családtagjaimmal, barátaimmal.	24. Bárki meggazdagodhat Magyarországon a saját erejéből is.
25. Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom, hanem, hogy megfelelő jövedelmet biztosítsak a család számára.	26. Sajnáltnám, ha a falusi világ megváltozna, és mindenkinek nagyüzemben kellene dolgoznia.	27. Több lábon kell állnia a vállalkozásnak ahhoz, hogy túlélje a gyorsan változó világot.
28. Szeretem az előre látható, kiszámítható, ismétlődő feladatokat.	29. Ha tehetem, inkább olyan munkakört választok, amelyik stabil és biztonságban érezhetem magam.	30. Ahhoz, hogy sikeresek legyünk, elég, ha egy területen kiválóak vagyunk.
31. Természetesnek tartom, hogy az általam termelt termékek jóval drágábban kerülnek a fogyasztókhoz, mint amennyit én kapok értük.	32. A mezőgazdaságban foglalkoztatottakra jellemzőbb az, hogy rendszerben gondolkodnak.	33. Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék.

VIII. 5 Egyéb interjúk, 5. számú melléklet

VIII. 5. 1 A Jászfényszarui agrárvállalkozók narratív élettörténetei

Mi jut eszébe elsőként (gyermekkori emlék) ha a vidéki létről esik szó? Volt e hatással az életére valamilyen vidéki ismerős, rokon, családtag?

Katóka:

„A szüleim, nagyszüleim szintén gazdálkodtak munka mellett és ez teljesen természetes volt számomra. Nagyszüleim házáat örökölttem meg ahol adottak voltak a körülmények a gazdálkodás folytatásához. A családon belül a kisgyerekek is együtt dolgoztak a felnőttekkel életkorukhoz mért feladatokban. Például a csirkekellető gépben ránk volt bízva a mindennapi tojásforgatás. Este kellett forgatni és nagy élmény volt számunkra, amikor előbújt az első kiscsirkék. Betakarítás közben kisebb feladatokat kaptunk és ezért a piacról mindig hoztak nekünk valami finomságot. Édességet, gyümölcsöt (narancsot, banánt).”

Ördögné:

„A félelem. Későn születtem egy szem kislány voltam. A szüleimmel és a nagyszüleimmel éltem családi házban. Félttem a sötétől és a kutyától, aki a hátsó kert bejáratánál volt, de mindig ki kellett vinnem a kutyának a vacsorát. Onnantól kezdve, hogy kikerültünk a tanyára nem félek a sötétől és az egyedül léttől. A férjem volt rám a legnagyobb hatással. 17 éves koromtól együtt vagyunk. Ő természet közelibb ember, mint én.”

N. Sándor:

„Sándorfalván ahol születtem mindig előntötte a legelőt a víz. Magas volt a belvíz. Hatalmas, nagy, teknőben csónakáztunk kora tavasszal. Kiborultunk persze. Nagyon hideg volt a víz. Télen korcsolyáztunk rajta. Nem volt olyan rokon, aki hatással lett volna arra, hogy a mezőgazdálkodáshoz kötődöm, később alakult ki az érdeklődés.”

Izabell:

„A nagy kertben szedegettük a krumplibogarat. Nem volt permet. A gyümölcsfára mászás, a közös lecsófőzés, a csicsókaevés nyersen.”

S. Andi:

„Szüleim, nagyszüleim. Az uborkaszedés, a krumpli ásás és mikor mamával a hajtatóba jártam, ott pici paprikákat neveltek. Vadászatkor papával nyulat hajtani. Vágtuk a piksist. Gyepkocka.”

Gitta:

„Játék a Boros tónál. Korcsolyázás a tavon. Beleestünk a tóba. Mind a 6 testvér őstermelő. A szüleim TSZ dolgozók voltak, béreltek területet is. Annak idején jártak a bosnyákokra.”

N. Gergő:

„Ülök a kombájnbán 5 éves koromtól. A nagypapa úgy tartott állatot, hogy vetett két sor kukoricát is. Egyenlőre nem akarok a mezőgazdaságból élni. Csak úgy lehet állatot tartani, hogy az ember földet is művel. Olyan magas a takarmány ára, hogy megvenni nem lehetne és úgy állatot tartani.”

K. Ernő:

„Nagyapámmal lovaskocsiztunk, itt a faluban. 2-3 éves lehettem. Libatömés. Voltak állatok. Együtt éltünk.”

K. Béla:

„Nincs ilyen emlék. 1966-ban indult a földiázás. Anyámnak 1967-ben lett. Volt neki 40 malaca is. Akkor 26 forint volt egy kiló hús, de nem úgy, mint most, hogy kiszámíthatatlanok az árak. 26 forint volt tavasszal is és 26 forint volt ősszel is. Elnézte mástól a munkát, hogy mit lehet csinálni. Én is másoktól láttam a méhészetet. Nem volt a családban. Szerettem a mézet és egyszer befogtam egy méh családot. Így szaporodtak.”

Rajmund:

„Nagyapám kertészete és fűszerpaprika földje jut elsőként eszembe. A kozmaparti laposban termelt zöldséget és répát kis kocsival tolta hajnalban a boltba, ahol átvették tőle. Nagyapám céltudatos, makacs, a 4 éves hadifogság miatt feszültebb ember volt, de az ő élete számomra példaértékű.”

VIII. 5. 2 Az Ökotársulás tagjainak narratív önéletírásai

Kérem, írja le a gyermekkorát meghatározó legfontosabb élményt/élményeket fél, maximum egy oldal terjedelemben.

DUDI:

„Lakótelepi iskola – sokat bandáztunk a téren. Szüleim állandóan küzdöttek a megélhetésért. Bátyámat nagyon szerettem. Sokat sportoltam és mindenféle szakkörben részt vettem. 16 évesen elkezdtem pénzt keresni és eltartani magam. Egyetem alatt és után rendkívül sokat szórakoztunk. Sok barátom volt/van és élvezzük az életet.”

ANCI:

„Gyermekkoromban minden nyarat a nagyszüleimnél töltöttem, egy békésmegyei kis faluban. Az itt töltött idő alatt megtapasztaltam, hogy az életnek rendje van. S ha ezt a rendet betartjuk, akkor van mit enni. Megtapasztaltam az állatok és a természet szeretetét. Nem utolsó sorban a másik ember tiszteletét, mikor a cigány-soron játszottunk.”

SÜMI:

„Anyai ágon parasztcsaládból származom. Gyermekkorom meghatározó, kedves emlékei a vidékhez kötnek. Nagyon sok időt töltöttem nyáron szünidőben, a természetben, Heves megyében a rokonaimnál. A friss paradicsom, újhagyma és paprika illata egy-egy reggelinél meghatározó élményt jelentenek számomra.”

BÁLNA:

„Édesanyám vidéken (Lesencetomaj), édesapám városban (Miskolc) született és nőtt fel. Ennek megfelelően bizonyos időközönként ellátogattunk vidékre, ahol már gyerekként is bepillantást nyertem a vidéki élet lehetőségeibe. Láthattam, hogyan működik a háztáji, és minden évben részt vettem a szüreten. Később én (8 évesen) elkezdtem sportolni és anyagszülők halálával, illetve költözésükkel elmaradt ez az idill. De azért teljesen nem múlt el, hiszen lakóhelyünkhöz közelebb lett egy „telek” egy faházzal és ott is folytatódott a gazdálkodás, ami viszont már csak a kert (veteményes) művelését jelentette. Későbbiek folyamán, ahogy egyre jobban mélyedtem bele a sportba, egyre kevesebbszer jutottam ki a telekre. Valamint édesapám halála után ezt a kertet a faházzal el is adtuk, mivel a kijárási egyre nehezebb lett.”

JÁZMIN:

„A legmeghatározóbb élményem a nagymamám, akit talán a legjobban szerettem a világon. Nagyon sokat együtt voltunk, amíg meg nem halt (11 éves koromban). Az árnyékliliomok a háza előtt, kukacvirág a repedésekben, nyulak hátul a kertben. Etettünk egy fecske fiókát, de sajnos elpusztult. Akkor nagyon haragudtam rá (persze nem ő tehetett róla). Még most is hiányzik.”

VOCI:

„Gyakran jártunk le nagymamámhoz vidékre. Ott nagyon szerettem állatokat gondozni. Érdekes volt nézni, ahogy reggel elmentek „kirándulni” és este jöttek haza. Jó volt fát vágni, lovagolni. A falubeli gyerekekkel felfedezni a titkos helyeket. Ácskapoccsal bunkereket ásni és ebben tölteni a fél napot.

Balatonon nyaraltam a szüleimmel és itt egy másik gyerekekkel elbújtunk egy fa koronájába. Onnan figyeltük, ahogy az egész üdülő minket keresett és bár ott voltak tőlünk pár méterre, órákig nem találtak meg.”

RITA:

„Kiegyensúlyozott, boldog gyermekkorom volt. Szüleimmel és két testvéremmel Budán egy kertés villában nőttem fel, meghatározó volt ez a közeg. A családi biztonság, szeretet, nagy kert, nagy lakás, mozgalmas családi és társasági élet, sport a hétköznapok része volt. Nyaranta hosszabb időt töltöttünk a Balaton-felvidéken az apai nagyszüleimmél, akik szintén meghatározóak voltak gyermekkoromban, természetesen pozitív értelemben. Mindkét testvéremmel (nővérem 4, bátyám 6 évvel idősebb nálam) bensőséges, jó kapcsolatban voltam, ez szerencsére csak erősödött az évek folyamán. Sokáig egy szobában voltunk mindhárman, ami természetesen súrlódásokkal és a testvérek közötti természetes vitatkozásokkal is együtt járt, megtanított alkalmazkodni, toleránsnak lenni. Meghatározó volt két családi utazás is, az egyik 1981-ben volt, amikor repülővel Bulgáriába utaztunk, a másik pedig, amikor autóval a Felvidékre (Szlovákia) látogattunk. Fontos volt még, hogy gyakran vittek szüleim kiállításokra, hangversenyekre, operába, színházba. Köszönet mindezért szüleimnek!!!”

ALPHA:

„Vadászgépek a balatoni nyaraló felett hangrobbantak. Sok kirándulás, Balatonozás. Apám Skodái. Uszoda, sport. Budakeszin a kertben. Nagyinál a nyarak.”

ORSI:

„Nehéz születés, elvált szülők, tehetség, útmutatás hiánya, ezért befelé fordulás, tépelődés, rossz útra térés – megoldás, saját út/élet kialakítása, függetlenség, szabadság.”

BENCE:

„Gyermekeként nyaraimat egy Herencsényhez közeli, Nógrád megyei községben, Bánkon töltöttem. Mint afféle lelkes, felfedezésekre és kalandra vágyó városi kislány vettem bele magam a vidéki életbe. Első nyaraimon csodálkozással ugyan, de mégis teljes természetességgel láttam, tapasztaltam a falu élettől duzzadó mindennapjait. Az akkor még korántsem ennyire népszerű falucska utcáin láttam a házakba délután hazatérő tehenek sokaságát. A patakparton együtt pákásztam a kacskákkal, libákkal. Házunkba, ahol, mi mint városiak nyaraltunk, minden héten két alkalommal megjelent egy néni, hátán nagy puttonnyal és pirospozsgás, mosolytól derülő arccal hozott friss zöldségeket, gyümölcsöt nekünk. Időnként meghívtak minket házukhoz, ami tele volt baromfikkal. Emlékszem ott láttam először, hogyan készül a túró, hogyan fejnek meg egy tehenet és sorolhatnám. Láttam, ahogy ezek a vidéki, jóra való emberek, hogyan gondoskodtak magukról, és tették ezt teljes meggyőződéssel és meglelégedéssel. És láttam azt is, ahogyan mi városiak képesek voltunk ebbe bekapcsolódni, azzal hogy munkájuk, földjeik gyümölcsét megvásároltuk tőlük. Volt ebben valami különleges erő, valami, az embereket összekovácsoló és éltető szíriusz, melyhez hasonlót az azt követő több mint harminc évem során sehol máshol nem tapasztaltam.” (Aldea, Gazdálkodni nagyapáink módján - Bemutakozik az ökotársulás, 2011)

SZISZI:

„Gyermekkoromat vidéken töltöttem, kertés családi házban. Nem gazdálkodtunk, de édesapám szüleinek volt egy kis családi gazdasága, csirkékkel, tyúkokkal, malacokkal, nyulakkal. Gyümölcsfák, szőlő, veteményeskert és rengeteg virág. Ha gyermekkoromra gondolok és a nagyapám kertjére, akkor a borsó „ültetvény” jut elsőként eszembe, ahogyan kislányként a borsók között játszadózom és csipegetetem a mézédés borsószemeket. Másik emlékem, hogy állok a cseresznyefa alatt és falatozom az őriásropogós cseresznyét. Voltak nyulaim is. Tündéri aranyosak, és gyönyörűek tudnak lenni a pár hetes kis nyuszik”

ANDREA:

„Apukámmal jártam vasárnap vizitálni a kórházba. Pozitív és érdekes élmény volt. A szüleim (orvosok) értékrendje számomra mindig meghatározó volt. Pesti polgárnak lenni, aki vállalja a felelősséget azért a munkáért, amit kiad a kezéből.”

MÓNI:

„13 éves koromban történt. A Mátrában laktunk egy kis faluban. Ültem Anyukámék nagy-széles foteljában és egy IBUSZ prospektust nézegettem. Több út leírását is átfutottam,

amikor a szemem megakadt a japán út programján és a leírás melletti fotón, ami egy gyönyörű japánkertet ábrázolt. Megbabonázva néztem a képet és elhatároztam, hogy megszeretném nézni a valóságban. Tudtam, hogy nem lesz pénzem az útra, így más megoldást gondoltam ki. Idegenvezető leszek, megtanulok japánul és én fogom a magyar csoportot kivinni. Így még pénzt is kapok és a kertet is meg tudom nézni.”

GYÖRGYI:

„Sokat voltam Nagyszüleimnél vidéken. Régen a nagyapámhoz jöttem búza ügyben, de csak később tudtam meg, hogy... Volt földjük, de elvették. A másik Nagypapa hentes volt, ott állatok voltak. Vágóhíd. Füstölőjük volt.”

KLÁRA:

„Még nem voltam 5 éves, amikor Áldott Emlékű Nagyapuskámtól megtanultam írni-olvasni. Így amikor az iskolába kerültem és az osztálytársaim, a „cica-betű” vetését nyüstölték – én már Robinson Crusoe-t olvastam. Akkor még nem tudtam tudatosan, de pontosan éreztem már, hogy a tudás, - az bizony mekkora hatalom. Hogy elkerüljem az irigykedést, szívesen segítettem mindenkinek, különösen az osztály „szamarainak” – akikhez igazán senki nem volt kedves – mily tiszta is a gyermeki lélek – hová tűnik ez felnőtté válásunkkor?) Vezérlő eszmém lett: a tanulni jó dolog – ez nem változott azóta sem, ha mást talán csak morzsáiban, de ezt az egyet teljes egészében sikerült megőriznem. Nagyapám; az én élő kalendáriumom – aki soha nem mesélt könyvből – csak szabadon, ma azt mondanánk interaktívan – hiszen én is beleszóhottam fordulatokat, latinul is tudott. Az első igazi nagy kihívásom az volt, hogy a környezetem – nem csak a lakás, kert, de a tágabb: őspark, Terézia domb – növényeinek nevét megtanultam latinul. Ma már csak arra emlékszem: 73 fajtát tudtam – egyszer még „visszatanulom” Nagyapám emlékére, akinek igazi tanítása a természet szeretete és tisztelete volt.”

JUDIT:

„Az igazságtalanságot sosem tudtam elviselni. Ezért is lettem ügyvéd. Rosszul érint, ha valakit felelősségre vonnak olyanért, amit nem ő a felelős. Vagy például valakit az iskolában érdemtelenül kiemelnek. Az anyai nagyszüleimtől jön a földszeretet. Meg tudtam élni a nagymamámmal, hogy amit elültettünk, abból lett valami. A munkámban is a teremtést szeretem. A MÖK létrehozása is ilyen feladat volt.”

VIII. 6 A Q osztályozás eredménytáblái, 6. számú melléklet

VIII. 6. 1 Jászfényszaru agrárvállalkozóinak eredménytáblái

1. JFSZ - KATÓKA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
30	31	25	19	24	5	16	21	3
18	13	17	8	7	33	26	35	9
	38	22	10	14	1	32	20	
		23	2	28	36	4		
		37	12	27	39	6		
			11	15	34			
				29				

2. JFSZ - ÖRDÖGNÉ								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
27	13	25	36	17	4	21	20	37
22	23	32	31	30	33	12	1	5
	38	8	34	2	35	16	39	
		24	15	7	11	6		
		28	26	3	19	9		
			29	10	14			
				18				

3. JFSZ - P.ÁRPÁD								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
18	22	27	28	33	38	35	37	17
34	25	30	14	15	32	6	21	19
	36	10	16	4	5	20	3	
		8	7	24	31	29		
		13	11	26	39	9		
			2	23	1			
				12				

4. JFSZ - T.IMRE								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
17	10	8	37	21	36	5	3	6
2	13	27	25	23	11	20	4	39
	24	30	12	28	7	19	35	
		34	1	22	33	29		
		31	26	18	14	9		
			16	38	15			
				32				

5. JFSZ - JÁNOS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	30	12	14	27	33	16	29	20
31	37	13	8	28	39	4	25	17
	15	23	2	18	35	6	36	
		34	10	7	5	24		
		19	26	1	21	3		
			32	11	9			
				38				

6. JFSZ - P. VENCEL								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	18	17	38	15	39	33	20	5
22	31	36	27	19	4	16	29	35
	14	8	30	23	6	32	28	
		24	25	1	3	26		
		12	10	2	9	37		
			7	34	11			
				21				

7. JFSZ - N. SÁNDOR								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	25	18	31	8	19	16	20	11
34	24	23	10	2	7	12	39	37
	17	36	28	9	6	5	35	
		22	38	3	30	4		
		27	32	1	26	21		
			15	14	29			
				33				

8. JFSZ - IZABELL								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	24	2	28	12	34	3	11	17
14	18	15	29	9	37	20	10	19
	16	13	6	23	38	35	33	
		39	36	8	1	21		
		25	30	5	26	27		
			31	4	7			
				32				

9. JFSZ - S. ANDI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
24	30	6	38	28	16	21	33	35
36	27	14	37	13	26	29	15	2
	22	31	25	17	11	3	1	
		8	20	32	4	9		
		23	18	7	34	12		
			39	19	5			
				10				

10. JFSZ - P. GYULA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
18	37	23	25	2	12	38	20	17
22	33	35	24	19	4	28	11	39
	32	29	36	9	16	30	27	
		15	34	3	5	31		
		1	13	7	6	14		
			10	26	21			
				8				

11. JFSZ - GITTA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
30	18	36	16	39	21	4	34	37
9	24	14	12	6	20	11	38	2
	13	27	8	28	22	26	1	
		23	32	29	17	3		
			5	15	19	10	35	
				25	33	31		
					7			

12. JFSZ - N. GERGŐ								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
2	23	34	36	15	16	21	37	5
13	22	18	24	28	26	20	4	35
	11	10	29	32	1	7	3	
		8	19	33	17	39		
			25	12	6	9	38	
				14	31	27		
					30			

13. JFSZ - LÁSZLÓ								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
2	8	9	7	5	4	3	6	1
17	11	13	16	15	14	18	10	12
	22	25	23	24	19	20	21	
		29	27	30	26	28		
			32	34	33	31	35	
				36	38	37		
					39			

14. JFSZ - K. ERNŐ								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	27	22	18	1	9	33	16	4
8	2	38	25	26	3	34	35	6
	10	24	23	21	7	36	5	
		14	28	30	39	11		
			17	12	19	20	29	
				31	37	15		
					32			

15. JFSZ - E. VENCEL								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
34	10	26	17	1	39	8	19	20
25	38	5	23	13	29	31	21	35
	2	22	14	16	3	11	4	
		24	18	33	28	15		
			30	27	32	9	12	
				6	36	7		
					37			

16. JFSZ - O. JANI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	22	10	31	3	27	16	9	35
19	18	30	2	20	6	17	1	5
	14	37	7	38	32	33	4	
		28	23	34	12	26		
			25	36	21	15	39	
				8	29	11		
					24			

17. JFSZ - É. ISTVÁN								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
38	13	5	26	12	14	28	7	30
22	34	8	33	17	15	16	5	35
	2	23	10	3	6	39	32	
		18	27	20	31	9		
			19	1	36	4	11	
				37	24	29		
					21			

18. JFSZ - K. BÉLA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
25	17	13	32	2	5	21	26	11
24	30	14	22	7	36	19	15	35
	31	27	8	28	18	6	20	
		38	34	29	12	3		
			16	37	23	1	9	
				4	39	10		
					33			

19. JFSZ - RAJMUND								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	25	15	17	14	5	21	9	38
22	23	26	10	31	24	16	35	19
	18	27	33	32	1	4	20	
		8	29	12	39	28		
			2	37	36	11	6	
				30	34	3		
					7			

20. JFSZ - N. ERNŐ								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
31	27	15	25	33	7	16	4	6
13	14	23	29	32	11	3	35	39
	18	37	19	1	38	20	34	
		2	10	30	28	21		
			8	22	5	36	12	
				17	24	9		
					26			

VIII. 6. 2 Herencsény és a Herencsény környéki agrárvállalkozók eredménytáblái

1. Herencsény - SZ.JÓZSEF								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	26	17	2	29	28	12	9	3
10	34	25	16	23	15	6	35	20
	19	1	31	32	30	33	7	
		38	24	18	37	11		
		8	13	36	39	4		
			21	14	27			
				5				

2. Herencsény - J.KÁROLY								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
24	30	27	26	22	32	21	20	7
36	25	17	16	18	9	31	4	35
	10	12	23	33	39	29	28	
		34	19	37	14	11		
		1	38	13	3	15		
			2	8	5			
				6				

3. Herencsény - P.ISTVÁN								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
8	25	21	17	32	7	3	23	20
12	26	22	16	37	18	33	15	9
	10	2	28	39	11	19	4	
		34	30	24	6	35		
		36	1	5	27	38		
			14	29	31			
				13				

4. Herencsény - D.GYÖRGY								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
25	36	31	27	16	12	17	6	4
22	2	37	15	18	3	20	1	11
	13	32	8	39	28	21	5	
		29	23	26	33	9		
		19	7	34	30	14		
			38	24	35			
				10				

5. Herencsény - B.ISTVÁN								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
8	37	2	31	7	12	25	39	35
22	16	34	30	10	38	11	36	9
	19	33	14	27	24	6	5	
		13	23	18	26	15		
		20	32	17	28	3		
			21	1	29			
				4				

6. SZÜGY - F.GYULA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
10	36	34	24	33	16	17	37	35
2	8	13	14	27	20	28	5	1
	22	23	38	6	15	39	4	
		18	19	7	3	31		
		25	26	21	32	9		
			12	30	11			
				29				

7. SZÜGY - T.KÁLMÁN								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
25	39	32	28	13	17	33	20	5
30	22	23	16	15	11	3	21	35
	24	34	38	37	8	36	12	
		26	10	31	19	7		
		18	27	14	1	6		
			2	4	9			
				29				

8. CS.SURÁNY - P.ANDRÁS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
30	22	5	9	2	39	19	1	35
25	14	37	38	26	17	21	20	11
	13	34	18	27	7	12	15	
		23	3	4	6	29		
		16	31	24	8	33		
			28	36	10			
				32				

9. Herencsény - SZ.ERZSI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
2	18	32	25	38	37	12	26	35
23	22	14	16	24	39	21	3	9
	30	15	36	1	34	7	20	
		11	33	10	5	28		
		8	31	17	4	13		
			27	6	29			
				19				

10. Herencsény - SZ.ADAM								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
27	4	38	13	15	26	37	7	20
5	24	36	25	29	1	8	30	12
	34	10	23	3	19	32	21	
		14	16	2	18	31		
		33	39	22	28	11		
			6	17	35			
				9				

11. Herencsény - G.KRISTÓF								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
14	25	5	34	2	19	33	35	12
22	17	29	32	20	26	39	16	1
	13	18	23	28	27	3	9	
		24	15	37	10	8		
		31	38	6	7	21		
			36	4	30			
				11				

12. Terény - M.GYULA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
25	22	15	19	26	28	21	1	3
34	17	7	23	10	5	12	4	35
	14	11	38	16	36	32	20	
		24	2	29	6	31		
		13	37	27	39	33		
			18	8	9			
				30				

13. Terény - M.IBOLYA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	25	31	29	23	33	11	21	12
30	15	34	5	10	20	9	17	3
	13	32	18	38	36	28	1	
		14	27	16	2	35		
		24	26	6	37	7		
			8	19	4			
				39				

14. Balassagyarmat - MIHÁLY								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	23	29	31	32	28	26	5	35
34	13	8	18	19	27	16	39	1
	15	25	10	36	9	4	20	
		14	30	11	7	2		
		38	24	12	6	17		
			33	3	21			
				37				

15. Bercel - S.LAJOS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
8	13	24	31	29	5	27	6	3
22	25	34	15	14	18	26	4	35
	10	30	36	32	19	11	9	
		2	39	21	37	7		
		17	16	1	20	12		
			28	38	33			
				23				

16. Ványarc - T.ANDRÁS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
25	32	36	26	30	37	16	4	5
8	22	17	11	31	18	24	6	20
	2	23	27	34	3	35	14	
		13	1	21	33	15		
		19	10	38	12	39		
			7	28	9			
				29				

17. Bercel - SZ.ÖRS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	10	1	14	17	16	9	31	5
12	8	2	30	35	24	18	6	28
	29	37	13	38	4	7	36	
		33	3	27	26	19		
		34	32	21	15	25		
			23	39	11			
				20				

18. Herencsény - P-LAJOS								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
24	2	23	16	1	21	8	11	35
10	18	34	22	37	4	29	6	17
	30	12	19	31	14	28	9	
		26	25	13	27	7		
		32	33	38	3	20		
			36	5	39			
				15				

VIII. 6. 3 Az Ökotársulás tagjainak eredménytáblái

1. MÖK - DUDI									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
8	20	37	14	28	17	18	6	39	
10	25	2	24	29	30	7	4	9	
	13	31	36	34	23	11	5		
		19	22	1	15	21			
		32	26	27	33	35			
			16	38	12				
				3					

2. MÖK - ZOLTÁN									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
25	23	1	6	13	18	11	3	35	
37	34	2	8	14	19	12	7	4	
	36	5	10	16	28	17	9		
		22	15	21	29	20			
		32	27	24	30	38			
			31	26	39				
				33					

3. MÖK - ANCI									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
30	37	14	15	38	9	28	12	3	
8	25	5	16	6	19	11	39	24	
	32	27	23	2	4	34	35		
		22	29	17	13	21			
		1	10	18	7	20			
			31	33	36				
				26					

4. MÖK - SÜMI									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
13	14	22	2	1	12	6	7	21	
17	32	24	5	3	20	9	11	35	
	38	25	8	18	23	15	16		
		26	10	27	31	4			
		29	19	28	36	39			
			34	30	37				
				33					

5. MÖK - BÁLNA									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
10	34	15	5	8	9	7	29	3	
1	38	18	30	6	19	11	4	35	
	13	25	14	31	21	33	12		
		26	27	39	28	16			
		36	22	32	2	17			
			37	24	20				
				23					

6. MÖK - JÁZMIN									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
19	10	34	5	27	35	18	11	3	
23	38	2	13	6	29	7	9	31	
	36	17	20	32	15	21	39		
		22	33	16	28	1			
		14	25	4	8	37			
			26	30	12				
				24					

7. MÖK - VOCI									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
1	19	10	26	37	18	3	4	2	
14	20	36	27	29	12	6	5	35	
	25	38	28	23	17	7	18		
		33	8	22	21	9			
		34	15	39	24	11			
			13	31	30				
				32					

8. MÖK - TAMÁS									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
8	24	14	15	16	18	17	29	11	
33	25	1	34	28	20	9	3	35	
	30	26	36	31	5	4	7		
		38	32	22	21	6			
		37	23	13	39	12			
			2	10	27				
				19					

9. MÖK - RITA									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
34	17	36	2	27	7	12	3	4	
25	8	30	15	28	33	9	21	20	
	26	32	10	31	6	39	35		
		29	24	16	11	5			
		38	37	23	22	19			
			13	14	18				
				1					

10. MÖK - ALPHA									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
2	1	13	7	12	14	4	3	35	
8	10	18	23	16	15	5	9	39	
	22	34	27	19	17	6	30		
		24	29	21	26	11			
		25	31	32	28	36			
			33	37	20				
				38					

11. MÖK - ORSI									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
10	34	5	1	16	8	4	7	3	
25	27	11	2	29	22	12	39	20	
	33	14	13	32	23	15	19		
		30	17	35	28	18			
		36	24	6	31	21			
			26	37	9				
				38					

12. MÖK - BENCE									
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	
16	8	15	23	11	1	2	4	35	
25	10	26	30	13	14	39	5	31	
	27	34	33	17	18	7	9		
		36	6	19	20	12			
		37	38	24	22	21			
			3	29	28				
				32					

13. MÖK - SZISZI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
18	5	39	31	12	16	7	33	1
25	14	27	24	10	37	35	19	17
	2	8	9	36	6	13	11	
		34	23	32	21	3		
		20	4	29	22	15		
			30	26	38			
				28				

14. MÖK - ANDREA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
13	22	34	23	2	6	9	33	19
18	28	14	1	36	5	8	15	17
	37	27	30	12	7	26	35	
		25	32	16	10	39		
		24	29	3	11	38		
			20	4	21			
				31				

15. MÖK - MÓNI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
14	25	28	2	1	20	7	39	35
13	27	37	5	24	21	33	4	9
	10	34	8	31	11	6	12	
		38	15	16	30	18		
		26	17	36	19	22		
			23	32	3			
				29				

16. MÖK - GYÖRGYI								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
8	33	18	17	26	16	5	6	4
10	23	25	13	22	12	14	30	1
	2	34	27	20	31	9	3	
		24	7	19	21	35		
		37	11	38	15	36		
			29	28	39			
				32				

17. MÖK - KLÁRA								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
23	24	27	1	13	21	17	2	6
30	25	5	18	20	8	9	39	33
	22	32	31	11	16	12	4	
		37	7	26	38	34		
		10	36	19	28	35		
			29	15	3			
				14				

18. MÖK - JUDIT								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
14	37	23	27	19	26	4	6	21
2	25	8	20	36	32	17	12	39
	38	18	28	15	33	3	11	
		24	13	29	9	35		
		22	16	1	7	5		
			10	34	30			
				31				

19. MÖK - ISTVÁN								
-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
22	8	10	25	35	29	30	39	4
39	18	19	32	2	33	3	6	20
	36	37	23	14	16	12	15	
		17	1	11	21	9		
		13	7	26	24	5		
			34	27	31			
				28				

VIII. 7 A Q-módszer eredménytáblái, 7. számú melléklet

Jászfényszaru agrárvállalkozók eredménytáblái

PQMethod2.11 Jaszfeny
 PAGE 1
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/Jaszfeny
 Nov 20 11

Correlation Matrix Between Sorts

SORTS		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17	18 19 20																
1	Katoka	100	40	38	54	49	61	36	22	41	7	14	52	25	58	38	62
39	51 53 64																
2	Ordogne	40	100	48	40	25	47	74	22	39	19	19	51	44	54	35	41
42	41 49 43																
3	P.Arpad	38	48	100	36	25	45	46	48	32	22	28	58	24	26	48	36
27	29 56 24																
4	T.Imre	54	40	36	100	31	50	52	5	16	3	0	48	30	72	49	32
41	55 50 55																
5	Janos	49	25	25	31	100	36	10	17	8	27	-4	34	-2	38	11	42
22	8 36 45																
6	P.Vencel	61	47	45	50	36	100	59	34	50	4	28	56	18	65	28	58
48	48 48 51																
7	N.Sandor	36	74	46	52	10	59	100	25	32	26	30	52	32	51	56	37
51	52 49 44																
8	Izabell	22	22	48	5	17	34	25	100	32	21	40	33	15	13	28	28
2	38 35 21																
9	S.Andi	41	39	32	16	8	50	32	32	100	-15	42	21	13	32	28	48
14	51 20 24																
10	P.Gyula	7	19	22	3	27	4	26	21	-15	100	1	26	0	-1	16	19
29	-9 41 25																
11	Gitta	14	19	28	0	-4	28	30	40	42	1	100	21	12	13	4	16
26	24 21 25																
12	N.Gergo	52	51	58	48	34	56	52	33	21	26	21	100	41	51	36	60
51	20 58 47																
13	Laszlo	25	44	24	30	-2	18	32	15	13	0	12	41	100	22	28	9
15	36 40 31																
14	K.Erno	58	54	26	72	38	65	51	13	32	-1	13	51	22	100	32	57
55	44 49 68																
15	E.Vencel	38	35	48	49	11	28	56	28	28	16	4	36	28	32	100	21
41	49 44 22																
16	O.Jani	62	41	36	32	42	58	37	28	48	19	16	60	9	57	21	100
46	31 39 54																
17	E.Istvan	39	42	27	41	22	48	51	2	14	29	-26	51	15	55	41	46
100	20 40 37																
18	K.Bela	51	41	29	55	8	48	52	38	51	-9	24	20	36	44	49	31
20	100 32 37																
19	Rajmund	53	49	56	50	36	48	49	35	20	41	21	58	40	49	44	39
40	32 100 65																
20	N.Erno	64	43	24	55	45	51	44	21	24	25	25	47	31	68	22	54
37	37 65 100																

Unrotated Factor Matrix
Factors

		1	2	3	4	5	6	
7	8							
SORTS								
1	Katoka	0.7564	-0.0894	-0.2116	0.2632	0.0793	0.2255	-
0.1230	0.1338							
2	Ordogne	0.7184	0.0607	0.0481	-0.2261	-0.0097	-0.3695	
0.0061	0.1043							
3	P.Arpad	0.6355	0.2052	0.4068	-0.0863	-0.1675	0.1531	-
0.2813	-0.3110							
4	T.Imre	0.7021	-0.2076	-0.3356	-0.2287	0.1691	0.2373	
0.1046	-0.2930							
5	Janos	0.4521	-0.4006	0.1120	0.4790	0.0997	0.2931	-
0.0586	-0.0012							
6	P.Vencel	0.7816	0.0755	-0.1647	0.2220	-0.1697	-0.1118	-
0.0040	-0.1604							
7	N.Sandor	0.7512	0.1082	0.0504	-0.3553	-0.1533	-0.2566	
0.2975	-0.1005							
8	Izabell	0.4249	0.4708	0.4400	0.1765	-0.0618	0.2822	-
0.0351	0.0947							
9	S.Andi	0.5001	0.5480	-0.2384	0.2432	-0.2873	-0.0772	-
0.0432	0.2435							
10	P.Gyula	0.2525	-0.3557	0.7172	-0.0124	-0.0443	-0.0150	
0.3727	0.2482							
11	Gitta	0.2909	0.6772	0.2023	0.2758	0.2468	-0.2315	
0.2421	-0.2331							
12	N.Gergo	0.7528	-0.1322	0.2406	0.0067	0.0140	-0.1890	-
0.3631	-0.1765							
13	Laszlo	0.4241	0.1536	0.0127	-0.4577	0.5198	-0.1417	-
0.3876	0.2979							
14	K.Erno	0.7700	-0.2051	-0.3744	0.0881	0.0710	-0.1134	
0.1116	-0.1573							
15	E.Vencel	0.5765	0.0851	0.0521	-0.4804	-0.2511	0.4145	
0.0541	0.0000							
16	O.Jani	0.6910	-0.1042	-0.0414	0.4371	-0.2260	-0.1575	-
0.1394	0.1878							
17	E.Istvan	0.5939	-0.4841	-0.0530	-0.2101	-0.4069	-0.1677	-
0.0316	0.1153							
18	K.Bela	0.6189	0.3981	-0.3469	-0.1860	0.0118	0.3002	
0.1849	0.2290							
19	Rajmund	0.7509	-0.1266	0.3121	-0.0638	0.2674	0.0925	
0.0260	-0.0135							
20	N.Erno	0.7292	-0.2053	-0.0721	0.2274	0.4057	-0.0379	
0.2382	0.0955							
Eigenvalues		7.9242	1.9342	1.6015	1.5253	1.0659	0.9643	
0.8073	0.6862							
% expl.Var.		40	10	8	8	5	5	
4	3							

PQMethod2.11 Jaszfeny
 PAGE 2
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/Jaszfeny
 Nov 20 11

Cumulative Communalities Matrix

		Factors 1 Thru					
		1	2	3	4	5	6
7	8						
SORTS							
1	Katoka	0.5721	0.5801	0.6249	0.6942	0.7005	0.7513
0.7665	0.7844						
2	Ordogne	0.5161	0.5198	0.5221	0.5732	0.5733	0.7099
0.7099	0.7208						
3	P.Arpad	0.4038	0.4459	0.6114	0.6188	0.6469	0.6703
0.7494	0.8461						
4	T.Imre	0.4929	0.5360	0.6487	0.7010	0.7296	0.7859
0.7968	0.8827						
5	Janos	0.2044	0.3648	0.3774	0.6068	0.6168	0.7027
0.7061	0.7061						
6	P.Vencel	0.6109	0.6166	0.6437	0.6930	0.7218	0.7343
0.7343	0.7600						
7	N.Sandor	0.5644	0.5761	0.5786	0.7049	0.7284	0.7942
0.8827	0.8928						
8	Izabell	0.1805	0.4022	0.5958	0.6270	0.6308	0.7104
0.7117	0.7206						
9	S.Andi	0.2501	0.5504	0.6073	0.6664	0.7490	0.7549
0.7568	0.8161						
10	P.Gyula	0.0638	0.1903	0.7047	0.7048	0.7068	0.7070
0.8459	0.9075						
11	Gitta	0.0846	0.5433	0.5842	0.6602	0.7212	0.7747
0.8334	0.8877						
12	N.Gergo	0.5668	0.5843	0.6422	0.6422	0.6424	0.6781
0.8100	0.8411						
13	Laszlo	0.1798	0.2034	0.2036	0.4130	0.6832	0.7033
0.8536	0.9423						
14	K.Erno	0.5929	0.6349	0.7750	0.7828	0.7878	0.8007
0.8132	0.8379						
15	E.Vencel	0.3324	0.3396	0.3423	0.5731	0.6362	0.8081
0.8110	0.8110						
16	O.Jani	0.4774	0.4883	0.4900	0.6810	0.7321	0.7569
0.7764	0.8116						
17	E.Istvan	0.3527	0.5871	0.5899	0.6340	0.7996	0.8277
0.8287	0.8420						
18	K.Bela	0.3830	0.5415	0.6619	0.6965	0.6966	0.7867
0.8209	0.8734						
19	Rajmund	0.5639	0.5799	0.6773	0.6813	0.7528	0.7614
0.7620	0.7622						
20	N.Erno	0.5317	0.5738	0.5790	0.6307	0.7953	0.7967
0.8535	0.8626						
cum% expl.Var.		40	49	57	65	70	75
79	83						

Rotating Angles Used Between Factors

FTR#1	FTR#2	ANGLE
1	2	-15.
1	3	30.
1	3	-30.
1	3	-30.

Factor Matrix with an X Indicating a Defining Sort

Loadings				
QSORT	1	2	3	4
1 Katoka	0.6274X	0.3639	0.3176	0.2595
2 Ordogne	0.1977	0.2766	0.2553	0.6265X
3 P.Arpad	-0.1072	0.4933	0.3709	0.4758
4 T.Imre	0.5590	-0.0125	0.1898	0.5936X
5 Janos	0.4031	0.1864	0.6227X	-0.1479
6 P.Vencel	0.5419	0.4827	0.2426	0.3279
7 N.Sandor	0.1524	0.2630	0.2130	0.7530X
8 Izabell	-0.2130	0.7181X	0.1856	0.1775
9 S.Andi	0.3422	0.6774X	-0.2212	0.2036
10 P.Gyula	-0.3363	0.0320	0.7626X	0.0959
11 Gitta	-0.1166	0.7926X	-0.1252	0.0530
12 N.Gergo	0.2021	0.3158	0.5583	0.4359
13 Laszlo	-0.0179	0.0851	-0.0033	0.6367X
14 K.Erno	0.7298X	0.1650	0.2627	0.3924
15 E.Vencel	0.0336	0.1058	0.1256	0.7383X
16 O.Jani	0.5318	0.4482	0.4374	0.0774
17 E.Istvan	0.3777	-0.1803	0.4916	0.4660
18 K.Bela	0.3727	0.3929	-0.2306	0.5917X
19 Rajmund	0.1203	0.3017	0.5813	0.4877
20 N.Erno	0.5283	0.2858	0.4553	0.2503
% expl.Var.	15	15	15	20

Free Distribution Data Results

QSORT	MEAN	ST.DEV.
1 Katoka	0.000	2.115
2 Ordogne	0.000	2.115
3 P.Arpad	0.000	2.115
4 T.Imre	0.000	2.115
5 Janos	0.000	2.115
6 P.Vencel	0.000	2.115
7 N.Sandor	0.000	2.115
8 Izabell	0.000	2.115
9 S.Andi	0.000	2.115
10 P.Gyula	0.000	2.115
11 Gitta	0.000	2.115
12 N.Gergo	0.000	2.115
13 Laszlo	0.000	2.115
14 K.Erno	0.000	2.115
15 E.Vencel	0.000	2.115
16 O.Jani	0.000	2.115
17 E.Istvan	0.000	2.115
18 K.Bela	0.000	2.115
19 Rajmund	0.000	2.115
20 N.Erno	0.000	2.115

Rank Statement Totals with Each Factor

Factors						No.	1
No.	Statement	2	3	4			
1	A siker számomra azért fontos				1	0.21	20
1.46	2 -0.74 30 0.64 12						
2	Ha újra kezdhethem az életemet, masként elnek				2	-1.17	36
1.32	3 -0.21 26 -1.11 32						
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna				3	1.16	7
1.22	5 0.42 14 0.72 11						
4	Szívesen együttműködök				4	1.70	2
0.69	15 0.79 8 1.07 8						
5	A munkám kitölti az életemet				5	1.17	5
-0.38	24 0.58 12 0.62 13						
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését				6	1.70	2
-0.50	25 0.79 8 0.95 9						
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak				7	0.32	19
0.19	17 0.00 20 0.28 16						
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel				8	-1.49	38
-0.58	27 -0.21 26 -0.41 26						
9	Hozzajárul a térség gazdasági felemelkedéséhez				9	1.16	7
-0.75	30 0.21 17 0.45 14						
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom				10	-1.17	36
0.82	13 -0.58 29 -0.46 27						
11	Sokan csak saját magukkal toródnak				11	0.43	15
1.25	4 1.12 5 1.09 6						
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a ker				12	-0.53	24
0.05	19 -0.04 21 1.14 5						
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrele				13	-1.91	39
-1.17	34 -0.79 32 -1.46 35						
14	A szerződéseikben kevesbe bízom, az adott szó többet ér				14	-0.64	26
-1.59	37 0.54 13 -0.04 22						
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek				15	0.32	19
-0.17	20 -1.37 36 0.36 15						
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak				16	1.38	4
-0.67	29 0.79 8 0.15 19						
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon				17	-1.06	33
1.01	9 2.32 1 -1.52 37						
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk				18	-1.16	34
-1.52	36 -1.49 37 -0.18 23						
19	Jo érzés, hogy elvegezte a munkáját				19	-0.21	21
0.74	14 -0.42 27 1.07 7						
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható				20	0.95	8
0.48	16 1.95 2 1.87 1						
21	A vidéki életformához való kötődés				21	0.63	13
0.95	10 0.58 12 1.34 3						
22	A vegetarizmus a jóvó útja				22	-1.06	33
-0.95	33 -2.32 39 -1.30 34						
23	Elkerülök a külső befektetéseket				23	-0.74	28
-0.85	32 -1.16 34 -0.81 30						
24	Akiknek van tekintélyük a településen				24	-0.64	26
-1.99	39 0.04 19 -1.47 36						
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni				25	-0.74	28
-0.80	31 0.25 16 -1.78 39						
26	Fejlenek mert közelük nagy iparvállalatok települtek				26	0.42	17
0.88	11 -0.21 26 0.03 20						
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket				27	-0.96	31
-0.63	28 1.12 5 -1.21 33						
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott				28	-0.32	22
-0.19	21 0.74 10 0.00 21						

Normalized Factor Scores -- For Factor 1

No.	Statement	No.	Z-
1.696	4 Szivesen egyuttmukodok	4	
1.696	6 Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	
1.589	35 Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35	
1.378	16 A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	
1.167	5 A munkam kitolti az eletemet	5	
1.163	9 Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	
1.163	3 Sajjalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	
0.952	20 A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20	
0.848	33 Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33	
0.848	34 A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	
0.848	36 Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	
0.637	29 Minden csoport mas irányba huz	29	
0.633	21 A videki eletformahoz valo kotodes	21	
0.530	39 A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39	
0.426	11 Sokan csak saját magukkal torodnek	11	
0.422	26 Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	
0.422	32 Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	
0.319	7 Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7	
0.319	15 Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	
0.211	1 A siker szamomra azert fontos	1	
0.211	19 Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	-
0.319	28 Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	-
0.422	37 Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37	-
0.530	12 A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	-
0.637	24 Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	-
0.637	14 A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	-
0.741	25 Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
0.741	23 Elkerulik a kulso befektetok	23	-

30	Barki meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
0.844			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatók települnek	31	-
0.952			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27	-
0.956			
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-
1.059			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
1.059			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
1.163			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
1.167			
2	Ha újra kezdek az életemet, masként élnék	2	-
1.167			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött	38	-
1.270			
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődéssel	8	-
1.485			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
1.907			

Normalized Factor Scores -- For Factor 2

No.	Statement	No.	Z-
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
1.533			
1	A siker számomra azért fontos	1	
1.457			
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2	
1.324			
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	
1.248			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
1.219			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	
1.144			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	
1.097			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	
1.028			
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	
1.010			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
0.952			
26	Fejlenek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	
0.877			
38	Az organikus elelmiszer probléma eltulzott	38	
0.830			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	
0.824			
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
0.743			
4	Szívesen együttműködök	4	
0.691			
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
0.482			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
0.186			
29	Minden csoport más irányba húz	29	
0.128			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
0.047			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	-
0.168			
28	Aki megyogazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	-
0.186			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-
0.232			
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	-
0.267			
5	A munkám kitölti az életemet	5	-
0.377			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	-
0.499			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	-
0.528			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-
0.581			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	-
0.633			

16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	-
0.667			
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	-
0.754			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
0.795			
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-
0.848			
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22	-
0.946			
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	-
1.172			
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	-
1.347			
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18	-
1.515			
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	-
1.591			
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	-
1.724			
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	-
1.985			

Normalized Factor Scores -- For Factor 3

No.	Statement	No.	Z-
2.320	17 Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	
1.947	20 A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20	
1.697	39 A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39	
1.117	11 Sokan csak saját magukkal torodnek	11	
1.117	27 Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	
0.788	6 Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	
0.788	4 Szivesen egyuttmukodok	4	
0.788	16 A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	
0.744	28 Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	
0.744	38 Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38	
0.580	21 A videki eletformahoz valo kotodes	21	
0.580	5 A munkam kitolti az eletemet	5	
0.537	14 A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	
0.415	3 Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	
0.251	25 Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	
0.251	36 Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	
0.208	9 Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	
0.121	30 Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	
0.043	24 Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	
0.000	7 Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7	
0.043	12 A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	-
0.086	31 Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31	-
0.121	29 Minden csoport mas irányba huz	29	-
0.208	26 Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	-
0.208	2 Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2	-
0.208	8 Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8	-
0.415	19 Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	-
0.537	35 Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35	-

10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.580			
1	A siker számomra azért fontos	1	-
0.744			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
0.788			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.788			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	-
0.909			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-
1.160			
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	-
1.324			
15	Hasonló életmódot folytatók, mint a városi emberek	15	-
1.368			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
1.489			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
1.740			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
2.320			

Normalized Factor Scores -- For Factor 4

No.	Statement	No.	Z-
20	A videki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
1.870			
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
1.850			
21	A videki életformához való kötődés	21	
1.343			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
1.182			
12	A videki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
1.136			
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11	
1.094			
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
1.075			
4	Szívesen együttműködök	4	
1.068			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
0.946			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	
0.898			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
0.725			
1	A siker számomra azért fontos	1	
0.641			
5	A munkám kitölti az életemet	5	
0.617			
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
0.452			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.358			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
0.279			
29	Minden csoport más irányba húz	29	
0.176			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	
0.169			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	
0.151			
26	Fejlenek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	
0.030			
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	-
0.003			
14	A szerződésekben kevesbé bizom, az adott szó többet ér	14	-
0.037			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
0.178			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-
0.262			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
0.326			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-
0.415			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.455			
30	Barkai meggydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
0.528			

32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	-
0.596			
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-
0.806			
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38	-
1.002			
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2	-
1.114			
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-
1.213			
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22	-
1.302			
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	-
1.457			
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	-
1.471			
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	-
1.523			
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	-
1.591			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
1.780			

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 2

No.	Statement	No.
Type	1 Type 2 Difference	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.696	-0.499 2.196	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.848	-1.347 2.195	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
1.378	-0.667 2.045	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.163	-0.754 1.917	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.167	-0.377 1.544	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.637	-1.985 1.348	-
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
0.530	-0.528 1.058	
4	Szivesen egyttmukodok	4
1.696	0.691 1.005	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.637	-1.591 0.953	-
30	Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
0.844	-1.724 0.880	-
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.422	-0.267 0.689	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.637	0.128 0.509	
15	Hasonlo életmodot folytató, mint a városi emberek	15
0.319	-0.168 0.487	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
0.952	0.482 0.470	
18	Eleg ha egy területen kivalóak vagyunk	18
1.163	-1.515 0.352	-
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
0.319	0.186 0.133	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.741	-0.848 0.107	-
35	Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie	35
1.589	1.533 0.056	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25
0.741	-0.795 0.055	-
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.163	1.219 -0.056	
22	A vegetarizmus a jövő útja	22
1.059	-0.946 -0.113	-
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.319	-0.186 -0.133	-
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33
0.848	1.028 -0.179	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
0.848	1.144 -0.295	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
0.633	0.952 -0.319	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27
0.956	-0.633 -0.323	-
26	Fejlenek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26
0.422	0.877 -0.454	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
0.530	0.047 -0.576	-
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31
		-

0.952	-0.232	-0.719		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs eselyük az előrelepesre		13	-
1.907	-1.172	-0.735		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.426	1.248	-0.822		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.485	-0.581	-0.905		
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat		19	-
0.211	0.743	-0.954		
1	A siker szamomra azert fontos		1	
0.211	1.457	-1.246		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
0.422	1.097	-1.519		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.167	0.824	-1.991		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon		17	-
1.059	1.010	-2.069		
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott		38	-
1.270	0.830	-2.100		
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek		2	-
1.167	1.324	-2.491		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 3

No.	Statement	No.
Type	1 Type 3 Difference	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.589	-0.537 2.126	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
0.848	-0.909 1.757	
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.422	-1.324 1.746	
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.319	-1.368 1.686	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.848	-0.788 1.636	
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37
0.422	-1.740 1.318	
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
1.059	-2.320 1.261	
1	A siker szamomra azert fontos	1
0.211	-0.744 0.956	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.163	0.208 0.955	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.696	0.788 0.909	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.696	0.788 0.909	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.637	-0.121 0.758	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.163	0.415 0.747	
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.422	-0.208 0.630	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.848	0.251 0.597	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
1.378	0.788 0.590	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.167	0.580 0.587	
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.741	-1.160 0.419	
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18
1.163	-1.489 0.326	
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7
0.319	0.000 0.319	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.211	-0.415 0.204	
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.633	0.580 0.053	
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
0.530	-0.043 -0.486	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
1.167	-0.580 -0.587	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.637	0.043 -0.680	
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.426	1.117 -0.691	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.952	-0.086 -0.865	
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
1.167	-0.208 -0.959	
30	Barki meggydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30

0.844	0.121	-0.966		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
0.741	0.251	-0.992		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	
0.952	1.947	-0.996		
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott		28	-
0.319	0.744	-1.063		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre		13	-
1.907	-0.788	-1.120		
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk		39	
0.530	1.697	-1.167		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
0.637	0.537	-1.174		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.485	-0.208	-1.278		
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott		38	-
1.270	0.744	-2.015		
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket		27	-
0.956	1.117	-2.072		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon		17	-
1.059	2.320	-3.379		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 4

No.	Statement	No.
Type	1 Type 4 Difference	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jovojuk a nagyüzemekkel szemben	34
0.848	-1.591 2.439	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16
1.378	0.151 1.227	
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36
0.848	-0.326 1.174	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25
0.741	-1.780 1.039	
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32
0.422	-0.596 1.018	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
0.637	-1.471 0.834	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6
1.696	0.946 0.750	
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9
1.163	0.452 0.711	
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33
0.848	0.169 0.679	
4	Szívesen együttműködök	4
1.696	1.068 0.628	
5	A munkám kitölti az életemet	5
1.167	0.617 0.549	
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17
1.059	-1.523 0.464	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.637	0.176 0.461	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.163	0.725 0.438	
26	Fejlesznek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26
0.422	0.030 0.392	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét	27
0.956	-1.213 0.257	
22	A vegetárianizmus a jovo útja	22
1.059	-1.302 0.242	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.741	-0.806 0.065	
7	Elidegenedek a profitot középpontba állító társadalmak velem	7
0.319	0.279 0.040	
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15
0.319	0.358 -0.040	
2	Ha újra kezdek az életemet, masként élnék	2
1.167	-1.114 -0.052	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.589	1.850 -0.261	
38	Az organikus elelmiszer probléma eltűnt	38
1.270	-1.002 -0.269	
28	Aki meggyőző gazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.319	-0.003 -0.315	
30	Barkó meggyőződhet Magyarországon a saját erejéből is	30
0.844	-0.528 -0.316	
1	A siker számomra azért fontos	1
0.211	0.641 -0.430	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
1.907	-1.457 -0.450	
14	A szerződéseimben keveset bírok, az adott szó többet ér	14
0.637	-0.037 -0.600	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítek	39

0.530	1.182	-0.653		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.426	1.094	-0.668		
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek		31	-
0.952	-0.262	-0.689		
21	A videki eletformahoz valo kotodes		21	
0.633	1.343	-0.709		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.167	-0.455	-0.712		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	
0.952	1.870	-0.918		
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk		18	-
1.163	-0.178	-0.985		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.485	-0.415	-1.070		
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat		19	-
0.211	1.075	-1.286		
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel		37	-
0.422	0.898	-1.320		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet		12	-
0.530	1.136	-1.665		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 3

No.	Statement	No.
Type	2 Type 3 Difference	
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel	37
1.097	-1.740 2.837	
1	A siker számomra azért fontos	1
1.457	-0.744 2.202	
35	Magyarországnak ellemiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.533	-0.537 2.069	
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33
1.028	-0.909 1.937	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
1.144	-0.788 1.931	
2	Ha újra kezdek az életemet, masként élek	2
1.324	-0.208 1.532	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.824	-0.580 1.404	
22	A vegetarizmus a jó útja	22
0.946	-2.320 1.373	-
15	Hasonló életmodot folytatók, mint a városi emberek	15
0.168	-1.368 1.200	-
19	Jo ez, hogy elvegeztem a munkámat	19
0.743	-0.415 1.158	
26	Fejlesznek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26
0.877	-0.208 1.084	
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32
0.267	-1.324 1.057	-
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.219	0.415 0.804	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
0.952	0.580 0.372	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.848	-1.160 0.312	-
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.128	-0.121 0.249	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velem	7
0.186	0.000 0.186	
11	Sokan csak saját magukkal törődnek	11
1.248	1.117 0.131	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
0.047	-0.043 0.090	
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38
0.830	0.744 0.086	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
1.515	-1.489 -0.026	-
4	Szívesen együttműködök	4
0.691	0.788 -0.097	
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.232	-0.086 -0.146	-
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődésemmel	8
0.581	-0.208 -0.373	-
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
1.172	-0.788 -0.385	-
28	Aki megengedheti magának a vegetarizmust, kiegyensúlyozott	28
0.186	0.744 -0.930	-
5	A munkám kitölti az életemet	5
0.377	0.580 -0.957	-
9	Hozzájárulok a társadalmi fejlődéséhez	9
0.754	0.208 -0.962	-
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25
		-

0.795	0.251	-1.046		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset		6	-
0.499	0.788	-1.287		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon		17	
1.010	2.320	-1.310		
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak		16	-
0.667	0.788	-1.455		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	
0.482	1.947	-1.466		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	-
1.347	0.251	-1.598		
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket		27	-
0.633	1.117	-1.750		
30	Barki meggydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.724	0.121	-1.846		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen		24	-
1.985	0.043	-2.029		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
1.591	0.537	-2.127		
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk		39	-
0.528	1.697	-2.225		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 4

No.	Statement	No.
Type 2	Type 4	Difference
34	A kisvállalkozásoknak nincs jovojuk a nagyüzemekkel szemben	34
1.144	-1.591	2.734
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17
1.010	-1.523	2.533
2	Ha újra kezdhetnem az életemet, masként elnek	2
1.324	-1.114	2.438
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.830	-1.002	1.832
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.824	-0.455	1.279
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
0.795	-1.780	0.985
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.028	0.169	0.858
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.877	0.030	0.846
1	A siker számomra azért fontos	1
1.457	0.641	0.816
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termeket	27
0.633	-1.213	0.580
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.219	0.725	0.494
22	A vegetarianizmus a jovo útja	22
0.946	-1.302	0.355
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32
0.267	-0.596	0.329
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
1.172	-1.457	0.285
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37
1.097	0.898	0.199
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11
1.248	1.094	0.154
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.232	-0.262	0.030
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.848	-0.806	-0.042
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.128	0.176	-0.048
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
0.186	0.279	-0.093
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődésemmel	8
0.581	-0.415	-0.166
28	Aki meggazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.186	-0.003	-0.183
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.533	1.850	-0.317
19	Jo érzes, hogy elvégezte a munkáját	19
0.743	1.075	-0.332
4	Szívesen együttműködök	4
0.691	1.068	-0.377
21	A vidéki életformához való kötődés	21
0.952	1.343	-0.391
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
1.985	-1.471	-0.515
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15
0.168	0.358	-0.526
16	A meggazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16

0.667	0.151	-0.818		
5	A munkam kitolti az eletemet		5	-
0.377	0.617	-0.995		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	-
1.347	-0.326	-1.021		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet		12	
0.047	1.136	-1.089		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.724	-0.528	-1.196		
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez		9	-
0.754	0.452	-1.206		
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk		18	-
1.515	-0.178	-1.337		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	
0.482	1.870	-1.388		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset		6	-
0.499	0.946	-1.445		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
1.591	-0.037	-1.554		
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk		39	-
0.528	1.182	-1.711		

Descending Array of Differences Between Factors 3 and 4

No.	Statement	No.
Type	3 Type 4 Difference	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
2.320	-1.523 3.843	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
1.117	-1.213 2.330	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
0.251	-1.780 2.031	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.744	-1.002 1.746	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.043	-1.471 1.514	
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
0.208	-1.114 0.907	-
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.788	-1.591 0.803	-
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.744	-0.003 0.748	
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.788	-1.457 0.670	-
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
0.121	-0.528 0.649	
16	A mezo gazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.788	0.151 0.637	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.251	-0.326 0.577	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.537	-0.037 0.574	
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
1.697	1.182 0.514	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.208	-0.415 0.207	-
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.086	-0.262 0.176	-
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
1.947	1.870 0.077	
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
1.117	1.094 0.023	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.580	0.617 -0.037	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.580	-0.455 -0.125	-
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
0.788	0.946 -0.158	
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.208	0.030 -0.238	-
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
0.208	0.452 -0.244	
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7
0.000	0.279 -0.279	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.788	1.068 -0.281	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.121	0.176 -0.297	-
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
0.415	0.725 -0.309	
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
1.160	-0.806 -0.354	-
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
		-

1.324	-0.596	-0.728		
21	A vidéki életformához való kötődés		21	
0.580	1.343	-0.763		
22	A vegetarizmus a jövő útja		22	-
2.320	-1.302	-1.018		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil		33	-
0.909	0.169	-1.078		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet		12	-
0.043	1.136	-1.179		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk		18	-
1.489	-0.178	-1.311		
1	A siker számomra azért fontos		1	-
0.744	0.641	-1.385		
19	Jo érzes, hogy elvégezte a munkáját		19	-
0.415	1.075	-1.490		
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek		15	-
1.368	0.358	-1.726		
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie		35	-
0.537	1.850	-2.386		
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
1.740	0.898	-2.638		

Factor Q-Sort Values for Each Statement

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3	4	
1	A siker számomra azért fontos	1	0
4	-2 1		
2	Ha újra kezdhetném az életemet, masként elnék	2	-3
3	-1 -2		
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	2
3	1 1		
4	Szívesen együttműködök	4	4
1	2 2		
5	A munkám kitölti az életemet	5	3
-1	1 1		
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	4
-1	2 2		
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	0
0	0 1		
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-4
-1	-1 -1		
9	Hozzajárul a teres gazdasági felemelkedéséhez	9	2
-2	0 1		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-3
1	-1 -1		
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	1
3	3 2		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	-1
0	0 3		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-4
-2	-2 -3		
14	A szerződésben kevesebb bizom, az adott szó többet ér	14	-1
-3	1 0		
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek	15	0
0	-3 1		
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	3
-1	2 0		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-2
2	4 -3		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-2
-3	-3 0		
19	Jo érzés, hogy elvegezte a munkáját	19	0
1	-1 2		
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	2
1	4 4		
21	A vidéki életformához való kötődés	21	1
2	1 3		
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-2
-2	-4 -2		
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-1
-2	-2 -2		
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-1
-4	0 -3		
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-1
-2	1 -4		
26	Fejlenek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26	0
1	-1 0		
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	-2
-1	3 -2		
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	0

0	2	0		
29	Minden csoport más irányba húz		29	1
0	0	0		
30	Barki meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből is		30	-1
-4	0	-1		
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek		31	-2
0	0	-1		
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét		32	0
0	-3	-1		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil		33	1
2	-2	0		
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben		34	1
2	-2	-4		
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene törekednie		35	3
4	-1	4		
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni		36	1
-3	1	-1		
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel		37	0
2	-4	2		
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött		38	-3
1	2	-2		
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk		39	1
-1	3	3		

Variance = 4.359 St. Dev. = 2.088

Factor Q-Sort Values for Statements sorted by Consensus vs. Disagreement
 (Variance across normalized Factor Scores)

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3 4		
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7	0
0	0 1		
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-1
-2	-2 -2		
29	Minden csoport mas irányba huz	29	1
0	0 0		
21	A vidéki életformához való kötődés	21	1
2	1 3		
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	1
3	3 2		
3	Sajnálunk ha a falusi világ megváltozna	3	2
3	1 1		
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-2
0	0 -1		
4	Szívesen együttműködök	4	4
1	2 2		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-4
-2	-2 -3		
28	Aki meggyógyasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	0
0	2 0		
26	Fejldnek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	0
1	-1 0		
8	Napi munkánk nincsen összhangban valós érdeklődésünkkel	8	-4
-1	-1 -1		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-2
-3	-3 0		
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-2
-2	-4 -2		
5	A munkánk kitölti az életünket	5	3
-1	1 1		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy műveljük a kertet	12	-1
0	0 3		
20	A vidéki életforma számunkra vonzó és elfogadható	20	2
1	4 4		
19	Jo érzés, hogy elvégezték a munkájukat	19	0
1	-1 2		
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32	0
0	-3 -1		
30	Barkai meggyógyadhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-1
-4	0 -1		
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	2
-2	0 1		
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek	15	0
0	-3 1		
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-1
-2	1 -4		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-3
1	-1 -1		
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	3
-1	2 0		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	1
2	-2 0		
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-1
-4	0 -3		

14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	-1
-3	1 0		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	4
-1	2 2		
1	A siker számomra azért fontos	1	0
4	-2 1		
36	Hitel felvetele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	1
-3	1 -1		
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	1
-1	3 3		
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27	-2
-1	3 -2		
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	3
4	-1 4		
38	Az organikus elelmiszer probléma eltulzott	38	-3
1	2 -2		
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2	-3
3	-1 -2		
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	1
2	-2 -4		
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	0
2	-4 2		
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-2
2	4 -3		

PQMethod2.11 Jaszfeny
 PAGE 18
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/Jaszfeny
 Nov 20 11

Factor Characteristics	Factors			
	1	2	3	4
No. of Defining Variables	2	3	2	6
Average Rel. Coef.	0.800	0.800	0.800	0.800
Composite Reliability	0.889	0.923	0.889	0.960
S.E. of Factor Scores	0.333	0.277	0.333	0.200

Standard Errors for Differences in Normalized Factor Scores
 (Diagonal Entries Are S.E. Within Factors)

Factors	1	2	3	4
1	0.471	0.434	0.471	0.389
2	0.434	0.392	0.434	0.342
3	0.471	0.434	0.471	0.389
4	0.389	0.342	0.389	0.283

Distinguishing Statements for Factor 1

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

Factors

1	2	3	4	No.	RNK				
No. Statement	SCORE	RNK SCORE	SCORE	RNK SCORE					
37 Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel	0.42*	2	1.10	-4	-1.74	2	0.90	37	0 -
8 Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	1.49	-1	-0.58	-1	-0.21	-1	-0.41	8	-4 -

Distinguishing Statements for Factor 2

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

Factors

1	2	3	4	No.	RNK				
No. Statement	SCORE	RNK SCORE	SCORE	RNK SCORE					
1 A siker szamomra azert fontos	0.21	4	1.46	-2	-0.74	1	0.64	1	0
2 Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	1.17	3	1.32*	-1	-0.21	-2	-1.11	2	-3 -
17 Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	1.06	2	1.01*	4	2.32	-3	-1.52	17	-2 -
10 Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	1.17	1	0.82*	-1	-0.58	-1	-0.46	10	-3 -
5 A munkam kitolti az eletemet	1.17	-1	-0.38	1	0.58	1	0.62	5	3
6 Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	1.70	-1	-0.50*	2	0.79	2	0.95	6	4
39 A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	0.53	-1	-0.53	3	1.70	3	1.18	39	1
16 A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	1.38	-1	-0.67	2	0.79	0	0.15	16	3
9 Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	1.16	-2	-0.75	0	0.21	1	0.45	9	2
36 Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	0.85	-3	-1.35*	1	0.25	-1	-0.33	36	1
14 A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	0.64	-3	-1.59	1	0.54	0	-0.04	14	-1 -
30 Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	0.84	-4	-1.72	0	0.12	-1	-0.53	30	-1 -

Distinguishing Statements for Factor 3

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

Factors

1	2	3	4	No.	RNK
No. Statement	SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	
17 Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	-2	-		
1.06 2 1.01 4 2.32* -3 -1.52					
27 Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-2	-		
0.96 -1 -0.63 3 1.12* -2 -1.21					
25 Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-1	-		
0.74 -2 -0.80 1 0.25 -4 -1.78					
2 Ha ujra kezdhethetnem az eletemet, maskent elnek	2	-3	-		
1.17 3 1.32 -1 -0.21 -2 -1.11					
35 Magyarorszagnak elelmszerbol onellatasra kellene torekednie	35	3			
1.59 4 1.53 -1 -0.54* 4 1.85					
1 A siker szamomra azert fontos	1	0			
0.21 4 1.46 -2 -0.74 1 0.64					
34 A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	1			
0.85 2 1.14 -2 -0.79 -4 -1.59					
33 Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33	1			
0.85 2 1.03 -2 -0.91* 0 0.17					
15 Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	0			
0.32 0 -0.17 -3 -1.37* 1 0.36					
37 Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37	0	-		
0.42 2 1.10 -4 -1.74* 2 0.90					
22 A vegetarianizmus a jovo utja	22	-2	-		
1.06 -2 -0.95 -4 -2.32* -2 -1.30					

Distinguishing Statements for Factor 4

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

Factors

1	2	3	4	No.	RNK
No. Statement	SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	
12 A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	-1	-		
0.53 0 0.05 0 -0.04 3 1.14*					
18 Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18	-2	-		
1.16 -3 -1.52 -3 -1.49 0 -0.18					
34 A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	1			
0.85 2 1.14 -2 -0.79 -4 -1.59					
25 Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-1	-		
0.74 -2 -0.80 1 0.25 -4 -1.78*					

Consensus Statements -- Those That Do Not Distinguish Between ANY Pair of Factors.

All Listed Statements are Non-Significant at P>.01, and Those Flagged With an * are also Non-Significant at P>.05.

Factors

1	2	3	4	No.	RNK
No.	Statement				
SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE		
3*	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna			3	2
1.16	3 1.22	1 0.42	1 0.72		
4	Szivesen egyuttmukodok			4	4
1.70	1 0.69	2 0.79	2 1.07		
7*	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej			7	0
0.32	0 0.19	0 0.00	1 0.28		
11*	Sokan csak saját magukkal torodnek			11	1
0.43	3 1.25	3 1.12	2 1.09		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre			13	-4 -
1.91	-2 -1.17	-2 -0.79	-3 -1.46		
21	A videki eletformahoz valo kotodes			21	1
0.63	2 0.95	1 0.58	3 1.34		
23*	Elkerulik a kulso befektetok			23	-1 -
0.74	-2 -0.85	-2 -1.16	-2 -0.81		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek			26	0
0.42	1 0.88	-1 -0.21	0 0.03		
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott			28	0 -
0.32	0 -0.19	2 0.74	0 0.00		
29*	Minden csoport mas irányba huz			29	1
0.64	0 0.13	0 -0.12	0 0.18		
31*	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek			31	-2 -
0.95	0 -0.23	0 -0.09	-1 -0.26		

QANALYZE was completet at 18:52:05

PQMethod2.11 NOGRAD
 PAGE 2
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS\NOGRAD
 Jan 16 12

Unrotated Factor Matrix
 Factors

		1	2	3	4	5	6	
7	8							
SORTS								
1	HSZ.JOZS	0.7530	-0.1860	0.2045	-0.2563	0.0896	-0.2684	
0.0928	0.2573							
2	HJ.KAROL	0.6097	-0.1752	0.6341	0.0380	0.0559	0.1224	
0.0566	-0.0706							
3	HP.ISTVA	0.5162	-0.5085	0.3036	-0.3215	-0.0046	-0.2684	-
0.1620	-0.2415							
4	HD.GYORG	0.6850	-0.0719	-0.2437	-0.1353	-0.2985	0.3472	-
0.2089	0.3302							
5	HB.ISTVA	0.4958	-0.3536	-0.4150	0.3298	0.0639	-0.3585	
0.0535	0.1860							
6	SZF.GYUL	0.7489	-0.2045	0.0263	-0.0075	0.1992	0.3866	-
0.0651	-0.1282							
7	SZT.KALM	0.7233	0.2147	0.1147	0.1737	-0.3540	-0.0702	
0.0459	-0.0752							
8	SP.ANDRA	0.5819	0.4131	0.1002	0.1089	-0.2606	-0.1919	-
0.3820	-0.1263							
9	HSZ.ERZS	0.6449	0.0507	-0.1091	0.2498	0.0086	0.0739	
0.6214	-0.1132							
10	HSZ.ADAM	0.2369	0.5459	0.5089	0.0201	0.4208	0.0541	-
0.0196	0.3682							
11	HG.KRIST	0.5537	0.5901	-0.2731	-0.2200	0.1601	-0.0804	
0.0242	-0.0392							
12	TM.GYULA	0.7138	0.2710	-0.1393	-0.2848	0.2186	-0.0230	
0.0565	-0.2643							
13	TM.IBOLY	0.7033	0.4459	-0.1448	0.1565	-0.1320	-0.1282	-
0.0243	0.0895							
14	B.MIHALY	0.7150	0.1714	-0.3365	0.1348	0.2590	0.2482	-
0.2103	-0.1427							
15	BS.LAJOS	0.8164	-0.1236	-0.0523	-0.1706	0.0126	-0.2770	
0.0586	0.0576							
16	VT.ANDRA	0.6045	-0.4292	-0.1574	-0.3907	-0.1878	0.2560	
0.1239	0.1214							
17	BSZ.ORS	0.3130	-0.5989	-0.1689	0.3728	0.3715	-0.0548	-
0.2348	0.0250							
18	HP.LAJOS	0.6410	-0.1233	0.3869	0.4575	-0.1921	0.1256	
0.0031	-0.0211							
Eigenvalues		7.1777	2.2365	1.4964	1.1046	0.8827	0.8538	
0.7460	0.5785							
% expl.Var.		40	12	8	6	5	5	
4	3							

PQMethod2.11 NOGRAD
 PAGE 3
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/NOGRAD
 Jan 16 12

Cumulative Communalities Matrix

		Factors 1 Thru					
		1	2	3	4	5	6
7	8						
SORTS							
1	HSZ.JOZS	0.5671	0.6017	0.6435	0.7091	0.7172	0.7892
0.7978	0.8640						
2	HJ.KAROL	0.3717	0.4024	0.8045	0.8059	0.8091	0.8241
0.8273	0.8323						
3	HP.ISTVA	0.2665	0.5251	0.6173	0.7206	0.7206	0.7927
0.8189	0.8772						
4	HD.GYORG	0.4693	0.4744	0.5338	0.5521	0.6412	0.7618
0.8054	0.9144						
5	HB.ISTVA	0.2459	0.3709	0.5431	0.6518	0.6559	0.7844
0.7873	0.8219						
6	SZF.GYUL	0.5608	0.6027	0.6033	0.6034	0.6431	0.7926
0.7968	0.8132						
7	SZT.KALM	0.5232	0.5693	0.5824	0.6126	0.7379	0.7428
0.7450	0.7506						
8	SP.ANDRA	0.3386	0.5093	0.5193	0.5312	0.5991	0.6359
0.7818	0.7978						
9	HSZ.ERZS	0.4159	0.4185	0.4304	0.4928	0.4929	0.4983
0.8845	0.8973						
10	HSZ.ADAM	0.0561	0.3541	0.6131	0.6135	0.7906	0.7936
0.7939	0.9295						
11	HG.KRIST	0.3066	0.6549	0.7294	0.7779	0.8035	0.8100
0.8105	0.8121						
12	TM.GYULA	0.5095	0.5829	0.6023	0.6834	0.7312	0.7317
0.7349	0.8048						
13	TM.IBOLY	0.4946	0.6934	0.7144	0.7389	0.7563	0.7727
0.7733	0.7813						
14	B.MIHALY	0.5112	0.5406	0.6539	0.6720	0.7391	0.8007
0.8449	0.8653						
15	BS.LAJOS	0.6665	0.6818	0.6845	0.7136	0.7138	0.7905
0.7939	0.7972						
16	VT.ANDRA	0.3654	0.5496	0.5744	0.7271	0.7624	0.8279
0.8432	0.8580						
17	BSZ.ORS	0.0980	0.4566	0.4851	0.6242	0.7622	0.7652
0.8203	0.8209						
18	HP.LAJOS	0.4108	0.4260	0.5757	0.7850	0.8219	0.8377
0.8377	0.8382						
cum% expl.Var.		40	52	61	67	72	76
81	84						

Rotating Angles Used Between Factors

FTR#1	FTR#2	ANGLE
1	2	-30.
1	3	-25.

Factor Matrix with an X Indicating a Defining Sort

		Loadings				
QSORT		1	2	3	4	5
1	HSZ.JOZS	0.1315	0.1969	0.7282X	0.1986	0.3030
2	HJ.KAROL	0.0426	-0.0106	0.4534	0.1342	0.2517
3	HP.ISTVA	0.0725	0.1383	0.8300X	0.0576	-0.1865
4	HD.GYORG	0.2088	0.1393	0.0940	0.3378	0.0132
5	HB.ISTVA	0.0426	0.7573X	0.2138	0.2200	-0.1044
6	SZF.GYUL	0.4874	0.2375	0.2202	0.0289	0.0288
7	SZT.KALM	0.1662	-0.0109	0.1942	0.6784X	0.0112
8	SP.ANDRA	0.2753	-0.0197	0.1371	0.8123X	0.0729
9	HSZ.ERZS	0.3055	0.1321	0.0812	0.1625	-0.0004
10	HSZ.ADAM	0.1732	-0.1487	0.0103	0.1402	0.9046X
11	HG.KRIST	0.7010X	-0.0955	0.0910	0.3855	0.2413
12	TM.GYULA	0.7540X	-0.0336	0.3461	0.2356	0.0684
13	TM.IBOLY	0.3743	0.1062	0.0496	0.6876X	0.2043
14	B.MIHALY	0.7311X	0.3440	-0.0648	0.2804	0.0463
15	BS.LAJOS	0.3070	0.2613	0.6126	0.3303	0.0647
16	VT.ANDRA	0.1670	0.0664	0.4432	-0.0686	-0.1884
17	BSZ.ORS	0.0673	0.8337X	0.1361	-0.1316	-0.0836
18	HP.LAJOS	-0.0705	0.2160	0.1223	0.4376	0.0942
% expl.Var.		13	9	13	14	7

PQMethod2.11 NOGRAD
PAGE 5
Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/NOGRAD
Jan 16 12

Free Distribution Data Results

QSORT	MEAN	ST.DEV.
1 HSZ.JOZS	0.000	2.115
2 HJ.KAROL	0.000	2.115
3 HP.ISTVA	0.000	2.115
4 HD.GYORG	0.000	2.115
5 HB.ISTVA	0.000	2.115
6 SZF.GYUL	0.000	2.115
7 SZT.KALM	0.000	2.115
8 SP.ANDRA	0.000	2.115
9 HSZ.ERZS	0.000	2.115
10 HSZ.ADAM	0.000	2.115
11 HG.KRIST	0.000	2.115
12 TM.GYULA	0.000	2.115
13 TM.IBOLY	0.000	2.115
14 B.MIHALY	0.000	2.115
15 BS.LAJOS	0.000	2.115
16 VT.ANDRA	0.000	2.115
17 BSZ.ORS	0.000	2.115
18 HP.LAJOS	0.000	2.115

Rank Statement Totals with Each Factor

Factors

No.	Statement	2	3	4	5	No.	1
1	A siker számomra azért fontos					1	2.01 2
-0.66	29	-0.72	30	1.38	5	0.47	16
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként elnek					2	0.16 18
-1.09	35	-0.86	32	0.01	20	0.00	23
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna					3	1.15 4
0.10	18	1.44	3	0.60	11	0.00	23
4	Szívesen együttműködök					4	0.99 7
0.33	16	1.38	4	0.15	18	-1.42	37
5	A munkám kitölti az életemet					5	0.44 13
1.97	1	0.00	21	-0.12	22	-1.89	39
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését					6	0.39 15
1.43	5	0.72	11	0.55	12	-0.47	29
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak					7	-0.06 24
0.66	12	0.91	9	0.84	9	1.42	5
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődésemmel					8	-0.05 23
-1.86	38	-1.72	38	0.26	16	0.95	10
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez					9	0.88 9
1.52	4	1.91	2	0.17	17	0.00	23
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom					10	-0.02 21
-0.99	32	-1.77	39	0.13	19	-0.95	34
11	Sokan csak saját magukkal torodnak					11	-0.41 27
0.76	10	0.72	11	1.50	3	0.95	10
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a ker					12	1.06 6
-1.11	36	-0.94	33	1.54	2	1.89	2
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrel					13	-1.46 35
-0.76	30	-0.19	25	-1.24	36	-0.47	29
14	A szerződéseikben kevesbe bízom, az adott szó többet ér					14	-1.64 36
-0.55	28	-0.33	26	-1.09	34	-0.95	34
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek					15	-1.13 34
0.76	10	1.19	6	0.36	15	0.00	23
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak					16	0.86 10
-0.31	23	-0.53	27	-0.68	30	-0.47	29
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon					17	-0.74 30
0.00	21	-0.72	30	0.85	8	0.00	23
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk					18	-0.72 29
0.66	12	0.33	13	-0.70	31	0.47	16
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat					19	-0.04 22
0.02	19	0.09	18	0.68	10	0.47	16
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható					20	1.18 3
-0.43	24	2.10	1	1.37	6	1.89	2
21	A vidéki életformához való kötődés					21	0.92 8
-0.22	22	-0.86	32	1.40	4	1.42	5
22	A vegetarizmus a jövő útja					22	-2.01 39
-2.19	39	-1.44	36	-1.81	37	0.00	23
23	Elkerülök a külső befektetők					23	-0.93 33
-0.55	28	1.00	8	-0.82	33	-0.47	29
24	Akiknek van tekintélyük a településen					24	-0.92 32
0.55	15	-0.19	25	-0.71	32	-1.42	37
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni					25	-1.69 37
1.09	6	-1.38	35	-2.07	38	-0.47	29
26	Fejlődnek mert közelébe nagy iparvállalatok települtek					26	0.53 12
0.55	15	-1.58	37	-0.43	27	0.47	16
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket					27	0.35 16
0.00	21	0.53	12	-0.29	24	-1.89	39
28	Aki meggyógyítja a munkát vegez, kiegyensúlyozott					28	0.39 15
1.54	3	-0.14	23	-0.12	21	0.47	16

29	Minden csoport más irányba húz	29	-0.70	28			
-0.78	31	0.00	21	0.39	14	0.00	23
30	Barki meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből i	30	-0.02	21			
-0.55	28	-0.14	23	-2.22	39	1.42	5
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-0.10	25			
0.78	8	0.14	17	-0.56	28	0.95	10
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32	0.25	17			
-0.55	28	0.00	21	-0.57	29	0.95	10
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	0.55	11			
-1.09	35	1.05	7	0.96	7	-0.95	34
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel sz	34	-1.73	38			
-1.09	35	-1.24	34	-1.11	35	-1.42	37
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene tőre	35	2.06	1			
0.86	7	1.24	5	1.93	1	0.47	16
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutn	36	0.04	19			
1.64	2	-0.67	28	0.43	13	-0.95	34
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-0.21	26			
-1.31	37	0.19	16	-0.39	25	0.95	10
38	Az organikus elelmiszer probléma eltűzött	38	-0.74	31			
0.22	17	0.28	14	-0.41	26	-0.95	34
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	1.09	5			
0.65	13	0.19	16	-0.15	23	-0.47	29

PQMethod2.11   NOGRAD
PAGE   7
Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS\NOGRAD
Jan 16 12

Correlations Between Factor Scores

	1	2	3	4	5
1	1.0000	0.2026	0.3196	0.6514	0.2722
2	0.2026	1.0000	0.3742	0.1323	-0.1874
3	0.3196	0.3742	1.0000	0.3327	0.0424
4	0.6514	0.1323	0.3327	1.0000	0.3232
5	0.2722	-0.1874	0.0424	0.3232	1.0000

Normalized Factor Scores -- For Factor 1

No.	Statement	No.	Z-
2.057	35 Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
2.013	1 A siker számomra azért fontos	1	
1.176	20 A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
1.152	3 Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna	3	
1.089	39 A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
1.064	12 A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
0.991	4 Szívesen együttműködök	4	
0.924	21 A vidéki életformához való kötődés	21	
0.881	9 Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
0.860	16 A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	
0.553	33 Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	
0.534	26 Fejlődnek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26	
0.437	5 A munkám kitölti az életemet	5	
0.392	6 Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
0.392	28 Aki megőrzés gazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	
0.348	27 Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	
0.250	32 Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	
0.165	2 Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2	
0.044	36 Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	
0.023	10 Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.023	30 Barki meggyádagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
0.044	19 Jó ez, hogy elvégezte a munkáját	19	-
0.045	8 Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-
0.065	7 Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velem	7	-
0.098	31 Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-
0.207	37 Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
0.413	11 Sokan csak saját magukkal torodnak	11	-
0.697	29 Minden csoport más irányba húz	29	-

18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
0.718			
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-
0.737			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltulzott	38	-
0.741			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-
0.924			
23	Elkerülük a külső befektetők	23	-
0.926			
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek	15	-
1.133			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
1.458			
14	A szerződéseinkben kevesbé bízom, az adott szó többet ér	14	-
1.642			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
1.686			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.731			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
2.013			

Normalized Factor Scores -- For Factor 2

No.	Statement	No.	Z-
5	A munkam kitolti az eletemet	5	
1.972			
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	
1.641			
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	
1.542			
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	
1.525			
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	
1.425			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	
1.094			
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35	
0.862			
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31	
0.779			
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11	
0.762			
15	Hasonlo életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.762			
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18	
0.663			
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7	
0.663			
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39	
0.646			
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	
0.547			
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	
0.547			
4	Szivesen egyuttmukodok	4	
0.332			
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38	
0.215			
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	
0.099			
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
0.017			
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	
0.000			
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	
0.000			
21	A videki életformához való kötődés	21	-
0.215			
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	-
0.315			
20	A videki életforma számomra vonzo es elfogadhato	20	-
0.431			
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	-
0.547			
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-
0.547			
30	Barki meggydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	-
0.547			
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	-
0.547			

1	A siker számomra azért fontos	1	-
0.663			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.762			
29	Minden csoport más irányba húz	29	-
0.779			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.995			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	-
1.094			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.094			
2	Ha újra kezdhetném az életemet, masként élnék	2	-
1.094			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	-
1.111			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
1.309			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-
1.856			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
2.188			

Normalized Factor Scores -- For Factor 3

No.	Statement	No.	Z-
20	A videki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
2.103			
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
1.910			
3	Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna	3	
1.438			
4	Szívesen együttműködök	4	
1.384			
35	Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie	35	
1.245			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
1.191			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	
1.052			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	
0.998			
7	Elidegenedek a profitot középpontba állító társadalmak velem	7	
0.912			
11	Sokan csak saját magukkal törődnek	11	
0.719			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
0.719			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termékét	27	
0.526			
18	Eleg, ha egy területen kiválóak vagyunk	18	
0.333			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38	
0.279			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	
0.193			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
0.193			
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31	
0.139			
19	Jo ez, hogy elvezette a munkáját	19	
0.085			
29	Minden csoport más irányba húz	29	
0.000			
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32	
0.000			
5	A munkám kitölti az életemet	5	
0.000			
28	Aki megfogadja a munkát, végzi, kiegyensúlyozott	28	-
0.139			
30	Barkó meggydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
0.139			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-
0.193			
13	Azok maradnak vidéken, akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.193			
14	A szerződésben keveset bízunk, az adott szó többet ér	14	-
0.333			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	-
0.526			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
0.665			

17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	-
0.719			
1	A siker szamomra azert fontos	1	-
0.719			
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2	-
0.858			
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21	-
0.858			
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	-
0.944			
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	-
1.245			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
1.384			
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22	-
1.438			
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	-
1.577			
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8	-
1.717			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
1.771			

Normalized Factor Scores -- For Factor 4

No.	Statement	No.	Z-
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
1.926			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
1.542			
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11	
1.503			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
1.396			
1	A siker számomra azért fontos	1	
1.382			
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
1.371			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	
0.963			
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	
0.847			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
0.841			
19	Jo érzés, hogy elvégezte a munkáját	19	
0.676			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
0.599			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
0.549			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	
0.428			
29	Minden csoport más irányba húz	29	
0.389			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.364			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	
0.262			
9	Hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9	
0.166			
4	Szívesen együttműködök	4	
0.146			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	
0.127			
2	Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék	2	
0.005			
28	Aki megfogadta a munkát véghez, kiegyensúlyozott	28	-
0.116			
5	A munkám kitölti az életemet	5	-
0.118			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	-
0.155			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	-
0.287			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
0.389			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38	-
0.408			
26	Fejlődnek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	-
0.428			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-
0.560			

32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	-
0.574			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	-
0.676			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
0.695			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-
0.715			
23	Elkerülnek a külső befektetők	23	-
0.817			
14	A szerződéseinkben keveset bízunk, az adott szó többet ér	14	-
1.095			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.109			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
1.241			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
1.809			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
2.072			
30	Barkin meggyadagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
2.218			

Normalized Factor Scores -- For Factor 5

No.	Statement	No.	Z-
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
1.891			
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
1.891			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
1.418			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
1.418			
30	Barkai meggydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	
1.418			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	
0.946			
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11	
0.946			
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31	
0.946			
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	
0.946			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	
0.946			
1	A siker számomra azért fontos	1	
0.473			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	
0.473			
19	Jo ezers, hogy elvegezte a munkáját	19	
0.473			
26	Fejldnek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26	
0.473			
28	Aki meggygazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	
0.473			
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
0.473			
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	
0.000			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
0.000			
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2	
0.000			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	
0.000			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.000			
29	Minden csoport más irányba húz	29	
0.000			
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
0.000			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
0.473			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.473			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	-
0.473			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-
0.473			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	-
0.473			

39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	-
0.473			
14	A szerződésekből kevesebbé bizom, az adott szó többet ér	14	-
0.946			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	-
0.946			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
0.946			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.946			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltulzott	38	-
0.946			
4	Szívesen együttműködök	4	-
1.418			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.418			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-
1.418			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27	-
1.891			
5	A munkám kitölti az életemet	5	-
1.891			

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 2

No.	Statement	No.
Type	1 Type 2 Difference	
1	A siker számomra azért fontos	1
2.013	-0.663 2.676	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a kertet	12
1.064	-1.111 2.175	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.045	-1.856 1.811	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
0.553	-1.094 1.647	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.176	-0.431 1.607	
2	Ha újra kezdhethetném az életemet, masként elné	2
0.165	-1.094 1.259	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
2.057	0.862 1.195	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16
0.860	-0.315 1.174	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
0.924	-0.215 1.140	
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37
0.207	-1.309 1.103	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.152	0.099 1.052	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.023	-0.995 0.972	
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32
0.250	-0.547 0.797	
4	Szívesen együttműködök	4
0.991	0.332 0.659	
30	Barkí meggyádagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30
0.023	-0.547 0.524	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.089	0.646 0.443	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27
0.348	0.000 0.348	
22	A vegetarizmus a jó útja	22
2.013	-2.188 0.175	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.697	-0.779 0.082	
26	Fejlődnek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26
0.534	0.547 -0.013	
19	Jó ez, hogy elvegezte a munkáját	19
0.044	0.017 -0.061	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.926	-0.547 -0.379	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
1.731	-1.094 -0.637	
9	Hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9
0.881	1.525 -0.644	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
1.458	-0.762 -0.696	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
0.065	0.663 -0.728	
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17
0.737	0.000 -0.737	
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.098	0.779 -0.877	
38	Az organikus elelmiszer probléma eltűlt	38

0.741	0.215	-0.956		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset		6	
0.392	1.425	-1.033		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
1.642	-0.547	-1.095		
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott		28	
0.392	1.542	-1.149		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	-
0.413	0.762	-1.175		
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk		18	-
0.718	0.663	-1.381		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen		24	-
0.924	0.547	-1.471		
5	A munkam kitolti az eletemet		5	
0.437	1.972	-1.535		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	
0.044	1.641	-1.597		
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek		15	-
1.133	0.762	-1.895		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
1.686	1.094	-2.780		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 3

No.	Statement	No.
Type	1 Type 3 Difference	
1	A siker számomra azért fontos	1
2.013	-0.719 2.732	
26	Fejldnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.534	-1.577 2.111	
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
1.064	-0.944 2.008	
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.924	-0.858 1.783	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.023	-1.771 1.748	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.045	-1.717 1.671	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.860	-0.526 1.385	
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
0.165	-0.858 1.023	
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
1.089	0.193 0.896	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
2.057	1.245 0.812	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.044	-0.665 0.709	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.392	-0.139 0.531	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.437	0.000 0.437	
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.250	0.000 0.250	
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
0.023	-0.139 0.117	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.737	-0.719 -0.018	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.044	0.085 -0.129	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.348	0.526 -0.177	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.098	0.139 -0.238	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.152	1.438 -0.286	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
1.686	-1.384 -0.302	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
0.392	0.719 -0.327	
4	Szivesen egyttmukodok	4
0.991	1.384 -0.393	
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37
0.207	0.193 -0.400	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.731	-1.245 -0.486	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
0.553	1.052 -0.498	
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
2.013	-1.438 -0.575	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.697	0.000 -0.697	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24

0.924	-0.193	-0.731		
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható		20	
1.176	2.103	-0.927		
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej		7	-
0.065	0.912	-0.977		
38	Az organikus élelmiszer probléma eltulzott		38	-
0.741	0.279	-1.019		
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez		9	
0.881	1.910	-1.029		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk		18	-
0.718	0.333	-1.050		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	-
0.413	0.719	-1.132		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs eselyuk az előrelepesre		13	-
1.458	-0.193	-1.265		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
1.642	-0.333	-1.310		
23	Elkerulik a kulso befektetok		23	-
0.926	0.998	-1.924		
15	Hasonlo életmodot folytat, mint a városi emberek		15	-
1.133	1.191	-2.323		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 4

No.	Statement	No.
Type	1 Type 4 Difference	
30	Barki meggydagodhat Magyarorszagon a saját erejéből is	30 -
0.023	-2.218 2.195	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16
0.860	-0.676 1.536	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.089	-0.155 1.244	
26	Fejlenek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26
0.534	-0.428 0.962	
4	Szívesen együttműködök	4
0.991	0.146 0.845	
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32
0.250	-0.574 0.824	
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9
0.881	0.166 0.715	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27
0.348	-0.287 0.635	
1	A siker számomra azért fontos	1
2.013	1.382 0.632	
5	A munkám kitölti az életemet	5
0.437	-0.118 0.555	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.152	0.599 0.553	
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.392	-0.116 0.508	
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31 -
0.098	-0.560 0.461	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25 -
1.686	-2.072 0.386	
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37 -
0.207	-0.389 0.182	
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2
0.165	0.005 0.159	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
2.057	1.926 0.131	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18 -
0.718	-0.695 -0.023	
23	Elkerülök a külső befektetők	23 -
0.926	-0.817 -0.109	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10 -
0.023	0.127 -0.149	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6
0.392	0.549 -0.157	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.176	1.371 -0.195	
22	A vegetarizmus a jó útja	22 -
2.013	-1.809 -0.204	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24 -
0.924	-0.715 -0.210	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13 -
1.458	-1.241 -0.217	
8	Napi munkám nincsen összhangban valósságaimmal	8 -
0.045	0.262 -0.308	
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38 -
0.741	-0.408 -0.332	
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36
0.044	0.428 -0.384	
33	Olyan munkát választok, amelyik stabil	33

0.553	0.963	-0.410		
21	A vidéki életformához való kötődés		21	
0.924	1.396	-0.472		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet		12	
1.064	1.542	-0.478		
14	A szerződéseikben kevesbe bízik, az adott szó többet ér		14	-
1.642	-1.095	-0.547		
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben		34	-
1.731	-1.109	-0.622		
19	Jo érzes, hogy elvégezte a munkáját		19	-
0.044	0.676	-0.719		
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej		7	-
0.065	0.841	-0.906		
29	Minden csoport más irányba húz		29	-
0.697	0.389	-1.086		
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek		15	-
1.133	0.364	-1.497		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon		17	-
0.737	0.847	-1.584		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	-
0.413	1.503	-1.916		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 5

No.	Statement	No.
Type	1 Type 5 Difference	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.991	-1.418 2.409	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.437	-1.891 2.329	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.348	-1.891 2.240	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
2.057	0.473 1.584	
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
1.089	-0.473 1.562	
1	A siker szamomra azert fontos	1
2.013	0.473 1.540	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
0.553	-0.946 1.499	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.860	-0.473 1.333	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.152	0.000 1.152	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.044	-0.946 0.989	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.023	-0.946 0.923	-
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
0.881	0.000 0.881	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
0.392	-0.473 0.865	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.924	-1.418 0.494	-
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.741	-0.946 0.205	-
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
0.165	0.000 0.165	
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.534	0.473 0.061	
28	Aki meygazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.392	0.473 -0.081	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.731	-1.418 -0.313	-
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.926	-0.473 -0.453	-
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.924	1.418 -0.494	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.044	0.473 -0.516	-
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.250	0.946 -0.695	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
1.642	-0.946 -0.697	-
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.697	0.000 -0.697	-
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
1.176	1.891 -0.715	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.737	0.000 -0.737	-
12	A videki eletnek természetes része, hogy muvelik a kertet	12
1.064	1.891 -0.827	
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
		-

1.458	-0.473	-0.986		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
0.045	0.946	-0.991		
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek		31	-
0.098	0.946	-1.044		
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek		15	-
1.133	0.000	-1.133		
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel		37	-
0.207	0.946	-1.152		
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk		18	-
0.718	0.473	-1.191		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
1.686	-0.473	-1.213		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	-
0.413	0.946	-1.359		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
0.023	1.418	-1.441		
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej		7	-
0.065	1.418	-1.483		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
2.013	0.000	-2.013		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 3

No.	Statement	No.
Type	2 Type 3 Difference	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
1.094	-1.384 2.478	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
1.641	-0.665 2.306	
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.547	-1.577 2.124	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.972	0.000 1.972	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
1.542	-0.139 1.681	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.995	-1.771 0.776	-
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.547	-0.193 0.740	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.000	-0.719 0.719	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.425	0.719 0.706	
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.215	-0.858 0.643	-
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.779	0.139 0.640	
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
0.646	0.193 0.453	
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18
0.663	0.333 0.331	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.315	-0.526 0.211	-
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.094	-1.245 0.151	-
1	A siker szamomra azert fontos	1
0.663	-0.719 0.056	-
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.762	0.719 0.043	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.215	0.279 -0.063	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.017	0.085 -0.069	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
1.856	-1.717 -0.140	-
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
1.111	-0.944 -0.167	-
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.547	-0.333 -0.214	-
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
1.094	-0.858 -0.236	-
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
0.663	0.912 -0.249	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
0.862	1.245 -0.383	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.525	1.910 -0.385	
30	Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
0.547	-0.139 -0.408	-
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.762	1.191 -0.429	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27

0.000	0.526	-0.526		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	-
0.547	0.000	-0.547		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre		13	-
0.762	-0.193	-0.569		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
2.188	-1.438	-0.750		
29	Minden csoport mas irányba huz		29	-
0.779	0.000	-0.779		
4	Szivesen egyuttmukodok		4	
0.332	1.384	-1.053		
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna		3	
0.099	1.438	-1.339		
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel		37	-
1.309	0.193	-1.503		
23	Elkerulik a kulso befektetok		23	-
0.547	0.998	-1.545		
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil		33	-
1.094	1.052	-2.145		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	-
0.431	2.103	-2.534		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 4

No.	Statement	No.
Type 2	Type 4	Difference
25	Nem erdemes a hazi kerttet megmuvelni	25
1.094	-2.072	3.166
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.972	-0.118	2.090
30	Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
0.547	-2.218	1.671
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
1.542	-0.116	1.658
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.525	0.166	1.359
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
0.663	-0.695	1.358
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.779	-0.560	1.339
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.547	-0.715	1.262
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
1.641	0.428	1.213
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.547	-0.428	0.975
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.425	0.549	0.876
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
0.646	-0.155	0.801
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.215	-0.408	0.624
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.547	-1.095	0.548
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.762	-1.241	0.479
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.762	0.364	0.398
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.315	-0.676	0.361
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.000	-0.287	0.287
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.547	-0.817	0.270
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.332	0.146	0.185
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.547	-0.574	0.027
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.094	-1.109	0.015
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
0.663	0.841	-0.178
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
2.188	-1.809	-0.378
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
0.099	0.599	-0.499
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.017	0.676	-0.659
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.762	1.503	-0.741
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.000	0.847	-0.847
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37

1.309	-0.389	-0.920		
35	Magyarországnak elelmszerbol onellatasra kellene torekednie		35	
0.862	1.926	-1.064		
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek		2	-
1.094	0.005	-1.099		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
0.995	0.127	-1.121		
29	Minden csoport mas irányba huz		29	-
0.779	0.389	-1.168		
21	A videki életformához valo kotodes		21	-
0.215	1.396	-1.611		
20	A videki életforma számomra vonzo es elfogadhato		20	-
0.431	1.371	-1.802		
1	A siker számomra azért fontos		1	-
0.663	1.382	-2.045		
33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil		33	-
1.094	0.963	-2.057		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.856	0.262	-2.118		
12	A videki életnek természetes része, hogy muvelik a kertet		12	-
1.111	1.542	-2.653		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 5

No.	Statement	No.
Type 2	Type 5	Difference
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.972	-1.891	3.864
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
1.641	-0.946	2.586
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.547	-1.418	1.965
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.425	-0.473	1.898
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.000	-1.891	1.891
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.332	-1.418	1.750
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
1.094	-0.473	1.567
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.525	0.000	1.525
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.215	-0.946	1.161
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
0.646	-0.473	1.119
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
1.542	0.473	1.069
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.762	0.000	0.762
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.547	-0.946	0.399
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
0.862	0.473	0.389
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.094	-1.418	0.324
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18
0.663	0.473	0.190
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.315	-0.473	0.158
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
0.099	0.000	0.099
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.547	0.473	0.074
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.000	0.000	0.000
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.995	-0.946	-0.049
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.547	-0.473	-0.074
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.094	-0.946	-0.148
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.779	0.946	-0.166
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.762	0.946	-0.183
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.762	-0.473	-0.290
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.017	0.473	-0.456
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
0.663	1.418	-0.755
29	Minden csoport mas irányba huz	29

0.779	0.000	-0.779		
2	Ha ujra kezdetnem az eletemet, maskent elnek		2	-
1.094	0.000	-1.094		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.663	0.473	-1.136		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	-
0.547	0.946	-1.493		
21	A videki eletformahoz valo kotodes		21	-
0.215	1.418	-1.634		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
0.547	1.418	-1.965		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
2.188	0.000	-2.188		
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel		37	-
1.309	0.946	-2.255		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	-
0.431	1.891	-2.322		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.856	0.946	-2.802		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet		12	-
1.111	1.891	-3.002		

Descending Array of Differences Between Factors 3 and 4

No.	Statement	No.
Type 3	Type 4	Difference
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30 -
0.139	-2.218	2.079
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.998	-0.817	1.814
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.910	0.166	1.744
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.384	0.146	1.238
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13 -
0.193	-1.241	1.048
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
0.333	-0.695	1.028
3	Sajjalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.438	0.599	0.839
15	Hasonlo eletmodot folyttat, mint a varosi emberek	15
1.191	0.364	0.827
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.526	-0.287	0.813
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14 -
0.333	-1.095	0.762
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
2.103	1.371	0.732
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.139	-0.560	0.699
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25 -
1.384	-2.072	0.688
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.279	-0.408	0.687
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37
0.193	-0.389	0.582
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.000	-0.574	0.574
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24 -
0.193	-0.715	0.521
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22 -
1.438	-1.809	0.371
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
0.193	-0.155	0.348
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
0.719	0.549	0.170
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16 -
0.526	-0.676	0.150
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.000	-0.118	0.118
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.052	0.963	0.089
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7
0.912	0.841	0.071
28	Aki meyogazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28 -
0.139	-0.116	-0.023
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34 -
1.245	-1.109	-0.136
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.000	0.389	-0.389
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.085	0.676	-0.590
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35

1.245	1.926	-0.681		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.719	1.503	-0.784		
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek		2	-
0.858	0.005	-0.864		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	-
0.665	0.428	-1.093		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek		26	-
1.577	-0.428	-1.150		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon		17	-
0.719	0.847	-1.566		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.771	0.127	-1.897		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.717	0.262	-1.979		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.719	1.382	-2.101		
21	A videki eletformahoz valo kotodes		21	-
0.858	1.396	-2.254		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet		12	-
0.944	1.542	-2.486		

Descending Array of Differences Between Factors 3 and 5

No.	Statement	No.
Type	3 Type 5 Difference	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.384	-1.418 2.802	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.526	-1.891 2.417	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.052	-0.946 1.997	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.910	0.000 1.910	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.000	-1.891 1.891	
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.998	-0.473 1.470	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.438	0.000 1.438	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.193	-1.418 1.225	-
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.279	-0.946 1.224	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
0.719	-0.473 1.192	
15	Hasonlo életmodot folytat, mint a varosi emberek	15
1.191	0.000 1.191	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.245	0.473 0.772	
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
0.193	-0.473 0.666	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.333	-0.946 0.613	-
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.665	-0.946 0.280	-
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.193	-0.473 0.280	-
20	A videki életforma számomra vonzo es elfogadható	20
2.103	1.891 0.212	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
1.245	-1.418 0.174	-
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.000	0.000 0.000	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.526	-0.473 -0.053	-
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
0.333	0.473 -0.140	
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.719	0.946 -0.227	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.085	0.473 -0.387	
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
0.912	1.418 -0.506	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.139	0.473 -0.612	-
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.719	0.000 -0.719	-
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37
0.193	0.946 -0.752	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.139	0.946 -0.806	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
		-

1.771	-0.946	-0.825		
2	Ha ujra kezdhethetnem az eletemet, maskent elnek		2	-
0.858	0.000	-0.858		
25	Nem erdemes a hazi kerttet megmuvelni		25	-
1.384	-0.473	-0.911		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	
0.000	0.946	-0.946		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.719	0.473	-1.192		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
1.438	0.000	-1.438		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
0.139	1.418	-1.558		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek		26	-
1.577	0.473	-2.050		
21	A videki eletformahoz valo kotodes		21	-
0.858	1.418	-2.277		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
1.717	0.946	-2.662		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kerttet		12	-
0.944	1.891	-2.835		

Descending Array of Differences Between Factors 4 and 5

No.	Statement	No.
Type	4 Type 5 Difference	
33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil	33
0.963	-0.946 1.908	
5	A munkam kitölti az életemet	5 -
0.118	-1.891 1.773	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termekét	27 -
0.287	-1.891 1.604	
4	Szívesen együttműködök	4
0.146	-1.418 1.564	
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.926	0.473 1.453	
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36
0.428	-0.946 1.373	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.127	-0.946 1.072	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6
0.549	-0.473 1.022	
1	A siker számomra azért fontos	1
1.382	0.473 0.909	
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17
0.847	0.000 0.847	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24 -
0.715	-1.418 0.704	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
0.599	0.000 0.599	
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11
1.503	0.946 0.558	
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38 -
0.408	-0.946 0.537	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.389	0.000 0.389	
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15
0.364	0.000 0.364	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39 -
0.155	-0.473 0.318	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34 -
1.109	-1.418 0.309	
19	Jo érzes, hogy elvégezte a munkáját	19
0.676	0.473 0.203	
9	Hozzajárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9
0.166	0.000 0.166	
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2
0.005	0.000 0.005	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
1.396	1.418 -0.023	
14	A szerződésben kevesbe bírom, az adott szó többet ér	14 -
1.095	-0.946 -0.149	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16 -
0.676	-0.473 -0.203	
23	Elkerülök a külső befektetők	23 -
0.817	-0.473 -0.344	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
1.542	1.891 -0.349	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.371	1.891 -0.520	
7	Elidegenedek a profitot középpontba állító társadalmak velem	7
0.841	1.418 -0.577	
28	Aki meggazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28 -

0.116	0.473	-0.589		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	
0.262	0.946	-0.683		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre		13	-
1.241	-0.473	-0.768		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek		26	-
0.428	0.473	-0.901		
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk		18	-
0.695	0.473	-1.168		
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel		37	-
0.389	0.946	-1.334		
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek		31	-
0.560	0.946	-1.505		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	-
0.574	0.946	-1.519		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
2.072	-0.473	-1.599		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
1.809	0.000	-1.809		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
2.218	1.418	-3.636		

Factor Q-Sort Values for Each Statement

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3 4 5		
1	A siker számomra azért fontos	1	4
-1	-2 3 1		
2	Ha újra kezdhethetnem az életemet, masként elnek	2	0
-3	-2 0 0		
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	3
0	3 1 0		
4	Szívesen együttműködök	4	2
1	3 0 -3		
5	A munkám kitölti az életemet	5	1
4	0 0 -4		
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	1
3	1 1 -1		
7	Elidegenedes a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	-1
1	2 2 3		
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	0
-4	-4 1 2		
9	Hozzajárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9	2
3	4 0 0		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	0
-2	-4 0 -2		
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	-1
2	1 3 2		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	2
-3	-2 4 4		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-3
-2	-1 -3 -1		
14	A szerződéseikben keveset bizom, az adott szó többet ér	14	-3
-1	-1 -2 -2		
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	-2
2	2 1 0		
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	2
0	-1 -2 -1		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-2
0	-2 2 0		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-1
1	1 -2 1		
19	Jo érzés, hogy elvegezte a munkáját	19	0
0	0 2 1		
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	3
-1	4 2 4		
21	A vidéki életformához való kötődés	21	2
0	-2 3 3		
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-4
-4	-3 -3 0		
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-2
-1	2 -2 -1		
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-2
1	-1 -2 -3		
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-3
2	-3 -4 -1		
26	Fejldnek mert közelük nagy iparvállalatok települtek	26	1
1	-3 -1 1		
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	1
0	1 -1 -4		
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	1

3	0	0	1			
29	Minden csoport más irányba húz	29				-1
-2	0	1	0			
30	Barki meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30				0
-1	0	-4	3			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31				-1
2	0	-1	2			
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32				0
-1	0	-1	2			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33				1
-3	2	2	-2			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34				-4
-3	-2	-3	-3			
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35				4
2	3	4	1			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36				0
4	-1	1	-2			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37				-1
-3	1	-1	2			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött	38				-2
0	1	-1	-2			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39				3
1	1	0	-1			

Variance = 4.359 St. Dev. = 2.088

Factor Q-Sort Values for Statements sorted by Consensus vs. Disagreement
(Variance across normalized Factor Scores)

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3 4 5		
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-4
-3	-2 -3 -3		
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	0
0	0 2 1		
29	Minden csoport más irányba húz	29	-1
-2	0 1 0		
14	A szerződéseikben kevesbe bizom, az adott szó többet ér	14	-3
-1	-1 -2 -2		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-3
-2	-1 -3 -1		
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	-1
1	2 2 3		
38	Az organikus élelmiszer probléma eltulzott	38	-2
0	1 -1 -2		
2	Ha újra kezdhetném az életemet, masként elnék	2	0
-3	-2 0 0		
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	2
0	-1 -2 -1		
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	3
1	1 0 -1		
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-1
2	0 -1 2		
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	0
-1	0 -1 2		
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	3
0	3 1 0		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-2
0	-2 2 0		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-1
1	1 -2 1		
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	4
2	3 4 1		
28	Aki megfogadja a munkát vegez, kiegyensúlyozott	28	1
3	0 0 1		
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	1
3	1 1 -1		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11	-1
2	1 3 2		
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-2
1	-1 -2 -3		
23	Elkerülük a külső befektetők	23	-2
-1	2 -2 -1		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	0
-2	-4 0 -2		
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-1
-3	1 -1 2		
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	2
3	4 0 0		
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-4
-4	-3 -3 0		
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	-2
2	2 1 0		
26	Fejlenek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	1
1	-3 -1 1		

27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el termeket	27	1
0	1 -1 -4		
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	3
-1	4 2 4		
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	0
4	-1 1 -2		
21	A vidéki életformához való kötődés	21	2
0	-2 3 3		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	1
-3	2 2 -2		
4	Szívesen együttműködök	4	2
1	3 0 -3		
1	A siker számomra azért fontos	1	4
-1	-2 3 1		
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	0
-4	-4 1 2		
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-3
2	-3 -4 -1		
30	Barkai meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	0
-1	0 -4 3		
5	A munkám kitölti az életemet	5	1
4	0 0 -4		
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	2
-3	-2 4 4		

Distinguishing Statements for Factor 1

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
0.68	16 A mezogazdasagban dolg ...	16	2 0.86	0 -0.31	-1 -0.53	-2 -			
	-1 -0.47								
1.50	11 Sokan csak sajat maguk ...	11	-1 -0.41*	2 0.76	1 0.72	3			
	2 0.95								
0.36	15 Hasonlo eletmodot foly ...	15	-2 -1.13	2 0.76	2 1.19	1			
	0 0.00								

Distinguishing Statements for Factor 2

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK		
	SCORE RNK SCORE								
0.12	5 A munkam kitolti az el ...	5	1 0.44	4 1.97*	0 0.00	0 -			
	-4 -1.89								
0.43	36 Hitel felvetele nelkul ...	36	0 0.04	4 1.64*	-1 -0.67	1			
	-2 -0.95								
2.07	25 Nem erdemes a hazi ker ...	25	-3 -1.69	2 1.09*	-3 -1.38	-4 -			
	-1 -0.47								
1.37	20 A videki eletforma sza ...	20	3 1.18	-1 -0.43*	4 2.10	2			
	4 1.89								
0.39	37 Nem szivesen dolgozom ...	37	-1 -0.21	-3 -1.31	1 0.19	-1 -			
	2 0.95								

Distinguishing Statements for Factor 3

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
	23 Elkerulik a kulso befe ...	23	-2 -0.93	-1 -0.55	2 1.00*	-2 -			
	0.82 -1 -0.47								
	26 Fejlodnek mert kozeleb ...	26	1 0.53	1 0.55	-3 -1.58*	-1 -			
	0.43 1 0.47								

Distinguishing Statements for Factor 4

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
	30 Barki meggaydagodhat M ...	30	0 -0.02	-1 -0.55	0 -0.14	-4 -			
	2.22* 3 1.42								

Distinguishing Statements for Factor 5

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
	30 Barki meggaydagodhat M ...	30	0 -0.02	-1 -0.55	0 -0.14	-4 -			
2.22	3 1.42*								
	22 A vegetarianizmus a jo ...	22	-4 -2.01	-4 -2.19	-3 -1.44	-3 -			
1.81	0 0.00								
	4 Szivesen egyuttmukodok ...	4	2 0.99	1 0.33	3 1.38	0			
0.15	-3 -1.42*								
	27 Nem tervezi meg elore, ...	27	1 0.35	0 0.00	1 0.53	-1 -			
0.29	-4 -1.89*								
	5 A munkam kitolti az el ...	5	1 0.44	4 1.97	0 0.00	0 -			
0.12	-4 -1.89*								

Consensus Statements -- Those That Do Not Distinguish Between ANY Pair of Factors.

All Listed Statements are Non-Significant at P>.01, and Those Flagged With an * are also Non-Significant at P>.05.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
	19* Jo erzes, hogy elvegez ...	19	0 -0.04	0 0.02	0 0.09	2			
0.68	1 0.47								
	34* A kisvallalkozasoknak ...	34	-4 -1.73	-3 -1.09	-2 -1.24	-3 -			
1.11	-3 -1.42								
	38 Az organikus elelmisze ...	38	-2 -0.74	0 0.22	1 0.28	-1 -			
0.41	-2 -0.95								

QANALYZE was completet at 00:09:12

Az Ökotársulás tagjainak eredménytáblái

PQMethod2.11

MOKA

PAGE 1

Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS\MOKA

Jan 15 12

Correlation Matrix Between Sorts

SORTS			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19																
1	M-DUDI	35	100	44	34	51	34	36	54	51	47	61	23	48	9	28	62	48
43	2	M-ZOLTAN	44	100	55	27	62	33	38	59	55	50	48	47	27	36	55	34
47	3	M-ANCI	34	55	100	32	43	20	26	51	48	35	39	38	21	16	41	15
25	4	M-SUMI	51	27	32	100	41	49	40	44	59	41	37	25	13	25	61	31
41	5	M-BALNA	34	62	43	41	100	34	54	56	52	40	46	39	22	32	59	17
16	6	M-JAZMIN	36	33	20	49	34	100	38	37	33	27	38	34	8	-4	42	30
21	7	M-VOCI	54	38	26	40	54	38	100	56	36	29	25	46	-5	11	53	14
27	8	M-TAMAS	51	59	51	44	56	37	56	100	57	45	39	48	22	16	48	32
29	9	M-RITA	47	55	48	59	52	33	36	57	100	42	59	62	12	14	65	45
26	10	M-ALPHA	61	50	35	41	40	27	29	45	42	100	25	28	14	36	42	66
22	11	M-ORSI	23	48	39	37	46	38	25	39	59	25	100	42	13	14	54	28
25	12	M-BENCE	48	47	38	25	39	34	46	48	62	28	42	100	-1	9	55	40
20	13	M-SZISZI	9	27	21	13	22	8	-5	22	12	14	13	-1	100	42	19	18
47	14	M-ANDREA	28	36	16	25	32	-4	11	16	14	36	14	9	42	100	34	11
36	15	M-MONI	62	55	41	61	59	42	53	48	65	42	54	55	19	34	100	39
18	16	M-GYORGY	48	34	15	31	17	30	14	32	45	66	28	40	18	11	39	100
100	17	M-KLARA	35	43	47	25	41	16	21	27	29	26	22	25	20	47	36	18
39	18	M-JUDIT	64	44	43	48	43	42	37	56	44	61	25	35	38	48	59	48
33	19	M-ISTVAN	45	35	31	46	44	39	28	29	51	54	28	31	-12	18	39	48

PQMethod2.11 MOKA
 PAGE 2
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS\MOKA
 Jan 15 12

Unrotated Factor Matrix
 Factors

		1	2	3	4	5	6	
7	8							
SORTS								
1	M-DUDI	0.7387	-0.0467	0.3083	-0.2634	-0.0311	-0.2249	
0.1230	-0.2161							
2	M-ZOLTAN	0.7418	0.1578	-0.2698	0.1600	-0.1434	-0.1646	-
0.0982	0.2334							
3	M-ANCI	0.6100	0.1337	-0.3446	0.1410	-0.2668	-0.0162	-
0.3676	-0.3418							
4	M-SUMI	0.6661	-0.1353	0.1414	-0.1672	0.2966	0.4043	
0.0431	-0.1721							
5	M-BALNA	0.7171	0.0481	-0.3379	-0.1482	-0.0427	0.1125	-
0.0679	0.4258							
6	M-JAZMIN	0.5438	-0.3457	0.0701	-0.0733	0.3904	0.2428	-
0.3061	-0.0394							
7	M-VOCI	0.6006	-0.2999	-0.1748	-0.5562	0.0449	-0.2327	
0.0526	0.1228							
8	M-TAMAS	0.7372	-0.0672	-0.2006	-0.0722	0.1101	-0.3307	-
0.2677	0.0355							
9	M-RITA	0.7736	-0.2244	-0.1243	0.2903	-0.0295	0.0859	
0.1626	-0.0839							
10	M-ALPHA	0.6857	0.1222	0.4779	0.0976	-0.1406	-0.1459	-
0.1167	0.2329							
11	M-ORSI	0.5880	-0.1731	-0.3496	0.4192	0.1272	0.2507	
0.1604	0.1160							
12	M-BENCE	0.6381	-0.3152	-0.1694	0.1420	-0.1384	-0.3055	
0.3141	-0.1819							
13	M-SZISZI	0.2617	0.6715	-0.1042	0.2110	0.5349	-0.1265	-
0.0864	-0.0550							
14	M-ANDREA	0.4066	0.7217	0.0581	-0.1736	-0.0403	0.1373	
0.3396	0.1415							
15	M-MONI	0.8103	-0.0583	-0.0856	-0.0754	0.1435	0.0790	
0.3338	-0.0612							
16	M-GYORGY	0.5643	-0.0611	0.5627	0.4225	0.0148	-0.1900	
0.0557	0.0315							
17	M-KLARA	0.5184	0.4180	-0.1381	-0.1323	-0.4088	0.2424	-
0.0253	-0.2705							
18	M-JUDIT	0.7605	0.2702	0.2867	-0.1293	0.1379	-0.0637	-
0.1170	-0.1154							
19	M-ISTVAN	0.6230	-0.1730	0.3800	0.0175	-0.3270	0.3596	-
0.1560	0.1532							
Eigenvalues		7.8914	1.7307	1.4751	1.0677	1.0067	0.9308	
0.7750	0.6923							
% expl.Var.		42	9	8	6	5	5	
4	4							

PQMethod2.11 MOKA
 PAGE 3
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS\MOKA
 Jan 15 12

Cumulative Communalities Matrix

		Factors 1 Thru					
		1	2	3	4	5	6
7	8						
SORTS							
1	M-DUDI	0.5456	0.5478	0.6428	0.7122	0.7131	0.7637
0.7788	0.8255						
2	M-ZOLTAN	0.5503	0.5752	0.6480	0.6736	0.6942	0.7213
0.7309	0.7854						
3	M-ANCI	0.3721	0.3900	0.5088	0.5286	0.5998	0.6001
0.7352	0.8520						
4	M-SUMI	0.4437	0.4620	0.4820	0.5100	0.5980	0.7615
0.7633	0.7929						
5	M-BALNA	0.5142	0.5165	0.6307	0.6527	0.6545	0.6672
0.6718	0.8531						
6	M-JAZMIN	0.2957	0.4152	0.4201	0.4255	0.5779	0.6369
0.7306	0.7321						
7	M-VOCI	0.3607	0.4506	0.4812	0.7905	0.7925	0.8467
0.8494	0.8645						
8	M-TAMAS	0.5434	0.5479	0.5882	0.5934	0.6055	0.7149
0.7865	0.7878						
9	M-RITA	0.5984	0.6488	0.6643	0.7485	0.7494	0.7568
0.7832	0.7903						
10	M-ALPHA	0.4702	0.4851	0.7135	0.7230	0.7428	0.7641
0.7777	0.8320						
11	M-ORSI	0.3457	0.3757	0.4979	0.6736	0.6898	0.7527
0.7784	0.7918						
12	M-BENCE	0.4071	0.5065	0.5352	0.5554	0.5745	0.6679
0.7665	0.7996						
13	M-SZISZI	0.0685	0.5194	0.5302	0.5747	0.8609	0.8769
0.8844	0.8874						
14	M-ANDREA	0.1653	0.6861	0.6895	0.7197	0.7213	0.7401
0.8554	0.8755						
15	M-MONI	0.6566	0.6600	0.6673	0.6730	0.6936	0.6998
0.8112	0.8150						
16	M-GYORGY	0.3185	0.3222	0.6388	0.8174	0.8176	0.8537
0.8568	0.8578						
17	M-KLARA	0.2687	0.4435	0.4625	0.4800	0.6471	0.7059
0.7066	0.7797						
18	M-JUDIT	0.5784	0.6514	0.7335	0.7503	0.7693	0.7733
0.7870	0.8003						
19	M-ISTVAN	0.3882	0.4181	0.5625	0.5628	0.6697	0.7991
0.8234	0.8469						
cum% expl.Var.		42	51	58	64	69	74
78	82						

Rotating Angles Used Between Factors

FTR#1	FTR#2	ANGLE
1	2	-30.
1	3	-45.
1	4	-30.
1	5	30.
1	5	-60.
4	5	15.

Factor Matrix with an X Indicating a Defining Sort

QSORT	Loadings				
	1	2	3	4	5
1 M-DUDI	0.1207	0.2927	0.5269	0.5779	-0.0358
2 M-ZOLTAN	0.6429X	0.4254	0.2024	0.2005	0.1367
3 M-ANCI	0.6164X	0.4493	0.0919	0.0962	0.0154
4 M-SUMI	0.2138	0.0216	0.3399	0.6421X	0.1548
5 M-BALNA	0.5154	0.4118	0.0282	0.4639	0.0575
6 M-JAZMIN	0.2728	-0.2324	0.2426	0.6181X	0.0927
7 M-VOCI	0.2054	0.2178	-0.0265	0.8064X	-0.2277
8 M-TAMAS	0.5017	0.2115	0.1519	0.5239	0.1076
9 M-RITA	0.7242X	0.0557	0.3657	0.2969	-0.0010
10 M-ALPHA	0.1623	0.2878	0.7626X	0.2144	0.0777
11 M-ORSI	0.7881X	-0.0731	0.1100	0.1631	0.1572
12 M-BENCE	0.6224X	0.0688	0.2369	0.3008	-0.1891
13 M-SZISZI	0.1214	0.1775	0.0133	0.0283	0.9021X
14 M-ANDREA	-0.0513	0.6886X	0.1802	0.0992	0.4496
15 M-MONI	0.4718	0.2081	0.2739	0.5765	0.1424
16 M-GYORGY	0.2467	-0.0893	0.8535X	0.0567	0.1308
17 M-KLARA	0.2494	0.7466X	0.1474	0.0741	0.0192
18 M-JUDIT	0.1307	0.3697	0.5299	0.4773	0.3271
19 M-ISTVAN	0.2224	0.2192	0.6620X	0.2447	-0.2722
% expl.Var.	18	11	15	17	7

Free Distribution Data Results

QSORT	MEAN	ST.DEV.
1 M-DUDI	0.000	2.115
2 M-ZOLTAN	0.000	2.115
3 M-ANCI	0.000	2.115
4 M-SUMI	0.000	2.115
5 M-BALNA	0.000	2.115
6 M-JAZMIN	0.000	2.115
7 M-VOCI	0.000	2.115
8 M-TAMAS	0.000	2.115
9 M-RITA	0.000	2.115
10 M-ALPHA	0.000	2.115
11 M-ORSI	0.000	2.115
12 M-BENCE	0.000	2.115
13 M-SZISZI	0.000	2.115
14 M-ANDREA	0.000	2.115
15 M-MONI	0.000	2.115
16 M-GYORGY	0.000	2.115
17 M-KLARA	0.000	2.115
18 M-JUDIT	0.000	2.115
19 M-ISTVAN	0.000	2.115

Rank Statement Totals with Each Factor

Factors							No.	1
No.	Statement	2	3	4	5			
1	A siker számomra azért fontos					1	-0.47 28	
-0.55	29	0.53	13	-0.97	32	1.89	2	
2	Ha újra kezdhethem az életemet, masként elnek					2	-0.34 24	
0.93	9	-1.49	37	0.82	10	-1.42	37	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna					3	1.73 2	
0.31	17	1.54	3	1.16	8	0.95	10	
4	Szivesen együttműködök					4	1.69 3	
0.93	9	1.87	1	1.22	5	-0.47	29	
5	A munkám kitölti az életemet					5	-0.20 20	
-0.38	25	1.10	8	0.65	14	-1.42	37	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését					6	-0.05 17	
1.48	3	1.48	4	0.91	9	0.47	16	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak					7	1.27 7	
-0.07	20	-0.55	27	1.33	3	0.95	10	
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődésemmel					8	-0.96 32	
0.79	11	-2.09	39	-0.32	23	-0.95	34	
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez					9	1.12 9	
1.10	6	1.26	5	1.32	4	-0.47	29	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom					10	-1.35 37	
-0.38	25	-1.82	38	-1.17	35	0.00	23	
11	Sokan csak saját magukkal torodnak					11	0.14 14	
0.24	18	0.04	20	1.46	2	1.42	5	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a ker					12	1.30 6	
0.62	13	0.49	14	0.59	15	0.00	23	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrel					13	-0.24 21	
-0.96	31	-0.82	30	-1.03	33	0.95	10	
14	A szerződéseinkben kevesbe bízom, az adott szó többet ér					14	-0.46 27	
-0.48	27	0.72	10	-1.95	39	-1.42	37	
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek					15	-0.13 18	
0.72	12	0.76	9	0.12	18	0.95	10	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak					16	-0.46 26	
0.31	17	0.39	16	0.75	11	0.47	16	
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon					17	-0.40 25	
1.58	2	-0.33	23	-0.55	26	1.89	2	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk					18	0.70 11	
-1.27	33	-1.20	36	1.20	6	-1.89	39	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat					19	1.03 10	
0.96	7	-0.21	22	-1.61	38	1.42	5	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható					20	1.77 1	
-0.24	21	0.58	11	-0.92	31	-0.95	34	
21	A vidéki életformához való kötődés					21	1.15 8	
0.55	14	0.39	16	1.17	7	0.47	16	
22	A vegetarizmus a jövő útja					22	0.04 15	
-1.65	39	-0.91	32	-0.56	27	0.47	16	
23	Elkerülök a külső befektetők					23	-0.29 23	
-1.48	38	-1.11	35	-0.39	24	-0.47	29	
24	Akiknek van tekintélyük a településen					24	0.03 16	
-1.41	36	-0.78	29	0.02	19	-0.47	29	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni					25	-2.33 39	
-1.41	36	-0.99	34	-1.36	36	-1.89	39	
26	Fejlődnek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek					26	-0.78 31	
0.48	15	0.16	19	-0.74	28	0.00	23	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket					27	-1.12 36	
-1.10	32	-0.44	26	-0.31	22	-0.95	34	
28	Aki megőrzésért munkát végez, kiegyensúlyozott					28	0.56 12	
-0.41	26	0.16	19	-0.18	21	0.00	23	

29	Minden csoport más irányba húz	29	-0.27	22			
-0.55	29	-0.34	24	-0.16	20	0.00	23
30	Barki meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből i	30	-1.00	34			
-1.48	38	1.54	3	0.31	17	-0.47	29
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	0.37	13			
-0.31	23	0.22	17	0.68	13	-0.47	29
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32	-0.74	30			
-0.86	30	-0.11	21	-0.44	25	0.00	23
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	-0.52	29			
1.96	1	-0.90	31	-0.75	29	1.42	5
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel sz	34	-1.41	38			
0.14	19	-0.99	34	-1.04	34	-0.95	34
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene tőre	35	1.44	4			
1.34	5	1.21	7	1.96	1	0.95	10
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutn	36	-1.04	35			
-0.31	23	0.57	12	-0.88	30	0.00	23
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-0.99	33			
-1.34	34	-0.77	28	0.42	16	0.47	16
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött	38	-0.17	19			
0.79	11	-0.42	25	-1.46	37	0.47	16
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	1.39	5			
1.41	4	1.25	6	0.70	12	-0.95	34

PQMethod2.11 MOKA
PAGE 7
Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/MOKA
Jan 15 12

Correlations Between Factor Scores

	1	2	3	4	5
1	1.0000	0.3743	0.5013	0.5473	0.1789
2	0.3743	1.0000	0.2935	0.2402	0.3432
3	0.5013	0.2935	1.0000	0.3958	0.1274
4	0.5473	0.2402	0.3958	1.0000	0.0272
5	0.1789	0.3432	0.1274	0.0272	1.0000

Normalized Factor Scores -- For Factor 1

No.	Statement	No.	Z-
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	
1.769			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
1.726			
4	Szívesen együttműködök	4	
1.685			
35	Magyarországnak élelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
1.443			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
1.389			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
1.300			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
1.270			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
1.150			
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
1.124			
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
1.026			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	
0.703			
28	Aki meygazdasági munkát vegez, kiegyensúlyozott	28	
0.558			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	
0.366			
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	
0.139			
22	A vegetarianizmus a jövő útja	22	
0.040			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	
0.034			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	-
0.053			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	-
0.134			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött	38	-
0.169			
5	A munkám kitölti az életemet	5	-
0.203			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.235			
29	Minden csoport más irányba húz	29	-
0.266			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-
0.290			
2	Ha újra kezdhetném az életemet, masként élnék	2	-
0.339			
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-
0.402			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	-
0.456			
14	A szerződésekben kevesbé bizom, az adott szó többet ér	14	-
0.463			
1	A siker számomra azért fontos	1	-
0.473			

33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil	33	-
0.517			
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	-
0.742			
26	Fejloznek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	-
0.783			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-
0.957			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
0.985			
30	Barká meggyadagolhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
1.002			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
1.040			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27	-
1.116			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
1.352			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.413			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
2.331			

Normalized Factor Scores -- For Factor 2

No.	Statement	No.	Z-
33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil	33	
1.959			
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	
1.580			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
1.478			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
1.409			
35	Magyarországnak elelmiszerből önellátásra kellene törekednie	35	
1.340			
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
1.100			
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
0.961			
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2	
0.928			
4	Szívesen egyttmukodok	4	
0.928			
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	
0.790			
38	Az organikus elelmiszer probléma eltulzott	38	
0.790			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.721			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
0.619			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
0.550			
26	Fejlenek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26	
0.481			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	
0.309			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
0.309			
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11	
0.240			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	
0.138			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	-
0.069			
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	-
0.240			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31	-
0.309			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
0.309			
5	A munkám kitölti az életemet	5	-
0.379			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
0.379			
28	Aki meőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	-
0.411			
14	A szerződésben kevesebb bizom, az adott szó többet ér	14	-
0.481			
29	Minden csoport más irányba húz	29	-
0.550			

1	A siker számomra azért fontos	1	-
0.550			
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32	-
0.859			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
0.961			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27	-
1.100			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	-
1.271			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-
1.340			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	-
1.409			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
1.409			
30	Barkai meggaydagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-
1.478			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-
1.478			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
1.649			

Normalized Factor Scores -- For Factor 3

No.	Statement	No.	Z-
1.870	4 Szivesen egyuttmukodok	4	
1.541	3 Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	
1.541	30 Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	
1.484	6 Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	
1.261	9 Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	
1.248	39 A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39	
1.213	35 Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35	
1.098	5 A munkam kitolti az eletemet	5	
0.759	15 Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	
0.724	14 A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	
0.584	20 A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20	
0.571	36 Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	
0.529	1 A siker szamomra azert fontos	1	
0.491	12 A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	
0.386	16 A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	
0.386	21 A videki eletformahoz valo kotodes	21	
0.223	31 Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31	
0.163	26 Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	
0.163	28 Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	
0.045	11 Sokan csak saját magukkal torodnek	11	
0.105	32 Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	-
0.211	19 Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	-
0.328	17 Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	-
0.338	29 Minden csoport mas irányba huz	29	-
0.421	38 Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38	-
0.444	27 Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-
0.549	7 Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej	7	-
0.772	37 Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37	-

24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	-
0.782			
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	-
0.817			
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33	-
0.900			
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22	-
0.910			
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	-
0.992			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
0.992			
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-
1.110			
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18	-
1.203			
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2	-
1.494			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
1.822			
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8	-
2.090			

Normalized Factor Scores -- For Factor 4

No.	Statement	No.	Z-
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35	
1.962			
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11	
1.464			
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	
1.329			
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9	
1.317			
4	Szívesen együttműködök	4	
1.224			
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	
1.199			
21	A vidéki életformához való kötődés	21	
1.166			
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	
1.158			
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	
0.914			
2	Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék	2	
0.824			
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	
0.751			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	
0.697			
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31	
0.685			
5	A munkám kitölti az életemet	5	
0.649			
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	
0.591			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37	
0.416			
30	Barki meggyadagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30	
0.310			
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15	
0.118			
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	
0.016			
29	Minden csoport más irányba húz	29	-
0.159			
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	-
0.176			
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	-
0.310			
8	Napi munkám nincsen összhangban a valószínűsítéssel	8	-
0.322			
23	Elkerülök a külső befektetők	23	-
0.391			
32	Nem fogadják el a településünk értéktrendjét	32	-
0.441			
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-
0.546			
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	-
0.563			
26	Fejlődnek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26	-
0.738			

33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil	33	-
0.754			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36	-
0.876			
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	-
0.917			
1	A siker számomra azért fontos	1	-
0.971			
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	-
1.032			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34	-
1.036			
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-
1.170			
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-
1.358			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38	-
1.464			
19	Jo ezers, hogy elvegezte a munkáját	19	-
1.615			
14	A szerződésben kevesbe bírom, az adott szó többet ér	14	-
1.949			

Normalized Factor Scores -- For Factor 5

No.	Statement	No.	Z-
1.891	1 A siker számomra azért fontos	1	
1.891	17 Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	
1.418	11 Sokan csak saját magukkal torodnek	11	
1.418	19 Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19	
1.418	33 Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33	
0.946	7 Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7	
0.946	3 Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	
0.946	13 Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	
0.946	15 Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	
0.946	35 Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35	
0.473	6 Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	
0.473	16 A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	
0.473	21 A videki eletformahoz valo kotodes	21	
0.473	22 A vegetarianizmus a jovo utja	22	
0.473	37 Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37	
0.473	38 Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38	
0.000	26 Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	
0.000	28 Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	
0.000	29 Minden csoport mas irányba huz	29	
0.000	32 Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	
0.000	10 Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	
0.000	36 Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	
0.000	12 A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	
0.473	24 Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	-
0.473	4 Szivesen egyuttmukodok	4	-
0.473	30 Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	-
0.473	31 Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31	-
0.473	9 Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	-

23	Elkerulik a kulso befektetok	23	-
0.473			
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-
0.946			
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20	-
0.946			
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	-
0.946			
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8	-
0.946			
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39	-
0.946			
5	A munkam kitolti az eletemet	5	-
1.418			
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14	-
1.418			
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2	-
1.418			
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-
1.891			
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk	18	-
1.891			

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 2

No.	Statement	No.
Type	1 Type 2 Difference	
20	A vidéki életforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
1.769	-0.240 2.009	
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
0.703	-1.271 1.974	
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
0.040	-1.649 1.689	
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.034	-1.409 1.443	
3	Sajjalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.726	0.309 1.417	
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
1.270	-0.069 1.339	
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
0.290	-1.478 1.188	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.558	-0.411 0.969	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.685	0.928 0.757	
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.235	-0.961 0.726	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a kertet	12
1.300	0.619 0.681	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.366	-0.309 0.675	
21	A vidéki életformához valo kotodes	21
1.150	0.550 0.600	
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
1.002	-1.478 0.477	
37	Nem szivesen dolgozom egyutt idegenekkel	37
0.985	-1.340 0.355	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.266	-0.550 0.284	
5	A munkam kitolti az életemet	5
0.203	-0.379 0.176	
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.742	-0.859 0.118	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.443	1.340 0.104	
1	A siker szamomra azert fontos	1
0.473	-0.550 0.077	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
1.026	0.961 0.065	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.124	1.100 0.024	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.463	-0.481 0.018	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
1.116	-1.100 -0.017	
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
1.389	1.409 -0.020	
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.139	0.240 -0.101	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
1.040	-0.309 -0.731	
16	A mezo gazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.456	0.309 -0.766	
15	Hasonlo életmodot folytat, mint a varosi emberek	15

0.134	0.721	-0.855		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
2.331	-1.409	-0.922		
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott		38	-
0.169	0.790	-0.959		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.352	-0.379	-0.973		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek		26	-
0.783	0.481	-1.264		
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek		2	-
0.339	0.928	-1.268		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset		6	-
0.053	1.478	-1.531		
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben		34	-
1.413	0.138	-1.551		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
0.957	0.790	-1.747		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon		17	-
0.402	1.580	-1.982		
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil		33	-
0.517	1.959	-2.476		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 3

No.	Statement	No.
Type	1 Type 3 Difference	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
0.703	-1.203 1.906	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
1.270	-0.549 1.819	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
1.026	-0.211 1.237	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.769	0.584 1.185	
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként élnék	2
0.339	-1.494 1.154	
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8
0.957	-2.090 1.133	
22	A vegetarizmus a jövő útja	22
0.040	-0.910 0.949	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.290	-1.110 0.820	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
0.034	-0.782 0.816	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
1.300	0.491 0.809	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
1.150	0.386 0.764	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
0.235	-0.817 0.582	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
1.352	-1.822 0.470	
28	Aki megfogadja a munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.558	0.163 0.395	
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33
0.517	-0.900 0.383	
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38
0.169	-0.421 0.252	
35	Magyarországnak élelmiszerből önellátásra kellene törekednie	35
1.443	1.213 0.231	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.726	1.541 0.185	
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.366	0.223 0.143	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.389	1.248 0.141	
11	Sokan csak saját magukkal torodnak	11
0.139	0.045 0.094	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.266	-0.338 0.073	
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat áthagjon	17
0.402	-0.328 -0.074	
9	Hozzájárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9
1.124	1.261 -0.137	
4	Szívesen együttműködök	4
1.685	1.870 -0.185	
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37
0.985	-0.772 -0.213	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
1.413	-0.992 -0.421	
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét	32
0.742	-0.105 -0.636	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27

1.116	-0.444	-0.673		
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak		16	-
0.456	0.386	-0.842		
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek		15	-
0.134	0.759	-0.893		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek		26	-
0.783	0.163	-0.946		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.473	0.529	-1.002		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
0.463	0.724	-1.187		
5	A munkam kitolti az eletemet		5	-
0.203	1.098	-1.300		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni		25	-
2.331	-0.992	-1.339		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset		6	-
0.053	1.484	-1.537		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	-
1.040	0.571	-1.612		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.002	1.541	-2.543		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 4

No.	Statement	No.
Type	1 Type 4 Difference	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.769	-0.917 2.686	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
1.026	-1.615 2.641	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.463	-1.949 1.486	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.169	-1.464 1.295	
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.235	-1.032 0.797	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.558	-0.176 0.733	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy muvelik a kertet	12
1.300	0.591 0.709	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.389	0.697 0.692	
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
0.040	-0.563 0.602	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.726	1.158 0.569	
1	A siker számomra azért fontos	1
0.473	-0.971 0.498	
4	Szívesen együttműködök	4
1.685	1.224 0.461	
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33
0.517	-0.754 0.237	
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17
0.402	-0.546 0.144	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.290	-0.391 0.100	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
0.034	0.016 0.018	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
1.150	1.166 -0.016	
26	Fejlődnek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26
0.783	-0.738 -0.045	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
1.270	1.329 -0.059	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.266	-0.159 -0.106	
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni	36
1.040	-0.876 -0.164	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
1.352	-1.170 -0.181	
9	Hozzajárul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.124	1.317 -0.193	
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15
0.134	0.118 -0.252	
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32
0.742	-0.441 -0.301	
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.366	0.685 -0.319	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
1.413	-1.036 -0.377	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
0.703	1.199 -0.496	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35

1.443	1.962	-0.518		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8	-	
0.957	-0.322	-0.635		
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-	
1.116	-0.310	-0.806		
5	A munkam kitolti az eletemet	5	-	
0.203	0.649	-0.851		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	-	
0.053	0.914	-0.967		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-	
2.331	-1.358	-0.973		
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2	-	
0.339	0.824	-1.164		
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	-	
0.456	0.751	-1.207		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30	-	
1.002	0.310	-1.312		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11		
0.139	1.464	-1.325		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-	
0.985	0.416	-1.401		

Descending Array of Differences Between Factors 1 and 5

No.	Statement	No.
Type	1 Type 5 Difference	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
1.769	-0.946 2.715	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
0.703	-1.891 2.594	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.389	-0.946 2.335	
4	Szívesen együttműködök	4
1.685	-0.473 2.158	
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9
1.124	-0.473 1.597	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
1.300	0.000 1.300	
5	A munkám kitölti az életemet	5 -
0.203	-1.418 1.216	
2	Ha újra kezdeném az életemet, másként elné	2 -
0.339	-1.418 1.079	
14	A szerződéseinkben keveset bizom, az adott szó többet ér	14 -
0.463	-1.418 0.955	
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.366	-0.473 0.839	
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3
1.726	0.946 0.781	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
1.150	0.473 0.677	
28	Aki megfogadja a munkát vegez, kiegyensúlyozott	28
0.558	0.000 0.558	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
0.034	-0.473 0.507	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.443	0.946 0.498	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7
1.270	0.946 0.324	
23	Elkerülök a külső befektetők	23 -
0.290	-0.473 0.182	
8	Napi munkám nincsen összhangban való érdeklődésemmel	8 -
0.957	-0.946 -0.012	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27 -
1.116	-0.946 -0.171	
29	Minden csoport más irányba húz	29 -
0.266	0.000 -0.266	
19	Jo ez az, hogy elvegezte a munkáját	19
1.026	1.418 -0.392	
22	A vegetarizmus a jó útja	22
0.040	0.473 -0.433	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25 -
2.331	-1.891 -0.440	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövők a nagyüzemekkel szemben	34 -
1.413	-0.946 -0.467	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6 -
0.053	0.473 -0.526	
30	Barkit meggyadagolhat Magyarországon a saját erejéből is	30 -
1.002	-0.473 -0.529	
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűnt	38 -
0.169	0.473 -0.641	
32	Nem fogadjak el településünk értékrendjét	32 -
0.742	0.000 -0.742	
26	Fejlesznek mert közelebe nagy iparvállalatok települtek	26 -

0.783	0.000	-0.783		
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	-	
0.456	0.473	-0.929		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	-	
1.040	0.000	-1.040		
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	-	
0.134	0.946	-1.080		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	-	
0.235	0.946	-1.181		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11		
0.139	1.418	-1.279		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-	
1.352	0.000	-1.352		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-	
0.985	0.473	-1.458		
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33	-	
0.517	1.418	-1.936		
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17	-	
0.402	1.891	-2.293		
1	A siker számomra azért fontos	1	-	
0.473	1.891	-2.364		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 3

No.	Statement	No.
Type	2 Type 3 Difference	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.790	-2.090 2.880	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.959	-0.900 2.859	
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2
0.928	-1.494 2.422	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
1.580	-0.328 1.909	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.379	-1.822 1.443	-
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.790	-0.421 1.211	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.961	-0.211 1.172	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.138	-0.992 1.131	
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej	7
0.069	-0.549 0.480	-
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.481	0.163 0.318	
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11
0.240	0.045 0.195	
21	A videki életformához való kötődés	21
0.550	0.386 0.164	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
1.409	1.248 0.161	
12	A videki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
0.619	0.491 0.128	
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.340	1.213 0.127	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6
1.478	1.484 -0.005	
15	Hasonló életmodot folytat, mint a városi emberek	15
0.721	0.759 -0.039	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
1.271	-1.203 -0.068	-
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16
0.309	0.386 -0.077	
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13
0.961	-0.817 -0.144	-
9	Hozzájárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9
1.100	1.261 -0.161	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.550	-0.338 -0.211	-
23	Elkerülük a kulso befektetok	23
1.478	-1.110 -0.368	-
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25
1.409	-0.992 -0.417	-
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.309	0.223 -0.533	-
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37
1.340	-0.772 -0.568	-
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.411	0.163 -0.574	-
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
1.409	-0.782 -0.627	-
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el terméket	27
		-

1.100	-0.444	-0.656		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
1.649	-0.910	-0.740		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	-
0.859	-0.105	-0.754		
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato		20	-
0.240	0.584	-0.824		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni		36	-
0.309	0.571	-0.881		
4	Szivesen egyuttmukodok		4	
0.928	1.870	-0.941		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.550	0.529	-1.079		
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er		14	-
0.481	0.724	-1.205		
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna		3	
0.309	1.541	-1.232		
5	A munkam kitolti az eletemet		5	-
0.379	1.098	-1.476		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.478	1.541	-3.020		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 4

No.	Statement	No.
Type	2 Type 4 Difference	
33	Olyan munkakort választok, amelyik stabil	33
1.959	-0.754 2.713	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.961	-1.615 2.576	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.790	-1.464 2.254	
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
1.580	-0.546 2.127	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14 -
0.481	-1.949 1.469	
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.481	-0.738 1.219	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.138	-1.036 1.174	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.790	-0.322 1.113	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10 -
0.379	-1.170 0.791	
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
1.409	0.697 0.712	
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadható	20 -
0.240	-0.917 0.677	
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.721	0.118 0.603	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36 -
0.309	-0.876 0.567	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.478	0.914 0.565	
1	A siker szamomra azert fontos	1 -
0.550	-0.971 0.421	
2	Ha ujra kezdhethem az eletemet, maskent elnek	2
0.928	0.824 0.104	
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13 -
0.961	-1.032 0.071	
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
0.619	0.591 0.028	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25 -
1.409	-1.358 -0.051	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.100	1.317 -0.217	
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28 -
0.411	-0.176 -0.236	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.928	1.224 -0.295	
29	Minden csoport mas irányba huz	29 -
0.550	-0.159 -0.390	
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32 -
0.859	-0.441 -0.419	
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.309	0.751 -0.441	
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.550	1.166 -0.617	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.340	1.962 -0.622	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27 -
1.100	-0.310 -0.790	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3

0.309	1.158	-0.848		
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek		31	-
0.309	0.685	-0.994		
5	A munkam kitolti az eletemet		5	-
0.379	0.649	-1.027		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
1.649	-0.563	-1.087		
23	Elkerulik a kulso befektetok		23	-
1.478	-0.391	-1.087		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.240	1.464	-1.224		
7	Elidegenedes a profitot kozepontba allito tarsadalmak velej		7	-
0.069	1.329	-1.399		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen		24	-
1.409	0.016	-1.425		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
1.340	0.416	-1.756		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.478	0.310	-1.788		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk		18	-
1.271	1.199	-2.469		

Descending Array of Differences Between Factors 2 and 5

No.	Statement	No.
Type	2 Type 5 Difference	
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
1.409	-0.946 2.355	
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2
0.928	-1.418 2.347	
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8
0.790	-0.946 1.736	
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.100	-0.473 1.572	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
0.928	-0.473 1.401	
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.138	-0.946 1.084	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
0.379	-1.418 1.040	-
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.478	0.473 1.005	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.481	-1.418 0.938	-
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
0.240	-0.946 0.705	-
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
1.271	-1.891 0.620	-
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
0.619	0.000 0.619	
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
1.959	1.418 0.541	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
1.409	-1.891 0.482	-
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.481	0.000 0.481	
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.340	0.946 0.394	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.790	0.473 0.317	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.309	-0.473 0.163	-
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.550	0.473 0.077	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
1.100	-0.946 -0.154	-
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.309	0.473 -0.163	
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.721	0.946 -0.225	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.309	0.000 -0.309	-
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
1.580	1.891 -0.311	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
0.379	0.000 -0.379	-
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.411	0.000 -0.411	-
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.961	1.418 -0.457	
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.550	0.000 -0.550	-
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3

0.309	0.946	-0.636		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet		32	-
0.859	0.000	-0.859		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen		24	-
1.409	-0.473	-0.936		
30	Barki meggaydagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is		30	-
1.478	-0.473	-1.005		
23	Elkerulik a kulso befektetok		23	-
1.478	-0.473	-1.005		
7	Elidegenedes a profitot kozeppontra allito tarsadalmak velej		7	-
0.069	0.946	-1.015		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.240	1.418	-1.178		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
1.340	0.473	-1.813		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre		13	-
0.961	0.946	-1.907		
22	A vegetarianizmus a jovo utja		22	-
1.649	0.473	-2.122		
1	A siker szamomra azert fontos		1	-
0.550	1.891	-2.441		

Descending Array of Differences Between Factors 3 and 4

No.	Statement	No.
Type	3 Type 4 Difference	
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.724	-1.949 2.674	
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
0.584	-0.917 1.501	
1	A siker szamomra azert fontos	1
0.529	-0.971 1.500	
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.571	-0.876 1.448	
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat	19
0.211	-1.615 1.404	-
30	Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
1.541	0.310 1.231	
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.421	-1.464 1.043	-
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.163	-0.738 0.901	
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.870	1.224 0.646	
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.759	0.118 0.641	
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.484	0.914 0.570	
39	A vallalkozas megkezdese elott uzleti tervet keszitunk	39
1.248	0.697 0.551	
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.098	0.649 0.449	
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.541	1.158 0.384	
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
0.992	-1.358 0.366	-
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.163	-0.176 0.338	
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.105	-0.441 0.335	-
17	Rakenyszerul arra, hogy egyes szabalyokat athagjon	17
0.328	-0.546 0.218	-
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13
0.817	-1.032 0.215	-
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.992	-1.036 0.043	-
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.261	1.317 -0.056	
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
0.491	0.591 -0.100	
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.444	-0.310 -0.134	-
33	Olyan munkakort valasztok, amelyik stabil	33
0.900	-0.754 -0.145	-
29	Minden csoport mas iranyba huz	29
0.338	-0.159 -0.179	-
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22
0.910	-0.563 -0.347	-
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.386	0.751 -0.365	
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.223	0.685 -0.461	
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10
		-

1.822	-1.170	-0.652		
23	Elkerulik a kulso befektetok		23	-
1.110	-0.391	-0.720		
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie		35	
1.213	1.962	-0.749		
21	A videki eletformahoz valo kotodes		21	
0.386	1.166	-0.780		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen		24	-
0.782	0.016	-0.798		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
0.772	0.416	-1.188		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.045	1.464	-1.419		
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel		8	-
2.090	-0.322	-1.768		
7	Elidegenedes a profitot kozeppontba allito tarsadalmak velej		7	-
0.549	1.329	-1.878		
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek		2	-
1.494	0.824	-2.318		
18	Eleg ha egy teruleten kivaloak vagyunk		18	-
1.203	1.199	-2.402		

Descending Array of Differences Between Factors 3 and 5

No.	Statement	No.
Type 3	Type 5	Difference
5	A munkam kitolti az eletemet	5
1.098	-1.418	2.516
4	Szivesen egyuttmukodok	4
1.870	-0.473	2.343
39	A vallalkozas megkezdesere elott uzleti tervet keszitunk	39
1.248	-0.946	2.194
14	A szerzodesekben kevesbe bizom, az adott szo tobbet er	14
0.724	-1.418	2.143
30	Barki meggyadagodhat Magyarorszagon a saját erejebol is	30
1.541	-0.473	2.014
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9
1.261	-0.473	1.733
20	A videki eletforma szamomra vonzo es elfogadhato	20
0.584	-0.946	1.530
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6
1.484	0.473	1.011
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25
0.992	-1.891	0.899
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31
0.223	-0.473	0.696
18	Eleg ha egy területen kivaloak vagyunk	18
1.203	-1.891	0.688
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3
1.541	0.946	0.596
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36
0.571	0.000	0.571
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27
0.444	-0.946	0.502
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12
0.491	0.000	0.491
35	Magyarorszagnak elelmiszerbol onellatasra kellene torekednie	35
1.213	0.946	0.267
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26
0.163	0.000	0.163
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28
0.163	0.000	0.163
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34
0.992	-0.946	-0.047
2	Ha ujra kezdhethnem az eletemet, maskent elnek	2
1.494	-1.418	-0.075
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21
0.386	0.473	-0.087
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16
0.386	0.473	-0.087
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32
0.105	0.000	-0.105
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15
0.759	0.946	-0.186
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24
0.782	-0.473	-0.309
29	Minden csoport mas irányba huz	29
0.338	0.000	-0.338
23	Elkerulik a kulso befektetok	23
1.110	-0.473	-0.638
38	Az organikus elelmiszer problema eltulzott	38
0.421	0.473	-0.894
8	Napi munkam nincsen osszhangban valos erdeklodesemmel	8

2.090	-0.946	-1.145		
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel		37	-
0.772	0.473	-1.245		
1	A siker számomra azért fontos		1	
0.529	1.891	-1.362		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek		11	
0.045	1.418	-1.373		
22	A vegetarianizmus a jövő útja		22	-
0.910	0.473	-1.382		
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej		7	-
0.549	0.946	-1.494		
19	Jó érzés, hogy elvégezte a munkáját		19	-
0.211	1.418	-1.629		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre		13	-
0.817	0.946	-1.763		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.822	0.000	-1.822		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon		17	-
0.328	1.891	-2.220		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil		33	-
0.900	1.418	-2.318		

Descending Array of Differences Between Factors 4 and 5

No.	Statement	No.
Type	4 Type 5 Difference	
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18
1.199	-1.891 3.090	
2	Ha újra kezdhetném az életemet, masként elnék	2
0.824	-1.418 2.243	
5	A munkám kitölti az életemet	5
0.649	-1.418 2.067	
9	Hozzajárul a terseg gazdasági felemelkedéséhez	9
1.317	-0.473 1.790	
4	Szívesen együttműködök	4
1.224	-0.473 1.696	
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39
0.697	-0.946 1.643	
31	Ha közelbe ipari foglalkoztatottak települnek	31
0.685	-0.473 1.157	
35	Magyarországnak ellemiszerből onellátásra kellene törekednie	35
1.962	0.946 1.016	
30	Barká meggyadagodhat Magyarországon a saját erejéből is	30
0.310	-0.473 0.783	
21	A vidéki életformához való kötődés	21
1.166	0.473 0.694	
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27
0.310	-0.946 0.636	
8	Napi munkám nincsen összhangban a való élettel	8
0.322	-0.946 0.623	
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12
0.591	0.000 0.591	
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25
1.358	-1.891 0.533	
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24
0.016	-0.473 0.489	
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6
0.914	0.473 0.441	
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velem	7
1.329	0.946 0.384	
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16
0.751	0.473 0.278	
3	Sajnálom, ha a falusi világ megváltozna	3
1.158	0.946 0.212	
23	Elkerülök a külső befektetők	23
0.391	-0.473 0.082	
11	Sokan csak saját magukkal törődnek	11
1.464	1.418 0.046	
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20
0.917	-0.946 0.028	
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel	37
0.416	0.473 -0.057	
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben	34
1.036	-0.946 -0.090	
29	Minden csoport más irányba húz	29
0.159	0.000 -0.159	
28	Aki meggyadagol munkát végez, kiegyensúlyozott	28
0.176	0.000 -0.176	
32	Nem fogadják el a településünk értékrendjét	32
0.441	0.000 -0.441	
14	A szerződésben keveset bírok, az adott szó többet ér	14
1.949	-1.418 -0.531	
26	Fejlődnek mert közelbe nagy iparvállalatok települtek	26

0.738	0.000	-0.738		
15	Hasonlo életmodot folytat, mint a városi emberek		15	
0.118	0.946	-0.827		
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni		36	-
0.876	0.000	-0.876		
22	A vegetarizmus a jövő útja		22	-
0.563	0.473	-1.035		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom		10	-
1.170	0.000	-1.170		
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött		38	-
1.464	0.473	-1.937		
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre		13	-
1.032	0.946	-1.977		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil		33	-
0.754	1.418	-2.173		
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon		17	-
0.546	1.891	-2.438		
1	A siker számomra azért fontos		1	-
0.971	1.891	-2.862		
19	Jo erzes, hogy elvegezte a munkajat		19	-
1.615	1.418	-3.033		

Factor Q-Sort Values for Each Statement

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3	4	5
1	A siker számomra azért fontos	1	-1
-1	1	-2	4
2	Ha újra kezdeném az életemet, masként elné	2	-1
2	-3	2	-3
3	Sajnálom ha a falusi világ megváltozna	3	4
0	3	2	2
4	Szívesen együttműködök	4	3
2	4	3	-1
5	A munkám kitölti az életemet	5	0
-1	2	1	-3
6	Fontos, hogy kövessem a szakma fejlődését	6	0
3	3	2	1
7	Elidegenedés a profitot középpontba állító társadalmak velej	7	2
0	-1	3	2
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-2
1	-4	0	-2
9	Hozzajárul a térség gazdasági felemelkedéséhez	9	2
2	3	3	-1
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-3
-1	-4	-3	0
11	Sokan csak saját magukkal toródnak	11	1
0	0	4	3
12	A vidéki életnek természetes része, hogy művelik a kertet	12	2
1	1	1	0
13	Azok maradnak vidéken akiknek nincs esélyük az előrelépésre	13	0
-2	-2	-2	2
14	A szerződéseikben keveset bizom, az adott szó többet ér	14	-1
-1	2	-4	-3
15	Hasonló életmódot folytat, mint a városi emberek	15	0
1	2	0	2
16	A mezőgazdaságban dolgozók rendszerben gondolkodnak	16	-1
0	1	1	1
17	Rakenyszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-1
4	0	-1	4
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	1
-2	-3	2	-4
19	Jo érzés, hogy elvégezte a munkáját	19	2
2	0	-4	3
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	4
0	1	-2	-2
21	A vidéki életformához való kötődés	21	2
1	1	2	1
22	A vegetarizmus a jövő útja	22	1
-4	-2	-1	1
23	Elkerülök a külső befektetők	23	0
-4	-3	-1	-1
24	Akiknek van tekintélyük a településen	24	1
-3	-1	0	-1
25	Nem érdemes a házi kertet megművelni	25	-4
-3	-2	-3	-4
26	Fejldnek mert közelük nagy iparvállalatok települtek	26	-2
1	0	-1	0
27	Nem tervezi meg előre, hogy kinek adja el a terméket	27	-3
-2	-1	0	-2
28	Aki mezőgazdasági munkát végez, kiegyensúlyozott	28	1

-1	0	0	0			
29	Minden csoport más irányba húz			29		0
-1	-1	0	0			
30	Barki meggydagodhat Magyarországon a saját erejéből is			30		-2
-4	3	0	-1			
31	Ha közelebe ipari foglalkoztatottak települnek			31		1
0	0	1	-1			
32	Nem fogadják el településünk értékrendjét			32		-2
-2	0	-1	0			
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil			33		-1
4	-2	-1	3			
34	A kisvállalkozásoknak nincs jövőjük a nagyüzemekkel szemben			34		-4
0	-2	-2	-2			
35	Magyarországnak elelmiszerből onellátásra kellene törekednie			35		3
3	2	4	2			
36	Hitel felvétele nélkül nem lehet egyről a kettőre jutni			36		-3
0	1	-2	0			
37	Nem szívesen dolgozom együtt idegenekkel			37		-2
-2	-1	1	1			
38	Az organikus élelmiszer probléma eltűzött			38		0
1	-1	-3	1			
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk			39		3
3	2	1	-2			

Variance = 4.359 St. Dev. = 2.088

Factor Q-Sort Values for Statements sorted by Consensus vs. Disagreement
(Variance across normalized Factor Scores)

Factor Arrays

No.	Statement	No.	1
2	3 4 5		
29	Minden csoport mas irányba huz	29	0
-1	-1 0 0		
28	Aki meyo gazdasagi munkat vegez, kiegyensulyozott	28	1
-1	0 0 0		
35	Magyarorszagnak elel miszerbol onellatasra kellene torekednie	35	3
3	2 4 2		
32	Nem fogadjak el telepulesunk ertekrendjet	32	-2
-2	0 -1 0		
27	Nem tervezi meg elore, hogy kinek adja el termeket	27	-3
-2	-1 0 -2		
21	A videki eletformahoz valo kotodes	21	2
1	1 2 1		
16	A mezogazdasagban dolgozok rendszerben gondolkodnak	16	-1
0	1 1 1		
15	Hasonlo eletmodot folytat, mint a varosi emberek	15	0
1	2 0 2		
12	A videki eletnek termeszetes resze, hogy muvelik a kertet	12	2
1	1 1 0		
31	Ha kozelebe ipari foglalkoztatok telepulnek	31	1
0	0 1 -1		
23	Elkerulik a kulso befektetok	23	0
-4	-3 -1 -1		
25	Nem erdemes a hazi kertet megmuvelni	25	-4
-3	-2 -3 -4		
3	Sajnalnam ha a falusi vilag megvaltozna	3	4
0	3 2 2		
26	Fejlodnek mert kozelebe nagy iparvallalatok telepultek	26	-2
1	0 -1 0		
34	A kisvallalkozasoknak nincs jovojuk a nagyuzemekkel szemben	34	-4
0	-2 -2 -2		
24	Akiknek van tekintalyuk a telepulesen	24	1
-3	-1 0 -1		
36	Hitel felvetele nelkul nem lehet egyrol a kettore jutni	36	-3
0	1 -2 0		
6	Fontos, hogy kovessem a szakma fejlodeset	6	0
3	3 2 1		
11	Sokan csak saját magukkal torodnek	11	1
0	0 4 3		
10	Nem az a fontos, hogy mivel kell foglalkoznom	10	-3
-1	-4 -3 0		
9	Hozzajarul a terseg gazdasagi felemelkedesehez	9	2
2	3 3 -1		
13	Azok maradnak videken akiknek nincs eselyuk az elorelepesre	13	0
-2	-2 -2 2		
22	A vegetarianizmus a jovo utja	22	1
-4	-2 -1 1		
37	Nem szivesen dolgozom együtt idegenekkel	37	-2
-2	-1 1 1		
7	Elidegenedes a profitot kozeppontra allito tarsadalmak velej	7	2
0	-1 3 2		
38	Az organikus elel miszer problema eltulzott	38	0
1	-1 -3 1		
4	Szivesen egyuttmukodok	4	3
2	4 3 -1		

5	A munkám kitölti az életemet	5	0
-1	2 1 -3		
39	A vállalkozás megkezdése előtt üzleti tervet készítünk	39	3
3	2 1 -2		
14	A szerződésekből kevesebbé bizom, az adott szó többet ér	14	-1
-1	2 -4 -3		
8	Napi munkám nincsen összhangban valós érdeklődésemmel	8	-2
1	-4 0 -2		
20	A vidéki életforma számomra vonzó és elfogadható	20	4
0	1 -2 -2		
1	A siker számomra azért fontos	1	-1
-1	1 -2 4		
2	Ha újra kezdeném az életemet, másként élnék	2	-1
2	-3 2 -3		
30	Barká meggyadagolhat Magyarországon a saját erejéből is	30	-2
-4	3 0 -1		
17	Rakényszerül arra, hogy egyes szabályokat athagjon	17	-1
4	0 -1 4		
19	Jó érzés, hogy elvégezte a munkáját	19	2
2	0 -4 3		
33	Olyan munkakört választok, amelyik stabil	33	-1
4	-2 -1 3		
18	Eleg ha egy területen kiválóak vagyunk	18	1
-2	-3 2 -4		

PQMethod2.11 MOKA
 PAGE 25
 Path and Project Name: C:\PQMETHOD\PROJECTS/MOKA
 Jan 15 12

Factor Characteristics	Factors				
	1	2	3	4	5
No. of Defining Variables	5	2	3	3	1
Average Rel. Coef.	0.800	0.800	0.800	0.800	0.800
Composite Reliability	0.952	0.889	0.923	0.923	0.800
S.E. of Factor Scores	0.218	0.333	0.277	0.277	0.447

Standard Errors for Differences in Normalized Factor Scores
 (Diagonal Entries Are S.E. Within Factors)

Factors	1	2	3	4	5
1	0.309	0.398	0.353	0.353	0.498
2	0.398	0.471	0.434	0.434	0.558
3	0.353	0.434	0.392	0.392	0.526
4	0.353	0.434	0.392	0.392	0.526
5	0.498	0.558	0.526	0.526	0.632

Distinguishing Statements for Factor 1

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK
	SCORE RNK SCORE								
0.92	20 A videki eletforma sza ...	20	4 1.77*	0 -0.24	1 0.58	-2 -			
	-2 -0.95								
0.82	2 Ha ujra kezdhethem az ...	2	-1 -0.34	2 0.93	-3 -1.49	2			
	-3 -1.42								

Distinguishing Statements for Factor 2

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK
	SCORE RNK SCORE								
0.32	8 Napi munkam nincsen os ...	8	-2 -0.96	1 0.79	-4 -2.09	0 -			
	-2 -0.95								

Distinguishing Statements for Factor 3

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK	
	SCORE RNK SCORE								
	30 Barki meggaydagodhat M ...	30	-2 -1.00	-4 -1.48	3 1.54*	0			
0.31	-1 -0.47								
	14 A szerzodesekben keves ...	14	-1 -0.46	-1 -0.48	2 0.72*	-4 -			
1.95	-3 -1.42								
	1 A siker szamomra azert ...	1	-1 -0.47	-1 -0.55	1 0.53	-2 -			
0.97	4 1.89								
	19 Jo erzes, hogy elvegez ...	19	2 1.03	2 0.96	0 -0.21*	-4 -			
1.61	3 1.42								
	8 Napi munkam nincsen os ...	8	-2 -0.96	1 0.79	-4 -2.09	0 -			
0.32	-2 -0.95								

Distinguishing Statements for Factor 4

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
5	No. Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK		
	SCORE RNK SCORE								
	38 Az organikus elelmisze ...	38	0 -0.17	1 0.79	-1 -0.42	-3 -			
1.46*	1 0.47								
	19 Jo erzes, hogy elvegez ...	19	2 1.03	2 0.96	0 -0.21	-4 -			
1.61*	3 1.42								

Distinguishing Statements for Factor 5

(P < .05 ; Asterisk (*) Indicates Significance at P < .01)

Both the Factor Q-Sort Value and the Normalized Score are Shown.

		Factors							
		1		2		3		4	
No.	Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK
5									
0.97	1 A siker szamomra azert ...	1	-1 -0.47	-1 -0.55	1	0.53	-2	-	
	4 1.89*								
1.03	13 Azok maradnak videken ...	13	0 -0.24	-2 -0.96	-2	-0.82	-2	-	
	2 0.95								
1.22	4 Szivesen egyuttmukodok ...	4	3 1.69	2 0.93	4	1.87	3		
	-1 -0.47								
1.32	9 Hozzajarul a terseg ga ...	9	2 1.12	2 1.10	3	1.26	3		
	-1 -0.47*								
0.70	39 A vallalkozas megkezde ...	39	3 1.39	3 1.41	2	1.25	1		
	-2 -0.95*								

Consensus Statements -- Those That Do Not Distinguish Between ANY Pair of Factors.

All Listed Statements are Non-Significant at P>.01, and Those Flagged With an * are also Non-Significant at P>.05.

		Factors							
		1		2		3		4	
No.	Statement	No.	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK SCORE	RNK
5									
0.12	15 Hasonlo eletmodot foly ...	15	0 -0.13	1 0.72	2	0.76	0		
	2 0.95								
1.17	21 A videki eletformahoz ...	21	2 1.15	1 0.55	1	0.39	2		
	1 0.47								
0.31	27 Nem tervezi meg elore, ...	27	-3 -1.12	-2 -1.10	-1	-0.44	0	-	
	-2 -0.95								
0.18	28 Aki meyo gazdasagi munk ...	28	1 0.56	-1 -0.41	0	0.16	0	-	
	0 0.00								
0.16	29* Minden csoport mas ira ...	29	0 -0.27	-1 -0.55	-1	-0.34	0	-	
	0 0.00								
0.68	31 Ha kozelebe ipari fogl ...	31	1 0.37	0 -0.31	0	0.22	1		
	-1 -0.47								
0.44	32* Nem fogadjak el telepu ...	32	-2 -0.74	-2 -0.86	0	-0.11	-1	-	
	0 0.00								
1.96	35* Magyarorszagnak elelmi ...	35	3 1.44	3 1.34	2	1.21	4		
	2 0.95								

QANALYZE was completet at 12:48:02